

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM (TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ)
ANABİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SINAVI TÜRKÇE SORULARININ
DİLBİLİMSEL İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Sercan DEMİRGÜNEŞ

Ankara, 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİL BİLİM (TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ) ANABİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SINAVI TÜRKÇE SORULARININ DİL BİLİMSEL
İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Doktora Tezi

Sercan DEMİRGÜNEŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nadir Engin UZUN

Ankara, 2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM (TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ) ANABİLİM DALI

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ SINAVI TÜRKÇE SORULARININ
DİLBİLİMSEL İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Doktora Tezi

Sercan DEMİRGÜNEŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nadir Engin UZUN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Nadir Engin UZUN (Danışman)

.....

Prof. Dr. Hacer İclâl ERGENÇ

.....

Doç. Dr. Kamil İŞERİ

.....

Doç. Dr. Özgür AYDIN

.....

Yrd. Doç. Dr. Emre ÜNAL

.....

Tez Sınavı Tarihi:17.12.2012

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜMÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları anmaya ve kaynağını göstermeye çalıştığımı ayrıca beyan ederim. (20.11.2012)

Sercan DEMİRGÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	I
TABLolar LİSTESİ	III
1.GİRİŞ	1
1.1 Tezin Adı	1
1.2 Tezin Konusu	1
1.3 Tezin Amacı	1
1.4 Araştırma Soruları	2
1.5 Tezin Önemi	2
1.6 Sınırlılıklar	3
2. TEMEL KAVRAMLAR	5
2.1 Eğitimbilimsel Kavramlar	5
2.1.1 Eğitim	5
2.1.2 Öğretim	6
2.1.3 Kazanım	7
2.1.4 Program	7
2.1.5 Öğretim Programı	7
2.1.6 Eğitim Programı	8
2.2 Dilbilimsel Kavramlar	9

2.2.1	Dilbilim	9
2.2.2	Anadili ve Anadili Eğitimi	10
2.2.3	Toplumdilbilim ve Anadili Eğitimi	14
2.2.4	Metindilbilim ve Anadili Eğitimi	18
2.2.5	Ruhdilbilim (Psikodilbilim) ve Anadili Eğitimi	21
2.2.6	Beyindilbilim ve Anadili Eğitimi	25
2.2.7	Dilbilim Anadili Eğitiminde Neden Gerekli?	30
3.	ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARI ve YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ	32
3.1	Dünyadan Örnekler	33
3.1.1	Avusturya Eğitim Programı	33
3.1.2	Çek Cumhuriyeti Eğitim Programı	35
3.1.3	Danimarka Eğitim Programı	37
3.1.4	İsveç Eğitim Programı	39
3.1.5	Finlandiya Eğitim Programı	40
3.1.6	Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Programı	42
3.1.7	Fransa Eğitim Programı	43
3.1.8	Almanya Eğitim Programı	45
3.1.9	Yunanistan Eğitim Programı	47
3.1.10	Macaristan Eğitim Programı	49

3.1.11 İtalya Eğitim Programı	50
3.1.12 Hollanda Eğitim Programı	51
3.1.13 Polonya Eğitim Programı	53
3.1.14 Portekiz Eğitim Programı	55
3.1.15 Romanya Eğitim Programı	56
3.1.16 İspanya Eğitim Programı	57
3.1.17 İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda Eğitim Programı	60
3.1.18 Güney Kore Eğitim Programı	61
3.1.19 Özet	62
3.2 Türkiye’deki Uygulamalar (Türkiye Eğitim Programı)	65
3.2.1 Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması ve İçeriği	65
3.2.2 Ortaöğretime Giriş	67
3.2.3 Ortaöğretimde İlerleme	67
3.2.4 Yükseköğretime Giriş ve Yükseköğretime Giriş Sınavları	68
3.2.5 Geçmişten Günümüze Yükseköğretime Giriş	69
4. “DİL ve ANLATIM” ve “DİLBİLİM” DERSLERİNİN İNCELENMESİ ve KAVRAMSAL YAPISI	72
4.1 “Dil ve Anlatım Dersi”nin İncelenmesi	72

4.2 “Dilbilim Dersi”nin İncelenmesi	75
4.3 “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim” Derslerinin Kavramsal Yapısı	78
4.4 “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim” Derslerinin Kavramsal Yapısının Değerlendirilmesi	82
5. ÖSS-TÜRKÇE SORULARININ İNCELENMESİ ve KAVRAMSAL YAPISI	86
5.1 Verilerin Toplanması	86
5.2 Verilerin Çözümlemesi	88
5.3 Değerlendirme ve Bulgular	92
5.3.1 2010 yılı YGS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı	92
5.3.2 2009 yılı ÖSS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı	101
5.3.3 2008 yılı ÖSS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı	109
5.3.4 Genel Görünüm	117
6. BULGU SONUÇ ve ÖNERİLER	122
KAYNAKLAR	131
ÖZET	140
ABSTRACT	141

EKLER

**EK 1. DİL ve ANLATIM DERSİ PROGRAMI (9, 10, 11, 12.
SINIFLAR)**

**EK 2. 2010, 2009 ve 2008 YILI TÜRKÇE SORULARI ve UZMAN
GÖRÜŞLERİ**

A. 2010 YILI TÜRKÇE SORULARI ve UZMAN GÖRÜŞLERİ

B. 2009 YILI TÜRKÇE SORULARI ve UZMAN GÖRÜŞLERİ

C. 2008 YILI TÜRKÇE SORULARI ve UZMAN GÖRÜŞLERİ

TEŞEKKÜR

Öncelikle gerek tez çalışmalarında gerekse doktoramın her aşamasında desteklerini esirgemeyen, beni ailenin bir ferdi olarak gören, her türlü sorunumda, üzüntümde beni yalnız bırakmayarak destek olan, sevinçlerimi paylaşan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dilbilim Bölümü ailesine -öğretim üyesi hocalarıma, araştırma görevlisi dostlarıma ve tabii ki sekreterimize- ve Dilbilim Bölümü başkanımız Prof. Dr. İclâl ERGENÇ hocama teşekkürlerimi sunmak isterim, iyi ki varsınız...

Akademik hayatıma yeni başladığım ilk günlerde, yüksek lisans öğrencisi olarak katıldığım ilk bilimsel kurultayda, Harran'da, 2005 mayısının yirmisinde fırsat bularak tanıştığım ve o günden bugüne hayranlıkla izleyerek peşini bırakmadığım, nihayetinde doktora tezime danışman olmayı kabul ederek bana yeni ve başka ufuklar açan, yerlemelerinin ne zaman gerçek ne zaman şaka olduğunu hiçbir zaman anlayamadığımız ve belki de hiç anlayamayacağımız değerli Hocam Prof. Dr. Nadir Engin UZUN'a, kimi zaman beni de aşan emeği, gayreti ve ayırdığı değerli zamanı için ne kadar teşekkür etsem azdır, iyi ki varsınız...

Tez izleme komitemde de yer alarak, beni akademik ve sosyal yaşamımın her alanında yalnız bırakmayan, bilimsel bütün çalışmalarımın satırlarında emeklerini esirgemeyen, akademik hayata sokan ve hazırlayan Doç. Dr. Kâmil İŞERİ hocama bu vesile ile yeni bir teşekkürü daha borç bilirim. Tez izleme komitelerinde her zaman başka konulara da yer vererek komiteleri daha sevimli ve bambaşka bir hale dönüştüren Doç. Dr. Özgür AYDIN hocama da ayrıca teşekkürler, iyi ki varsınız...

Tezime ilişkin verilerin toplanmasında, başta Mersin Üniversitesi Dilbilim Bölümü öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Pınar İBE AKCAN'a ve Dilbilim Bölümü'ne, Araş. Gör. Orhan VAROL'a, Araş. Gör. Başak Ümit BOZKURT'a, Öğr. Gör. Dr. Elif Arıca AKKÖK'e, verilerin değerlendirilmesinde rehber olan Yard. Doç. Dr. Emre ÜNAL'a ve emeği geçen herkese yeniden teşekkürler, iyi ki varsınız.

Beni her gördüğünde “Bakacağım, mutlaka bana da gönder” diyerek her zaman destek olan ama fırsat bulamadan bu son satırlarımı yazdığım için kendisinin üzüleceğini de bildiğim çok değerli Prof. Dr. Leyla UZUN hocama “Ne olur üzmeyin kendinizi, bu satırların her harfinde sizlerin de emeği var, iyi ki varsınız...” diyerek sonsuz ve yürekten teşekkürlerimi sunuyorum.

Doktora eğitimimin başında beni varlığı ile destekleyen, ama maalesef eğitimimin sonunu görecektik kadar kalbinin gücü yetmeyen sevgili babama... Keşke sen de olsaydın...

Ve tabii ki beni yaşamın kenarından çekerek hayata bağlayan sevgili anneme, maddi manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen ağabeylerim ile iyi ve kötü gün dostum, biricik eşim, doğacak çocuğumun güzel annesine, iyi ki varsınız...

Burada “iyi ki varsınız” ve “keşke olsaydın” dediğim herkese yeniden yürekten teşekkürler...

Sercan DEMİRGÜNEŞ

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kazanım Listesi (Örnek Taslak)

Tablo 2. 9. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

Tablo 3. 10. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

Tablo 4. 11. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

Tablo 5. 12. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

Tablo 6. 10. Sınıf Dilbilim I Dersi Kavram Listesi

Tablo 7. 11. Sınıf Dilbilim II Dersi Kavram Listesi

Tablo 8. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Örnek Taslak)

Tablo 9. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Örnek Çözümleme)

Tablo 10. 2010 Yılı YGS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uyuşum Yüzdeleri

Tablo 11. 2009 Yılı ÖSS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uyuşum Yüzdeleri

Tablo 12. 2008 Yılı ÖSS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uyuşum Yüzdeleri

Tablo 13. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Genel Görünüm)

1. GİRİŞ

1.1 TEZİN ADI

Yükseköğretime Giriş Sınavı Türkçe Sorularının Dilbilimsel İçerik Çözümlemesi

1.2 TEZİN KONUSU

ÖSS Türkçe sorularını (2008-2009-2010) kapsayan ve kapsam geçerliği uzman görüşüyle oluşturulmuş bir dilbilimsel kavram listesi ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın belirlediği Dilbilim I, Dilbilim II ve Dil ve Anlatım Ortaöğretim Ders Programı kazanımlarına ilişkin kavram listesinin karşılaştırmalı bir betimlemesi bu tezin konusunu oluşturmaktadır.

1.3 TEZİN AMACI

Tezin temel amacı, ÖSS-Türkçe sorularını uzman görüşüyle oluşturulmuş bir kavram listesi ile değerlendirerek, ÖSS-Türkçe sorularını, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca belirtilen Dilbilim I, Dilbilim II ile Dil ve Anlatım derslerine ilişkin kazanımlarla dilbilimsel veriler ışığında karşılaştırmaktır.

1.4 ARAŞTIRMA SORULARI

Tezin amacı doğrultusunda, “ÖSS-Türkçe soruları, ölçmeyi hedeflediği dil becerilerinin genel dil sistemindeki yapıları ve bu yapıların işlevlerini ne ölçüde

kapsamaktadır?” ve “Kapsamı açısından ÖSS-Türkçe Sınavı sorularının orta-öğretim düzeyinde programlanan öğretim içeriğiyle ne ölçüde örtüşmektedir?” araştırma sorularına yanıt arandığı bu tezin alt araştırma soruları aşağıdaki gibi belirginleştirilmiştir:

- a. ÖSS-Türkçe sorularında hangi dilbilimsel kavramlar sorulmaktadır?
- b. ÖSS-Türkçe sorularında hangi dilbilimsel kavramlar öne çıkmaktadır?
- c. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Dilbilim I, Dilbilim II ve Dil ve Anlatım ortaöğretim dersi programlarındaki kazanımlar, hangi dilsel/dilbilimsel kavram yapılarını kazandırmaya yönelik olarak hazırlanmıştır?
- d. Dilbilim I, Dilbilim II ve Dil ve Anlatım ortaöğretim dersi programlarındaki kazanımlarda hangi kavramlar öne çıkmaktadır?
- e. ÖSS-Türkçe sorularına ilişkin kavram listesi ile Milli Eğitim Bakanlığı Dilbilim I-II, Dil ve Anlatım dersi programlarına ilişkin kazanımlar ne derecede örtüşmektedir?
- f. Dilbilimin dil eğitim sistemindeki ve yükseköğretime giriş sınavlarındaki yeri nedir?

1.5 TEZİN ÖNEMİ

Problem durumu ve alt problem durumlarının yanıtlanması ile eğitim-öğretim ortamına aşağıdaki farklı boyutlarda katkılar sağlanacağı düşünülmektedir:

- a. ÖSS-Türkçe sorularındaki dilbilimsel kavram yapısının hazırlanması ile öğretim ortamında öğrencilere aktarılan bilgilerin dilbilimsel yeterliği ortaya çıkarılabilecek.

- b. Kavramlardan hangilerinin ÖSS-Türkçe soruları içerisinde sıklıkla sorulduğunun belirlenmesi, bu kavramların öğretime dönük çalışmaların belirlenmesi açısından önemlidir.
- c. Milli Eğitim Bakanlığı Dilbilim I, Dilbilim II ve Dil ve Anlatım dersi programlarındaki kazanımların, hangi dilsel/dilbilimsel kavram yapılarını kazandırmaya yönelik olduğunun belirlenmesiyle dilbilimin ilgili programlardaki yeri belirlenecek.
- d. ÖSS-Türkçe soruları kavram yapısının, Milli Eğitim Bakanlığı Dilbilim I, Dilbilim II ve Dil ve Anlatım dersi program kazanımlarındaki kavramlarla karşılaştırılması, program ile sınavların eş güdümlü hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin somut bilgiler sunacaktır.
- e. Bu bağlamda, dilbilimin anadili eğitimindeki yerini belirlemek, ilgili bilim dalının anadili eğitimi sürecindeki gerekliliğini ve yeterliğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

1.6 SINIRLILIKLAR

- a. Araştırma kapsamındaki sorular, 2008 yılı ÖSS-Türkçe testi soruları, 2009 yılı ÖSS-Türkçe testi soruları ve 2010 yılı YGS Türkçe testi A kitapçığı soruları ile sınırlıdır.
- b. Araştırma kapsamındaki soruların içerisine yazım ve noktalama imlerine ilişkin sorular alınmamış ve bu bağlamda sorular doksan iki soru ile sınırlandırılmıştır.
- c. Araştırma Dilbilim I, Dilbilim II ile Dil ve Anlatım dersi kazanımları ile sınırlıdır.

Yukarıda adı, konusu, amacı, araştırma soruları, önemi ve sınırlılıkları belirtilen tezin ikinci bölümünde, çalışma alanı içerisinde kullanılan ve çalışma boyunca bilinmesini gerekli gördüğümüz bazı “eğitimbilimsel” ve “dilbilimsel” kavramlara ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca, dilbilimin yan alanlarından toplumdilbilim, ruhdilbilim, metindilbilim ve beyindilbilimin anadili eğitimi ile olan ilişkisi kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, dünyadan örnekleriyle ve Türkiye’deki uygulamalarıyla ortaöğretim programları ve yükseköğretime giriş koşulları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve beşinci bölümlerde nitel araştırma yöntemlerinden belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Dördüncü bölüm, çalışma kapsamındaki “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim I-II” derslerinin incelendiği; bu derslerde kavratılmaya çalışılan program kazanımlarının kavramsal yapısının çıkartıldığı ve değerlendirildiği bölümdür.

Beşinci bölümde ise, çalışma kapsamındaki ÖSS-Türkçe (2008-2009-2010) soruları incelenmiş, uzman görüşü yardımıyla ilgili soruların kavramsal yapısı çıkarılmış ve uyuşum yüzdesiyle değerlendirilmiştir.

Çalışma, “Bulgu, Sonuç ve Öneriler” ile sonlandırılmıştır.

2. TEMEL KAVRAMLAR

Çalışmanın bu bölümünde, çalışma boyunca bilinmesini gerekli gördüğümüz bazı eğitimbilimsel ve dilbilimsel kavramların açıklamalarına yer verilmiştir.

2.1 Eğitimbilimsel Kavramlar

2.1.1 Eğitim

Eğitim, Ertürk 1997’de “...bireyin yaşantısında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.” (s.12) biçiminde tanımlanırken; Demirel 2000’te yine benzer biçimde “... bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme sürecidir.” (s.5).

Eğitimin nesilden nesile aktarımına dikkat çeken Celkan 1991’de, “eğitim, yetişmiş neslin yetişmekte olan nesil üzerine olan etkilerinin tümüdür.” (s.17). Benzer biçimde, Varış 1997’de de “Eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumda davranış biçimleri edindiği süreçler toplamıdır.” (s.13).

Eğitim üzerine en geniş açıklamalardan birisi Akyüz 1999’da yer almaktadır:

“Eğitim (Osm. Terbiye/ Fr.-İng. Education, pedagogie), kişinin zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının istenilen doğrultuda geliştirmesi ya da ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaları tümüdür.” (s.2).

Eğitim üzerine yapılan tanımlamalardan yola çıkarak, eğitimi, “bireyde, kendi yaşantısı yoluyla ve istendik olarak, değişim yaratma sürecidir.” biçiminde açıklayabiliriz.

2.1.2 Öğretim

Türkçe Sözlük 2005’te “belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim; öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuz etme işi” olarak tanımlanan öğretme, Oğuzkan 1993’te üç farklı biçimde tanımlanır, “1. Belli bir amaca göre gereken şeyleri öğretme işi. 2. Bir eğitim kurumunda bir küme öğrenciye belli dal ya da konularda bilgi verme. 3. Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikler düzenleme, gereçleri sağlama, kılavuzluk etme eylemi.” (s.111-112).

Tanımlamalardan öğretimin eğitim için çeşitli değişkelerle (araç, etkinlik, yöntem... vb.) bilgi verme işi olduğu çıkarılabilir.

Eğitim ve öğretim, birbirine karıştırılan ve sıkça birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak görülmektedir. Her iki kavramın tanımlarına bakıldığında eğitimin, öğretimi de içine alan çok daha geniş bir boyut sahip olduğu görülmektedir, çünkü öğretimde bilgi verme temel alınırken eğitimin temeli daha geniş tabanlıdır; davranış değişikliği oluşturmak. Alanyazına bakıldığında, her iki kavramın da belirli bir “program” çerçevesinde verilmesi gerektiği görülmektedir.

2.1.3 Kazanım

Milli Eğitim Bakanlığı programında kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır. Bu tanımlamanın dışında, Demirel 2005'te kazanım kavramının İngilizce karşılığı (attainment) verilmiş, açıklamaya yer verilmemiştir (s.75).

2.1.4 Program

Program ise, Ertürk 1997'de "belli öğrencileri, belli bir zaman içinde yetiştirmeye yönelik düzenli eğitim durumlarının tümüdür." (s.94).

İyi bir programın her şeyden önce, işlevsel ve esnek olması beklenir. Belli başlı program türleri, öğretim programı, eğitim programı, okul programı ve ders programı olarak şekillenmiştir. Dört farklı programın içerisinde, çalışma kapsamı gereği sadece öğretim ve eğitim programı kavramlarının açıklamaları yeterli olacaktır.

2.1.5 Öğretim Programı

Varış 1997'de, öğrenci davranışında, istenilen değişiklikleri oluşturmak amacıyla ayrıntılı olarak yapılan planlamaya öğretim programı denir. Bir öğretim programı "ne amaçlar, konular, dersler listesidir; ne de öğretmenin eline verilen ve uyması istenen basılı bir kitaptır" (s.28).

Tekin 1980'e göre, bir öğretim programı, "Niçin eğitim?", "Neler, ne zaman ve nasıl öğretilecek?", "Ne kadar öğrenildiğini nasıl öğreneceğiz?" soruların açık ve tutarlı bir şekilde yanıt vermelidir (s.5).

2.1.6 Eğitim Programı

Eğitim programı Türkçe Sözlük 2005'te "eğitimi düzenleyen ve yönlendiren sistem" olarak tanımlanmıştır.

Demirel 2000, Casswell ve Campbell 1953, Saylor & vd. 1981 ve Taba 1962'nin eğitim programlarından yola çıkarak, eğitim programını "öğrenene, okulda ve okul dışında etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği" olarak tanımlarken (s.5); 2005'te ise eğitim programı için "yetişek" terimini kullanarak "1. Program öğeleri olan hedef, içerik öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutları arasındaki ilişkiler bütünü. 2. Öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği." biçiminde tanımlar (s.43).

Öğretim programı ile eğitim programı arasındaki benzerlikler görülse de, öğretim programı daha çok öğretmene ders araçları, yöntem, teknik, eğitim durumları vb. ile ilgili rehberlik ederken; eğitim programı daha üst bir başlıkta bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerine uygun bilgi ve davranışların düzeneğidir. Bu bağlamda, eğitim programları, topluma göre, kültüre göre değişiklikler gösterebilmekte, ülkenin kendine özgü eğitim politikaları ile şekillenmektedir.

Yukarıdaki tanımlamalara baktığımızda, ilk göze çarpan durum bu kavramların kendi arasında bir tutarlılık ve belirginlik sergilememesidir. Öyle ki, eğitimde sürekli adı geçen eğitim programı, öğretim programı ve ders programı kavramları iç içe geçmiş durumdadır. Dil ve Anlatım dersi programı olarak verilen program bir ders programından daha çok "Neler, ne zaman ve nasıl öğretilecek?", "Ne kadar öğrenildiğini nasıl öğreneceğiz?" gibi sorulara yanıt veren bir öğretim programı

görünümündedir. Bunun yanı sıra her ders için önceden belirlenen ve ortaya konan “kazanım(lar)”ın alanyazında belirgin bir tanımlaması yoktur; “kazanımlar; öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır.” açıklamasının dışında. Sonuç olarak, sözünü ettiğimiz kavramların açıklamaları, yalnızca, çalışmanın belirginleştirilmesi adına yapılmıştır; kavramların içini dolduran bilgilere ilişkin tartışmalar (en azından) bu çalışmanın konusu değildir.

2.2 Dilbilimsel Kavramlar

2.2.1 Dilbilim

Dilbilimin en kısa tanımı “dili inceleyen bilim, dilin bilimi” şeklinde yapılabilir (bk. Aksan 2007: 14, Crystal 2008: 283, Trask 2007: 156, Bussman, 2006, İmer vd., 2011).

Kılıç 2002’ye göre, dile yönelik bilimsel çalışmaların yirminci asrın ilk yıllarında başladığı herkesçe bilinmektedir. Dilin bilimsel yöntemlerden faydalananarak incelenmesi sonucu ortaya bir akademik disiplin olarak dilbilim (İng. general linguistics) ortaya çıkınca bu alanda çok farklı kuramlar gelişti. Daha sonraları daha da gelişecek olan bu disiplin dili, kendisi için ve kendi yöntemleriyle incelemeye başladı (s.28-30).

2.2.2 Anadili ve Anadili Eğitimi

Vardar 1988’de anadili, dilbilimciler tarafından çoklukla bir kişinin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil olarak tanımlanmaktadır. Bireyin çocukluk çağında tanıştığı ilk dil olması nedeniyle anadilin öğrenilmediği; edinildiği ya da kazanıldığı hep tekrar edilir (s.20).

Sinan 2006’nın aktardığına göre, Doğan Aksan “anadili” kavramındaki “ana” kavramından dolayı bazı dil bilimciler bu dilin anneden öğrenilen dil ile ilgili olduğunu savunmuşlardır. Ancak Danimarkalı dil bilimci Otto Jespersen ve birçok dil bilimci “anadili” ile kastedilen kavramın “anne” ile ilgisinin yanında daha çok çevreden öğrenilen ve aynı ulus içerisinde ortak dil olarak kullanılan dilin anlaşılması gerektiğini belirtmişlerdir (s.63-64).

Uzun 2006, “anadili” kavramında “ana” sözcüğünün kullanılmasını, Aksan 1994’e dayanarak, bu dil öğrenilirken çocuğun annesi ile olan ilişkisine bağlamaktadır. Almanca; muttersprache, İngilizce; mother tongue, Türkçe; anadili, çocuğun büyürken annesi ile çevresindeki diğer insanlara göre daha yakın olmasından dolayı annesinin dil özelliklerini varsa yöresel ağız özelliklerini de kazanmasını doğal karşılamak gerektiğini belirtmektedir. Burada belirtmemiz gereken bir diğer husus da annesiz babasız bir yurttan büyüyen bir çocuğun anadilinin de etrafındaki öğretmen ve arkadaşlarının dil özelliklerini yansıtacağının ortada olduğudur. Bu tür çocukların anadili de çevrelerindeki bu insanların dili olacaktır. İnsanın doğumundan ölümüne kadar süren öğrenme, anlama ve yorumlama süreci içinde kendini gerçekleştirdiği bilinen bir konudur. Bu aşamada anadili eğitiminin çocuğun bilişsel gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu unutmamak gerekir. Neyi, niçin öğretmesi gerektiğini bilmeyen, bu konuda gerekli yöntem ve araçları kullanmayan bir eğitim

sisteminin başarılı olması da beklenmemelidir. (<http://modersmalaskolutveck-ling>, son erişim tarihi: 18.01.06).

Dilaçar 1978’de de gerçekten çağdaş ülkeler anadilin ulusal bilinç ve duyarlılığın oluşmasındaki büyük rolü nedeniyle anadili eğitim ve öğretimine büyük özen göstermişlerdir. Benzer bir duyarlılığı Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu sonrasında da görüyoruz (s. 9). Türkçenin 1924 Anayasasında resmî dil olarak yer alması, devlet kurumlarında açık, sade bir yazışma dili kullanımının desteklenmesi, Türkçe çalışmalarına özen gösterilmesi, 1928 yılında Yazı devriminin gerçekleştirilmesi bunların kimi örneklerini oluşturur (Sinan 2006: 2-4’ten).

Hudson 2008, dil ve eğitim arasındaki bağın oldukça sıkı ve açık olduğunu beş maddede özetlemeye çalışır:

1. Dil eğitimin ana aracıdır.
2. Dilin bir biçimi olarak okuryazarlık eğitimin temelidir.
3. Sözel zekâ, eğitsel başarının en önemli habercisidir.
4. Anadili dışındaki diğer diller, eğitim programlarının en önemli parçalarındandır.
5. Eğitimin dilde derin bir etkisi vardır (s.53).

Hudson 2008’in ortaya koyduğu ilişkiler arasında 1. ve 5. maddeler dil ve eğitimin birbirinden ayrılmaz iki element olduğunu açıkça göstermektedir. “Dil, eğitimin ana aracıdır”, eğitim öğretilerinin bir bireyden başka bireyleri aktarılması ancak ortak bir iletişim aracı ile gerçekleşebilir. Bu bağlamda öğretici ve öğrenici, ortak bir iletişim aracında, “dilde” birleşirler.

İmer'e 1990'a göre, anadili eğitimi çok boyutlu bir konudur. Anadili eğitimi dilbilimle ilgili olduğu ölçüde dilbilimin yan dalları ve alt dalları olmadan düşünölemeyecek bir alandır.

Aksan 1982, Tura 1983, Sezer 1987, İmer 1990 ve Börekçi 1997 Türkçenin eğitim ve öğretiminde dilbilimin yeri, Kocaman 1998 ise dilbilimdeki söylem çalışmalarının anadili eğitimindeki yeri konusunda çalışmışlardır. Bütün bu çalışmaların sonunda ortaya çıkan sonuç, anadili eğitiminde dilbilimin verilerinin kullanılamamış olmasıdır.

Anadili eğitiminde, ses / harf ayrımının yapı(a)maması, geleneksel dilbilgisinin kurallarının kendi arasında bakışimsızlık göstermesi...vb. birçok sorunla karşı karşıya kalmaktayız. Bu ve buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür:

Türkçenin anadili olarak eğitiminde, derin yapı-yüzey yapı ayrımı yapılmamaktadır. Yalnızca yüzey yapıda yapılan açıklamalar yanlışlıkları da beraberinde getirmektedir. Aydın 1996, bu durumu açıklayıcı örnekler sunmuştur:

Örnekler

(1) Geleneksel dilbilgisi kitapları genellikle Türkçede ad, önad ve belirteç gibi sözcük türleri arasında kesin çizgiler olmadığını yineler:

i. Güzel bir kız konuşuyor. ÖNAD

ii. Kız güzel konuşuyor. BELİRTEÇ

iii. Güzeller konuşuyor. AD

Oysa bu tümcelerin derin yapısı bu sözcük türlerinin aslında aynı olduğunu gösterir.

i. Güzel bir kız konuşuyor. ÖNAD

ii. Kız güzel şeyler konuşuyor. ÖNAD

iii. Güzel kızlar konuşuyor. ÖNAD (Güneyli ve Küçükavşar 2008'den).

Yukarıdaki belirlemelerin ışığında, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer alan 9. sınıf Dil ve Anlatım dersi programı kazanımlarından, “sıfatların işlevlerini belirleme” ile “zarfları ayırt etme, işlevlerini belirleme” vb. kazanımları ve bu kazanımların altındaki becerilerin yeniden yapılandırılması; sözcük türlerinin, derin yapı/yüzey yapı kavramları göz ardı edilmeksizin ve anlambilimin verileriyle, yeniden sınıflandırılması gerektiğini yeniden vurgulamak gerekir.

Aydın 1996'da başka çarpıcı örneklerle de yer verilmiştir:

(2) Bunun yanı sıra derin yapı dönüşüm kurallarının eğitim sürecine katılması gerekmektedir çünkü bazı tümceler iki ya da daha çok anlam taşırlar:

i. Ayşe'yle Fatma'yı gördüm.

ii. Otobüs bekliyor.

iii. Kitap okuyorum diye yardım etmedi.

i. a. Ben Ayşe ve Fatma'yı gördüm.

b. Ben Fatma'yı gördüm, Ayşe yanımdaydı.

ii. a. O otobüs bekliyor.

b. Otobüs (yolcu) bekliyor.

iii. a. Ben kitap okuduğum için o yardım etmedi.

b. O kitap okuduğu için yardım etmedi.

Güneyli ve Küçükavşar 2008'in aktardığı üzere, bu bağlamda, disiplinler arası çalışmalarla, anadili öğretimini ve sorunlarını dilbilimin yan alanlarında elde edilen veriler ışığında yeniden gözden geçirmek ve çözüme kavuşturmak gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

2.2.3 Toplumdilbilim ve Anadili Eğitimi

Kıran 2002'de toplumdilbilim, dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, başka bir deyişle, bu iki tür olgu arasındaki eşdeğerliliği inceleyen karma bir bilim dalıdır. (s.259).

İmer 1995'e göre ise, her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki toplumlar ve topluluklar gibi dilin de bağdaşık bir özelliği yoktur. Alanlar arası dilbilim dallarından biri olan toplumdilbilimde de doğal olarak dilin bağdaşık olmadığı benimsenmektedir. Toplum ve topluluklar gibi dilin doğasında çeşitlilik vardır. Toplumlar, topluluklar ve toplumsal grupların nasıl birbirinden farklı özellikleri varsa onların kullandıkları dilin de aynı biçimde farklılıkları, birbirine benzemez yanları olacaktır. O nedenle toplumdilbilimde çeşitli değişkeler çerçevesinde dil kullanımının gerçekleştiğinin ayırt edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Haskara 1998'de, toplumdilbilimcilere göre, bölgesel anadilini edinmiş bir çocuğa anadili eğitimi ne kazandıracaktır sorusu iki durumla açıklanabilir:

- a. Okuryazarlık
- b. Ölçünlü dilin kullanılması (s.97)

Anadili eğitiminde ölçünlü dili öğrenirken, çocuğun bölgesel dil edinimini unutması veya ondan vazgeçmesini bekleyemeyiz. Anadilini edinen bir çocuğun bu dili edindikten sonra ölçünlü dili kavraması ona belirli ortamlara göre dil türlerini konuşma olanağını sağlamaktadır. Örneğin, kendi bölgesel dil türünü bilen bir insan, evinde bölgesel dili, iş ortamında da ölçünlü dili kullanabilir. Anadili eğitimi de bu yaklaşımda yapılmalıdır (s.98).

Demircan 2002’de de, her anadili eğitimi öğrencisinin bir sorumluluğu da toplumsal dil kurallarını edinmek olmalıdır; yani, çok sayıda değişik durumlarda, gerekli olan türlü işlevlerle dilin ölçünlü kullanımının öğrenilmesidir. Bu işlem yaşam boyu sürer, karşılaşılan yeni durumlar ve yeni toplumsal dil gereksinimleriyle sürüp gider (s.87).

Güneyli ve Küçükavşar 2008’in aktarımıyla, Demircan 2002, ayrıca toplumsal gruplar ve dil değişimleri konusunda yaptığı sınıflamaların anadili eğitim programlarında yer alması gerektiğini belirtmiştir.

1. Kimin kiminle konuştuğuna göre ayrımlar:

a. Aynı dili kullananlara göre dil içi ayrımlar

Genel dil, Yöresel ağız

b. Ayrı dili kullananlara göre diller arası çeşitlemeler

Anadili, İkinci dil, Yabancı dil

c. Cinsiyete göre ayrım

Erkek dili, Kadın dili

d. Yaşa göre ayrım

Çocuk dili, yetişkin dili

e. Topluluklara göre ayırım

Normal dil, Argo

f. Uğraş bakımından

Genel dil, Meslek dili

g. Bireysel yakınlık açısından

Resmi dil, Resmi olmayan dil

h. Eğitim bakımından

İşlenmiş dil, Kısıtlı dil

i. İletişim biçimi bakımından

Sözlü dil, Yazılı dil

2. Kimin kiminle niçin konuştuğuna göre ayrımlar:

a. Bilgi vermek

b. Bilgi edinmek

c. Düşünsel tutum açıklamak

d. Duygusal eğilimi açıklamak

e. Birine bir iş yaptırmak

f. Ahlaki tutumu açıklamak

g. Toplumsallaştırma

h. Düşünmek

3. Kim kiminle nasıl konuşuyor

Bireyin nasıl konuştuğunu dört öge (ilişkiler, tutum, kullanılan dil, ortam) biçimlendirmektedir. Demircan 2002'ye göre, bu konuşma durumlarının tamamına anadili eğitiminde yer verilmelidir:

İLİŞKİLER	TUTUM	KULLANILAN DİL	ORTAM
Üst-ast-denk.	Soğuk-yakın-	Anadil- yabancı dil.	Katılanların sözel
Resmi-yakın.	umursamaz.	Ortak dil-lehçe.	eylemleri.
Yabancı-tanıdık.	Emredici- öğütleyici.	Sözlü dil-yazılı dil.	Katılanların sözel
Bay-bayan.	Kibirli-saygılı-	Genel dil-alan dili-	olmayan eylemleri.
	aşağılayıcı.	yöresel dil.	İlgili nesneler.
	Duygusal-düşünceli-		Sözel eylemin
	gururlu.		etkisi.
	Heyecanlı-sakin		
	İsteksiz-istekli.		

4. Kim kiminle nerede konuşuyor

Evde-dairede-toplantıda-dışarıda

Ortak kullanım yerleri; okul-mahkeme-kulüp, cami, kilise

Kent-kır-orman-deniz kenarı

Otobüste-trende-vapurda-uçakta-arabada

5. Kim kiminle ne zaman konuşuyor

Sabah-öğleden sonra-akşam

İş başında-iş dışında-eğlencede-tatilde

Dingin iken-yorgun iken- hasta iken-rahatsız iken

Başarılı-başarısız-umutlu-umutsuz

Huzurlu-huzursuz

İyi havada-kötü havada

Tok-acıkmış

Keçik ve Uzun 2001’e göre, dilin toplumsal amaçlara göre kullanımı, toplumsallaşmanın temelinde yatan insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkar. Örneğin; seslenmeler, selamlaşmalar, vedalaşmalar, davetler vb. dilin toplumsal amaçlara yönelik kullanımlarını içerir. Kısacası, anadili eğitimi toplumsal amaçlara uygun biçimde yapılmalıdır (s.58).

Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmeyi hedefliyorsak “Konuşma Durumu”ndan söz etmemiz zorunludur. Konuşma ediminin çeşitli konuşma durumları içinde gerçekleştiği belirtilmelidir. Toplumdilbilim verilerinden yararlanarak anadili eğitiminde konuşma becerisinin geliştirilmesine çalışılmalıdır (Güneyli ve Küçükavşar 2008’den).

2.2.4 Metindilbilim ve Anadili Eğitimi

1950’li yıllarda dilbilimin sözlü dile ve tümce düzeyindeki yaptığı çalışmaların daha çok yazılı dile ve tümceötesi birimlere uygulanmaya başlamasıyla metindilbilimin

önemi giderek artmaya başlamıştır. Bu bağlamda metindilbilim, tümceötesi birimleri konu alanına alarak, metnin bütünlüğünü ve bu bütünlüğü yaratan bağıntıları inceler.

Esmer 2010’da metin ile dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu sıkı ilişkinin ardında, her iki ögenin de bazı özellikleri arasındaki bakışlılık yatar (s. 17-18):

DİL	METİN
İletişimsel bir işlevi vardır	İletişimsel bir işlevi vardır.
Durağan bir birim değil, devingen bir süreçtir.	Metin, dilin durağan bir süreci değil, devingen bir sürecidir.
Dilin iletişimsel özellikleri, dilbilgisel öğelerinin toplamına eşit değildir.	Metnin iletişimsel özellikleri, dilbilgisel özelliklerinin toplamı değildir.

Metindilbilimsel verilerin, anadili eğitimi sürecine kazandırılmasındaki gerekliliği üzerinde duran Çıkrıkçı 2007, Becker-Mrotzek, 2004’e dayanarak, metindilbilimin özellikle yazma edimi üzerinde etkilerini iki başlıkta özetler:

- a. Yazma ediminin iletişimsel işlevi
- b. İletişimsel işlev ile metin yapısı arasındaki ilişki (s.45-46).

Türkiye’deki eğitim ve sınav sistemi göz önüne alındığında, öğrencilerin anlama becerileri özellikle okuma metinleri yoluyla ölçülmektedir. Bu bağlamda, öğrencileri ölçme ve değerlendirme amaçlı her türlü sınavda metin seçimi, dolayısıyla da metindilbilime ilişkin veriler oldukça değerlidir.

Milanoviç 2002’ye göre, metin seçiminde şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Metinler durumsal içerikli ve gerçek hayatı yansıtıcı olmalıdır ve tam olarak herhangi bir yerden alıntı olmamalıdır.
2. Durumlar ve konular, testi alan kişinin düzeyine uygun olmalıdır.
3. Belirli bir konuyu sunarken, açık bir amaç güdülmesi ve diğer katılımcılarla beraber söz konusu duruma uygun yapılar elde edilmelidir (s.24).

Ayrıca, Milanovic 2002, sınavlarda kullanılacak metinler ile ilgili şu önerilerde bulunur:

1. Metin seçiminde en iyi ve en doğru kaynakların kullanılması.
2. Daha az kabul edilebilir metin kaynaklarına yer.
3. Öznellikten kaçınma konusunda genel uyarı: Kültür, cinsiyet, yaş vb. konuları içeren metinlerin seçilmemesi.
4. Metinlerin geçmişte kabul edilmeme nedenlerinin listesi (s.25).

Milanovic 2002, sınav hazırlayanların bir kontrol listesine bağlı kalmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Sınav hazırlayan kişi bu listedeki soruları cevaplayarak, metinlerin seçiminde sağlıklı bir süreç izlemiş olur (s.25).

1	Metnin konusuyla ilgili kaynağa ulaşılabilir mi ve kültürel bir metin olarak kabul edilebilir mi?
2	Düzeye uygun zorluk derecesine sahip mi?
3	Odaklanılan dilbilgisi konusunu test etmeye uygun mu?
4	En az 16 soru üretebilecek kadar uzun mu?
5	Uygun bir başlığı var mı?

2.2.5 Ruhdilbilim (Psikodilbilim) ve Anadili Eğitimi

Ekmekçi 1995’e göre, ‘Psikodilbilim’, dilleri ve dillerin yapı, işleyiş, kullanım özelliklerini inceleyen dilbilim ile insan davranışlarını inceleyen psikolojiyi buluşturan bir ara bilim dalıdır. Psikolojideki değişimler ve gelişmeler dilbilimi etkilemekte, dilbilimdeki değişimler de dil öğretimi uygulamalarına yansımaktadır. Ruhdilbilimciler tarafından özellikle anadili edinimi ve öğrenme kuramları-dil ilişkisi konularında yapılan araştırmalar anadili eğitiminin temellerini oluşturmuştur.

Dil ile düşünce arasındaki bağı kurmadan anadili eğitiminde fazla ilerleyemeyiz. Kişi görsel ve işitsel olarak algıladıklarını düşünce süzgecinden geçirip kendine mal etmedikçe dil yeteneği fazla gelişemez (s.111).

Uzun 2008’e göre, anlama, yorumlama ve öğrenme eylemlerinin bağımsızlaşması yani kavramsallaştırmanın başlaması insan gelişimindeki en büyük adımlardan biridir. İnsanoğlu dili kullanmaya başladığı zaman eylemler yoluyla öğrenmeden kavramlar yoluyla öğrenme evresine geçer. Dil, kavramların sembolik taşıyıcısıdır. Bu özelliği nedeniyle, bireyin etkileşimde bulunduğu toplumsal çevrenin kendi ürettiği kültürel değerleri, düşünce, inanç ve duyuş özelliklerini kavramsallaştırarak ona sunmasında temel araçtır. Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre kavram gelişimini destekleyici öğrenme durumları sağlayabilir ya da sağlamayabilir. Bu durumda bazı çocuklar kavram gelişimi açısından istenilen düzeyde hatta istenilen düzeyin de üstünde olabilirken bazıları da olamamaktadır. Söz konusu farklılık okul ve özellikle anadili eğitimi ile ortadan kaldırılabilir. Anadili eğitimcilerine bu konuda

önemli sorumluluklar düşmektedir. Çeşitli öğrenme etkinlikleri ile öğrencilerin kavram gelişimlerini desteklemek temel hedef olmalıdır.

Tura 1983'te ruhdilbilim ve anadili eğitiminin diğer bir yaklaşma alanı ise öğrenme kuramları, dilbilim ve dil öğretimi arasındaki ilişkidir. Dilin öncelikle sözsel bir davranış olduğu, bu davranışın sözlü uyaran-karşılık koşullanmasının bir sonucu olarak kazanıldığı görüşü, davranışçı ruhbilim ve yapısal (betimsel) dilbilimin temelini oluşturur. Ezberleme, yineleme, pekiştirme, sözlü alıştırmalar yapma gibi uygulamalarla anadilinin edinileceği düşünülmektedir. Bireylerin anadili eğitiminde güdülenebilmeleri dış çevreden gelen uyarıcılarla mümkündür. Uyaran-karşılık, pekiştirme-yineleme gibi uygulamalar o nedenle anadili eğitiminde çok önemlidir (s.11).

Yine Aydın 1996'da da, üretici ve dönüşümsel modele göre, anadili konuşucusu bilinçaltı dilbilgisi ile daha önce hiç duymadığı ya da daha önce hiç söylemediği sonsuz sayıda tümceyi üretebilir ya da anlayabilir (s.82).

Ekmekçi 1995, Aydın 1996 ve Demircan 2002 bilişsel öğrenme kuramını temel alan Chomsky'nin Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi (ÜDD) modelinin anadili olarak Türkçe eğitimine katkılarını betimlemeye çalışmışlardır:

- a. Öğretmen yüzey yapıda görülmeyen öğeleri derin yapısını göstererek açıklayabilir; böylece eksilteli yapılar rahatlıkla anlatılabilir.
- b. Öğretmen bir tümcedeki birden çok anlamın söz konusu olduğu durumları yani anlam bulanıklığını açıklayabilir.
- c. Öğretmen farklı tümcelerin aynı anlama geldikleri durumları yani eşanlamlı olma nedenlerini açıklayabilir.

- d. Sözcüklerin belleğimizde nasıl yerleştiği ve belleğimizin kapasitesi hakkında bilgi sahibi olan öğretmen, dil öğretiminde sözdiziminin ne kadar önemli olduğunu bilir.
- e. Öğretmen, belli bilişsel işlemlerin (gruplama, sıralama, bağdaştırma, ayırma...vb) dil öğretiminde önemli olduğunu bilir ve öğrenme etkinliklerini söz konusu işlemleri temele alarak yapılandırır (Güneyli ve Küçükavşar 2008'den).

Cüceloğlu 1998'e göre, anadili öğretiminde ve diğer dil öğretimlerinde bireyin belleğinin iyi tanımlanması gerekir. Öğrenciye öğretilen yeni bir yapı ya da sözcük, tekrar, anlamlı kodlama ve gruplama aşamalarını takip etmediği zaman, kısa süreli bellekte kalır, bir süre sonra yeni bilgilerin aktarımıyla silinir. Çünkü ruhdilbilimin verileri göstermektedir ki zihnin kısa süreli bellekte depolanması ± 7 birimdir. Anadili eğitiminde iletilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe geçişlerini sağlamak, öğrenmenin kalıcılığı açısından önem taşır.

Ruhdilbilimin anadili eğitimi ile bir diğer bağı da dil ediniminde saklıdır. Uzun 2008'e göre, anadili edinimi ve anadili öğretimi arasında sıkı bir bağ vardır. Öyleki, anadili edinimi formal okul yaşantıları içinde anadili öğretimi programları kapsamında şekillenen bir öğrenme sürecine dönüşerek sürmektedir. Bu nedenle anadili eğitiminin hedeflerini, anadili ediniminin belirlenmiş temel doğrultularından ayırarak ortaya koymak mümkün değildir.

Yine Uzun 2008'e göre beş yaşına kadar dil gelişiminin evrensel olduğu bilinmektedir. Beş yaşından sonra okula gelen çocuğun dil gelişim sürecine okuma ve yazma öğretimi de eklenmektedir. Böylece çocuk dilin tüm kullanım alanlarıyla

(konuşma, okuma, dinleme, okuma) okulla birlikte etkileşime girmiş olur. Her yeni yaş ve öğrenim aşamasıyla birlikte bilginin artan akademik yapısı ve çeşitliliği nedeniyle dil kullanımının bilişsel düzeyi de artar. Örneğin 15-20 yaş dilimindeki bir gencin ilgi duyduğu ya da öğrenimini gördüğü çeşitli alanlara ait geniş bir sözvarlığını edinmiş olması beklenir. Öte yandan onun için henüz karmaşık yazma becerilerinin öğrenilmesi süreci devam etmektedir. Bu süreç yaşamının yetişkinlik döneminde de devam edecektir. Okuldaki öğrenim yaşantılarıyla kazandığı deneyimleri sayesinde yaşamı boyunca karşılaştığı dil kullanımının tüm yeni bağlamlarını fark edip önceki birikimlerine ekleyecektir.

Türkçe öğretim programlarının amaçlarına bakıldığında, düzey ne olursa olsun, amaçlardan birisi, “Türkçenin özenli ve doğru kullanımının öğretilmesi” diğeri ise “Bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünmenin kazandırılması”dır. Bu amaçlar, dil edinimiyle ilgili çalışmalar ve diğer ruhdilbilim çalışmalarının verileriyle yapılandırıldıkça daha verimli olacaktır.

Ruhdilbilimcilerin diğeri bir inceleme konusu iletişimidir. Ruhdilbilimde, sağlıklı bir iletişim için gerekli olan koşullar nelerdir, alıcı ve vericinin özellikleri nelerdir, iletilerin içeriğini oluşturan unsurlar nelerdir ve bu unsurlar nasıl düzenlenmelidir... vb. sorulara cevaplar aranır.

Ekmekçi 1995’e göre, Güneyli ve Küçükavşar 2008’in aktardığı biçimiyle, iletişim ile ilgili çalışmaların üç önemli alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Birinci alan, iletişim, yöntem ve işlemlere yöneliktir. İletişimin nasıl kurulduğu, nasıl işlerlik kazandığı, iletişimin ne amaçla yapıldığına dair konular bu alanın kapsamına girmektedir. İkinci alan iletişimde iletiler ve kanallar ile ilgilidir. Sözel veya sözel olmayan her tür iletişimin nasıl yapıldığı ve bunların kişiler üzerindeki etkileri ayrıca

kitle iletişimi ve rolü konuları bu alan içinde irdelenmektedir. Üçüncü alan ise iletişimi başlatan ve iletişimin ulaştığı kaynaklardır (s.103).

Özetle söylemek gerekirse, sağlıklı bir iletişim için gerekli olan her türlü bilgi ile ruhdilbilimciler anadili eğitimine katkı sağlamaktadırlar.

Örneğin, Güneyli ve Küçükavşar 2008'in aktardığı biçimiyle, aynılık ve ayrılık yönünden kişiler arasındaki iletişim etkinliği incelenmiş ve ortaya bazı sonuçlar çıkarılmıştır. İletişimdeki kişilerin aynı konudaki bilgileri çok ayrı uçlarda ise iletişimin gerçekleşmesinin güç olabileceği belirtilebilir ya da iletişim sürecindeki kişiler birbirlerini çok iyi tanıyorlarsa iletişim süreci daha başarılı olabilir.

2.2.6 Beyindilbilim ve Anadili Öğretimi

Ergenç 2000'e göre, insanın ayrıcalık belgesi sayılan, fizyolojik, biyolojik ve sosyal bir sürecin sonucu ortaya çıkan dilin, beynin işleyişiyle olan bağlantısını üç bölümde açıklamak gerekir.

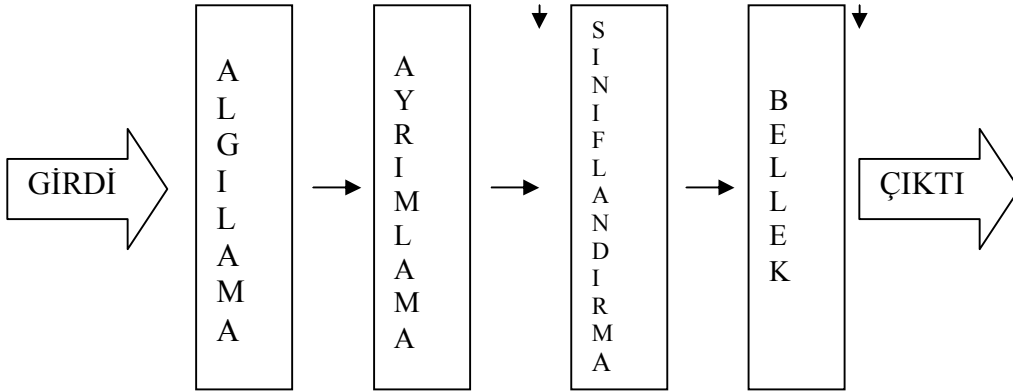
1. Dilin gerçekleşmesinde beynin hangi bölgelerinin daha etkili olduğunun belirlenmesi
2. Dil sisteminin kendi içinde işleyişi
3. Konuşmanın görünümü ve özellikleri (s.13)

Cedden 1995'te beyindilbilim, dil ve beyin ilişkisini, dil edinimi ve söz yitimi olgularını değerlendirerek incelemektedir. Konuşma ediminin ve dilin, beyinde nerede oluştuğu, sinir sisteminin dil ve konuşma olgusunu üretmek için ne tür işlemlere başvurduğu gibi konuları açıklığa kavuşturmaya çalışan beyindilbilim, dil

öğretiminde temele alınması gereken bir bilim dalı haline gelmiştir. Öğrenmenin ve dil ediniminin zihinsel süreçleri açıklığa kavuşturulmadan ‘neyin, nasıl öğretileceği’ hiçbir zaman sağlıklı olarak saptanamaz (s.18).

Genesee 2008’e göre beynin nasıl öğrendiğini anlayarak dil eğitimcileri alanlarında daha etkili olabilirler. Beynin farklı bölgelerinin farklı işlevleri olduğu eskiden beri bilinmektedir. Owens 1996’ya göre, Güneyli ve Küçükavşar 2008’den aktarıldığı biçimiyle, dil işlem kalıpları sadece sol lobda gerçekleşmemektedir. Sağ lobun da birtakım işlevler üstlendiği belirlenmiştir. Sol lobda konuşma, okuma, yazma gerçekleşirken sağ lobda bütün dizgesinin çözümlenmesi, jest ve mimiklerin anlamlandırılması söz konusudur. Dil işlem kalıpları aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

-GENELLEME-

Algılama ve Ayırlama: Bireyin öğrenme durumunda belirli durumlara yönelmesi ve tepki göstermesidir.

Sınıflandırma: Bilgilerin sınıflandırılması sonradan kullanılması açısından son derece önemlidir. Kötü bir sınıflandırma beynin kapasitesini kısa zamanda doldurup belleğin çalışmasını engeller.

Bellek: Önceden öğrenilmiş bilginin hatırlanması anlamına gelir.

Genelleme: Önceden öğrenilmiş bilginin benzer durumlara uygulanmasıdır.

Yalrkaya 1995’e göre, beyin fonksiyonları bilinmeden önce dil öğretiminde ileri sürülen teoriler hiçbir bilimsel veriye dayanmadan ortaya atılmıştır. Modern beyindilbilim çalışmaları bilimsel veri ve deneylere dayanmaktadır. Bu çalışmalardan biri “Position Emission Tomography” (PET) adı verilen yeni bir yöntem kullanılarak yapılmaktadır. PET yöntemi araştırmacılara dil kullanımı dahil çeşitli işlemlerin yapıldığı anda beyindeki etkin bölgeleri izleme olanağı tanımıştır. Örneğin sözcük işittiğimizde beynimizde hareketlenen kısımlar gözlemlenebilir.

Beyindilbilimin ilgi alanlarından bir tanesi de “bağlantılar yoluyla öğrenim”dir.

Cedden 1996’da bağlantılar yoluyla öğrenim, bilgilerin öğrencilerin algılama kapasitesine uygun olması ve mantık sırasına göre verilmesi ile ilgilidir. Bağlantı kurma yetisini kütüphaneden kitap almaya benzetebiliriz. Alacağımız kitabın hangi bölüme ve yazara ait olduğunu bilirsek o kitabı bulmak o derecede kolaylaşacaktır. Fakat bu bilgilere sahip değilsek ve kütüphanedeki kitaplar gelişigüzel dizilmiş ise, aradığımız kitabı bulmak son derece zor olacaktır. İnsandaki öğrenme süreci de ana hatlarıyla böyle açıklanabilir. Öğretmen aktaracağı bilgileri öğrencinin algı kapasitesine ve gelişimine uygun olarak verir ve bilgiler arasındaki bağlantıları da açıklayabilmeyi başarır, öğrenci de onları beyninde uygun bölmelere yerleştirebilir ve bu bilgiye ihtiyaç duyduğu zaman onu kolayca çağırabilir (s.72).

Genesee 2008’de, öğrenme basitten karmaşığa ve karmaşıktan basite doğru gelişir. Yalnız basit becerileri öğretmeye dair görüşler, öğrencilerin başlangıçta yalnız basit şeyler öğrenebileceğini ve bu basit bilgilerin daha karmaşık şekillerde kullanımının

zamanla gerçekleşebileceğini öngörür. Beyin araştırmaları, beynin karmaşık soyut bilgiyi işleyen yüksek seviyede merkezlerinin düşük seviye merkezlerini harekete geçirdiği ve aralarında bir etkileşim olduğunu aynı zamanda bunun tersinin de geçerli olduğunu göstermiştir. Örneğin öğrencilerin sözcük edinimi, tanıdık oldukları doğal bir bağlamda gerçekleşmesi halinde daha başarılı olacaktır (Güneyli ve Küçükavşar 2008'den).

Politano ve Paquin 2000, beyin temelli dil eğitiminin ilkelerini şu şekilde belirlemişlerdir:

- a. Öğretim tek öğrenciyi temele almamalıdır.
- b. Dil girdilerinin algılanması sürecinde öğrencilerin farklı öğrenme biçimleri olduğu unutulmamalıdır.
- c. Hem sözel hem de sözel olmayan girdilerin öğrencinin zihninde eşzamanlı olarak bulunmaları sağlanmalıdır.
- d. Açıklamalar yapılmalı ancak ders açıklamalara dayandırılmamalıdır.
- e. Öğrencilerin belleklerinde dilsel girdilerin birikmesine izin verilmeli ancak bu durum takip edilmelidir.

Krashen 1981'e göre, beyindeki nöronal bağlantıların oluşmasını sağlayan dış etkiler (bilginin içeriği, aktarılış şekli, öğretmen tutumu) kadar, bu bağlantıların oluşmasını engelleyen etmenler de vardır. Duygusal süzgeç girdilerin belleğe ulaşımını denetler, kolaylaştırır, zorlaştırır ya da engeller. Eğer kişi korku ve endişe içinde öğrenmeye zorlanırsa duygusal süzgeç, psikolojik bir engel oluşturmakta ve öğrencinin beyindeki bağlantı kurma yetisi engellenmektedir. Bu demektir ki, verilen bilgilerin öğrencinin algılama kapasitesine uygun ve mantık sırasına göre verilmesinin önemi

kadar, sınıf içi uygulamalarında öğrencinin strese girmesini önlemek ve kendine güvenmesini sağlamak da önemlidir.

Dinleme, konuşma, okuma, yazma gibi dil becerilerinin insan beyninde farklı merkezlerin uyarılmasıyla gerçekleştiği bilinmektedir. Anadili eğitimcisi öğrencilerin dil becerilerini uygun öğrenme etkinlikleriyle geliştirebilir; öğrenme etkinlikleri yapılmazsa becerilerin gelişmesi gerileyebilir.

Tanrıdağ 1993'e göre, beyinde uzun süre uyarılmayan nöronal bağlantılar zayıflamaktadır; aktif bilgi pasif bilgiye dönüşmektedir.

Oxford 2008'e göre, dört temel dil becerisinin eğitiminde uygulamalar bir bütün olarak gerçekleştirilmelidir. Becerilerden herhangi birinin eksikliği beyindeki genel dil becerisinin olgunlaşmasını engellemek için yeterli sebeptir. Bu bilgiye dayalı olarak da anadili eğitimi, dört temel dil becerisini "tümleşik dil becerileri" olarak ele almalıdır.

Ergenç 2000'e göre, beyindilbilim içerisinde, ayrıca, dil sisteminin kendi işleyişini ve konuşma eyleminin nasıl gerçekleştiğini de irdelemek gerekmektedir. Dil bir sözcükler yığını değil, kendi içinde özerk olan sistemlerin (ses, bürün, biçim, sözdizimi, anlam) diğer sistemlerle bağlantılı olarak işlemesiyle ortaya çıkan bir büyük sistemdir. Her sistemin kendi içinde nasıl çalıştığını ve sistemlerin birbirleriyle olan ilişkisini değerlendirmek anadili eğitimi açısından son derece önemlidir (s.113; Güneyli ve Küçükavşar 2008'den).

2.2.7 Dilbilim Anadili Eğitiminde Neden Gereklidir?

Catsimali 1998'e göre, dilbilim kuramı, dil gerçekliğini açıklamaya çalışmaktadır ve bu bağlamda öğretmenlerin, dilbilimin verilerinden yararlanmaları gerekmektedir (s.146).

Hudson 2008'e göre dilbilimin verilerini belirlemeden önce, eğitimin en önemli iki katılımcısının durumlarını ele almak gerekir: öğretmen ve öğrenci. Öğretmen dilin nasıl işlediğine gereksinim duyarken, öğrenci de bu gereksinim yoktur; fakat öğrencinin bu gereksinimi de eğitim sürecinde giderek artmaktadır. Bu gereksinimler temelinde, Birleşik Krallık'ta öğretmenler ve eğitim yöneticileri "Dil İçin Bilgi (Knowledge About Language, KAL)" kavramını ortaya koymuşlardır (s.54).

Teaching Knowledge Test (TKT): KAL Handbook 2010'da, Dil İçin Bilgi (DİB), Cambridge Üniversitesi tarafından ortaya konan bir sistemdir. Cambridge Üniversitesi bünyesindeki Yerel Sınavlar Syndicate Bölümü, 1913'ten günümüze İngilizce diğer dillere adına anadili konuşucuları için sınavlar hazırlamıştır. Cambridge Üniversitesi, bu alanda 130'un üzerindeki ülkede yaklaşık üç milyon öğretmen ve öğrenciye sertifika ve diploma sağlamaktadır. DİB, özünde Bilgi Öğretimi Testi'nin (Teaching Knowledge Test: TKT) genişletilmiş parçasıdır. Bu parça, planlama ve ders işleme basamaklarında öğretmene yardımcı olan, İngilizcenin sistemleri hakkındaki bilgiyi test eder. Dil sistemleri, öğretmenin bakış açısıyla görülmesi gereken dilin sözcük bilgisi, ses bilgisi, dilbilgisi ve söylem yapılarından oluşmaktadır (s.2-3).

Her ne kadar DİB, dil öğreticileri için hazırlanmış bir sınav olsa da, bir dilin birey tarafından ne derecede kazanıldığına yönelik hazırlanmış soruların temelinde, sözcük

bilim, sesbilim, dilbilgisi yapıları ve söylem yapıları... vb. örüntüler bulunmaktadır ki bu örüntüler temelde dilbilimin çalışma alanlarıdır. Geliş(tiril)miş dil sınavlarının geneline bakıldığında da bu örüntülerin sınıandığı görölmektedir. Bu bağlamda, sınavda başarı isteyen bireylerin, bu örüntülerle donatılması ya da öğrencileri ölçmeye hedefleyen sınavların bu örüntüleri sınaması zorunlu görünmektedir.

Peki gerek öğretici olsun gerek öğrenci olsun, dilbilimsel verileri, kuramları bilmek zorunda mıdır?

Catsimali 1998'ya göre öğretmenler/öğrenciler dile farklı bir bakış açısı kazanmak için dilin işleyiş sistemini bilmek zorundadır (s.136).

Öğreticiler öğrencilerinin farklı öğrenme stillerine yönelik dilin farklı işleyiş sistemlerini kullanabilirler. Aynı şekilde öğrenci de gerek anadilinin gerek öğreneceği yabancı dilin işleyiş sistemini içselleştirebilirse öğrenme daha hızlı ve verimli gerçekleşecektir.

3. ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARI ve YÜKSEKÖĞRETİME GEÇİŞ¹

Eğitim programları, toplumların gereksinmelerine, politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Bu bölümde, rastgele seçilmiş on sekiz ülkenin orta öğretim programları, yükseköğretimdeki yapıları ve yükseköğretime geçiş koşulları özetlenmiştir.

Gedikoğlu 2005'in aktarımıyla, Blackburn ve Lawrence 1995'te, yükseköğretim kurumları ülkelerin kalkınması ve gelişmesi için gerekli olan bilginin üretildiği ve insan kaynaklarının yetiştirildiği kurumlardır. Bu yüzden de üniversiteler artık ulusların geleceğini belirleyen belli başlı kurumlar arasında yerlerini almışlardır. Diğer taraftan, yükseköğretim kurumları çeşitli toplumsal ve ekonomik gelişmenin kritik edilmesinde, kültür değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında, yeni bilgilerin insanlığa kazandırılmasında ve bunların korunmasında önemli işlev ve sorumluluklara sahiptirler (s.73-74).

Diğer taraftan Bowen 1980'de, yükseköğretim kurumları, eğitim-öğretim süreci içerisinde, bireyler olarak öğrenciler üzerinde etkiler oluşturdukça, toplumsal değişim yaşanmasını da sağlamaktadırlar (Gedikoğlu 2005'ten).

Daha önce de sözünü ettiğimiz üzere, her ülkenin kendine özgü eğitim politikaları vardır. Bu bağlamda, ülkelerin yükseköğretime geçiş ve yükseköğretim eğitim durumlarında da farklılıklar göze çarpmaktadır.

¹ Bu bölümde yer alan eğitim programları www.eurodyce.com, "Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri" (Balci, 2007), "The Education Systems of Europe" (Hörner vd., 2007) ve "Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri" (Erginer, 2006) kaynaklarından özetlenerek derlenmiştir. Bölüm içerisindeki diğer alıntılar, metin içinde ayrıca belirtilmiştir.

3.1 Dünyadan Örnekler

3.1.1 Avusturya Eğitim Programı

Öğrenim dili ağırlıklı olarak Almancadır, bazı bölgelerde Almancanın yanı sıra Slovence, Macarca ve Hırvatça da öğrenim diline katılmıştır.

Avusturya’da, 2002’deki Üniversite Kanunu ile üniversiteler, federal idare altında olmayan kamu hukuku kişiliklerine dönüşmüştür. Ayrıca üniversiteler yasal kapasitelerinin verdiği yetkiye dayanarak, diğer finansman kaynaklarını kullanmakta özgürdürler.

Avusturya’da ortaöğretim ve ortaöğretim sonrası eğitim sisteminin yapılanışı ve yaş seviyeleri aşağıdaki biçimiyle özetlenebilir:

Orta akademik okul-üst seviye (Allgemein bildende höhere Schule)	14-18
Ön mesleki öğretim okulu (Polytechnische Schule)	14-15
Teknik ve mesleki okul (Berufsbildende mittlere Schule)	14+
Teknik ve mesleki kolej (Berufsbildende Anaokul öğretmenleri ve eğitim dışı personelin eğitime yönelik okullar (Höhere Schule Bildungsanstalten für Kindergartenpädagogik/ Sozialpädagogik	14-19
Yarı zamanlı mesleki okul (Berufsbildende Pflichtschule)	14-19
Orta okul sonrası öğretim Kolleg	18-20

Dokuzuncu sınıfa geçiş için sekizinci sınıfın başarılı bir biçimde tamamlanması zorunludur. Başarı ölçütlerini tamamlayamayan adaylar giriş sınavına girmek zorundadırlar.

Lise düzeyindeki teknik ve mesleki liselerde, öğrenciler sosyal ve iletişim yeteneklerinin yanı sıra fiziksel yeterliklerini ve sanatsal alandaki yükümlölüklerini kanıtlamak zorundadırlar.

Bu eğitim programında derse ilişkin metotlar ve ders araç gereçleri okul ve öğretmenler tarafından belirlenmektedir. Ortaöğretimde değerlendirme, öğretmenler tarafından ya yazılı olarak yapılmakta ya da okul dışından bir toplantı başkanının gözetmenliğindeki sınav öğretmenlerinden oluşan bir komite önündeki sözlü sınav ile yapılmaktadır.

Avusturya’da yükseköğretim altı farklı şekilde verilmektedir:

1. Üniversiteler
2. Teknik/Mesleki yüksek öğretim enstitölari (Fachhochschulen)
3. Üniversite merkezleri (Danube Üniversitesi)
4. Genel ve meslekî öğretmen eğitimi kolejleri
5. Yüksek seviyeli tıp-teknik mesleklerine yönelik kolejler ve ebelik kolejleri
6. Ayrıca, üniversite türünde eğitim veren bir dizi eğitim kurumu da bulunmaktadır.

Yükseköğretime başvuran adaylarda, orta dereceli bir öğretim kurumundan alınmış veya belirli bir çalışma alanına yönelik bir belge (Reife-und Diplomprüfungszeugnis, Berufsreifeprüfungszeugnis, Studienberechtigungsprüfungszeugnis) olmalıdır.

Genellikle yüksek seviyeli tıp-teknik mesleklerine yönelik kolejler ve ebelik kolejlerinde (Hebammenakademien) öğretim ücreti alınmaz.

Yükseköğretimden sonra öğrenci, Diploma (8-12 dönem sonra), Bakalorya (6-8 dönem), Mastır (bakaloryadan sonra 2-4 dönem), Doktora (Mastır veya diploma derecesinden sonra 4 dönem), İleri Eğitim Mastırı (MAS), İşletme Yönetimi mastırı (MBA) (dönem başına en az 50 saat veya 35 saat artı Mastır tezi) veya uluslararası kullanılmakta olan başka bir ileri mastır derecesini elde eder.

3.1.2 Çek Cumhuriyeti Eğitim Programı

Resmi öğretim dili Çekçedir. Bunun yanı sıra elliye yakın eğitim kurumunda Polonyaca eğitimi verilmektedir.

İller eğitimi zorunlu kılar ve eğitim iller tarafından gerçekleştirilir. İller, Eğitim Komisyon'u (Komise pro výchovu a vzdělávání) adı verilen bir kurum aracılığı ile okul öncesi eğitim kurumlarını ve ilköğretim kurumlarını kurarak eğitimi görevini yerine getirir.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası eğitim sisteminin yapısı ve olası yaş grupları şu şekildedir:

Kurum	Eğitim türü	Süre	Tipik yaş grubu
Gymnázium	Genel ortaöğretim ikinci devre	4	15-19
Středni odborná škola (SOŠ)	Teknik ortaöğretim ikinci devre	4	15-19
Středni odborné učiliště (SOU)	Mesleki ortaöğretim ikinci devre	2	15-17
SOŠ + SOU	Ortaokul sonrası (nástavbové studium)	2	19-21

Ortaöğretim ikinci devreye girmek için, zorunlu eğitimi tamamlamış olmak ve giriş koşullarını başarılı bir şekilde yerine getirmek gerekir. Öğrenciler, kendi seçtikleri bir ya da daha fazla okula başvurabilirler. Giriş sınavının (yazılı ve sözlü) içeriği okul tarafından belirlenir.

Ortaöğretim ikinci devrede eğitim veren tüm okullar final sınavlarını kendileri düzenler.

Çek Cumhuriyeti'nde yükseköğretimin yapısını iki bölümde ele alabiliriz:

Kurum	Süre (yıl)	Tipik yaş grubu
Teknik meslek yüksekokulu	2-3,5	19-21/22
Yükseköğretim kurumu	3/4/5/6	19-22/26

Yükseköğretim kurumları ya üniversite şeklinde ya da üniversitelerden farklı bir şekilde ayrılmıştır. Çalışma programları, bireysel kurumlar/fakülteler tarafından hazırlanıp Akreditasyon Kurulu'nun onayına sunulur.

Üçüncü Düzey teknik okullar öğrencilere ileri düzey teknik bilgiler kazandırır. Öğretim programları okul tarafından hazırlanır ve Bakanlığın onayına sunulur.

Giriş sertifikası (Maturitní zkouška), tüm üçüncü düzey öğretim programlarına girmek için aranan bir yeterlilik belgesidir. Her kurum kabul ölçütlerini kendisi belirler ve giriş sınavının içeriğinin ne olacağına kendisi karar verir.

Üçüncü düzey teknik okullar, verdikleri eğitimi bir final sınavı ile tamamlar. Vyšší odborná škola'dan mezun olmuş bir öğrenciye diplomovaný specialista – DÍS. (diplomalı uzman) adı verilir.

Yükseköğretim kurumlarındaki dersler ise devlet tarafından düzenlenen bir sınavla son bulur. Lisans düzeyindeki dersleri başarıyla bitirenler bakalář – Bc. (üniversite mezunu) unvanı alırlar.

3.1.3 Danimarka Eğitim Programı

Nüfusun yaklaşık %35'ini eğitim seviyesindeki yaş grubu oluşturmaktadır. Bu oran 15–19 yaş grubu çocuklarda %82.8'dir. Eğitim dili Dancadır.

Zorunlu eğitim sonrası eğitimden sonraki aşama ortaöğretim ikinci devre ve ortaöğretim sonrası eğitimidir. Ortaöğretim ikinci devre ve ortaöğretim sonrası eğitim sisteminin yapısı ve yaş grupları şu şekildedir:

Genel ortaöğretim ikinci devre	
Almengymnasiale uddannelser (Gymnasium and HF)	16-19 yaş grubu
Erhvervsgymnasiale uddannelser (HTX ve HHX)	17-19 yaş grubu
Ortaöğretim ikinci devre mesleki eğitim	
Mesleki eğitim ve öğretim (EUD)	16-19 yaş grubu
Temel sosyal ve sağlık eğitimi	
Tarım, denizcilik vb. eğitimi	

Utandır 2000'e göre, Danimarka yükseköğretim yapısında, üç üniversite (Kopenhagen, Aarhus, Odense) ve iki merkez üniversite (Roskilde, Aalborg) olarak birbirinden farklı yükseköğretim olanakları sunmakta, geleneksel akademik araştırmalar yapmaktadır. Genel üniversitelerde öğretim süreci üç yıldır. Bu süreç yüksek lisans bitirme sınavı ile birlikte iki yıllık yapılanmış bir eğitimi takip eden Bakelorya derecesine yönelmektedir.

Yükseköğretim kurumlarını iki başlık altında toplayabiliriz; genel akademik konularda araştırma tabanlı eğitim sunan üniversiteler ve belli meslekler için eğitim sunan üniversite dışı yüksek öğretim kurumları. 2003 yılında yenilenen Üniversite Yasası ile on iki üniversitenin tamamı bağımsız birer kurum haline dönmüşlerdir.

Yükseköğretime kayıt ücretsizdir fakat tıp ve eğitim gibi özel konu alanlarında sınırlı kayıt ve kabul yer almaktadır. Yükseköğretime geçiş için öğrencilerin "gymnasium" adı verilen sınavı, Hf sınavını, HHX sınavını ya da HTX sınavını başarıyla tamamlamış olmaları gerekmektedir.

3.1.4 İsveç Eğitim Programı

Ana öğretim dili İsveççedir. İsveç'in kuzeyinde bulunan Sami nüfusu için temel öğretim programının Sami dilinde ve İsveççe öğretildiği devlet okulları bulunmaktadır.

Öğretmenler ve okullar ulusal olarak belirlenmiş olan öğretim programı çerçevesi içerisinde çalışırlar. Tüm ulusal programlar için ve özel olarak tasarlanmış programlar için aynı olan ortak temel konular İsveççe/ ikinci dil olarak İsveççe, İngilizce, matematik, din, yurttaşlık bilgisi, fen çalışmaları, beden eğitimi ve sağlık ve sanatsal etkinliklerdir. Ana konular eğitim süresinin üçte birini kapsamaktadır.

İsveç'te ortaöğretim (Lise) eğitimi ve lise sonrası eğitim ile yaş grupları şu şekilde özetlenebilir:

Gynasieskola (lise eğitimi)	16-19 yaş
-----------------------------	-----------

Öğrencilerin zorunlu eğitim bitirme sertifikasını elde etmiş olmaları lise eğitimine (Gynasieskola) başvurmaları için yeterlidir. Lise eğitimi ücretsizdir.

Öğrenci değerlendirmeleri sürekli olarak her dersin tamamlanmasıyla verilen notlarla sağlanmaktadır. Yıl sonunda final sınavı yoktur ancak lise eğitiminin bitirilmesinin ardından, öğrencinin çalışma planındaki dersleri ve her ders için aldığı notları içeren bir bitirme sertifikası verilmektedir. Öğrenciler notlarını düzeltmek için yeniden sınava girebilirler.

Yükseköğretim (üçüncü düzey öğretim) ise, üniversitelerde (universitet) ve üniversite kolejlerinde (högskola) verilmektedir.

Yükseköğretime kabul edilebilmek için başvuru sahiplerinin temel kabul gerekliliklerini karşılamaları gerekmektedir. Bunlar bütün dersler ve programlar için aynıdır. Bu öğrencilerin ya bir ulusal lise programından bir okul bitirme sertifikası ya da iş deneyimine sahip olmaları beklenir. İş deneyimi için, başvuru sahibinin en az 25 yaşında, en az dört yıl çalışmış ve İsveççeyi, İngilizceyi lise programına denk oranda iyi bilen kişiler olması gerekmektedir. Bunların yanı sıra kuruma özgü özel ölçütler de görülebilir: lise notları, üniversite standart giriş testi ve iş deneyimi.

İki çeşit lisans derecesi vardır. Bunlardan biri geneldir ve üç türe ayrılmaktadır. Diğeri ise profesyonel derecelerdir ve elliye yakın profesyonel derece vardır. Genel ve profesyonel dereceler için ölçütler hükümet tarafından belirlenir.

3.1.5 Finlandiya Eğitim Programı

Finlandiya'nın iki anadili vardır: Fince ve İsveççe. Temel öğretimde ve ortaöğretim ikinci devrede çoğunlukla (%95) eğitim dili Fince'dir. Çingeneler ve diğer azınlıklar ve işaret dilini kullanan kişiler için de özel eğitim olanakları sunulabilmektedir.

Ulusal Eğitim Kurulu eğitim kurumlarında en yetkili kurumdur.

Ortaöğretim ikinci devre eğitimi ve ortaöğretim ikinci devre sonrası eğitim aşağıdaki biçimiyledir:

Lukio/Gymnasium (Genel Ortaöğretim ikinci devre) Ammatillnen oppolaitos /Yrkeslaroanstalt (mesleki Ortaöğretim ikinci devre)	16-19 Yaş
---	-----------

Zorunlu öğretimi başarıyla tamamlayan her öğrenci ortaöğretim ikinci devreye kabul edilir.

Ortaöğretim ikinci devre ve mesleki ortaöğretimin temel içeriklerine Ulusal Eğitim Kurulu karar vermektedir.

Genel ortaöğretim ikinci devre eğitimi üç yıl olarak belirlenmesine karşın, bu süre esnektir. Öğrenci dersleri başardıkça diğer dersleri alabilir ve ders yükümlülüğünü bitirdikten sonra diplomasını alır, eğitimin süresi öğrencinin başarısına göre iki ya da dört yıldır.

Mesleki ortaöğretimde ayrıca mesleğe ilişkin bir final sınavı yapılır.

Yükseköğretim (genel ortaöğretim ikinci devre eğitimi) programı üç yıldır ancak öğrenciler bu eğitimi iki ya da dört yılda da tamamlayabilmektedirler. Buna göre, bir öğrenci gerekli sayıda dersi tamamladığı zaman okul diplomasını alır.

Genel Ortaöğretim ikinci devre eğitimi iki ulusal anadili, bir yabancı dil ve matematik ya da genel dersleri (insanî bilimler ve doğal bilimler) içeren dört zorunlu testten oluşan ulusal bir üniversite giriş sınavı ile sona ermektedir. Öğrenciler sınavda seçmeli testler de alabilmektedirler. Üniversite giriş sınavının ve tüm ortaöğretim ikinci devre eğitimi öğretim programının başarılı bir şekilde geçilmesinin ardından öğrenciler geçilen testlerin ayrıntılarını, elde edilen derece ve notları gösteren ayrı bir sertifika almaktadırlar. Mesleki ortaöğretim ikinci devre eğitim ve öğretimi gören öğrenciler de üniversite giriş sınavına girebilmektedirler.

3.1.6 Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Programı

Amerika Birleşik Devletleri, yaklaşık 280 milyon kişilik bir nüfusa sahip ve elli eyaletten oluşan, çoğulcu demokrasiye dayalı, başkanlık sistemiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir (<http://www.geocities.com/allnetweb/abd.htm>'den son erişim tarihi: 03.12.2011).

ABD, ulusal düzeyde eğitimden sorumlu olan bir bakanlığa sahip olmayan ender ülkelerden birisidir.

Bolay vd. 1996'da Amerikan eğitim sistemi, eğitimde yönetimi yerel yönetimlere (eyaletlere) devretmiş bir sistemdir. Her eyalet kendi eğitim sistemine uygun bir şekilde örgütlenme ve çalıştırma hak ve sorumluluğuna sahiptir. Buna göre ABD'de teorik olarak ellinin üzerinde farklı eğitim sisteminin bulunduğu söylenebilir (s.98).

Ültanır 2000'de, ABD'de eğitim sistemi üç ana bölümden oluşmaktadır:

- a. İlköğretim (Okulöncesi ve Temel Eğitim)
- b. Ortaöğretim
- c. Ortaöğretim sonrası eğitim kademeleri.

Zorunlu eğitim süresi eyaletlere göre 10-13 yıl arasında değişmektedir. Burada temel mantık, zorunlu eğitimin en az on yıl olmasıdır. Yine eyaletlere bağlı olarak zorunlu eğitim 5, 6 veya 7 yaşında başlamaktadır (s.80).

Bolay vd. 1996'ya göre, ABD'de yükseköğretim, oturmuş güçlü bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak üç tip yükseköğretim kurumu bulunmaktadır (s.101):

- a. Önlisans veren toplum ve meslek yüksekokulları (Junior or Community Colleges – Vocational Technical Institutions)
- b. Lisans derecesi veren 4 yıllık müstakil yüksek okullar (Kolej)
- c. Üniversiteler

Güçlü ve Bayrakçı 2004'e göre günümüzde ABD'de 3600'den fazla yükseköğretim kurumu vardır. Bunların 2100'den fazlası dört yıllık, 1500'den fazlası ise iki yıllıktır. Yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı on dört milyondur. Üniversitelerde lisans eğitimi yüksek lisans ve doktora programları olmak üzere değişik seviyelerde eğitim verilmektedir. Yükseköğretimde okullaşma oranı %29'dur. İster kamuya ait isterse özel olsun yükseköğretim kurumları özerktir. (s.51-57).

ABD'de yükseköğretime giriş için SAT sınavlarına giriş zorunludur. SAT I ve SAT II olmak üzere iki sınavdan oluşan sistemde, üniversitelere giriş için SAT I çoğunlukla zorunlu iken, SAT II bazı üniversiteler için zorunlu değildir. Bu zorunlulukları ve üniversiteye giriş koşullarını üniversiteler kendi bünyelerinde belirlerler.

3.1.7 Fransa Eğitim Programı

2002-2003 eğitim-öğretim yılı verilerine göre, Fransa'da ve kendisine bağlı denizaşırı bölgelerdeki (DOM) öğrenci nüfusu on beş milyona yakındır. Öğretim dili Fransızcadır.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası eğitim seçimliktir ve kolej eğitimi tamamlayan öğrencilerin önüne üç seçenek sunulur:

- a. üç yıllık eğitimin ardından (“ikinci”, “birinci” ve “son” sınıflar) genel bakalorya (olgunluk sınavı) ile sonuçlanan genel eğitim,
- b. yine üç yıl süren ve teknolojik bakalorya ile sonuçlanan teknolojik eğitim,
- c. mesleki yeterlik sertifikası (certificat d’aptitude professionnelle - CAP) veya mesleki eğitim diploması (brevet d’études professionnelles - BEP) ile sonuçlanan iki yıllık mesleki eğitim ve ardından mesleki bakalorya (baccalauréat professionnel) derecesine ulaşılmasını sağlayan iki yıllık ek eğitim.

Bütün öğrencilerin ortak olarak aldıkları “ikinci” sınıf eğitiminin ardından öğrenciler, girmek istedikleri bakalorya sınavının türünü seçer, buna göre gruplara ayrılır ve çalışmalarını o yönde sürdürürler.

İsteğe bağlı olarak, iki yıla ek olarak iki yıl daha eğitim alan öğrenciler (“birinci” ve “son” mesleki sınıflar) sunulan 48 uzmanlık alanı içerisinde birini seçerek mesleki bakalorya sınavına girebilirler.

Yükseköğretim, beş Katolik kurumunun dışında tamamı devlete ait üniversitelerde ya da özel okullarda verilmektedir. Enstitüler ve okullar üniversitelere bağlı olabilir.

Bazı liseler yükseköğretime katkıda bulunur; çünkü, büyük okullar (grandes écoles)’e kayıt yaptırmak isteyen öğrencilere, büyük okullara hazırlık sınıfları (classes préparatoires aux grandes écoles - CPGE) içerisinde hazırlık eğitimi verirler veya bünyelerinde kısa teknik eğitim dersleri veren yüksek teknisyen bölümleri barındırırlar.

Üniversiteler; bakalorya, DAEU, veya “üniversite çalışmalarına kabul diploması” (diplôme d’accès aux études universitaires) ya da bunlara eşdeğer bir yeterlilik belgesi sahibi bütün öğrencileri kabul eder.

3.1.8 Almanya Eğitim Programı

2002 yılı sayımlarına göre toplam nüfusun yaklaşık %32,5'i eğitim seviyesinde, 29 yaş ve altındadır. Öğrenim dili Almancadır.

Almanya'da öğrencilerin yaklaşık % 94'ü devlet okullarına giderken geri kalan %6'lık kesim özel okullara gitmektedir.

Eğitim sisteminin sorumluluğu devletin federal yapısı tarafından düzenlenmektedir. Anayasaya (Grundgesetz) göre eğitim programı ve yönetimi Länder ²'in sorumluluğundadır.

Okul sistemi içinde akademik, yasal ve personel denetim, eyaletler içerisindeki okul denetleme kurumları tarafından gerçekleşir. Her okulda, sorumlu bir “öğretmenler kurulu” ile öğretmen-aile-öğrencilerden oluşan bir “okul konseyi” bulunmaktadır.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası öğretim ile yaş grupları aşağıda verilmiştir:

² Lander, Milli Eğitim, Kültür İşleri ve Bilim Bakanlıkları'nın bölge temsilciliklerini, bölgesel makamlar (*Bezirksregierung / Oberschulamt*) ve daha alt düzey okul denetleme makamlarını (*Schulamt*) içeren bir sistemdir.

Genel Orta ğretim İkinci Devre (Gymnasiale Obrestufe): Gymnasium/ Berufliches Gymnasium/ Fachgymnasium/ Gesamtschule	16 – 18/ 19 yaşı
Mesleki eğitim	15/ 16 – 18 yaşı
Berufsfachschule (tam zamanlı mesleki okul)	16 – 18 yaşı
Fachoberschule (tam zamanlı mesleki okul)	18 – 19 yaşı
Barufsoberschule (tam zamanlı mesleki okul)	15/ 16
Duales system (İkili sistem: yarı zamanlı mesleki okul ve yarı zamanlı iş başı ğretim)	18/ 19 yaşı

Gymnasiale Oberstufe’a (Gymnasium’un üst seviyesi) kabul için, öğrencinin yönetim tarafından belirlenmiş başarı ölçütleri ve birinci devre mezuniyet belgesi zorunludur.

İkili sistem ise, orta ğretim birinci devre okulunu başarı ile bitiren herkese açıktır.

Abiturprüfung’u geçen öğrenciler, yüksek öğretime girmek için Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife ³’ i alırlar.

Mesleki okullardaki mesleki dersler, öğrencileri belirli bir mesleğe hazırlar ya da bir yükseköğretime (Zeugnis der Fachgebundenen Hochschulreife ve Fachhochschulreife) girmelerine olanak tanır.

İkili sistemdeki adaylar yükseköğretime geçiş için, yetkili organların “sınav heyeti” önünde bir final sınavını geçer ve mezuniyet belgesi alırlar.

³ 12. ya da 13. eğitim yılında girilen Abitur sınavından sonra ğrencilerin, Hochschulreife (genel öğretime giriş belgesi) aldıkları bir sınav türüdür. Sınavlardaki not sistemi 6’lı not sistemine dayalıdır. Buna göre; 1(çok iyi) ve 6 (çok kötü) olmak üzere, ğrenci başarıları birden altıya göre derecelendirilir (http://www.tcberlinea.com/almanyada_egitim_sistemi.htm’den son erişim tarihi 24.02.2012)

Yükseköğretim kurumları iki temele dayanır:

- a. Üniversiteler (Universitäten),
- b. Üniversitelere eş değerdeki yükseköğretim kurumları (sanat kolejleri, müzik kolejleri ve uygulamalı bilimler üniversitesi)

Üniversitelere ya da eş değerdeki yükseköğretim kurumlarına giriş için zorunlu sertifikaları önceden edinmiş olmak gerekir; örneğin Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife adlı belgeyi elde eden her öğrenci, tüm yükseköğretim kurumlarına girmeye hak kazanır veya Zeugnis der Fachgebundenen Hochschulreife adlı sertifika ise bir üniversitede ya da eş değerdeki bir yüksek öğretim kurumunda belirli konulara giriş hakkı tanır. Giriş koşullarını karşılayan tüm adaylar, başka hiçbir şey yapmadan, seçtikleri derse kayıt olurlar.

3.1.9 Yunanistan Eğitim Programı

Nüfusun yaklaşık %75'i 29 yaş veya altındadır ve eğitim görmektedir. Öğretim dili Yunancadır. Özel olarak kurulan ilk ve orta okullar, devlet okulları ile denk olarak kabul görmüş, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığının idare ve denetimindedir. Özel yüksek öğretim kurumları bulunmamaktadır.

Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı ilk ve orta okullar ile ilgili her türlü programı düzenler ve uygular, bölgesel hizmetleri koordine eder ve değerlendirir, mali desteği yönetir.

Yükseköğretim kurumları, Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı gözetiminde kendi kendini yönetir.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası eğitimin yapısı ve olası yaş grupları aşağıdaki gibidir:

Eniaio LYKEIO yada E.L. Kapsamlı Lise	15-18 yaş
Technica Epaggelmatika Ekpaideftria yada T.E.E. (Teknik Meslek Okulları)	15-18 yaş
İnstituto Epaggelmatikis Katartissis yada I.E.K. (Ortaokul sonrası Mesleki Eğitim Enstitüleri)	19-20 yaş

Liselere başvuran öğrencilerin “Ortaöğretim Birinci Devre Bitirme Sertifikası”na sahip olması gerekir. Okul seçimi, Türkiye’dekine benzer biçimde ikamete dayalı olarak, hangi okulun kapsama alanı içinde olduğuna bağlı olarak yapılır. Tüm eyalet ortaöğretim öncesi okullar ücretsizdir.

Öğrenciler, öğretmenler tarafından hazırlanan düzenli sözlü ve yazılı testlerden sorumludurlar. Sınıf geçme öğrencinin performansına bağlıdır. Bu devreyi başarıyla tamamlayan öğrenci “Lise Bitirme Sertifikası (Apolitriou Lykeiou)” alır. Teknik veya Mesleki Liselerdeki başarılı öğrenciler okul bitirme sertifikası veya uzman diploması alırlar.

Yükseköğretim genelde üniversitelerde verilir.

Yükseköğretime giriş, lise 3. sınıfın sonunda yapılan ulusal sınavda alınan sonuç ile lise tarafından verilmiş bitirme diplomasındaki başarı notunun birleşiminden oluşan puanla gerçekleşir.

3.1.10 Macaristan Eğitim Programı

Resmi eğitim dili Macarcadır ancak bazı etnik ve ulusal azınlıklar (Alman, Romanyalı, Slovenyalı, Sırp ve Hırvat), ilk ve orta düzey eğitimde, kendi dillerinde eğitim hakkına sahiptirler.

Yerel hükümetler ilköğretim öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim birinci devre öğretimlerini yönetmektedir.

Zorunlu eğitim sonrası eğitim; ortaöğretim ikinci devre ve ortaöğretim ikinci devre sonrası eğitimin yapısı ve yaş grupları aşağıda verilmiştir:

Gimnazium (genel ortaöğretim birinci devre ve ortaöğretim ikinci devre) (ISCED 2+3)	10/12/14-18/19/20 yaş
Szakközépiskola- mesleki ortaöğretim ikinci devre (ISCED 3)	14-18/19/20 yaş (genellikle:4 yıl)
Szakiskola (C dersi)- mesleki eğitim okulu (ISCED 3)	14-18 yaş (2+2 yıl)
Szakiskola (A dersi/ B dersi)- yardımcı (ISCED 2)+ mesleki eğitim okulu (ISCED 3)	15/16- 18/19 (1-2+ 2 yıl)
Szakiskola (D dersi)- ortaöğretim ikinci devre sonrası mesleki eğitim	18-19/20 (1-2 yıl)

Ortaöğretim ikinci devre sonrası eğitim veren okulların çoğu giriş sınavları düzenlemektedir. Ortaöğretim ikinci devre düzeyi eğitim ücretsizdir. Eğer bir okul kabul şartlarında sınava yer vermek isterse, Gimnazium'un 6. ve 8. sınıflarındaki öğrenciler merkezden bir sınava girmek zorundadırlar.

Macaristan’da yükseköğretim, devlet tarafından ve resmen tanınmış olan kamu üniversiteleri ile özel/dini üniversiteler (egyetemek) ve kolejlerden (foiskolak) oluşmaktadır.

Lise bitirme diploması (eretsegi bizonyitvany), yükseköğretime giriş için ön koşuldur. Bunun dışında bazı yükseköğretim kurumları kendi bünyesinde ek şartlar (yabancı dil sertifikası, uzmanlaşma veya yeterlilik) isteyebilir.

3.1.11 İtalya Eğitim Programı

Yasal olarak eğitimde yerel dillere yer verilmiş olsa da eğitim dili İtalyancadır.

Eğitimde bütün sorumluluk “Eğitim, Üniversite ve Araştırma Bakanlığı”na (Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca – MIUR) aittir.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası eğitimin yapısı ve yaş grupları aşağıdaki gibidir:

Klasik eğitim Liceo classico (klasik Ortaöğretim İkinci Devre okulu) Liceo scientifico (bilimsel Ortaöğretim İkinci Devre okulu)	14-19 yaş
Sanat eğitimi Liceo artistico (Ortaöğretim İkinci Devre sanat okulu) Istituti d’arte (sanat okulları)	14-18/19 yaş 14-17/19 yaş
Teknik eğitim Istituto Tecnico (teknik okul)	14-19 yaş
Mesleki eğitim Istituto professionale (meslek okulu)	14-17/19 yaş

İlk eğitim aşamasını başarıyla bitiren ve sertifikasını alan her öğrenci, Ortaöğretim İkinci Devreye geçiş yapabilir. Eğitim ücretlidir fakat bazı durumlarda öğrenci bu ücretten muaf tutulabilir.

Ortaöğretim İkinci Devre eğitim düzeyindeki öğrencilerin sözlü ve yazılı becerileri, kurumun belirlediği biçimde her üç ya da dört ayda bir değerlendirilir. Ortaöğretim İkinci Devre eğitiminin sonunda öğrencilere, Ortaöğretim İkinci Devre bitirme sınavı (esame di stato conclusivo dei corsi di studio di istruzione secondaria superiore) yapılır.

Yükseköğretim iki ayrı biçimde kurumlaşmıştır; üniversiteler ve üniversite dışında yükseköğretim sağlayan diğer kurumlar. Yükseköğretim derecesi, 3+2 yıllık iki temel aşama üzerine oturtulmuştur; üç yıllık bir eğitim süresini kapsayan Laurea ve hemen ardından iki yıl süreli Laurea specialistica.

Üniversite dışı yükseköğretim hizmeti; sanat, dil eğitimi, yüksek teknik eğitim ve her biri kendi özel yapısına, yönetmeliğine ve teşkilatına sahip bir kaç tane daha yükseköğretim alanını kapsar.

Yükseköğretime geçiş için öğrenciler Ortaöğretim İkinci Devre diplomasına sahip olmak zorundadırlar. Bunun yanı sıra, sanat akademileri ve enstitülerine giriş yaşı ve koşulları farklılık gösterebilir.

3.1.12 Hollanda Eğitim Programı

Genel eğitim dilinin standart Felemenkçe olmasına rağmen Friesland adlı bölgede Frisian dilinin ve bazı bölgelerde de Lower Sakson dilinin ayrı bir yeri vardır.

Hollanda’da hem devlet okulları hem de özel okullar bulunmaktadır ve öğrencilerin çoğunluğu (%70) özel okulları tercih etmektedir.

Eğitim Bakanlığı genel öğretim programına ve zorunlu konuların ayrıntılarına karar verirken, okullar kendi bünyelerinde öğretim programı planları, öğretim yöntemlerini ve araç gereçlerini seçerler.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaöğretim ikinci devre sonrası eğitimin yapısı ve yaş gruplarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Üniversite öncesi öğretim (Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs- VWO)	12-18 yaş grubu
Genel lise eğitimi (Hoger algemeen voorgezet onderwijs- HAVO)	12-17 yaş grubu
Mesleki lise eğitimi (Middelbaar beroepsonderwijs- MBO)	16-17/18/19/20 yaş grubu

Genel lise eğitiminde HAVO ve VWO için okul bitirme sınavları, yıl sonu yapılan ulusal bir sınav ile okul tarafından yapılan bir sınavdan oluşmaktadır.

Mesleki lise eğitiminde (MBO) öğrenciler geçtikleri sınavlar için bitirme sertifikaları almaktadırlar. Bütün sertifikaları elde eden öğrencinin sertifikaları alınır ve diploma ile değiştirilir.

Hollanda’da ikili bir yükseköğretim sistemi vardır:

- a. Üniversiteler tarafından verilen üniversite öğrenimi (wetenschapellijk onderwijs= WO)
- b. HBO kurumları tarafından verilen profesyonel yüksek öğrenim (hoger beroepsonderwijs=HBO)

Üniversiteye giriş, bir üniversite öncesi (VWO) okul bitirme sertifikası ya da HBO yeterlilik veya HBO propaedeutic sertifikası ile mümkündür.

Profesyonel yükseköğretim için ise bir genel lise öğretim sertifikası (HAVO) ya da bir uzman yönetim sertifikası (MBO) ya da bir üniversite öncesi öğretim sertifikası (VWO) gerekmektedir.

3.1.13 Polonya Eğitim Programı

Nüfusun yaklaşık % 40’ını eğitim seviyesindeki 29 yaş ve altı bireyler oluşturmaktadır. Öğretim dili Polonyacadır.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası öğretim şu şekildedir:

Genel orta öğretim ikinci devre okulları (Liceum ogólnokształcące)	16-19 yaş
Uzmanlık orta öğretim ikinci devre okulları (Liceum profilowane)	16-19 yaş
Teknik orta öğretim okulları (Technikum)	16-20 yaş
Temel mesleki okullar (Zasadnicza szkoła zawodowa)	16-18/19 yaş
Ek genel orta öğretim okulları (Uzupełniające liceum ogólnokształcące)	18/19-20/21 yaş
Ek teknik orta öğretim okulları (Technikum Uzupełniające)	18/19-21/22 yaş
Orta öğretim sonrası okullar (Szkoła policealna)	19-21 yaş

Gymnasium sınavında alınan puanlar ile gymnasium bitirme sertifikasında yer alan derslerdeki puanlar öğrencilerin bir orta öğretim ikinci devre okuluna girişinde etkilidir.

Her türdeki okullar için genel eğitime yönelik ana öğretim programını Milli Eğitim ve Spor Bakanlığı belirler.

Polonya'nın yükseköğretimde çok çeşitli bir kurumsallaşması vardır:

- üniversite dışı yüksek mesleki okullar (wysze szkoły zawodowe)
- öğretmen eğitimi kolejleri (kolegia nauczycielskie)
- geleneksel üniversiteler (uniwersytety)
- teknik üniversiteler (politechniki)
- akademi (akademie).

Yükseköğretime giriş için tüm kurumlar final sınavı sertifikası (swiadectwo dojrzalosci) istemektedirler.

Bütün testler ve sınavlar, Merkezi Sınav Komisyonu tarafından desteklenen ve denetlenen Bölgesel Sınav Komisyonu tarafından düzenlenmektedir.

3.1.14 Portekiz Eğitim Programı

Öğrenim dili Portekizcedir.

Portekiz’de ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası öğretimin yapısını ve yaş gruplarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Normal Ortaöğretim - Genel dersler/ Bilimsel ve insani dersler (2004/05 sonrası) - Teknolojik dersler	15-18 yaş
Özel Sanat Eğitimi - Özel Sanat Dersleri Mesleki Eğitim - Mesleki dersler	15-18 yaş (10, 11 ve 12. sınıflar)
Yetişkin Ortaöğretimi - Yetişkin Eğitimi dersleri	18 yaş üstü (10., 11. ve 12. sınıflar)

Ulusal ğretim programı, genel, özel ve teknik olmak üzere üçlü bir bileşen sergilemektedir. Her bileşenin kendine özgü bir eēitim yapılanışı ve farklı ders içerikleri vardır.

Orta ğretim ikinci devreye girmek için ērenciler dokuz yıllık zorunlu eēitimi başarılı bir şekilde tamamlamış olmak zorundadırlar. Devlet tarafından idare edilen orta dereceli okullar ücretsizdir.

Portekiz’de yükseköğretim, niversite ve teknik okul eēitimini içermektedir ve devlet, özel veya işbirliği içindeki yükseköğretim kurumlarınca sağlanmaktadır.

Devlet, yükseköğretime giriş ve katılımı yıllık olarak belirlemektedir. Her yıl belirlenen giriş ltleri genel olarak, “12. okul yılı ya da eşdeēerini başarılı bir şekilde tamamlamış olmak (ulusal sınav), ērencinin katılmak istediēi yükseköğretim alanına uygun özel ulusal sınavlara girmiş olmak, eēer gerekiyorsa ērencinin katılmak istediēi yüksek ğretim alanı için gerekli ön koşulları başarıyla tamamlamış olmak” şeklinde sıralanabilir.

3.1.15 Romanya Eēitim Programı

Resmi ğretim dili Rumencedir; ancak tüm eēitim-ğretim düzeylerinde, azınlık dillerinde de eēitim vardır (Macarca, Almanca, Sırpça, Ukraynaca, Çekçe, Hırvatça, Türkçe, Romani).

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası eēitimi aşıēıdaki gibidir:

Bitirme yılı (mesleki Orta Öğretim İkinci Devre okulu)	16-17 yaş
Liceu – ciclul superior (genel ve uzmanlaşmış Orta Öğretim İkinci Devre okulu)	16-18/19 yaş
Şcoală postliceală (ortaokul sonrası eğitim)	18-20/21 yaş

Bütün eğitim-öğretim yılı boyunca öğrenciler, öğretmenler tarafından tüm konularda sürekli olarak değerlendirilirler. Bir öğrencinin sınıf tekrarı yapıp yapmamasına öğretmenler karar verir.

Ortaöğretim İkinci Devre (Liceu'nun üst aşaması), yükseköğretime devam edebilme yolunu açan genel dersleri ve uzmanlık derslerini verir. Ortaöğretim sonrası eğitim, öğrencileri meslekî alanda yetiştirir ve sonuçta öğrencilerin iş bulmasına olanak sağlar.

Yükseköğretim, iki aşamadan oluşan, üniversite kolejlerinde (colegii universitare) verilen kısa süreli eğitimi (2 yıldan 3 yıla kadar) ve üniversiteler, enstitüler veya akademilerde verilen uzun süreli eğitimi (4 yıldan 6 yıla kadar) kapsar.

Yükseköğretime giriş için, Ortaöğretim İkinci Devre diploması (diplomă de bacalaureat) zorunludur. Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nın belirlediği şartlar doğrultusunda, tüm yükseköğretim kurumlarınca düzenlenen giriş sınavlarının sonuçlarına göre öğrenciler yükseköğretime kabul edilir.

3.1.16 İspanya Eğitim Programı

İspanyol Anayasası uyarınca, Castellano İspanya'nın resmi dilidir. Castellano'nun dışında, özerk bölgelerde yarı resmî diller de vardır; Catalán (Katalanca), Gallego,

Valenciano ve Euskera. Özerk bölge dillerinin öğretim dili olarak kullanımı dilin ne kadar yaygın olduğuna ve her bölgenin uyguladığı dil politikalarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Merkezi hükümet, sistemin genel düzeni için sorumluluğu elinde bulundurmaktadır. Merkezi hükümetin yanı sıra, Devlet Okul Konseyi ve her okul türünün kendi bünyesindeki okul konseyleri öğretimdeki şartların belirlenmesinde etkilidir.

Ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası öğretimin İspanya'daki yapısı ve yaş grupları şu şekildedir:

Bakalorya (Lise eğitimi) -Sanat, Doğa Bilimleri ve Sağlık, İnsani ve Sosyal Bilimler, ve Teknoloji.	16 – 18 yaş
Orta düzey özel mesleki eğitim	16 – 18 yaş

Her iki eğitim türünden birine girebilmek için öğrenciler Zorunlu Ortaöğretim Sertifikası'na sahip olmalıdırlar. Okullarda öğrenim ücreti yoktur ancak araç gereçler, ulaşım ya da yemek ücretlerini ödemeleri velilerden talep edilebilir.

Yükseköğretim (üçüncü düzey eğitim) doğrudan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlıdır ve “üniversite” ile “üniversite dışı” eğitimi kapsamaktadır:

Üniversite dışı eğitim, ileri düzey sanat eğitimi, ileri düzey özel mesleki eğitim ve ileri spor ustası sertifikaları (Enseñanzas Artísticasde grado superior) sunarken; üniversite düzeyindeki eğitim, üniversite fakülteleri (Facultades Universitarias), yüksek teknik eğitim merkezleri (Escuelas Técnicas Superiores) ve birinci dönem çalışmaları için üniversite merkezleri (Escuelas Universitarias) sunmaktadır.

Yükseköğretimde danışma organı Üniversite Koordinasyon Konseyi'dir. Bu konseyin dışında her yükseköğretim kurumu kendi bünyesinde, ortaöğretimde yer alan okul konseylerine benzer biçimde, bir Sosyal Konsey'e sahiptir.

Bir yükseköğretim kurumuna giriş için, üniversite giriş sınavı (PAU) zorunlu bir ön koşuldur. Bu sınav, üniversite ve bakalorya öğretmenleri tarafından ortak gerçekleştirilmektedir.

İleri düzey sanat ve spor alanlarında ise öğrencilere kendi alanlarında özel bir sınav hazırlanır.

İleri düzey meslekî eğitime giriş için ise, Bachiller sertifikası ve daha az yaygın olarak yapılan bir test sınavı zorunludur.

3.1.17 İngiltere, Galler, Kuzey İrlanda Eğitim Programları

İngiltere'de öğretim dili İngilizcedir.

Galler'de öğretim dili İngilizce ya da Galcedir, fakat tüm öğrencilerin mutlaka ilk dil ya da ikinci dil olarak Galce bir ders içeriğini almış olmaları gerekmektedir.

Kuzey İrlanda'da İrlanda'ca ders veren bir kaç okul haricinde, eğitim dili İngilizce'dir.

Birleşik Krallık'ta (İskoçya'da dahil olmak üzere) ilk, orta ve ileri düzey eğitim gören öğrencilerin çoğunluğu (%96') kamu tarafından finanse edilen okullarda eğitim görmektedir.

Eğitim hizmeti sorumluluğu İngiltere’de Eğitim ve Beceri Bakanlığı’nın (DfES), Galler’de Gal Meclisi Hükümeti Eğitim ve Öğretim Bakanlığı’nın (DfTE) ve Kuzey İrlanda’da ise Eğitim Bakanlığı’nın (DE) ve İstihdam ve Öğrenim Bakanlığı’nındır (DEL).

İleri ve Yüksek Eğitim Kurumları tamamen özerktir.

Zorunlu öğrenim sonrası eğitim/ ortaöğretim ikinci devre ve ortaokul sonrası düzey ile bu yapının olası yaş gruplarını Ő Ő şekilde özetleyebiliriz:

Ortaokul	16-18 yaş arası
İleri eğitim 6. düzey kolej* İleri eğitim koleji Üçüncü düzey eğitim*	16+ yaş

*Yalnızca İngiltere ve Galler’de geçerlidir.

Ortaokullar ve 6. düzey kolejler genel eğitim vermektedirler; ileri eğitim kolejlerinin bir çoğu genel eğitim verse de bunlar büyük oranda mesleki eğitim vermektedirler. Yüksekokullar ise hem genel hem de mesleki eğitim sunmaktadırlar.

Zorunlu eğitim sonrası eğitime kabul için genel bir gereklilik yoktur ancak okullar ve kolejler kabul için, orta veya lise eğitiminin tamamlanmasında ilk adımı oluşturan zorunlu GCSE sınavı sonuçları ile ilgili özel gereklilikler ortaya koymaktadırlar. Zorunlu eğitim sonrası eğitim 19 yaşına kadar ücretsizdir.

Yükseköğretim kurumları arasında üniversiteler, yükseköğretim kolejleri ve çok az sayıda üniversite koleji bulunmaktadır. Yükseköğretim kurumları tarih, amaç ve boyut açısından büyük farklılıklar göstermektedir.

Tüm yükseköğretim kurumları özerktir ve her biri kabul şartlarını kendileri belirler. Her bölüm için özel gereklilikler ortaya konmuştur.

3.1.18 Güney Kore Eğitim Programı

Güney Kore’de eğitim dili Korecedir.

Kore eğitim programındaki en son yenilikler 1990’larda eğitimde yerel özerliğin artırılması ve yeniden düzenlenmesiyle başlar. Eğitim programının yapısı her beş yıllık kalkınma planlarında biçimlenerek Kore Anayasası ve Kore Temel Eğitim Yasası’na girer.

Kore’de eğitim dört aşamalı olarak devam eder: okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim (ortaokul ve lise) ve yükseköğretim. Bu eğitim aşamalarından altı yıllık ilköğretim zorunlu ve parasızdır.

Ortaöğretim, kendi içerisinde ortaokul ve lise olmak üzere iki alt aşamaya ayrılmıştır.

Ortaokulun amacı ilkokul üzerine genel ortaöğretim sunmaktır. 1969 yılına kadar sınavla kabul edilen öğrenciler, bu yıldan itibaren kura ile dağıtım ön plana çıkmıştır.

Ortaokul da yine ilköğretim gibi zorunlu ve parasızdır. Lise, ortaokul üzerine genel ortaöğretim ve ileri eğitim veren kurumlardır. Lise paralıdır ve merkezden yapılan bir sınav ile giriş sağlanır.

Kore’de yükseköğretim yedi ana sınıfa ayrılmıştır:

- a. Yüksekokul ve üniversiteler,
- b. Endüstri üniversiteleri,
- c. Eğitim üniversiteleri,

- d. Önlisans okulları,
- e. Basın ve haberleşme üniversiteleri,
- f. Teknik yüksekokullar,
- g. Diğer çok amaçlı kurumlar.

Bu kurumlarda eğitim süresi, ön lisans koşulları dışında 4-6 yıldır.

Yükseköğretime giriş için, adayın lise ya da dengi bir okulu bitirmiş olması ve eğitimden sorumlu bakanlıkça, yılda bir defa ulusal düzeyde yapılan sınavı başarması gerekmektedir. Başvuru sayısının belirli sayıyı aştığı durumlarda, her kurum, alacağı öğrencileri kendi yaptığı yazılı ve sözlü sınavla seçmektedir.

3.1.19 Özet

Eğitim programlarının genelinde, yükseköğretim programları herkese açıktır fakat bu programlara geçişin iki yolu vardır. Yükseköğretime geçiş, adı her ne olursa olsun bir ortaöğretim (ikinci düzey, lise eğitimi vb.) programını başarılı bir şekilde bitirmekle ya da belirli bazı sınırlamaları (merkezî bir geçiş sınavı, ortaöğretim başarı puanı, bir seçici komisyon önünde verilen yazılı veya sözlü sınav...) başarı ile geçmekle mümkündür.

Yükseköğretimin herkese açık olduğu durumlarda, merkezden yapılan bir sınav sistemine gereksinim duyulmamaktadır. Ancak, herhangi bir sınırlamanın bulunduğu durumlarda, öğrenci seçiminin belirli bir şekilde yapılması ve bu bağlamda merkezden veya geçişin yapıldığı kurumdan gerçekleştirilen bir sınav sisteminin uygulanması zorunlu hale gelmiştir.

Merkezî bir sınav ile öğrencileri yükseköğretime alan eğitim programlarının sayısı oldukça azdır (Güney Kore, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan vb.).

Yunanistan'da öğrenciler, sadece merkezden yapılan bir giriş sınavı sonuçlarına göre yükseköğretim kurumlarına yerleştirilmektedir.

İsveç, İrlanda ve Portekiz'de, orta öğretimi bitirirken girilen sınav sonuçlarına göre yerleştirme yapılmaktadır. Portekiz'de sınav sonucunun yanı sıra, ortaöğretimin son üç yılındaki not ortalaması ve orta öğretimi bitirme sınavında alınan not yüksek öğretime geçişte etkilidir.

Fransa'da, 19. yüzyılın başlarından bugüne, yükseköğretime geçiş için tek koşul, lise bitirme sınavı veya olgunluk sınavını (baccalaureat) geçmektir.

Almanya'da, Fransa'ya benzer bir biçimde, lise (orta öğretim) sonundaki bitirme sınavları sonunda öğrencilere verilen sertifikalar, yükseköğretime geçişte etkilidir. Avusturya'da da lise bitimindeki olgunluk sınavı ile yüksek öğretim kurumlarına doğrudan kayıt mümkündür.

İngiltere'de, ileri-düzey veya eşdeğeri lise bitirme sınavlarının en az iki dersinden başarılı olmak gerekir. Ayrıca, hem bitirilen okuldan hem de öğrencinin istediği yükseköğretimden alınan referans mektupları geçişte etkilidir. Yükseköğretim kurumlarına yerleştirme, merkezden yönetilen UCAS (Universities and Colleges Admissions Service) tarafından yapılır. Her bir kurum, kendisine özgü giriş koşulları belirlemekte bağımsızdır.

Finlandiya'da, Almanya'ya benzer bir üniversite giriş sistemi vardır. Lise bitirme (olgunluk) sınavlarını başarıyla geçen öğrenciler, üniversiteye girişe hak kazanırlar. Sınavlar yılda iki defa düzenlenir. Üniversiteler ayrıca kendi sınavlarını yapabilirler.

İspanya’da yükseköğretim adayları merkezî bir sınava girerler. Öğrencinin bu sınavda aldığı not ile lise notlarının ortalamasından oluşan bir puan verilir. Öğrenci puanı tutan yerlere başvurduğunda kabul edilir.

İsveç’te yükseköğretime girişte kullanılan en önemli ölçütler, öğrencinin lisedeki notları ve standart bir yetenek sınavında aldığı puanların ortalamasıdır.

Kanada’da da özel bir üniversite giriş sınavı yoktur. En önemli ölçüt lisede alınan dersler ve bu derslerin notlarıdır.

Güney Kore’de yükseköğretime giriş için lise veya dengi bir okulu bitirmek ve merkezden yapılan ulusal sınavda başarılı olmak gerekmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti’nde de yükseköğretim giriş için, ulusal bir merkezî sınavdan başarılı olmak zorunludur. Çin’de genellikle lise son sınıftaki öğrenciler sınava girerler fakat daha erken yaşlardaki öğrenciler de sınava girebilirler. Japonya’da ise, genelde merkezden yapılan sınav ile üniversitenin kendi yaptığı sınavın ortalaması alınarak öğrencinin bir yükseköğretime yerleştirmesi yapılır. Bu bağlamda, Uzakdoğu ülkelerinin hemen hepsinde yükseköğretime giriş için merkezî bir sınava girmek ve başarılı olmak zorunludur.

ABD’de yükseköğretime geçişin, askerî yükseköğretim kurumlarının dışında, herkese açık ve herkesi kapsayıcı bir görünümü vardır. Yükseköğretime geçiş için, öğrencinin lise başarısı, referans mektupları, elde ettiği başarılar, ACT (American College Test) ve en önemlisi SAT (Scolastic Aptitude Test) başarısıdır.

Merkezden bir sınav uygulayarak, adayları bir merkezden yükseköğretim kurumlarına yerleştiren ülke sayısı oldukça azdır. Bu ülkelerden birisi olan ülkemizde, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan

merkezî yerleştirmede, giriş sınavı sonuçları ile birlikte, öğrencinin orta öğretim başarı puanı da göz önüne alınmaktadır.

3.2 Türkiye’deki Uygulamalar (Türkiye Eğitim Programı)

Her kademedeki okullarda öğretim dili Türkçedir. Bununla birlikte, ilköğretim 4. sınıftan üniversite son sınıfına kadar zorunlu yabancı dil (çoğunlukla İngilizce, Almanca, Fransızca) dersleri bulunmaktadır. Ayrıca, bazı ortaöğretim kurumları ve üniversitelerde tamamen yabancı dille (çoğunlukla İngilizce, Fransızca veya Almanca) öğretim de yapılabilmektedir.

Örgün eğitim hizmetlerinin tamamına yakını (%90’dan fazlası) kamu eğitim kurumlarınca karşılanmaktadır. Kamunun yanı sıra özel eğitim kurumları da vardır. Yükseköğretim kurumları dışındaki eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin kontrol ve denetimi altındadır.

İlköğretim kurumlarının denetimi, yerel olarak yapılırken; ortaöğretim kurumlarının denetimi Bakanlık tarafından yapılmaktadır.

Yükseköğretim kurumları özerktir fakat Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) denetimi altındadır. Yükseköğretim kurumlarının denetimi YÖK adına Yükseköğretim Denetleme Kurulu tarafından yılda en az bir kez yapılır.

3.2.1 Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması ve İçeriği

Eğitim programları, MEB bünyesindeki Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanır ve ulusal düzeyde uygulanır. Yine aynı kurul ders kitaplarının seçimi ve ücretsiz

olarak öğrencilere dağıtımından sorumludur. Öğretmenlerin kitap seçme özgürlüğü yoktur.

Türkiye’de ortaöğretimin yapısı ve yaş grupları aşağıdaki gibidir:

Kurum türleri	Okul türleri	Yaş grubu
Ortaöğretim		
Genel Ortaöğretim	Genel Lise, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Çok Programlı Liseler	14-17
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Özel Eğitim Meslek Lisesi	14-17

3.2.2 Ortaöğretime Giriş

Ortaöğretim kurumlarından Genel Ortaöğretim kurumları merkezden yapılan sınav sistemine (SBS-Seviye Belirleme Sınavı) dayalı olarak; bunların dışında kalan tüm genel, mesleki ve teknik liseler doğrudan başvuru yoluyla öğrenci kabul ederler.

Eğitim programlarının her türlü belirleyicisi (ders içerikleri, ders saatleri, dönemsel ders seçimleri) MEB Talim Terbiye Kurulu'dur. Eğitim programları alan dersleri, alan-temelli dersler, ortak dersler ve seçmeli derslerden oluşmaktadır.

Ortak dersler (Türk dili ve edebiyatı, tarih, coğrafya, matematik, biyoloji, fizik, kimya, din kültürü ve ahlak bilgisi, yabancı dil ve beden eğitimi...) tüm ortaöğretim kurumları için zorunludur ve sıklıkla ilk yılda verilir.

Alan dersleri öğrenciyi istediği yükseköğretim programlarına yönelten derslerdir. İlk yıl verilen ortak derslerin ardından öğrenciler fen-matematik, sosyal bilimler, yabancı dil, güzel sanatlar ya da beden eğitimi alanlarından birini seçerek öğretime devam ederler.

Alan-temelli seçmeli dersleri ve diğer seçmeli dersleri öğrenciler kişisel ilgilerine göre seçerler.

3.2.3 Ortaöğretimde İlerleme

Ortaöğretimde sınıf ilerleme, öğrencinin tüm derslerdeki performansına ve yıllık ortalama başarı düzeyine bağlıdır. Öğrenci performansları sözlü ve yazılı sınav sonuçları, uygulama sınavları, ödevler ve okul dışında yapılan proje etkinliklerinin

sonuçları dikkate alınarak dersin öğretmeni tarafından belirlenir. Tüm derslerden başarılı olan öğrenciler veya tüm derslerden belirli bir ortalamayı sağlayan öğrenciler bir üst sınıfa geçer. İki den daha fazla dersten başarısız olan öğrencilere sınıf tekrarı yaptırılabilir.

Bir ortaöğretim kurumunu başarıyla tamamlayanlara lise türünü, mezuniyet alanını ve mezuniyet puanını gösteren Lise Diploması verilir. Lise diploması, yükseköğretime geçiş için temel koşullardan biridir. Bunun yanı sıra öğrenci, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin düzenlediği sınavlardan başarılı olmak zorundadır.

3.2.4 Yükseköğretime Giriş ve Yükseköğretime Giriş Sınavları

2010 yılında uygulamaya giren yeni sistem ile, ÖSYM tarafından ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) kaldırılmış ve yerine YGS (Yükseköğretime Geçiş Sınavı) ile LGS (Lisans Yerleştirme Sınavı) getirilmiştir.

Külekçi ve Bulut 2011'e göre Türkiye'de bir yükseköğretim kurumuna giriş için ÖSYM tarafından yapılan Yükseköğretime Giriş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS)'na girmek ve her iki sınavdan da yeterli puanı almış olmak gerekir.

Bu durum ayrıca yasal olarak düzenlenmiştir:

“Öğrenciler devlet yüksek öğretim kurumlarına, esasları Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilen sınavla girerler.”

Ayrıca, puan hesaplanmasında, ortaöğretim kurumundaki mezuniyet not ortalamaları da belirli bir katsayı ile çarpılarak puanlarına eklenmektedir (s.105).

Yükseköğretime geçiş sınavı şu anda uygulanan ÖSS-1 olarak bilinmektedir. Türkçe, Sosyal Bilimler, Temel Matematik ve Fen Bilimleri olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Her bölümden kırk soru olmak üzere toplam 160 soru sorulmaktadır. Sınav süresi 160 dakikadır. Yükseköğretime Geçiş Sınavı'nı geçen öğrenciler Lisans Yerleştirme Sınavı'na girmeye hak kazanırlar.

LYS, Matematik-Geometri Sınavı (LYS 1), Fen Bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) Sınavı (LYS 2), Türk Dili ve Edebiyatı-Coğrafya 1 Sınavı (LYS 3), Sosyal Bilimler (Tarih, Coğrafya 2, Felsefe grubu) Sınavı (LYS 4), Yabancı Dil Sınavı (LYS 5) olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (geniş bilgi için bk. www.osym.org.tr son erişim tarihi: 04.12.2011).

3.2.5 Geçmişten Günümüze Yükseköğretime Giriş

Yükseköğretim Kurulu tarafından 1974 yılında başlatılan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, bu yıllarda aynı gün sabah ve öğleden sonra birer olmak üzere iki oturumda, 1976-1980 yıllarında aynı günde ve bir oturumda uygulanmıştır. 1981'den itibaren ise, iki basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. İki basamaklı sınav sisteminde ilk basamağı oluşturan Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) nisan ayı, ikinci basamağı oluşturan Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) ise haziran ayı içinde uygulanmıştır.

1974'ten itibaren adaylardan yükseköğretim programlarına ilişkin tercihleri de toplanmış ve adaylar puanlarına ve tercihlerine göre yükseköğretim programlarına merkezden YÖK tarafından yerleştirilmiştir.

1982 yılına geldiğimizde, ortaöğretim kurumlarından adayların diploma notları da toplanmaya başlanmış ve bu notlar Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) adı altında belli ağırlıklarla öğrencilerin sınavdan aldıkları puanlara katılmıştır.

1987'den itibaren, yükseköğretim programları ile ilgili tercihlerini belli alanlarda toplayan adaylara, sınavda ilgili alanıyla sorulan belli testleri cevaplama, alanının dışındaki soruları cevaplamama olanağı tanınmıştır.

1999'da iki basamaklı sınavın ikinci basamağı, Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS), kaldırılmış, sınav ÖSS adı altında tek basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. ÖSS'de soru içerikleri, konuların programa göre dağılımlarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

2010'da ÖSYS (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı) adı altında çift aşamalı sınav sistemine geçilmesi kararlaştırılmıştır. Sınavlar, Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) olarak adlandırılmıştır. YGS'yi geçen öğrenciler LYS'ye girmektedirler (geniş bilgi için bk. www.osym.org.tr son erişim tarihi: 04.12.2011).

1974'ten günümüze sınavların yapılış biçimleri ve adları değişse de, soru içeriklerinde köklü değişikliklerin yapılmadığı gözlenmiştir. Bu durum, Şengül 2006 ve Dursunoğlu 2002'nin çalışmalarında da desteklendiği biçimiyle; Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Programı'nda anadili eğitimi dersleri kapsamında oluşturulan kazanımlara/becerilere ilişkin (özde) önemli değişikliklerin görülmemesiyle açıklanabilir.

Öğrenciler yükseköğretime geçmek için, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan programlar çerçevesinde okullarda eğitim gördükten sonra, 2010 yılına

kadar ÖSS'ye, bu yıldan itibaren de YGS ve LYS'ye girerek başarılı olmak zorundadırlar. Sınavlardaki soruların temelinde ise yine Milli Eğitim Bakanlığı'nın ön gördüğü ortaöğretim programı ve bu programın içerisindeki kazanımlar yer almaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamına giren 2008 ve 2009 yılı ÖSS ile 2010 yılı YGS Türkçe sorularının çözümünde başvuru noktası olan dersleri (başta Dil ve Anlatım dersi olmak üzere, seçmeli Dilbilim dersi) incelemekte yarar vardır.

4. “DİL ve ANLATIM” ve “DİLBİLİM” DERSLERİNİN İNCELENMESİ ve KAVRAMSAL YAPISI

Bu bölümde, yükseköğretime geçişten önceki son dört yıllık eğitim sürecinde öğrencilere verilen “Dil ve Anlatım” ile “Dilbilim” dersleri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen programlara (EK 1) dayalı olarak incelenmiştir. Daha sonra ilgili derslerin kazanımlarına ilişkin bir kavramsal yapı ortaya çıkartılarak, bu kavramsal yapının dilbilimsel tabanı sorgulanmaya çalışılmıştır.

4.1 “Dil ve Anlatım Dersi”nin İncelenmesi

“Dil ve Anlatım” dersi 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda okutulmaktadır. Dil ve Anlatım dersi kazanımları, ortaöğretim eğitim programına göre, ünitelerle verilmektedir.

9. sınıflar Dil ve Anlatım dersi kazanımları dilin biçimbilimsel özelliklerinin sunumuyla başlar ve “paragraf bilgisi” adı altında metinsel bilgilerin verilmesiyle devam eder.

9. sınıflara ait “Cümledeki zarfları (zarf tümleçlerini) bulur, işlevlerini belirler.” ve “Cümle dışı öğelerin – bağlaçların, edatların, ünlemlerin, ünlem gruplarının, hitapların ve ara cümlelerin – işlevlerini tartışır.” kazanımlarının öğrencilere vermeyi hedeflediği bilgi/beceriler, daha sonra sunulan kazanımlar ile karşılaştırıldığında bir bakışimsızlık ortaya çıkarmaktadır. Her iki kazanımda da ortaya konan “zarf, bağlaç, edat, ünlem” gibi kavramlar “sözcük türü” bilgisini de beraberinde taşımaktadır. Oysa bu bilgileri içeren kazanımlar, 10. sınıfların 3. ünitesinde yer almaktadır. Bu

bağlamda, öğrencilerin sözcük türü bilgisini edindikten sonra, ilgili kazanımlara erişmeye çalışmaları daha uygun görünmektedir.

Benzer biçimde, 9. sınıflarda yer alan, “Anlatım bozukluklarının nedenlerini belirleme” ünitesinin altında işleyen kazanımlar, dilin neredeyse bütün biçimsel ve anlamsal özelliklerini edinen öğrencilerin ortaya koyabileceği kazanımlardır. Bu ünite altında işleyen kazanımlar yumağının, sınıf düzeyi olarak daha üst seviyelere ya da en azından ilgili sınıf düzeyinin (9. sınıf) son ünitesine taşınmasında yarar vardır.

“Paragraf bilgisi” ünitesinde geçen paragraf kavramı içinse, hem bu kavramı metinden ayrı tutmamak ve metinle bir görmek hem de bir kavram çeşitliliği yaratarak kavram kargaşasını ortadan kaldırmak adına, “paragraf” kavramının yerine “alt-metin” ya da “metincik” kavramının kullanılması satır yazarının bir önerisidir.

Sözü edilen “paragraf” kavramını metinle bütünleşik bir yapı gibi sunulmaya çalışılmasının fakat kavramsal ve kuramsal olarak ayrı tutulmasının somut örnekleri de yine kazanımların içerisine sıkıştırılmıştır:

“Sıfatları kullanarak örnek paragraflar yazar.” kazanımı “Sıfatları kullanarak örnek metinler üretir.” biçiminde örneklenebilir.

Bunun yanı sıra “paragraf” kavramı kendi ünitesinin dışında anılmamaktadır, bu sözcük yerine “metin” veya “metin parçaları” kullanılmaktadır:

“Bu metin ve metin parçalarında kimin duygularından söz edildiğini belirler.”

“Bu metin parçalarında hangi şahıs zamirlerinin daha çok kullanıldığını belirler.”

Gerek 9. sınıflar gerekse de diğer sınıf düzeylerindeki en “sıkıntılı” durumun “anlam” konusunda yaşandığı görülmektedir. Özellikle “fark eder” veya “sezer” ile

sonlandırılmış kazanımların tabanı boş görünmektedir. Kazanım içerisinde belirtilen konunun nasıl fark edileceğinin ya da sez(dir)ileceğinin kavramsal veya kuramsal tabanı yok görünmektedir (Günlüklerde gözlemin önemini fark eder); bu eksikliklerin ders kitaplarındaki ek bilgilerle giderildiği düşünülmektedir.

Benzer durumlar, iki kavram arasındaki ilişkinin açıklanmasına yönelik kazanımlarda da görülmektedir:

“Paragraftaki yardımcı düşünceyi belirler, bu düşüncenin ana düşünceyle ilişkisini açıklar.”

Paragrafta ifade edilen ileti ile anlatım türleri arasındaki ilişkiyi açıklar.”

İki kavram arasında ilişki kurma, bağ kurma olgusunun nasıl gerçekleşeceğinin öğretim tabanı boş görünmektedir.

Kazanımlar içerisindeki bir diğer dikkat çekici durum ise, yerel dil özelliklerindeki anlatım biçimlerinin ulusal bir programın diline erişmiş olmasıdır:

“Yazı yazmada ve konuşma hazırlamada deneyimlerin ve usta-çırak ilişkisinin önemini sezer.”

Kazanımlarda kullanılan dilin özensizliği, sözcük tekrarlarında da göze çarpmaktadır. Sözcük tekrardan kaçmak adına, akıcılıktan uzaklaşıldığı görülmektedir:

“Coşku ve heyecana bağlı metinlerin özelliklerini belirleme ve bu anlatım türlerinde metin oluşturma” kazanımının altında işleyen kazanımların; dördü “bu metin ve metin parçalarında”; üçü “bu metinlerde”; dokuzu “bu anlatımlarla” söz öbekleri ile başlayarak, coşku ve heyecana bağlı metinlere gönderimde bulunmuştur. Bu durumun tersine, metin ve anlatım türlerine ilişkin diğer kazanımlarda, hiçbir

gönderimde bulunulmaksızın türün ya da anlatımın adı doğrudan tekrarlanmıştır; “destansı anlatım” altı kazanımda; “emredici anlatım” yedi kazanımda doğrudan tekrarlanmıştır.

Kazanımların belirli bir eş güdüm ile hazırlanmadığının göstergesi olarak, anlatımlardaki bakışimsızlıkları çoğaltabiliriz: “yazı yazma”. Oysa, ünitenin ilk kazanımı, böylesi gereksiz bir sözcük kullanımından uzaktır:

“Yazma ve konuşmada hazırlığın önemini fark eder”; “yazı yazma” değil.

Kazanımların sınıf düzeylerine göre sayısal sıklıklarında bir dengesizlik göze çarpmaktadır; 9. sınıflarda 119 kazanım; 10. sınıflarda 300 kazanıma karşın 11. sınıflarda yalnızca dokuz kazanım vardır. Kazanımların sayısal yoğunlukları, içerik yoğunluğunu da yansı(a)maz fakat, sınıf düzeylerine göre bir dengesizlik ortadadır. Bu dengesizlik, 10. sınıflarda “sözcük türü” ve “anlatım türü” bilgilerinin, belki de birbirlerini destekleyecek bir biçimde verildiğinde daha verimli olacağı düşünülerek, eşli olarak sunulmasından kaynaklanmadır. (betimleyici anlatım türünün sıfatlarla birlikte verilmesi... vb.). Bunun yerine, anlatım türlerinin ayrı olarak 11. sınıflara kaydırılması, hem 10. sınıflarda sunulan sözcük türlerini de hatırlatıcı olması hem de zamansal bir sıkışıklığa yer açmaması adına daha yararlı görünmektedir. Var olan durumda, 10. sınıflarda bir zamansal sıkışıklığa karşın, 11. sınıflarda bir zamansal boşluk ön plana çıkmaktadır.

4.2 “Dilbilim Dersi”nin İncelenmesi

Geçme ve Kredi Sistemine göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve halen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan bu program, 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler

Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup, uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır.

Lise, Anadolu, Yabancı Dil Ağırlıklı liselerin yabancı dil alanının 10 ve 11. sınıflarında alan dersi; Türkçe-Matematik alanının 10. sınıfında alan seçmeli dersi; Sosyal Bilgiler alanının 11. sınıfında alan seçmeli dersi olarak okutulmaktadır.

Dilbilim derslerinde, program gereği, kazanımların yerine öğrencilere ilişkin amaçlar ve bu amaçlara ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Amaçlar Dil ve Anlatım dersi kazanımlarına benzer biçimde üniteler halinde verilmektedir.

Dilbilim dersi programında kazanımların yerine, öğrenciye kazandırılması düşünülen beceriler “amaçlar” olarak sıralanmıştır. Bu amaçların nasıl kazandırılacağına ayrıntılı açıklaması yer almamaktadır⁴. Dil ve Anlatım dersi programında ise, en azından, kazanımların kısmen de olsa nasıl kazandırılacağına ilişkin somut bilgiler alt kazanımlarda yer almaktadır.

Dilbilim dersi programı temelinde hazırlanan ve rastgele seçilen eserin ilk kitabı (Dilbilim I), 2006 yılında yayına hazırlanmış olmasına rağmen, kaynakçadan görüldüğü biçimiyle, kendisine 2000 yılının Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzunu rehber olarak seçmiştir.

Dilbilim dersinin “Dil” ve “Dilin Doğuşu” ile başlaması ve dile ilişkin temel bilgilerin sunulması derse giriş açısından önemlidir, fakat verilen bilgilerin “dilbilimsel” geçerliliğin sınanması gerekmektedir.

⁴ Sözü edilen eksikliğin zorunlu bir sonucu olarak araştırmacı, ilgili programın ders kitaplarına göz atma gereği duymuştur. Bu bağlamda, Dilbilim dersi programı çerçevesinde hazırlanan ve Talim ve Terbiye Kurulunun 20.05.2005 ve 131 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen eserler incelenmiştir.

Dilbilim bilgileri olarak yansıtılan bilgilerde bazı eksiklikler olduğu ya da dilbilimde var olan hali hazırdaki pek çok terimin kullanılmadığı ya da farklı kullanıldığı düşünülmektedir:

“Dilin birbirini tamamlayan iki alt sistemi vardır. Bu sistemlerden birincisi sesbirimsel sistemdir. İkincisi de sözdizimsel sistemdir.”

“Dilin temel aracının konuşma olduğunun ve yazının konuşmaya dayandığını gösteren çok sayıda kanıt vardır. Şinasi’nin ‘Söz, maksatı anlatmaya mahsus bir tanrı vergisi olduğu gibi insan aklının en güzel buluşu olan yazı dahi sözü kalemle tasvir eylemek fenninden ibarettir.’ sözü de bunu desteklemektedir.”

“Dilin çevreden ayrılabilirlik özelliği, anlatılanların yakın çevreye ve zamana bağlı olmasıdır. Sadece şu andaki olaylardan değil, geçmişte tanık oldukları ya da duydukları olaylarla gelecek için tasar ve beklentilerden de söz edilebilir. Nitekim dilbilimciler, dilin tarihten önce başladığı, hayatla birlikte ortaya çıktığı görüşünde birleşmişlerdir.”

Gerek temel-alan dersi olarak Dil ve Anlatım, gerek seçmeli ders olarak öğrencilerin tercihlerinde yer alan Dilbilim dersleri kazanımlarının betimlendiği bu bölümde özetle, ilgili derslerin kazanımlarındaki hazırlanışa dikkat çekmeye çalıştık. Peki, çalışma kapsamındaki derslere ilişkin kazanımlar, öğrencilere hangi kavramsal yapıları sunmaktadır ve öğrencilerin anadili bilgilerini (özellikle okuduğunu anlama-kavrama, anadiline ilişkin dilsel yapılar ...vb.) sınamadan önce, onlara sunacağımız öğrenme tabanının içeriğinde neler olmalıdır? Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, derslerimizin sunduğu kavramsal yapı ortaya çıkartılmaya çalışılmış, anadili eğitimi temel alınarak dilbilim-dilbilimin yan alanları ile anadili eğitimi-

dilbilim ilişkisi irdelenmiş ve bu bilgiler ışığında anadili eğitiminde dilbilimin gerekliliği sezdirilmeye çalışılmıştır.

4.3 “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim” Derslerinin Kavramsal Yapısı

Çalışma kapsamındaki Milli Eğitim Bakanlığı Dil ve Anlatım dersi (9, 10, 11, 12. sınıflar) ile Dilbilim dersi (10, 11. sınıflar) programlarının, hangi dil(bilim)sel kavramı kazandırmaya yönelik olduğunu belirlemek amacıyla, tarafından bir kavram listesi oluşturulmuştur. Daha sonra hazırlanan listenin (kazanımların belirlediği kavramların) dilbilimsel tabanı sorgulanmıştır.

Listenin hazırlanması sürecinde izlenilen yönteme ilişkin örnek bir tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1. Kazanım Listesi (Örnek Taslak)

Kazanımlar - ÖRNEK	Kazanımın ölçmeyi hedeflediği kavram (lar)-ÖRNEK
3. Ünlem <u>Kazanım: Ünlemlerin işlevlerini ve özelliklerini belirleme</u> 1. Metindeki ünlemleri bulur, bu ünlemlerin kullanılma nedenlerini açıklar. 2. Ünlem olmadıkları hâlde tonlama yoluyla ünlem değeri kazandırılmış kelimeleri ayırt eder. 3. Hitaplarla ünlemleri birbirinden ayırır. 4. Ünlem cümlelerinde, ünlem işaretini yerinde ve doğru kullanır. 5. Ünlemlerin, cümlenin yapısına öge olarak girmediğini fark eder.	Noktalama işaretleri, tümce bilgisi, ses bilgisi, tonlama,

Örnek kazanım listesinin sol sütununda örnek bir kazanım yer almaktadır. Sağ sütunda, ilgili kazanımın ölçmeyi hedeflediği dilsel/dilbilimsel kavramın ne olabileceğine ilişkin öneri araştırmacı tarafından belirtilmiştir. 9, 10, 11 ve 12. Sınıf Dil ve Anlatım ile 10. ve 11. sınıf Dilbilim I-II ders programlarında yer alan her bir kazanımın için kavramlar belirlenmiş, sonuçta her bir sınıf düzeyi ve ders için aşağıdaki kavram listelerine ulaşılmıştır:

Tablo 2. 9. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

9. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi
İletişim, iletişim - dil ilişkisi, dil-kültür ilişkisi, dillerin sınıflandırılması, Türk dilinin tarihî gelişimi, Türkiye Türkçesi, telaffuz (söyleyiş), ses, seslerin kullanımı, Türkçenin sesleri, ses özellikleri, yazım (imla) kuralları, noktalama işaretleri, kelimedeki yapı, kelimedeki anlam, kavram, anlamları bakımından kelimelerin gruplandırılması, anlam çeşitleri, anlam ilişkilerine göre kelimeler, kelimelerde anlam değişimleri, kelime grupları, cümlelerin öğeleri, cümledeki yapı, cümledeki anlam, cümledeki anlamın oluşması, haber cümleleri, dilek-istek, soru cümleleri, olumlu-olumsuz cümleler, anlamlarına göre cümleler, anlatım bozuklukları, paragraf, paragraftaki yapı, paragrafın boyutu, paragraftaki anlam, ana düşünce, paragraf çeşitleri, paragrafta düşünceyi geliştirme yolları, metin ve paragraf.

Tablo 3. 10. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

10. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi
Sunum, tartışma, panel, anlatıma hazırlık, tema, konu, anlatımda sınırlandırma, amaç, anlatıcı tavrı, anlatımın özellikleri, anlatımın oluşumu, anlatım türleri, öyküleyici (hikâye etme) anlatım, isim (ad), betimleyici (tasvir etme) anlatım, sıfat (ön ad), coşku (lirik), heyecana bağlı anlatım, zamir (adıl), destansı (epik) anlatım, emredici anlatım, fiil (eylem), fiilimsi (eylemsi), öğretici anlatım, açıklayıcı anlatım, tartışmacı anlatım, kanıtlayıcı anlatım, zarf (belirteç), düşsel (fantastik), gelecekte söz eden anlatım, edat (ilgeç), bağlaç, söyleşmeye bağlı anlatım (diyalog), mizahî anlatım, ünlem.

Tablo 4. 11. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

11. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi
Metinlerin sınıflandırılması, öğretici metinler, mektup, günlük (günce), anı (hatıra), biyografi (hayat hikâyesi), otobiyografi, gezi yazısı (seyahat), sohbet (söyleşi), haber yazıları, fıkra, deneme, makale, eleştiri (tenkit), sözlü anlatım, mülakat, söylev (hitabet, nutuk).

Tablo 5. 12. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi

12. Sınıf Dil ve Anlatım Dersi Programı Kavram Listesi
Metinlerin ayırıcı özellikleri, sanat metnlerinin ayırıcı özellikleri, sanat metinleri, fabl, masal, hikâye, roman, tiyatro (oyun), şiir, sözlü anlatım, konferans, açık oturum, sempozyum, forum, münazara, bilimsel yazılar.

Tablo 6. 10. Sınıf Dilbilim I Dersi Kavram Listesi

10. Sınıf Dilbilim I Dersi Kavram Listesi
Dil, insan dili, dilin kazanılması, dilbilim, dilbilimin türleri ve dalları, dünya dilleri, doğal diller, yapma diller, iletişim, iletişim modeli, iletişimin amaçları, dilin türleri, standart dil, ağız, alan dili, birey dili, argo, jargon, dilin öğeleri, bağlam, anlam, kullanım, anlamlandırma, dil içi etkenler, dil dışı etkenler, metin, metinleştirme ölçütleri, yazılı metin, sözlü metin, metnin özellikleri, metin çözümlemesi, iyi okuyucu-dinleyici, metin özetleme, metne uygun başlık bulma, metin tamamlama, dil içi öğelerin işlev ve değerleri, metin türleri, bilgi aktarma amaçlı metinler, bilgiyi denetleme amaçlı metinler, iletişim amaçlı metinler, davranış geliştirme amaçlı metinler, estetik amaçlı metinler, düşünceyi savunma-karşı çıkma amaçlı metinler.

Tablo 7. 11. Sınıf Dilbilim II Dersi Kavram Listesi

11. Sınıf Dilbilim II Dersi Kavram Listesi
Dilin yapısı, sesletme, seslerin oluşumu, sesletme süreçleri, sesletme organları, dilin sesleri, ünlüler, ünsüzler, ses sınıflandırmaları, ses-anlam ilişkisi, anlam ayırıcı ses özellikleri, anlam ayırıcı olmayan ses özellikleri, dilin biçim yönü, sözcük, yapı, sözcük oluşturma, ekleme, birleştirme, yeni anlam verme, kısaltma, kök-ek, işlev ve yapı açısından ekler, sözcük dizilişi, niteleme, tümeleme, sözcük türleri, cümle, cümlenin öğeleri, cümle türleri, söz varlığı, söz varlığının öğeleri, temel sözcükler, bileşik sözcükler, terimler, deyimler, ata sözleri, kalıp sözler, dil ve yazı, alfabeler, ses, harf, yazım.

Sınıf düzeylerine göre kavram listeleri sayısal olarak incelendiğinde, Dil ve Anlatım dersi kazanımlarının içeriği 9. sınıfta 40 kavram, 10. sınıfta 35 kavram, 11 ve 12. sınıflarda 17’şer kavram ile doldurulmaya çalışılmış; Dilbilim dersi kazanımlarının içeriği ise 10. sınıfta 43, 11. sınıfta 41 kavram ile doldurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda her iki dersin kazanımlarına ilişkin toplam 193 kavram vardır.

4.4 “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim” Derslerinin Kavramsal Yapısının Değerlendirilmesi

Toplumdilbilimsel olarak, Dil ve Anlatım dersi kazanımlarının “iletişim” kavramı ile başlaması bireylerin toplumsallaşması adına oldukça önemlidir. Öyleki Keçik ve Uzun 2001, bireyin toplum içerisindeki selamlaşmaları, vedalaşmaları...vb.

toplumsal amaçlara yönelik durumların önemi üzerinde durur. Bu kavramın toplumdilbilim ile doğrudan ve sıkı bir ilişkisi vardır. “İletişim” kavramına ilişkin bir eğitim durumu sunarken, özellikle Demircan 2002’de de belirtilen “dil değişimleri” kavramının göz ardı edilmemesi gerekir. Oysa bu kavram kazanımlarda yer almamaktadır.

Bunun yanı sıra, Haskara 1998’de belirtilen toplumdilbilimin anadili eğitimine kazandıracağı en önemli iki kavramdan, okuryazarlık ve ölçünlü dilden, yalnızca ölçünlü dil kavramı “seçmeli” Dilbilim dersinde görünmektedir.

10. sınıf kavram listesinde yer alan “sunum” ve bu kavramla bağlantılı diğer tür kavramlarda, bu kavramların tabanını oluşturacak “konuşma”ya yer verilmediği görülmektedir. Demircan 2002’de belirtilen konuşma ve konuşmayı biçimlendiren öğelerden “tutum”, “ilişkiler”, “kullanılan dil” ve “ortam” kavramlarının toplumdilbilimsel bir bakış açısıyla kazanımlar içerisindeki yerini alması gerekmektedir.

Yine “iletişim” kavramının öğretimi ile başlayan kazanımların, metindilbilim verileriyle desteklenmesi gerekmektedir. Bu gerekliliğin bir tabanı olarak, metindilbilimin anadili eğitimi sürecine etkilerini açıklayan Çıkrıkçı 2007’nin Becker-Mrotzek 2004’e dayanarak yapmış olduğu “yazma edimi” ve “iletişim” konusu üzerine betimlemeleri önemlidir.

Kazanımlardaki, toplumdilbilimin “konuşma” edimi verileri eksiklikleri; metindilbilimin “yazma” edimi verilerinde de devam etmektedir.

Bunu yanı sıra, gerek ders kazanımlarının içeriğinde gerekse bu kazanımların birer geribildirimi olan yazılı veya sözlü sınavlarda bulunması gereken, Milanović

2002’de belirlenen, “metin”, “metin seçimi” vb. kavramlar içerikleriyle birlikte kullanılmamıştır.

“Edim”, “edimsellik”, “metinsellik ölçütleri”, “metnin bütünlüğünü sağlayan anlamsal ilişkiler/örüntüler”, “söylem” vb. temel kavramlar bir “alan dersi” olan Dil ve Anlatım dersi kazanımlarında görünmezken; bu kavramlardaki yoklukların/eksikliklerin “seçmeli ders” Dilbilim ile kapatılmaya çalışıldığı görülmüştür.

Ruhdilbilimin özellikle “öğrenme kuramları” ve “dil öğretimi”ne ilişkin verileri kazanımlar içerisinde yer almamaktadır. Bu bağlamda “davranış, edinim, yineleme, pekiştirme, dil yetisi, dil gücü, pekiştirme...vb.” kavramları kazanımlarda hiç görülmemiştir. Ekmekçi 1995, Demircan 2002, Aydın 1996 ve Uzun 2000’de açıklanmaya çalışılan, Chomsky’nin dil kuram(lar)ı çerçevesindeki bilgilerin anadili eğitimi sürecine etkisi, kazanımlarda göz ardı edilmiştir.

Cüceloğlu, 1998’de belirtilen, ruhdilbilimin temel kavramlarından “bellek”in gerek dil öğreticisi gerekse de dil öğrencisi tarafından bilinmesi gerekirken, bu kavram da kazanımlardaki yerini alamamıştır.

Uzun 2008’de “Anadili edinimi formal okul yaşantıları içinde anadili öğretimi programları kapsamında şekillenen bir öğrenme sürecine dönüşerek sürmektedir. Bu nedenle anadili eğitiminin hedeflerini, anadili ediniminin belirlenmiş temel doğrultularından ayırarak ortaya koymak mümkün değil”ken ruhdilbilimin verilerine/kavramlarına kazanımlarda yer verilmemiştir.

Dil ve Anlatım dersi ile Dilbilim dersi kazanımlarında yukarıda adı geçen bazı kavramların eksikliği, beyindilbilime ilişkin kavramlarda en üst seviyededir. Ergenç

2000’de belirlenen dilin fizyolojik, biyolojik, sosyolojik oluşum süreçlerine ve bu süreçlerin beynin işleyişiyle olan ilişkisine ait kavramlara kazanımlarda rastlanılmamıştır.

Güneyli ve Küçükavşar 2008’den aktarılan, Genesee 2008 ve Owens 1996’da beyindilbilimin anadili eēitimindeki önemi/gerekliliēi açıklanmış olmasına raēmen; kazanımlarda “algılama, sınıflandırma, bellek, genelleme, konuşma bozuklukları” vb. doērudan beyindilbilimin çalışma alanlarına yer verilmemiştir.

Dinleme, konuşma, yazma, okuma adı altındaki tümleşik dil becerilerinin insan beynindeki farklı merkezlerin uyarılmasıyla gerekleřtiēi bilinmekteyken; kazanımlar içerisine bu alana ilişkin kavramlar da girememiştir.

Özetle, kazanımların iletmeye alıřtıēı kavramların içerisinde dilbilimsel bulgulara rastlandıēı söylenemez. Var olan dilbilimsel kavramların da rastlantısal olup olmadıēı ancak kazanımları ders ortamında görünür hale getiren ders araç-gereçleri (ders kitabı, yardımcı diēer yazılı-sözlü-görsel materyaller) ve doēal olarak ēreticinin gözlemlenmesiyle mümkündür.

5. ÖSS-TÜRKÇE SORULARININ İNCELENMESİ ve KAVRAMSAL YAPISI

Bu bölümde, son üç yıla (2008-09-10) ait ÖSS-Türkçe soruları belge tarama yöntemiyle elde edilmiş ve uzman görüşüyle soruların hangi dil(bilim)sel tabanı ya da kavramı sinamaya dönük hazırlandığı belirrmeye çalışılmıştır.

5.1 Verilerin Toplanması

Çalışma kapsamındaki üç yıla (2010,2009,2008) ait sorular tarama yoluyla elde edilmiştir. Tarama modeli, Karasar 2006’da, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Olgı, olay, durum kendi koşulları içinde tanımlanır (s.77).

Tarama yöntemiyle elde edilen soruların çözümünde öğrenciler tarafından kullanılabilecek dilsel/dilbilimsel kavram ya da kavramların neler olduğunu belirlemek ve bu kavramların kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla uzman görüşü alınmıştır. Büyüköztürk 2011’e göre, bir anket ya da çalışmada kapsam geçerliği için uzmanlara (alan, istatistik, ölçme-değerlendirme...vb.) veya meslektaşlara başvurulabilir.

Gürol 2004’te aktarıldığı biçimiyle, kapsam geçerliği, Ün ve Demirel 1987’de, bir ölçme aracının yoklanması gereken tüm davranışları kapsayıp kapsamaması ile ilgilidir. Baykul 2000’de de kapsam geçerliliği bir testin bu test ile ölçülmek istenen davranışları ne derecede kapsadığıdır (s. 242).

Uzman görüşüne başvurulması, hem araştırmacının yetkinliğini aşan dilbilimsel ve eğitimbilimsel kavramların sorular içerisindeki yerinin daha etkin belirlenmesi hem de kapsam geçerliğinin sağlanması adına önemlidir.

Uzman⁵ görüşü alımı sürecinde aşağıdaki belirlemeler göz önünde tutulmuştur:

- a. Uzmanın asıl amacı, sorunun çözümünde öğrenci tarafından kullanılabilecek dilsel kavram(lar)ın neler olabileceğini bir ya da birkaç sözcük (kavram) ile belirlemektir.
- b. Bir uzman sadece bir yıla ait soruları incelemiştir.
- c. Uzman, her soruya ilişkin yanıt vermek zorunda değildir, sadece alanıyla ilgili, soruya uygun kavram önerisinde bulunmuştur.
- d. Uzmanlar, her bir soru için birden fazla kavram önerebilirler.
- e. Noktalama imlerine ve yazıma ilişkin sorular çalışmanın dışında tutulmuştur⁶. Bu bağlamda, 2010 yılına ait toplam kırk sorunun 16, 17, 18, 19. soruları; 2009 yılına ait toplam otuz sorunun 10 ve 11. soruları ile 2008 yılına ait toplam otuz sorunun 10 ve 11. soruları araştırmanın dışında tutularak, toplam 92 soru çalışma kapsamına alınmıştır.
- f. Sorunun doğru yanıtı koyu imlenmiştir.

⁵ Soruların geçerliğini elde etmek için başvurulmuş uzmanlar, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dilbilim Bölümü, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü ile İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü öğretim üyeleri/öğretim elemanları ile elektronik ortamda www.docstore.com adresinde paylaşılan formlar aracılığıyla araştırmacıya ulaşan akademisyenlerden oluşmaktadır. Çalışma, “sorulardaki kavram yapısı” odaklı olduğundan, uzmanların ad, unvan, yerleşim yeri, cinsiyet...vb. değişkelerine yer verilmemiştir.

⁶ Noktalama imlerinin tipografik özellikler sergilemesi, hem noktalama imlerinin hem yazımın kısmen de olsa dilbilimin dışında hareket etmesi nedeniyle bu türden sorular çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

2008, 2009 ve 2010 yılına ilişkin Türkçe soruları ile birlikte uzman görüşlerinin yer aldığı formlardan birer tanesi, örnek olması açısından, EK 2’de sunulmuştur.

5.2 Verilerin Çözümlemesi

Uzmanlara dağıtılan formların (EK 2) her birine, örnek bir çözümleme aşağıdaki biçimiyle sunulmuştur:

Tablo 8. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Örnek Taslak)

Soru-ÖRNEK	Sorunun Çözümünde Kullanılabilecek Altdonanımsal Kavram(lar)-ÖRNEK
1. Aşağıdakilerin hangisinde, yazara ilişkin açıklamayla ayraç içinde verilen nitelik birbiriyle uyuşmamaktadır? A)Dilin anlatım olanaklarının sınırlarını genişleterek okurlarına yeni dünyaların kapılarını açar. (yaratıcı olma) B) Olayları, insanları, hatta cansız varlıkları duygulu, renkli bir biçimde dile getirir. (anlatımsal etkileycilik) C) Her yaratısından sonra ara vermeden bir yenisini düşünür. (üretkenlik) D) Anlattıklarına yönelik ipuçları vererek okurun düşünme ve düş gücünü kamçılar. (kişiliğini gizleme) E) Yapıtlarında, okur yaşananlardan kesitler bulur. (gerçekleri yansıtmı)	“Bu tür sorularda okurdan doğrudan çıkarım yapması ve en doğru yanıtı ulaşması beklenir. Sözcüksel bağlamda doğrudan sözcüğün metin içindeki ya da metin dışında okurun dünya bilgisi ile bağlantılı olarak yanıtlar vermesi istenir. Seçeneklerin hepsinde de okurlardan “sözcüksel çıkarım (lexical inference)” yapmaları beklenmektedir. Bu tür bir çıkarımda okur, metin içinde açık olarak sunulan sözcükler içerisinden kimi zaman anlamsal örtük bilgiyi kimi zaman da dünya bilgisini kullanarak diğer sözcüklerle tutarlı bir ilişki kurmaya çalışır. Böylece, açıklaması yapılan sözcük ile açıklanan sözcüğe ulaşır.” Uzman kişi yukarıdaki gibi bir yorumlama ile <u>araştırmacının asıl istediği</u> aşağıdaki kavramları öneri olarak sunar: metin anlamlandırma (text comprehension), metin içi anlamsal ilişkiler (textual semantic relations), sözcüksel çıkarım (lexical inference), anlam eşleme (mapping)...

Yukarıdaki örnekte, sol sütunda çoktan seçmeli bir soru beş seçenекle verilmiştir. Sorunun her bir seçeneğinde, tümcenin anlamı ile yay ayraç içinde verilen söz öbeğinin anlamının eşleşip eşleşmediği sorgulanmaktadır, eşleşen değeri (D seçeneği) sorunun doğru yanıtıdır. Sağ sütunda ise, soruya ilişkin uzmanın ortaya koyduğu dilbilimsel veya eğitimbilimsel yorum ve sonrasında sorunun çözümünde kullanılabilecek dilbilimsel kavramlar yer almaktadır. Örnek çözümlemede yer alan “metin anlamlandırma” ve “metiniçi anlamsal ilişkiler” kavramları ile uzman, tümceyi metin düzeyine taşıyarak anlamlandırılmasına, “sözcüksel çıkarım” kavramı ile yay ayraç içerisindeki söz öbeklerinin ortaya koyduğu bilişsel sürece dayalı anlamlandırmaya, “anlam” eşleme” kavramı ile çoktan seçmeli soruların neredeyse bütünden gözlemlenebilecek bir dilbilimsel kavrama dikkat çekmiştir. Elbette, uzman yorum yapmak zorunda değildir; yalnızca araştırmacının istediği kavramları belirtmesi yeterlidir. Uzman tarafından belirtilen kavramlar yalnızca ilgili soru için değerlendirilmiştir. Kavram yapısının geçerliğini ortaya koymak amacıyla, bu süreç her bir soru (üç yıla ait toplam 92 soru) için ayrı ayrı uygulanmıştır.

Geçerliği uzman görüşü alınan, soruların çözümünde kullanılabilecek dilbilimsel kavramların güvenilirliği “uyuşum yüzdesi” ile sağlanmıştır.

Frick ve Semmel 1978 ile Miles ve Huberman 1994’te uyuşum yüzdesi; uzmanlar arasındaki uyuşum sayısının, uyuşma ve uyuşmama sayısının toplamına oranı açıklanabilir. Şencan 2005’e göre uyuşum yüzdesi, gözlemcilerin veya değerlendiricilerin uyuştukları madde sayısının toplam değerlendirme veya gözlem sayısına olan oranıdır (puanlayıcı güvenilirliği) ve elde edilen değerin güvenilir kabul edilebilmesi için uyuşum yüzdesinin .70 üzerinde olması gerekmektedir.

Uzmanlardan gelen kavramların tamamı, sorulardaki genel şablonu belirlemek amacıyla, araştırma alanına alınarak tablolaştırılmış, yüzde .70'nin altında kalan kavramlar güvenilir olarak değerlendirilmemiştir. Aşağıdaki örnek tabloda kesir sayının üst rakamı ilgili kavramda kaç kişinin uzlaştığını, alt rakam ise ilgili soruya yanıt veren uzman sayısını; %'lik bölüm ise bu kavrama ilişkin “uyuşum yüzdesi”ni göstermektedir:

Tablo 9. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Örnek Çözümleme)

Örnek	Uzmanların uyuştukları kavram sayısı/ toplam uzman sayısı	Puanlayıcı güvenilirliği (%70'den yüksek ise güvenilir)
2010 yılı 1. soru için, “çıkarımlama” kavramı:	13/16	(%81,25)*

Yukarıdaki değerlendirmede, 2010 yılında sorulan 1. soruya 16 uzman yanıt vermiştir. Uzmanlardan 13'ü “çıkarımlama”yı, ilgili sorunun çözümünde kullanılabilecek bir kavram olarak önermiştir. Uyuşum yüzdesi ise, uyuşma sayısının (13), toplam sayıya oranı (16) olduğundan, % 81,25 olarak hesaplanmıştır. Güvenilir bir uyuşum yüzdesi .70'den yukarı olması gerektiğinden, 1. sorunun çözümü için “çıkarımlama” kavramını güvenilir kabul edebiliriz. Ters durumda, bu soru için bu kavram güvenilir kabul edilmeyecek ve değerlendirmeye alınmayacaktı. Tabloda “*” imiyle koyu belirtilen kavramlar ilgili soru için uyuşum yüzdesine göre güvenilir kavramlardır.

Değerlendirme süresince çalışmada bir bütünlük yaratmak adına, uzmanlar tarafından verilen yanıtları (kavramları) bir üst başlıkta toplama gereksinimi duyulmuştur. Bu bağlamda, örneğin, 2010 yılı 12. sorudaki “tamlama ya da öbek türleri bilgisi” kavramı ile 13. sorudaki “sözcük türleri bilgisi” kavramı “dilbilgisel yapılar/kurallar” başlığı altında toplanmıştır.

5.3 Değerlendirme ve Bulgular

Bu bölümde sorulara ait bulgular yıllara göre ele alınmıştır. Sorulara ilişkin kavramlar, uyuşum yüzdelerinin yıllara göre dağılımı ve bulgular aşağıdaki gibidir:

5.3.1 2010 Yılı YGS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı

2010 yılına ait toplam kırk sorudan, noktalama imleri ve yazım kurallarına ilişkin (16, 17, 18 ve 19.) sorular çıkartılmış, otuz altı soru bir kavram listesi ortaya çıkarmak ve ilgili sorulardaki geçerliği sağlamak amacıyla uzmanlara iletilmiştir. Uzmanlardan gelen yanıtlara göre, “çıkartılma (metinsel, tümcesel, sözcük sel), metni anlama-yorumlama, söylem-metiniçi anlamsal ilişkiler ve metin bilgisi, yakın anlamlılık, anlam eşleme, değişmeceli dil, metaforik kullanımlar, adlaştırma, şema kuramı, açıklama, söylem-metin çözümleme, kip-kiplik-görünüş-zaman, dilbilgisi kuralları, sesbilgisi, özetleme, anlam bulanıklığı” olmak üzere toplam on altı kavramdan oluşan bir kavram listesi elde edilmiştir. Tablo 9’da her bir soru için örneği ve açıklaması yapılan soru ve kavramların, 2010 yılına ait yapısı Tablo 10’da verilmiştir:

Tablo 10. 2010 Yılı YGS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uyuşum Yüzdeleri

	Çıkarılma (metinsel / tümcesel / sözcüksel) /UY	Metin anlamlandırma/ yorumlama/UY	Söylem-Metin içi anlamsal ilişkiler-metin bilgisi (bağdaşıklık-tutarlık)	Yakın anlamlılık (tümce/sözcük)	Anlam eşleme / sözlük anlamı bilgisi	Değişimceci dil	Metaforik kullanımlar /kullanım bilgisi	Adlaşturma	Şema Kuramı	Açıklama (paraphrasing)	Söylem-Metin çözümleme	Kıp/kıplık-görünüş-zaman	Dilbilgisi kuralları (Biçimbilgi, Tümcebilgisi)	Sesbilgisi	Özetleme	Anlam bulanıklığı
1.Soru	13/16 (81,25)*	7/16 (22,85)	12/16 (75)*	6/16 (37,5)	5/16 (31,5)											
2.Soru	7/9 (77,7)*	5/9 (55,5)	7/9 (77,7)*	4/9 (44,4)	5/9 (5,55)	1/9 (11,1)	7/9 (77,7)*	1/9 (11,1)	1/9 (11,1)							
3.Soru	10/14 (71,4)*	7/14 (50)	11/14 (78,6)*	1/14 (7,1)	4/14 (28,6)	1/14 (7,1)	12/14 (85,7)*				11/14 (78,6)*					
4.Soru	11/12 (91,6)*	9/12 (75)*	6/12 (50)	1/12 (8,3)	6/12 (50)		8/12 (66,6)									
5.Soru	6/10 (60)	8/10 (80)*	7/10 (70)*	2/10 (20)	7/10 (70)*		3/10 (30)				7/10 (70)*					
6.Soru	6/13 (46,1)	9/13 (69,2)	10/13 (76,9)*	7/13 (53,8)	12/13 (92,3)*					2/13 (15,4)						
7.Soru	5/12 (41,6)	7/12 (58,3)	11/12 (91,6)*		2/12 (16,6)	1/12 (8,3)					9/12 (75)*					

8.Soru	8/11 (72,7)*	9/11 (81,8)*	7/11 (63,6)		4/11 (36,3)						6/11 (54,5)					
9.Soru	9/12 (75)*	10/12 (83,3)*	9/12 (75)*	3/12 (25)	7/12 (58,3)						7/12 (58,3)	2/12 (16,6)				
10.Soru	11/13 (84,6)*	8/13 (61,5)	10/13 (76,9)*		6/13 (46,1)											
11.Soru			5/12 (41,6)		6/12 (50)								9/12 (75)*			
12.Soru	4/12 (33,3)	2/12 (16,6)			4/12 (33,3)								11/12 (91,6)*			
13.Soru	3/11 (27,2)	1/11 (9)			4/11 (36,3)								10/11 (90,9)*			
14.Soru	1/13 (7,6)				1/13 (7,6)								11/13 (84,6)*	10/13 (76,9)*		
15.Soru		3/12 (25)						1/12 (8,3)				2/12 (16,6)	11/12 (91,6)*			
20.Soru	1/7 (14,2)	5/7 (71,4)*	5/7 (71,4)*								4/7 (57,1)		3/7 (42,8)			6/7 (85,7)*
21.Soru	1 (10)	3 (30)	9/10 (90)*								7/10 (70)*					
22.Soru	1/7 (14,2)		6/7 (85,7)*								4/7 (57,1)					

23.Soru	2/11 (18,1)				8/11 (72,7)*		9/11 (81,8)*									
24.Soru	1/9 (11,1)	3/9 (33,3)	8/9 (88,8)*								5/9 (55,5)					
25.Soru	3/9 (33,3)	4/9 (44,4)	6/9 (66,6)				5/9 (55,5)				6/9 (66,6)			1/9 (11,1)		
26.Soru	1/13 (7,6)		12/13 (92,3)*								11/13 (84,6)*		2/13 (15,3)			
27.Soru		9/12 (75)*	11/12 (91,6)*									2/12 (16,6)				
28.Soru	2/12 (16,6)	9/12 (75)*	11/12 (91,6)*				1/12 (8,3)									
29.soru	1/12 (8,3)	10/12 (83,3)*	11/12 (91,6)*												1/12 (8,3)	
30.Soru	12/13 (92,3)*	3/13 (23)	6/12 (50)												1/13 (7,6)	
31.Soru	9/10 (90)*	5/10 (50)	3/10 (30)				1/10 (10)								1/10 (10)	
32.Soru	8/10 (80)*	7/10 (70)*	4/10 (40)		1/10 (10)						2/10 (20)					
33.Soru	7/9 (77,7)*	7/9 (77,7)*	5/9 (55,5)		1/9 (11,1)		1/9 (11,1)			1/9 (11,1)						

34.Soru	7/10 (70)*	7/10 (70)*	6/10 (60)								2/10 (20)				1/10 (10)	
35.Soru	8/11 (72,7)*	6/11 (54,5)	9/11 (81,8)*		5/11 (45,4)											
36.Soru	7/10 (70)*	8/10 (80)*	6/10 (60)		1/10 (10)						3/10 (30)				1/10 (10)	
37.Soru	10/12 (83,3)*	9/12 (75)*	7/12 (58,3)		2/12 (16,6)						4/12 (33,3)					
38.Soru	6/9 (66,6)	7/9 (77,7)*	6/9 (66,6)		2/9 (22,2)					1/9 (11,1)						
39.Soru	5/10 (50)	7/10 (70)*	6/10 (60)		2/10 (20)						2/10 (20)					
40.Soru	7/9 (77,7)*	7/9 (77,7)*	6/9 (66,6)								1/9 (11,1)					

Tablo 10’da, 2010 yılı sorularına ilişkin uzmanlarca önerilen kavramların tamamına yer verilmiştir ve soruların çözümünde kullanılabilecek toplam kavram sayısı on altıdır. Bu kavramların soruların tamamındaki genel dağılımları ve görünüşleri ile uyum yüzdesine göre güvenilirliğine göz attığımızda, soruların çözümünde öğrenciler tarafından kullanılabilecek kavramların başında otuz altı sorunun otuz üçünde görünen “çıkarımlama” (33/36) kavramı gelmektedir. Bunu, “metni anlamlandırma” ve “metni içi anlamsal ilişkiler” kavramları takip etmektedir (31/36). “Anlam bulanıklığı” ve “şema kuramı” ise en az görünen kavramlardır (1/36).

Uyuşum yüzdesine göre değerlendirildiğinde ise, “metiniçi anlamsal ilişkiler” (17/36) kavramı en fazla görünen kavram olarak karşımıza çıkmakta, bunu “metni anlamlandırma” ve “çıkarımlama” kavramları (16/36) takip etmektedir. Altı kavram (yakın anlamlılık, değişmeceli dil, adlaştırma, şema kuramı, açıklama ve özetleme) soruların genelinde görünmesine rağmen, uyuşum yüzdesine göre değerlendirildiğinde uzmanlar tarafından güvenilir kabul edilmemiştir:

Anlam bulanıklığı	1/36	
Özetleme	5/36	0
Sesbilgisi	2/36	1/36
Dilbilgisi kuraları (Bıçımblğı, Tümebilgisi)	7/36	5/36
Kıp/kıplık-görünüş-zaman	3/36	0
Söylem-Metin çözümlene	17/36	5/36
Açıklama (paraphrasing)	3/36	0
Şema Kuramı	1/36	0
Adlaştıma	2/36	0
Metaforik kullanımlar /kullanımbilgisi	9/36	3/36
Değişimceli dil	3/36	0
Anlam eşleme / sözlük anlamı bilgisi	22/36	3/36
Yakın anlamlılık (tüme/sözcük)	7/36	0
Söylem-Metiniçi anlamsal ilişkiler-metin bilgisi (bağdaşıklık-	31/36	17/36
Mein anlamlandırma/ yorumlama/UY	31/36	16/36
Çıkarımlama (metinsel / tümcesel / sözcüksel) /UY	33/36	16/36
Kavramın görüldüğü toplam soru sayısı / Çalışma kapsamındaki soru sayısı (36)		
Kavramın uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik kazandığı soru sayısı / 36		

Bir de kavramın kendi içerisindeki baskınlığına bakarsak, kavramın uzmanlar tarafından aldığı toplam ortak yanıt ile toplam uzman yanıtını karşılaştırdığımızda, “anlam bulanıklığı (%85,7)” kavramı kendi içinde en baskın kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, kavramın sorgulanmasına ilişkin hazırlanan soruların yalnızca bu kavram için özel hazırlandığını göstermektedir. Bu özellik, zaten uyuşum yüzdesi ile güvenilirliğini de kaybedecek olan “değişmeceli dil, adlaştırma” vb. kavramlarda en düşüktür. Uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik bakımından kavramların kendi baskınlıklarında ise, “dilbilgisi kuralları (%86,6)” en baskın kavram olarak öne çıkmaktadır, bu durumda bu kavramın sorulduğu sorularda başka kavram bilgisine gereksinim yoktur:

Anlam bulanıklığı	6/7 %85,7	
Özetleme	5/55 %9,1	
Sesbilgisi	11/22 %50	
Dilbilgisi kuralları (Bicimbilgi, Tümcebilgisi)	57/80 %71,25	
Kırp/kiplik-görünüş- zaman	6/36 %16,6	
Söylem-Metin çözümleme	91/175 %52	
Açıklama (paraphrasing)	4/31 %12,9	
Şema Kuramı	1/9 %11,5	
Adlaşırma	2/21 %9,5	
Metaforik kullanımlar /kullanımlığı	47/96 %48,9	
Değişimceli dil	3/35 %8,5	
Anlam eşleme / sözlük anlamı bilgisi	95/252 %37,7	
Yakın anlamlılık (tümce/sözcük)	24/86 (%27,9)	
Söylem-Metiniçi anlamsal ilişkiler-metin bilgisi (bağdaşılık- tutarlık)	239/337 (%70,9)	
Mein anlamlandırma/ yorumlama/UY	199/341 (%58,3)	
Çıkarımlama (metinsel / tümcesel / sözcüksel) /UY	193/364 (%53,1)	
Kavramın uzmanlar tarafından aldığı toplam ortak yanıt sayısı / Toplam uzman yanıtı		
Kavramın güvenirlik kazandığı sorulardaki uzmanların toplam ortak yanıt sayısı / Güvenirlik kazanan sorulardaki toplam uzman yanıtı		

5.3.2 2009 Yılı ÖSS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı

2009 yılına ait toplam otuz sorudan, noktalama imleri ve yazım kurallarına ilişkin (10 ve 11.) sorular çıkartılmış, yirmi sekiz soru bir kavram listesi ortaya çıkarmak ve ilgili sorulardaki geçerliği sağlamak amacıyla uzmanlara iletilmiştir. Uzmanlardan gelen yanıtlara göre, “ses dizimi, eylemde zaman-görünüş-kip, gösterge, gönderim ilişkileri- art ve ön gönderim, imgesel-metaforik dil, metin anlamlandırma ve okuduğunu anlama, metniçi anlamsal ilişkiler, metin-söylem çözümlemesi, sözcük bilgisi, söz sanatları, çıkarımlama, açıklama, sözcük türleri, dilbilgisi kuralları, eylem çekimi, anlam bulanıklığı” olmak üzere toplam on altı kavramdan oluşan bir kavram listesi elde edilmiştir. Tablo 9’da her bir soru için açıklaması verilen soruların ve kavramların tamamına Tablo 11’de yer verilmiştir:

Tablo 11. 2009 yılı ÖSS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uyuşum Yüzdeleri

Anlam bulanıklığı	Eylem çekimi (olumsuzlama)	Dilbilgisel kurallar (biçimbilgisel, tümcesel)-tümce bilgisi	Sözcük türleri	Açıklama (paraphrasing)	Çıkarımlama (metin-tümce-sözcük)	Söz sanatları	Sözcük bilgisi	Metin-söylem çözümlemesi	Meriççi anlamsal ilişkiler	Metni anlamlandırma-okuduğunu anlama	İngesal (metaforik)-dil-mecazi anlam	Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	Gösterge	Eylemde görünüş-kip zaman-	Sesdizimi
1.Soru					5/8 (62,5)				1/8 (12,5)				6/8 (75)*	3/8 (37,5)	1/8 (12,5)
2.Soru					4/7 (57,1)				1/7 (14,2)	4/7 (57,1)	5/7 (71,4)*				
3.Soru					4/6 (66,6)		1/6 (16,6)			4/6 (66,6)	5/6 (83,3)*				
4.Soru					5/6 (83,3)*		2/6 (33,3)				5/7 (71,4)*				
5.Soru					5/6 (83,3)*		3/6 (50)			2/6 (33,3)	5/6 (83,3)*				
6.Soru					3/8 (37,5)			6/8 (75)*	7/8 (87,5)*	5/8 (62,5)					
7.Soru					2/7 (28,5)				6/7 (85,7)*	4/7 (57,1)					
8.Soru					5/7 (71,4)					6/7 (85,7)*	5/7 (71,4)*				

9.Soru					4/6 (66,6)		5/6 (83,3)*					3/6 (50)				
12.Soru													5/6 (83,3)*	5/6 (83,3)*		
13.Soru														6/6 (100)*		
14.Soru													6/7 (85,7)*	6/7 (85,7)*		
15.Soru		5/6 (83,3)*											4/6 (66,6)	5/6 (83,3)*	5/6 (83,3)*	
16.Soru							2/5 (20)							3/5 (60)		4/5 (80)*
17.Soru						6/7 (85,7)*	5/7 (71,4)*	5/7 (71,4)*		2/7 (28,5)	2/7 (28,5)	1/7 (14,2)				
18.Soru						6/8 (78)*	7/8 (87,5)	5/8 (62,5)				1/8 (12,5)				
19.Soru				5/7 (71,4)*		4/7 (57,1)	6/7 (85,7)*				3/7 (42,8)	1/7 (14,2)				
20.Soru				4/7 (57,1)		3/7 (42,8)	4/7 (57,1)					2/7 (28,5)				
21.Soru				5/6 (83,3)*		4/6 (66,6)	5/6 (83,3)*	4/6 (66,6)				2/6 (33,3)				

22.Soru					$\frac{3}{8}$ (37,5)	$\frac{6}{8}$ (78)*	$\frac{4}{8}$ (50)	$\frac{6}{8}$ (78)*				$\frac{1}{8}$ (12,5)				
23.Soru						$\frac{6}{7}$ (85,7)*	$\frac{5}{7}$ (71,4)*	$\frac{4}{7}$ (57,1)				$\frac{2}{7}$ (28,5)				
24.Soru						$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{4}{6}$ (66,6)				$\frac{1}{6}$ (16,6)				
25.Soru						$\frac{6}{7}$ (85,7)*	$\frac{5}{7}$ (71,4)*	$\frac{3}{6}$ (50)				$\frac{1}{6}$ (16,6)				
26.Soru						$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{4}{6}$ (66,6)								
27.soru						$\frac{6}{7}$ (85,7)*	$\frac{5}{7}$ (71,4)*	$\frac{3}{6}$ (50)				$\frac{1}{6}$ (16,6)				
28.Soru				$\frac{2}{8}$ (25)		$\frac{6}{8}$ (78)*	$\frac{5}{8}$ (62,5)	$\frac{5}{8}$ (62,5)								
29.Soru						$\frac{6}{7}$ (85,7)*	$\frac{5}{7}$ (71,4)*	$\frac{3}{6}$ (50)				$\frac{1}{6}$ (16,6)				
30.Soru						$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{5}{6}$ (83,3)*	$\frac{4}{6}$ (66,6)								

2009 yılına ait toplam yirmi sekiz soru çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Uzman yanıtlarına göre, öğrencilerin ilgili soruların çözümünde kullanabilecekleri toplam kavram sayısı on altıdır. Bu kavramların sorulardaki genel dağılımlarına baktığımızda, soruların çözümünde öğrenciler tarafından kullanılabilir kavramların başında yirmi sekiz sorunun yirmisinde görülen “metni anlamlandırma/okuduğunu anlama” ile “metni içi anlamsal ilişkiler” (20/28) kavramları gelmektedir. Bu kavramları yine metindilbilimsel bir kavram olan “metin/söylem çözümleme” 13/28 ile takip etmektedir. Soruların bütününde birer defa ile en az görülen kavramlar “sesdizimi”, “gösterge”, “söz sanatları”, “eylem çekimi” ve “anlam bulanıklığı” dır.

Uyuşum yüzdesine göre ise, “metni anlamlandırma/okuduğunu anlama” (14/28) ile “metni içi anlamsal ilişkiler” (12/28) baskın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu kavramlar için güvenilir denilebilirken; aynı durumu soruların tamamında görülen dört kavram (gösterge, söz sanatları, sözcük bilgisi ve açıklama) için söyleyemeyiz:

Anlam bulanıklığı	1/28	1/28
Eylem çekimi (olumsuzlama)	1/28	1/28
Dilbilgisel kurallar (bicümbilgisel,	5/28	4/28
Sözcük türleri	3/28	2/28
Açıklama (paraphrasing)	12/28	0
Çıkarımlama (metin- tümce-sözcük)	10/28	3/28
Söz sanatları	1/28	0
Sözcük bilgisi	3/28	0
Metin-söylem çözümlemesi	13/28	3/28
Metni içi anlamsal ilişkiler	20/28	14/28
Metni anlamlandırma- okuduğunu anlama	20/28	12/28
İmgesel (metaforik)- dil-mecazi anlam	7/28	5/28
Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	4/28	2/28
Gösterge	1/28	1/28
Eylemde görünüş-kıp zaman-	2/28	1/28
Ses dizimini	1/28	0
Kavramın göründüğü toplam soru sayısı / Çalışma kapsamındaki soru sayısı (28)		Kavramın uyuşum yüzdesine göre güvenirlilik kazandığı soru sayısı / 28

Kavramları uzmanlarca aldıkları toplam ortak yanıtlara göre değerlendirdiğimizde, soruların bütününde “dilbilgisi kuralları” kavramının (%83,3) en baskın kavram olduğunu görmekteyiz, bu kavramı yine dilbilgisel bir kavram olan “eylem çekimi” (%83) izlemektedir. Baskınlığı en az olan kavram ise, “sedizimi” (%12,5) kavramıdır.

Uyuşum yüzdelerini göz önüne aldığımızda ise “dilbilgisel kurallar” ve “sözcük türleri” (84,6) kavramları en baskın kavramlardır. Bu durumda, 2009 yılı için “dilbilgisi kuralları” ve “sözcük türleri” kavramlarına ilişkin sorulan sorular yalnızca bu kavramları sınamaya yöneliktir. Kavramlar içerisinde diğer baskın kavramlar ise “eylemde görünüş-kip-zaman” ile “eylem çekimi” (%83,3) kavramlarıdır. Soruların tamamında görülen on altı kavramdan dördü (sedizimi, söz sanatları, sözcük bilgisi, açıklama) uyşum yüzdesine göre güvenilir kabul edilmemektedir:

Anlam bulanıklığı	4/5 %80	
Eylem çekimi (olumsuzlama)	5/6 %83	
Dilbilgisel kurallar (biçimbilgisel, tümcesel)-tümce bilgisi	25/30 %83,3	
Sözcük türleri	15/19 %78,9	
Açıklama (paraphrasing)	17/80 %21,5	
Çıkarımlama (metin-tümce-sözcük)	39/68 %57,4	
Söz sanatları	2/7 %28	
Sözcük bilgisi	6/18 %33	
Metin-söylem çözümlemesi	57/90 %63,3	
Metin-içerik ilişkileri	95/136 %68,3	
Metin anlamlandırma-okuduğunu anlama	101/146 %69,1	
İmgesel (metaforik)-dil-mecazi anlam	32/47 %68,1	
Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	16/28 %57,1	
Gösterge	6/8 %75	
Eylemde görünüş-kıp zaman-	8/14 %57,1	
Ses dizimini	1/8 %12,5	
Kavramın uzmanlar tarafından aldığı toplam ortak yanıt sayısı / Toplam uzman yanıtı		
Kavramın güvenirlik kazandığı sorulardaki uzmanların toplam ortak yanıt sayısı/Güvenirlik kazanan sorulardaki toplam uzman yanıtı		

5.3.3 2008 Yılı ÖSS-Türkçe Sorularının Kavramsal Yapısı

2008 yılına ait toplam otuz sorudan, 2009 yılına benzer biçimde noktalama imleri ve yazım kurallarına ilişkin (10 ve 11.) sorular çıkartılmış, yirmi sekiz soru bir kavram listesi ortaya çıkarmak ve ilgili sorulardaki kapsam geçerliği elde etmek amacıyla uzmanlara iletilmiştir. Uzmanlardan gelen yanıtlara göre, “*gönderim ilişkileri, imgesel (metaforik dil), metin anlamlandırma-metin bilgisi-anlam eşleme, metniçi anlamsal ilişkiler, metin-söylem çözümleme, sözcük bilgisi, çıkarımlama, açıklama, sözcük türleri, dilbilgisel kurallar, eylem çekimi, anlam bulanıklığı-anlatım bozukluğu*” olmak üzere toplam on beş kavramdan oluşan bir kavram listesi elde edilmiştir. Tablo 9’da örnek çözümlemesini sunduğumuz kavram ve sorulardan 2008 yılına ait olan sorular ve kavramların tamamı Tablo 12’de verilmiştir:

Tablo 12. 2008 Yılı ÖSS-Türkçe Sorularına İlişkin Kavramlar ve Uzlaşım Yüzdeleri

Anlam bulanıklığı-anlatım bozukluğu	Eylem çekimi (olumsuzlama)	Dilbilgisel kurallar (biçimbilgisel, tümcesel)-tümce bilgisi	Sözcük türleri	Açıklama (paraphrasing)	Çıkarımlama (metin-tümce-sözcük)	Sözcük bilgisi	Metin-söylem çözümlemesi	Metin-iç anlamsal ilişkiler	Metni anlamlandırma-metin bilgisi -anlam eşleme (mapping)	İmgesel (metaforik) - dil-mecazi anlam	Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	
1.Soru						2/5 (40)			2/5 (40)	4/5 (80)*		
2.Soru				1/6 (16,6)	5/6 (83,3)*			5/6 (83,3)*		3/6 (50)		
3.Soru					4/5 (80)*			4/5 (80)*	2/5 (40)			
4.Soru					3/4 (75)*		1/4 (25)	3/4 (75)*	3/4 (75)*			
5.Soru				2/6 (33,3)	5/6 (83,3)*				5/6 (83,3)*	2/6 (33,3)		
6.Soru					4/4 (100)*		1/4 (20)		2/4 (50)			
7.Soru					2/4 (50)			3/4 (75)*	3/4 (75)*			

8.Soru			4/5 (80)*		4/5 (80)*							
9.Soru			5/6 (83,3)*		2/6 (33,3)		4/6 (66,6)					
12.Soru									4/5 (80)*	4/4 (100)*		
13.Soru										5/5 (100)*		
14.Soru									5/6 (83,3)*	2/6 (33,3)		
15.Soru										4/5 (80)*	1/5 (20)	
16.Soru										4/5 (80)*		4/5 (80)*
17.Soru	3/4 (75)*		1/4 (25)	3/4 (75)*	2/4 (50)							
18.Soru			2/5 (40)	3/5 (60)					3/5 (60)	2/5 (40)		
19.Soru	4/5 (80)*		4/5 (80)*	3/5 (60)			1/5 (20)					
20.Soru	3/4 (75)*		3/4 (75)*	3/4 (75)			1/4 (25)					

21.Soru			$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{4}{5}$ (80)*			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{2}{5}$ (20)				
22.Soru	$\frac{5}{6}$ (83,3)*		$\frac{3}{6}$ (50)	$\frac{5}{6}$ (83,3)*			$\frac{2}{6}$ (33,3)	$\frac{2}{6}$ (33,3)				
23.Soru			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{1}{5}$ (20)		$\frac{5}{5}$ (100)*					
24.Soru			$\frac{3}{4}$ (75)*	$\frac{3}{4}$ (75)*	$\frac{2}{4}$ (50)							
25.Soru			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{3}{5}$ (60)		$\frac{4}{5}$ (80)*					
26.Soru			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{1}{5}$ (20)		$\frac{4}{5}$ (80)*					
27.soru			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{1}{5}$ (20)		$\frac{4}{5}$ (80)*					
28.Soru	$\frac{3}{4}$ (75)*		$\frac{3}{4}$ (75)*	$\frac{3}{4}$ (75)*			$\frac{1}{4}$ (25)					
29.Soru			$\frac{3}{4}$ (75)*				$\frac{3}{4}$ (75)*					
30.Soru			$\frac{4}{5}$ (80)*	$\frac{3}{5}$ (60)	$\frac{1}{5}$ (20)		$\frac{5}{5}$ (100)*	$\frac{1}{5}$ (20)				

Uzman yanıtlarına göre, öğrencilerin ilgili soruların çözümünde kullanabilecekleri kavram sayısı on beştir. 2008 yılına ait toplam yirmi sekiz soru çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Kavramların sorulardaki genel dağılımlarına baktığımızda, soruların çözümünde öğrenciler tarafından kullanılabilecek kavramların başında yirmi sekiz sorunun yirmi ikisinde görünen “metni anlamlandırma-okuduğunu anlama (22/28)” gelmektedir. Bu kavramı sırasıyla “çıkarımlama” (18/28) ve “metni içi anlamsal ilişkiler” (17/28) kavramları izlemektedir. En az sorulan kavramlar ise yalnızca birer kez görünen “sözcük bilgisi”, “eylem çekimi” ve “ anlam bulanıklığı-anlatım bozukluğu” kavramlarıdır.

Uyuşum yüzdesine göre ise, genel görünüme paralel biçimde, “metni anlamlandırma-okuduğunu anlama” kavramı (15/28) en çok görünen kavramdır ve bu kavramı “çıkarımlama” (11/28) ve “metni içi anlamsal ilişkiler” (10/28) kavramları takip etmektedir. Üç kavram (sözcük bilgisi, açıklama ve eylem çekimi) uyum yüzdesine göre güvenilir kabul edilmemiştir:

Anlam bulanıklığı- anlatım bozukluğu	1/28	1/28
Eylem çekimi (olumsuzlama)	1/28	0
Dilbilgisel kurallar (biçimbilgisel, tümcesel)-tümce bilgisi	6/28	4/28
Sözcük türleri	3/28	2/28
Açıklama (paraphrasing)	5/28	0
Çıkarımlama (metin- tümce-sözcük)	18/28	11/28
Sözcük bilgisi	1/28	0
Metin-söylem çözümlemesi	11/28	1/28
Metni içi anlamsal ilişkiler	17/28	10/28
Metni anlamlandırma- metin bilgisi -anlam eşleme (mapping)	22/28	15/28
İmgesel (metaforik)- dil-mecazi anlam	3/28	1/28
Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	5/28	5/28
Kavramın görüldüğü toplam soru sayısı / Çalışma kapsamındaki soru sayısı (28)		
Kavramın uyuşum yüzdesine göre güvenirlilik kazandığı soru sayısı / 28		

Kavramın, görüldüğü sorulardaki uzman ortak yanıtlarını ve uyuşum yüzdelerine göre güvenilir oldukları soruları inceleyerek kendi içerisindeki baskınlığına baktığımızda, “anlam bulanıklığı-anlatım bozukluğu” (%80) ile en baskın kavram olarak karşımıza çıkmaktadır, bu kavramı “gönderim ilişkileri” (%78,3) kavramı ile “sözcük türleri” (%75) kavramı izlemektedir. Soruların genelinde “eylem çekimi” kavramı (%20) ile en alt basamaktadır. Uyuşum yüzdelerine göre güvenilirliği göz önüne aldığımızda ise, “dilbilgisel kurallar” (%89,5) ile en baskın kavram olurken, bu kavramı “çıkarımlama” (%85,2) ve “sözcük türleri” (%81,8) takip etmektedir. Soruların bütününde görülen on iki kavramdan üçü (sözcük bilgisi, eylem çekimi, açıklama) uyuşum yüzdesine göre güvenilir kabul edilmemiştir:

Anlam bulanlığı- anlamın bozukluğu	Eylem (olumsuzlama) çekini	Dilbilgisel (biçimbilgisel, tümcisel)-tümc bilgisi	Sözcük türleri	Açıklama (paraphrasing)	Çıkarılma (metin- tümc-sözcük)	Sözcük bilgisi	Metin-söylem çözümlemesi	Metniçi ilişkiler anlamsal	Metni anlamlandırma- metin bilgisi -anlam eşleme (mapping)	İmgesel (metaforik)- dil-mecazi anlam	Gönderim ilişkileri (art ve ön gönderim)	
Kavramın uzmanlar tarafından aldığı toplam ortak yanıt sayısı / Toplam uzman yanıtı	18/23 (%78,3)	9/17 (%52,9)	71/105 (%67,6)	57/81 (%70,3)	19/52 (%36,5)	2/5 (%40)	59/88 (%67)	8/28 (%28,5)	12/16 (%75)	21/30 (%70)	1/5 (%20)	4/5 (%80)
Kavramın güvenilirlik kazandığı sorulardaki toplam uzmanların toplam ortak yanıt sayısı / Güvenirlik kazanan sorulardaki toplam uzman yanıtı	18/23 (%78,3)	4/5 (%80)	56/71 (%78,9)	36/46 (%78,3)	4/5 (%80)	0	46/54 (%85,2)	0	9/11 (%81,8)	17/19 (%89,5)	0	4/5 (%80)

5.4 Genel Görünüm

2008, 2009 ve 2010 yılına ilişkin toplam yüz sorudan doksan iki soru çalışma kapsamına alınmıştır. Doksan iki sorunun çözümü için kullanılabilecek kavram listesi ve bulgular aşağıdadır:

Tablo 13. Sorulara İlişkin Kavram Yapısı (Genel Görünüm)

Kavramın adı	Kavramın görüldüğü toplam soru sayısı / 92	Kavramın uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik kazandığı soru sayısı / 92	Kavramın uzmanlarca aldığı toplam ortak yanıt sayısı / Toplam uzman yanıtı	Kavramın güvenilirlik kazandığı sorulardaki uzmanların toplam ortak yanıt sayısı / Güvenirlik kazanan sorulardaki toplam uzman yanıtı
Çıkarımlama	61/92	30/92	291/520 (%55,9)	205/254 (%80,7)
Metni anlamlandırma/yo- rumlama	73/92	43/92	371/592 (%62,6)	233/322 (%72,4)
Metiniçi anlamsal ilişkiler	68/92	41/92	391/554 (%70,5)	271/343 (%79)
Yakın anlamlılık	7/92	0	24/86 (%27,9)	0
Anlam eşleme / Sözcük bilgisi	26/92	3/92	103/275 (%37,4)	27/34 (%79,4)
Değişmeceli dil	3/92	0	3/35 (%8,5)	0
Metaforik kullanım / kullanımbilgisi	19/92	9/92	88/160 (%55)	52/65 (%80)
Adlaştırma	2/92	0	2/21 (%9,5)	0

Şema kuramı	1/92	0	1/9 (%11,5)	0
Açıklama	20/36	0	29/139 (%20,8)	0
Söylem-metin çözümleme	41/92	9/92	167/317 (%52,7)	66/87 (%75,9)
Kip-kiplik- görünüş-zaman	5/92	1/92	14/50 (%28)	5/6 (%83,3)
Dilbilgisi kuralları	18/92	13/92	103/140 (%73,6)	91/104 (%87,5)
Sesbilgisi - Sesdizimi	3/92	1/92	12/30 (%40)	10/13 (%76,9)
Özetleme	5/92	0	5/55 (%9,1)	0
Anlam bulanıklığı- anlatım bozukluğu	3/92	3/92	14/17 (%82,3)	14/17 (%82,3)
Gösterge	1/92	1/92	6/8 (%75)	6/8 (%75)
Gönderim ilişkileri	9/92	7/92	34/51 (%66,6)	28/36 (%77,7)
Söz sanatları	1/92	0	2/7 (%28)	0
Sözcük türleri	6/92	4/92	27/35 (77,1)	20/24 (%83,3)
Eylem çekimi	2/92	1/92	6/11 (%54,5)	5/6 (%83,3)

2008 ve 2009 yılı ÖSS ile 2010 yılı YGS Türkçe soruları içerisinde çalışma kapsamında incelenen 92 sorunun çözümünde kullanılabilecek dilsel/dilbilimsel 21 kavram vardır.

İnceleme alanındaki sorular içerisinde en sık görünen kavram “metni anlamlandırma/yorumlama” (73/92) kavramıdır. Bu kavramı sırasıyla “metiniçi anlamsal ilişkiler” (68/92) ve “çıkarımlama” (61/92) kavramları izlemektedir. En az görünen kavram ise, birer kez görünen “şema kuramı, gösterge ve söz sanatları” ile ikişer kez görünen “adlaştırma” ve “eylem çekimi” kavramlarıdır.

Uyuşum yüzdesine göre değerlendirildiğinde güvenilirlik kazanan kavramlar içerisinde, en sık görünen kavram yine “metni anlamlandırma/yorumlama” (43/92) kavramıdır. Bu kavramın hemen arkasından “metiniçi anlamsal ilişkiler” (41/92) gelmektedir. Soruların bütününde görülen yirmi bir kavramdan yedisi (değişmeceli dil, yakın anlamlılık, adlaştırma, şema kuramı, açıklama, özetleme, söz sanatları) uyum yüzdesine göre güvenilir olmayan kavramlardır.

Kavramın kendi içerisindeki baskınlığına baktığımızda, en baskın kavramın “anlam bulanıklığı/anlatım bozukluğu” (%82,3) olduğunu görmekteyiz. Bu kavramı “sözcük türleri” (%77,1) ile “gösterge” (%75) kavramı izlemektedir.

Kavramın güvenilir olduğu sorulardaki baskınlığında ise, başı %87,5 ile “dilbilgisi kuralları” almakta, bu kavramı sırasıyla “sözcük türleri, eylem çekimi ve kip-kiplik-görünüş-zaman” (%83,3) kavramı izlemektedir.

Bazı soruların çözümü için birden fazla kavram önerilmiştir ki bu da uyum yüzdesinde güvenilirliğe erişimi engellemiştir. 2010 yılı 25. soru ve 2009 yılı 20. soruda uzmanlar farklı kavramlara yer vermişlerdir; *çıkarımlama, metiniçi anlamsal ilişkiler, söylem çözümlemesi, sesbilgisi, metaforik kullanımlar, metni anlamlandırma, gönderim ilişkileri...*vb. Bu kavramlardan hiçbirisi .70 (uyum yüzdesi güvenilirlik sınırı)’i aşamamıştır. Bu ve buna benzer durumlarda, istatistiksel

olarak güvenilir olmasa da, ilgili soru için en azından sınıra yakın kavramların (başka bir çalışmada ayrıca) değerlendirilmesinde yarar vardır.

Örneğin, aşağıda yer alan 2010 yılına ait 25. soruyu incelediğimizde, uzmanlar “*çıkarımlama, metni içi anlamsal ilişkiler, söylem çözümlemesi, sesbilgisi, metaforik kullanımlar, metni anlamlandırma*” kavramlarını sorunun çözümü için önermişlerdir, fakat bu kavramlardan hiçbirisi bu soru için uyuşum yüzdesine göre güvenilir kabul edilmemiştir.

25. Gazeteci olmak bir ayrıcalıktır elbet. Unutulmaz anılar kalır kişide acısıyla, tatlısıyla. Bir arayış içinde geçmiştir o yıllar, koşturmayla, konuşmayla, yazmayla. Bir bakıma Özdemir Asaf'ın şu ünlü dizesini düşündürür: "Durduğum nokta yerinde durmuyor." Öyledir, hem sen koşup durursun araştırıp, inceleyip bir şeyler bulmak için hem de konularının kaynağı olan toplum durmaksızın değişir yöneticileriyle, sorumlularıyla.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Konuşma havası içinde yazılmıştır.
- B) Devrik cümlelere yer verilmiştir.
- C) Sözcükler arasında sessel yinelemeler kurulmuştur.
- D) Benzetmeden yararlanılmıştır.
- E) Tekdüzelikten kaçınılmıştır.

Bu türden soruların varlığı inceleme alanındaki sorular göz önüne alındığında düşüktür, ama yok değildir. Soru hazırlayıcılar, bu türden sorularla neyi sorgulamaya çalışmışlardır sorusu, bu çalışma verilerine göre ya da uzmanlara göre yanıtı kalmaktadır. Bu bağlamda ya gerçekten soruyu hazırlayıcılar bu soru ile öğrencinin pek çok artalan bilgisini işe koşmaya çalışmışlardır ya da neyi sorgulayacaklarını

belirleyemeden soru ortaya çıkıvermiştir. Yanıt her ne olursa olsun, asıl sorgulanması gereken belki de, bu türden sorulara gereksinim olup olmadığıdır. Anadili becerilerinin ölçülüp değerlendirildiği sınavlarda, daha önce belirlenen programlar ve eğitim durumları ile öğrenciye sunulan kavramları, her bir kavrama ait ayrı ayrı birer soruyla sorgulamak mı daha eğitimsel ve bilimseldir, yoksa program kavramlarına erişim her bir soruda pek çok kavramı sorgulayarak mı sağlanmalıdır?

Yine yukarıdaki sorunun devamında, sorularda sıklıkla karşılaştığımız “metin anlama, çıkarımlama, metniçi anlamsal ilişkiler” vb. metindilbilimsel kavramlardan yola çıkarak, soru metinlerinin (varsa) hangi düşünme biçimleri⁷ni sorgulamaya yönelik hazırlandığının belirlenmesi ve sonrasında “metin çeşitliliğini ilettiği düşünme biçimleri yönünden artırmak gerekir mi?” sorusunun yanıtı aranmalıdır.

⁷ Metin oluşturma ve metin çözümleme sürecindeki farklı düşünme becerilerine taban olması adına, Kehler 2002’de yer alan önermeler arası ilişkilere, Mann ve Thompson 1987, 1988’de yer alan Sözbilimsel Yapı Teorisi (Rhetorical Structure Theory)’ne ve Smith 2003’te yer alan söylem tiplerine bakılabilir.

6. BULGU SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu tezde ulaşılan bulguları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Eğitim programlarının dünyadaki örneklerine bakıldığında, yükseköğretim (paralı veya parasız) herkese açıktır. Yükseköğretime geçiş iki biçimde, ya bir ortaöğretim programından başarılı bir şekilde mezun olup mezuniyet notu ile bir yükseköğretim programına başvurmakla ya da yükseköğretim kurumlarının (üniversite, yüksekokul vb.) veya merkezî bir sistemin belirlediği kısıtlamaları (merkezden bir sınav, başarılı bir ortaöğretim mezuniyet notu, belirli bir kurulca yapılan yazılı ve sözlü sınav vb.) aşmakla gerçekleşir.
2. Sınıf düzeylerine göre çalışma kapsamındaki derslerin kavram listeleri sayısal olarak incelendiğinde, Dil ve Anlatım dersi kazanımları 9. sınıfta 40 kavram, 10. sınıfta 35 kavram, 11 ve 12. sınıflarda 17’şer kavram ile; Dilbilim dersi kazanımları ise 10. sınıfta 43, 11. sınıfta 41 kavram ile yapılandırılmıştır. Bu bağlamda her iki dersin kazanımlarına ilişkin toplam 193 kavram vardır.
3. 2010 yılı sorularına ilişkin ortaya çıkartılan kavram yapısında toplam on altı kavram karşımıza çıkmaktadır (Tablo 10). Bu on altı kavramdan sorular içerisinde en fazla görünürlüğe sahip kavram, otuz altı toplam sorunun otuz üçünde görülen “çıkarımlama” (33/36)” kavramıdır. Bu kavramı, “metni anlamlandırma (31/36)” ve “metni anlama ilişkileri (31/36)” kavramları izlemektedir. En az görünürlüğe sahip kavramlar ise “şema kuramı (1/36)” ve “anlam bulanıklığı (1/36)”dır. Uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik sınırlaması getirdiğimizde ise en fazla görünürlüğe sahip kavram “metni anlama ilişkileri”dir. Kavram

yapısındaki toplam on altı kavramdan altısı (yakın anlamlılık, değişmeceli dil, adlaştırma, şema kuramı, açıklama, özetleme) uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik kazanamayan kavramlardır. Aynı yıla ait soruların kavramlarını, kendi içerisindeki baskınlıklarına göre ele aldığımızda, en baskın kavram “anlam bulanıklığı (%85,7)”dır. Uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik kazanan en baskın kavram ise “dilbilgisi kuralları (%86,6)”dır.

4. 2009 yılı sorularına baktığımızda ise yine toplam on altı kavram karşımızda çıkmaktadır (Tablo 11). İncelemeye alınan toplam yirmi sekiz soruda, en fazla görünürlüğe sahip kavramlar “metni anlamlandırma (20/28)” ve “metiniçi anlamsal ilişkiler (20/28)”dir. En az görünen kavramlar ise, birer kez ile “gösterge”, “söz sanatları”, “eylem çekimi” ve “anlam bulanıklığı”dır. Uyuşum yüzdesine göre güvenilirlikte ise, en sık görünen kavramlar “metni anlamlandırma (14/28)” ve “metiniçi anlamsal ilişkiler (12/28)”dir. Kavramın kendi içerisindeki baskınlığında, 2010 yılında olduğu gibi en baskın kavram “dilbilgisi kuralları (%83,3)”dır; bu kavramı “eylem çekimi” kavramı %83 ile izler. Uyuşum yüzdesine göre güvenilirlik kazanan kavramlar içerisinde de en baskın kavram yine “dilbilgisi kuralları (%84,6)”dır.

5. Toplam yirmi sekiz sorunun incelendiği 2008 yılı soruları kavram yapısı, toplam on beş kavramdan oluşmaktadır (Tablo 12). Kavramlar arasında sorularda en fazla görünürlüğe sahip kavram “metni anlamlandırma-okuduğunu anlama (22/28)”dır. Bu kavramı sırasıyla “çıkarımlama (18/28)” ve “metiniçi anlamsal ilişkiler (17/28)” izlemektedir. En az görünür kavramlar ise, birer kez görünen, “eylem çekimi”, “anlam bulanıklığı” ve “sözcük bilgisi”dir. Uyuşum yüzdesine göre

güvenirlğe sahip kavramlarda ise yine “metni anlamlandırma-okuduğunu anlama” (15/28) ile en fazla görünen kavramdır ve sıralama yine değişmemiştir, “çıkarımlama (11/28)” ve “metniçi anlamsal ilişkiler (10/28)”. Kavramın kendi içindeki baskınlığında ise, “anlam bulanıklığı” kavramı %80 ile en baskın kavramken; uyuşum yüzdesine göre güvenirlği işe koştığımızda en baskın kavram diğer yıllara benzer biçimde “dilbilgisi kuralları (%89,5)”dır. Bu kavramı sırasıyla “çıkarımlama (%85,2)” ve “sözcük türleri (%81,8)” izlemektedir.

6. Genel görünümde (2008, 2009, 2010 yılı sorularının tamamında) ise, toplam doksan iki soru incelenmiş ve bu soruların çözümüne ilişkin toplam yirmi kavramlık bir kavram yapısı ortaya çıkmıştır (Tablo 13). Kavramlardan sorularda en sık görüleni 73/92 ile “metni anlamlandırma” kavramıdır. Bu kavramı “metniçi anlamsal ilişkiler (68/92)” ve “çıkarımlama (61/92)” izlemektedir. En az görünürlğe sahip kavramlar ise birer kez görünen “şema kuramı” ve söz sanatları” ile ikişer kez görünen “adlaştırma” ve “eylem çekimi” kavramlarıdır. Uyuşum yüzdesine göre güvenirlkte ise, yine “metni anlamlandırma (43/92)” en sık görünen kavramdır. Soruların bütününde belirlenen yirmi bir kavramdan yedisi (değişmeceli dil, yakın anlamlılık, adlaştırma, açıklama, özetleme, söz sanatları, şema kuramı) uyuşum yüzdesine göre güvenirlrik kazanamayan kavramlardır. Kavramı kendi içerisindeki baskınlığında ise, uyuşum yüzdesine göre güvenirlrik elde eden en baskın kavram diğer yıllarda olduğu gibi yine “dilbilgisi kuralları (%87,5)”dır. Bu kavramı sırasıyla “sözcük türleri”, “eylem çekimi” ve “kip-kiplik-görünüş-zaman” %83,3 ile izlemektedir.

Çalışma kapsamından elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Anadili eğitimi sürecine dilbilimsel verilerin çok fazla giremediği görülmektedir. Çalışma içerisinde, dilbilim ve dilbilimin yan alanlarının (toplumdilbilim, metindilbilim, ruhdilbilim, beyindilbilim) ortaya koyduğu ve doğrudan dil öğretimi ile ilgili konu ve kazanımların anadili eğitimi sürecindeki yetersizliğini sorun olarak dile getiren çalışmalara yer verilmiştir. Bu sorunu dile getiren çalışmalar ne kadar eskiye dayansa da, hâlâ sorunun çözümü için somut adımların atılmadığı görülmektedir.
2. Türkiye’de yükseköğretim programı ÖSYM tarafından gerçekleştirilen merkezî bir sınavdan başarılı olan ve uygun bir ortaöğretim notuna sahip herkese açıktır. 1974’ten günümüze dek sınav sistemindeki değişikliklere bakıldığında, gerek tek basamaklı sınav sisteminde gerekse de iki basamaklı sınav sisteminde, sınavların soru içeriklerinde (en azından çalışma kapsamında gözlemlenen Türkçe soru içeriklerinde) köklü değişikliklere gidilememiştir (bk. Şengül 2006, Dursunoğlu 2006) ve Türkçe soru içeriklerinin çoğunluğu, “okuduğunu anlama” ve “dilbilgisi” becerisi odaklıdır.
3. Üniteler ve bu ünitelerin altında işleyen kazanımlarla öğrencilere sunulan Dil ve Anlatım ile Dilbilim derslerinde, eğitimsel bazı sorun ve bakışimsızlıklar yer almaktadır. Sözcük türü bilgisinin kazanımlarda erken verilmesine karşın; anlatım bozukluklarının daha erken verilmesi, “paragraf”, “metin”, “metin parçaları” kavramlarının anlamsal açıdan birbirini tamamlamayışı, “anlama” ve “sezme”ye ilişkin kazanımlardaki kavramsal ve/veya kuramsal tabanın eksikliği, kullanılan

dilin özensizliği...vb. sorunlar çalışma içerisinde belirlenebilen sorunlardan bazılarıdır.

4. Çalışma kapsamında ortaya çıkartılan Dil ve Anlatım ile Dilbilim derslerine ilişkin kavram yapılarında dilbilimsel bulgulara rastlanmamıştır. Toplumdilbilimin “iletişim”, “ölçünlü dil”, “okuryazarlık” vb.; metindilbilimin “metin”, “metinsellik ölçütleri”, “edim ve edimsellik”, “metin seçimi” vb.; ruhdilbilimin öğrenme kuramları ve dil eğitiminde yer alan “davranış”, “edinim”, “pekiştirme”, “dil yetisi”, “dil gücü” vb.; beyindilbilimin “beyin”, “algılama”, “genelleme” vb. kavramlarına, ilgili derslerin kavram yapılarında görülmemiştir.
5. Çalışma kapsamındaki soruların tamamında bir veya birden fazla görünen kavramları (21 kavram); kazanımların içerisinde iletmeye çalışılan kavramlarla (193 kavram) karşılaştırdığımızda, eğitim programının ancak % 10.8’lik bir diliminin sorularda sorgulandığı görülmektedir.

Sorulardaki, başta “çıkarımlama” olmak üzere, “anlam eşleme”, “değişmeceli dil”, “açıklama”, “şema kuramı”, “kiplik-görünüş”, “gösterge” ve “gönderim ilişkileri” kavramlarına, program içerisindeki kavramlarda rastlanmamıştır. Bu kavramları da çıkarttığımızda, sorulardaki yalnızca 13 kavram programdaki kavramlarla örtüşür hale gelmektedir (%6.7).

6. Sorulardaki kavramlar içerisinde en sık görünürlüğe sahip kavramlar metindilbilimsel kavramlardır; “metni anlamlandırma/yorumlama (73/92)”, “metni içi anlamsal ilişkiler (68/92)”, “söylem-metin çözümleme (41/92)”. Buna karşın kazanımlarda, ilgili kavramların görünürlüğü bu denli baskın değildir. Öyle ki, bu kavramlar doğrudan gözlemlenemeyen, ancak 10. sınıf Dilbilim dersi

kavramlarında yer alan (bağlam, anlamlandırma ...vb.) benzer kavramlarla işlendiği düşünülen kavramlardır. Yalnızca “metin çözümleme” kavramı bire bir (temel-alan dersi Dil ve Anlatım dersinde değil!) seçmeli 10. sınıf Dilbilim dersi kavramlarında yer almaktadır.

Sorular içerisinde en az görünürlüğe sahip kavramlardan “sözcük türleri (6/92)” kavramına 10. Sınıf Dil ve Anlatım dersi kavramlarında baskın biçimde; “sesbilgisi-sesdizimi (3/92)” kavramına ise 9. sınıf Dil ve Anlatım ile 11. sınıf Dilbilim dersi kavramlarında sıkça rastlanmaktadır.

Sorular içerisinde en az görünürlüğe sahip kavramlardan “eylem çekimi (2/92)” ile “metin özetleme (5/92)” kavramlarının, kazanımlar içerisindeki yeri sınırlıdır (“eylem” yalnızca 10. sınıf Dil ve Anlatım dersi kavramlarında; “metin özetleme” yalnızca 10. sınıf Dilbilim dersi kavramlarında).

Yukarıda sözü edilen bulgu ve sonuçlardan hareketle sunduğumuz öneriler ise şu şekildedir:

1. Dilbilimsiz anadili eğitiminin eksik ya da yanlış olacağına ve dilbilimin anadili eğitimindeki gerekliliği üzerine yapılan çalışmalar olsa da; henüz bu soruna ilişkin çözümün getirilemeyişi, ya dilbilim ve anadili eğitimi ilişkisini konu edinen çalışmaların yetersizliğiyle ya da bu sorunu çözüme kavuşturacak bilirkişilerin dilbilimden yoksun oluşuyla açıklanabilir. Bu durumda, “anadili eğitimi ve dilbilim”, “dil eğitimi ve dilbilim” vb. konu başlıklarında daha etkili çalışmalara hız verilmelidir. Ayrıca eğitim programı hazırlayan kurullarda “dilbilim” eğitimi alan uzmanların da yer alması zorunlu görünmektedir.

2. Yükseköğretim programlarına geçişte dünyada gözlemlenen pek çok model vardır, ama, Türkiye’de yükseköğretime geçiş, şimdilik var olan koşullar göz önüne alındığında, sınavsız gerçekleştirilemeyecektir. Bu durumda, yükseköğretime geçişte merkezden bir sınavı kullanan dünyadaki diğer sistemlerin (Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore vb.) hepsini değerlendirerek, bir sınav sistemi oluşturmakta yarar vardır.

Bunun dışında, ÖSYM sınavlarındaki Türkçe sorularında, anadilin dört temel dil becerisinin (konuşma, okuma, yazma, dinleme) ve dilbilgisi yapılarının tamamının ölçülmesine yönelik sorular hazırlanmalıdır. Bir dilin yalnızca “okuduğunu anlama” ve “dilbilgisi kuralları”nı sorgulamak, o dile ait diğer temel becerileri göz ardı etmektir. Bu bağlamda merkezî sınavlardaki anadilinin ölçülmesine ilişkin soruları, “okuduğunu anlama”, dinlediğini anlama”, “konuşma”, “yazma” ve “dilbilgisel yapılar” başlıkları altında yapılandırmak gereklidir.

3. Bir eğitim programı oluştururken, alan uzmanlarının seçimi ve bu uzmanların alanlarındaki yetkinliği çok önemlidir. Anadili eğitimi dersine ilişkin bir program hazırlama kurulunda, kazanımlar arasındaki hiyerarşik bakışsızlığı gidermek amacıyla bir eğitimde programlama-değerlendirme-uygulama uzmanına; anadiline özgü bilgilerin doğruluğuna ve yeterliğine ilişkin sorunları gidermek amacıyla bir dilbilim uzmanına; “sezme” ve “anlama”yla ilgili kavramların dil eğitimi ortamına aktarılmasına ilişkin sorunları ortadan kaldırmak amacıyla bir ruhdilbilim ve/veya felsefe uzmanına, metinsel sorunları ve programda kullanılan

dildeki özensizliği kaldırarak tutarlığı sağlamak amacıyla mutlaka bir metindilbilim ve/veya sözbilim uzmanına gereksinim vardır.

4. Dil ve Anlatım ile Dilbilim derslerine ilişkin kavram yapılarında dilbilimsel kavramların bulunmaması, ilgili derslerde dilbilimsel verilerin kullanılmadığının ve anadili eğitiminin dilbilimden yoksun gerçekleştirildiğinin göstergesidir. Anadili eğitime ilişkin derslerin daha etkin ve kolay yürütülmesi adına, ilgili derslerin dilbilimsel verilerle donatılması zorunlu görünmektedir.
5. Genel olarak üç yıldaki soruların kavram yapılarında, soruların ağırlık merkezini metindilbilimsel kavramlar (metni anlamlandırma, metniçi anlamsal ilişkiler, çıkarımlama) oluşturuyorsa, programda da ilgili metindilbilimsel kavramlara daha fazla yer verilmelidir.

Kavramlar arasında görünürlük sıklığı yüksek olmayan fakat kendi içerisindeki baskınlığı yüksek kavramları (dilbilgisi kuralları, sözcük bilgisi, eylem çekimi, kip-kiplik-görünüş-zaman) bir üst kavramda, biçimbilimsel ve dilbilgisel yapılarda toplayabiliriz. Bu biçimbilimsel-dilbilgisel kavramların kendi içerisindeki baskınlığı gösteriyor ki, bu kavramlara ilişkin sorular yalnızca tek bir kavramı sınamaya dönüktür; eylem çekimi, kip-kiplik-görünüş-zaman, sözcük türleri.vb. Bu durumda, çalışma içerisinde daha önce belirttiğimiz “anadili becerilerinin ölçülüp değerlendirildiği sınavlarda, daha önce belirlenen programlar ve eğitim durumları ile öğrenciye sunulan kavramları, her bir kavrama ait ayrı ayrı birer soruyla sorgulamak mı daha eğitimsel ve bilimseldir, yoksa program kavramlarına erişim her bir soruda pek çok kavramı sorgulayarak mı sağlanmalıdır?” sorusunun daha başka çalışmalarla giderilmesi gerekmektedir.

6. Eğitim programının öğretilerinin sorulardaki oranının çok düşük gözlenmesi, programın ve soruların eş güdümlü hazırlanmadığının bir göstergesi olabilir. Bu durumda, ya sorulardaki kavramlara göre programın yeniden yapılandırılması ya da programdaki kazanımlara göre soru içeriklerinin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ayrıca bu duruma bağlı olarak, soruları başarıyla yanıtlayan öğrencilerin, soruları rastlantısal ya da program dışındaki öğrenme ortamlarından elde ettikleri bilgilerle yanıtladıklarını ortaya koymaktadır ki bu da Türkiye’deki eğitimin özel sektörde neden hızlı büyüdüğüne bir nedeni olarak görülebilir.
7. Sorularda en sık görünürlüğe sahip kavramların (metni anlamlandırma, metni içi anlamsal ilişkiler, vb.) programda aynı sıklıkta görünmemesi; buna karşın “sözcük türleri”, “sesbilgisi-sesdizimi” gibi sorulardaki görünürlüğü düşük kavramların programda sıkça görünmesi, program ve soruların eş güdümlü hazırlanmadığının bir diğer göstergesidir. Bu durumda, ya programı ve soruları hazırlayan kurulların aynı uzmanlardan oluşması ya da bu iki farklı kurulun birbirleriyle sürekli bir işbirliği içerisinde olması gereklidir. Bunun yanı sıra, soru hazırlama kurullarında yer alan uzmanlardan “program yetkinliği” istenebilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, Doğan 1982. Türkçe Çalışmalarında ve Öğretiminde Dilbilimin Yeri. Ankara Üniversitesi DTCTF Dergisi. XXX/1-2, s.43-49, Ankara.
- Aksan, Doğan 1994. Ana Dili Dil Dergisi Doğan Aksan Özel Sayısı. sayı.16, TÖMER Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan 2007. Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim, 4. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Yahya 1999. Türk Eğitim Tarihi. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Özgür 1996. Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi: Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Kuramının Kısa Tanıtımı. Ankara.
- Balcı, Ali. 2007. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Bolay, Hayri vd. 1996. Türk Eğitim Sistemi-Alternatif Perspektif. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Börekçi, Muhsine 1997. Türk Dilinin En Büyük Sorunlarından Biri: Dilbilimin Dil Öğretimine Yansımamış Olması. TÖMER Dil Dergisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, sayı:56, s.12-18, Ankara.
- Bussmann, H. 2006. Routledge Dictionary of Language and Linguistics, (trans. & ed.: Gregory Trauth, Kertsin Kazzazi). Routledge, London.

Catsimali, Georgia 1998. From linguistic theory to syllabus design and classroom practice, Aspects of Modern Language Teaching in Europe (ed.: Wolf Gewehr&vd.) içinde. Routledge, London.

Cedden, Gülay 1995. Drama ve Müziğin Dil Ediniminde Nörolinguistik Açıdan Önemi. TÖMER Dil Dergisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, sayı:32, s.17-26, Ankara.

Cedden, Gülay 1996. Anadili Öğretiminde Bağlantı ve Bariyer; Nörolinguistik Bir Yaklaşım. TÖMER Dil Dergisi, Ankara Üniversitesi Yayınları, sayı:47, s.70-74, Ankara.

Celkan, Hikmet Yıldırım 1991. Eğitim Sosyolojisi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Crystal, David 2008. A Dictioanry of Linguistics and Phonetics (6. baskı), Blackwell Publishing, Australia.

Cüceloğlu, Doğan 1998. İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çıkrıkçı, Sevgi 2007. Metindilbilimin Temel Kavramlarının Anadili Öğretim Süreci Açısından Değerlendirilmesi. Dil Dergisi, sayı: 138, s.43-57, Ankara.

Demircan, Ömer 2002. Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri. Der Yayınları, İstanbul.

Demirel, Özcan 2000. Türkçe Öğretimi. PegemA Yayınları, Ankara.

Demirel, Özcan 2005. Eğitimde Program Geliştirme. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Dil ve Anlatım Dersi Programı, MEB 2007. Milli Eğitim Bakanlığı Lise Programı.
MEB Basımevi, Ankara.

Dil ve Anlatım, 10. Sınıf Ders Kitabı 2010. Zambak Yayınları, İstanbul.

Dil ve Anlatım, 11. Sınıf Ders Kitabı 2010. Ekoyay Yayıncılık, Ankara.

Dil ve Anlatım, 12. Sınıf Ders Kitabı 2010. Yurdum Yayıncılık, Ankara.

Dil ve Anlatım, 9. Sınıf Ders Kitabı 2010. MEB Devlet Kitapları, Ankara.

Dilaçar, Agop 1978. Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamaları.
TDK Yayınları, Ankara.

Dilbilim 1, Ders Kitabı 2006. MEB Devlet Kitapları, Doğan Ofset, İstanbul.

Dilbilim 2, Ders Kitabı 2006. MEB Devlet Kitapları, Cem Web Ofset, Ankara.

Dursunoğlu, Halit. 2002. Öğrenci Seçme Sınavlarındaki (ÖSS) Türkçe Sorularının
Orta Öğretimdeki Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programları ile
Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış
doktora tezi). Erzurum.

Ekmekçi, Özden 1995. Psikodilbilim. Çukurova Üniversitesi, YADİM, Adana.

Ergenç, İclâl 2000. Dilin Beyindeki Organizasyonu ve Konuşmanın Gerçekleşmesi.
Beyin ve Kognisyon (ed.: Karakaş, Aydın, Erdemir ve Özemsî) içinde. Çizgi Tıp
Yayınevi, Ankara.

Erginer, Aysun 2006. Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri. Pegem Akademi Yayıncılık,
Ankara.

- Ertürk, Selahattin. 1997. Eğitimde Program Geliştirme. Meteksan AŞ, Ankara.
- Esmer, Elçin 2010. Okuma Anlama Becerisi İle Yazılı Anlatı Metin Üretme Becerisinin Etkileşimi: 6. Sınıf Öğrenci Metinleri Üzerine Betimsel Bir Çalışma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı, Ankara.
- Frick, Ted. ve Semmel, Melvyn 1978. Observer Agreement and Reliabilities of Classroom Observational Measures. Review of Educational Research, American Educational Research Association Publications, vol.48, no.1, s. 157-184, USA.
- Gedikoğlu, Tokay 2005. Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt.1, sayı.1, s. 66-80, Mersin.
- Genesee, Fred 2008. Beyin İncelemeleri: Yabancı Dil Öğrenimi İçin Göstergeler. McGill University. http://www.dilokulu.com/makale_ic.asp?id=36, son erişim tarihi 02.03.2008.
- Güçlü, Nezahat ve Bayrakçı, Mustafa. 2004. Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt: 5, sayı:2, s. 51- 64, Kırşehir.
- Güneyli, Ahmet ve Küçükavşar, Aslıhan 2008. Anadili Eğitiminde Dilbilimin Yan Alanlarından Yararlanma. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, s. 462-470, On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Gürol, Mehmet (ed.) 2004. Öğretimde Planlama Uygulama Değerlendirme. Üniversite Kitabevi, Elazığ.

- Haskara, İsmail 1998. 1. Sınıf İngilizce Kitabında Anadili Öğretimi ve Toplumdilbilim İlişkisi. Dünyada ve Türkiye’de Anadili Eğitimi, Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi Sempozyum Kitapçığı, Ankara.
- Hörner, Wolfgang vd. 2007. The Education Systems of Europe. Springer Publications, Netherlands.
- Hudson, Richard 2006. Linguistic Theory, The Handbook of Educational Linguistics (ed. Bernard Spolsky and Francis M. Hult içinde). Blackwell Publishing, UK.
- İmer, Kamile 1990. Dilbilim ve Anadili Öğretimi. Çağdaş Türk Dili Dergisi, Dil Derneği, sayı:30-31, s.874-878, Ankara.
- İmer, Kamile 1995. Toplumsal Süreçlerin Dile Yansıması. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, s.24-38, İstanbul.
- İmer, Kamile vd. 2011. Dilbilim Sözlüğü. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Karasar, Niyazi 2006. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Keçik, İlknur ve Uzun, Leyla 2001. Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1293, Eskişehir.
- Kehler, Andrew 2002. Coherence, Reference and the Theory of Grammar. CSLI Publications, United States.
- Kılıç, Veysel 2002. Dilin İşlevleri ve İletişim. Papatya Yayınları, İstanbul.
- Kıran, Zeynel 2002. Dilbilime Giriş. Seçkin Yayınevi, Ankara.

- Kocaman, Ahmet 1998. Söylem Çalışmaları ve Türkçe Öğretimi. Doğan Aksan Armağanı içinde, DTCF Yayınları: 366, Ankara.
- Krashen, Stephen 1981. Second Language Acquisition and Second Language Learning. Pergamon Press, Oxford, UK.
- Külekçi, Ebru ve Bulut, Lola, 2011. Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Sınıf Öğretmenlerinin Yetiştirilme Sistemlerinin Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Dergisi cilt:1, sayı:2, s.103-114, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Mann, William. C. ve Thompson, Sandra. A. 1987. Rhetorical Structure Theory: A Theory of Text Organization. California: Information Sciences Institute.
- Mann, William. C. ve Thompson, Sandra. A. 1988. Rhetorical Structure Theory: Toward a Functional Theory of Text Organization. *Gçinde, Text*, 8 (3) (s. 243-281).
- Milanovic, Milan 2002. Common European Framework of Reference for Languages. Languages Examining and Test Development. Language Policy Division. Strasbourg.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. 1994. An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis. Sage Publications, USA.
- Oğuzkan, Ferhan 1993. Eğitim Bilimleri Sözlüğü. Ankara.
- Oxford, Rebecca 2008. ESL/EFL Sınıflarında Bütünleşik Beceriler. Maryland University. İnternet erişimli: http://www.dilokulu.com/makale_ic.asp?id=31, son erişim tarihi: 02.03.2008.

Politano, Colleen ve Paquin, Joy 2000. Brain Based Learning With Class. Reguis Publishers, Canada.

Sezer, Ayhan 1987. Türkçe Öğretiminde Dilbilimin Yeri. Ankara Üniversitesi Eğitim, Bilimleri Fakültesi Dergisi, sayı:160, Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı, Ankara.

Sinan, Ahmet Turan 2006. Anadili Üzerine Bazı Düşünceler, Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Bölgesi Araştırmaları Dergisi, cilt.4, sayı.2, s.75-78. Elazığ.

Smith, Carlota 2003. Modes of Discourse-The Local Structure of Texts. Cambridge University Press, United Kingdom.

Şencan, Hüner 2005. Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik. Seçkin Yayıncılık, Ankara

Şengül, Bilge 2006. 1981-2001 Yılları Arasında ÖSS ve ÖYS’de Çıkmış Türkçe Sorularının Dilbilgisi Açısından İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İzmir.

Tanrıdağ, Oğuz 1993. Afazi. GATA Basımevi, Ankara.

Teaching Knowledge Test (TKT)-Knowledge About Language (KAL)-Handbook for Teachers 2010, University of Cambridge, ESOL Examinations. İnternet erişimli pdf e-kitap: <http://www.cambridgeesol.org/assets/pdf/exams/tkt/tkt-handbook.pdf>. Son erişim tarihi: 24.12.2011.

Tekin, Halil 1980. Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi. Mars Matbaası, Ankara.

Trask, R.L. 2007. Language and Linguistics The Key Concepts, (ed. Peter Stockwell). Routledge, New York.

Tura, Sabahat Sansa 1983. Dilbilimin Dil Öğretimindeki Yeri. Türk Dili Dergisi, Dil Öğretimi Özel Sayısı, TDK, Ankara.

Türkçe Sözlük 2005. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Utanır, Gürcan 2000. Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi Kuram ve Teknikler. Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara.

Uzun, Leyla 2006. İnternet erişimli: www.modersmalaskolutveck_ling. Son erişim tarihi: 18.01.2006.

Uzun, Leyla 2008. Neden Anadili Öğretimi? Nasıl Bir Anadili Öğretimi? <http://modersmal.skolutveckling.se/turkiska/ped-ml.htm>, son erişim tarihi: 23.01.2008.

Ültanır, Gürcan 2000. Karşılaştırmalı Eğitim Yönetimi. Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara.

Vardar, Berke 1988. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. ABC Kitabevi, İstanbul.

Varış, Fatma 1979. Mukayeseli Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 84, Ankara.

www.eurodyce.com. Son erişim tarihi: 02.01.2012

www.geocities.com/allnetweb/abd.htm. Son erişim tarihi: 03.12.2011

www.osym.org.tr. Son erişim tarihi: 04.12.2011.

www.tcberlinea.com/almanyada_egitim_sistemi.htm. Son erişim tarihi: 24.02.2012.

Yaltkaya, Korkut 1995. Beynin ve Yaşamın Gizemleri. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

ÖZET

Bu tezin temel amacı, tarama yöntemiyle elde edilmiş son üç yıldaki ÖSS-Türkçe sorularını dilbilimsel veriler ışığında betimlemek ve değerlendirmektir.

Bu tezde son üç yılda sorulan ÖSS Türkçe soruları (2008-2009-2010), bu soruları kapsayan ve güvenilirliği uzman görüşüyle alınmış bir kavram yapısı ile betimlenmiş, ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı Dilbilim I, Dilbilim II, Dil ve Anlatım Dersi Programı'nın belirlediği kazanımlara ilişkin kavram yapısının, sorulardan elde edilmiş kavram yapısı ile karşılaştırmalı bir betimlemesi yapılmıştır.

Giriş bölümüyle başlayan çalışmanın ikinci bölümünde, çalışma alanı içerisinde kullanılan ve çalışma boyunca bilinmesini gerekli gördüğümüz bazı “eğitimbilimsel” ve “dilbilimsel” kavramlara ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca, dilbilimin yan alanlarından toplumdilbilim, ruhdilbilim, metindilbilim ve beyindilbilimin anadili eğitimi ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, dünyadan örnekleriyle ve Türkiye'deki uygulamalarıyla ortaöğretim programları ve yükseköğretime giriş koşulları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve beşinci bölümlerde nitel araştırma yöntemlerinden belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Dördüncü bölüm, çalışma kapsamındaki “Dil ve Anlatım” ve “Dilbilim I-II” derslerinin incelendiği; bu derslerde kavratılmaya çalışılan program kazanımlarının kavramsal yapısının çıkartıldığı ve değerlendirildiği bölümdür.

Beşinci bölümde ise, çalışma kapsamındaki ÖSS-Türkçe (2008-2009-2010) soruları incelenmiş, uzman görüşü yardımıyla ilgili soruların kavramsal yapısı çıkarılmış ve uyuşum yüzdesiyle değerlendirilmiştir.

Çalışma, “Bulgu Sonuç ve Öneriler” ile sonlandırılmıştır.

ABSTRACT

The aim of this study is to depict and evaluate Turkish questions of Higher Education Entry Exams within the period of 2008-2010 by means of linguistic data.

In the study, Turkish questions of Higher Education Entry Exams within the period of 2008-2010 has been depicted by using a conceptual structure of which its reliability has been approved by specialists. Additionally, a comparative depiction of the conceptual structure derived from these questions and the conceptual structure of Linguistics I, Linguistics II, and Language and Expression Programs specified by The Ministry of Education.

Following the Introduction part regarding with the subject, aim, inquiry questions, importance and limitations of the study, the second part deals with some required concepts about education and linguistics. Besides, in this part of the study, the interactions between sociolinguistics, psycholinguistics, textlinguistics, neurolinguistics and mother tongue education have been searched.

In the third part, secondary education programs and higher education entry requirements by worldwide and local applications have been discussed.

In the fourth and the fifth parts, method of document survey that is one of the qualitative methods has been drawn upon. In the fourth part, lessons named “Language and Expression” and “Linguistics” have been searched, and then the conceptual structure of these lessons’ programs have been examined and evaluated. In the fifth part, the Turkish questions of the higher education entry exams (2008-2010) have been searched, and then these questions’ conceptual structure which its

reliability has been approved by specialists has been examined and evaluated by the percentage of agreement.

The study has been concluded with “Findings, Results and Suggestions”.

EK 1. “DİLBİLİM” (10. ve 11. SINIFLAR) ve “DİL VE ANLATIM” (9, 10, 11, 12. SINIFLAR) DERSLERİ PROGRAMI

**DİLBİLİM
DERSİ PROGRAMI
(10-11. SINIF)**

AÇIKLAMA:

Ders Geçme ve Kredi Sistemine göre dönemler esas alınarak hazırlanan ve halen Sınıf Geçme Sisteminde uygulanmakta olan bu program, 2455 ve 2470 sayılı Tebliğler Dergisindeki açıklamalar doğrultusunda sınıflar esas alınarak düzenlenmiş olup, uygulama bu doğrultuda yapılmaktadır.

Lise, Anadolu, Yabancı Dil Ağırlıklı Liselerinin Yabancı Dil Alanının 10 ve 11. Sınıflarında: alan Dersi, Türkçe-Matematik Alanının 10. Sınıfında: Alan Seçmeli Dersi, Sosyal Bilgiler Alanının 11. Sınıfında: Alan Seçmeli Dersi olarak okutulmaktadır.

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI**

**Karar Sayısı: 20
T.D.:31.1.1994/2400**

Karar Tarihi: 11.1.1994

**DİL BİLİM İ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI
(10. SINIF) AMAÇLAR**

Bu programı başarı ile tamamlayan her öğrenci;

1. Dilin çok yönlü bir iletişim aracı olduğunu kavrar.
2. İnsan dilinin özelliklerini sıralar.
3. Ana dilin kazanılmasının doğuştan gelen ve her insanda var olan bir yetenekle gerçekleştireceğinin farkına varır.
4. Ana dilin kazanılmasında bütün diller için geçerli olan ortaklıkları sıralar.
5. Dilbilimi tanımlar ve dilbilimin önemini kavrar.

6. Dünya dillerinin ortak yönlerini açıklar ve farklılıklarını sıralar.
7. Dile dayalı iletişimi tanımlar.
8. Dile dayalı iletişimin öğelerini sıralar, tanımlar ve bunlar arasındaki etkileşimi açıklar.
9. İletişimde dilin farklı amaçlarla kullanılmasının iletişim modelindeki öğelerin özel düzenlenişi ile sağlandığını fark eder.
10. Yaşadığı ortamda dilin değişik türlerinin bulunduğunu ve kullanıldığını fark eder.
11. Dili duruma uygun biçimde kullanabilmenin önemini kavrar.
12. Bulunduğu ortam ve konuma uygun olan dil türünü seçer ve kullanır.
13. İletişim modelindeki öğelerin Özel düzenlenişleri ile oluşan farklı dil işlevlerini açıklar.
14. Dil öğeleri arasındaki ilişkiler ile bunların oluşturduğu sistemin niteliğini kavrar.
15. Dil dışı etkenlerin dilin biçimlendirilmesindeki rolünü kavrar.
16. İletişim birimi olarak "metin" kavramını tanımlar ve metinleştirme kriterlerini sıralar.
17. Seviyesine uygun yazılı ve sözlü metinleri doğru ve eksiksiz anlar, özetler, aktarır, gerekli ayrıntıları belirler.
18. Farklı metin türlerini tanıır ve oluşturabilir.

AÇIKLAMALAR

1. Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğim uygulayan ortaöğretim kurumlarında haftada 3 kredi saat ve bir dönem okutulmak üzere hazırlanan Dilbilim I Dersi Öğretim Programı öğrencilere Türkçe ile diğer dünya dilleri arasındaki ilişkileri kavratarak dil bilinçlerini geliştirmek ve dilin kullanım özelliklerini tanıtmak amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca, bu programa devam eden öğrenciler; metin kurma, anlama, özetleme, ayrıntıları derecelendirme gibi temel dil yeterliliklerini geliştirerek diğer derslerdeki başarılarını da arttıracaklardır.

2. Programda geçen "İletişim" terimi insan diline dayalı iletişim anlamında kullanılmıştır.

3. Konular anlatılırken örnekler ağırlıklı olarak Türkçeden verilmeli, karşılaştırma gerektiren konularda da öğrencilerin okudukları yabancı diller öncelikle tercih edilmelidir.

4. İkinci üniteye dile dayalı iletişimin amaçları ana hatları ile verilerek III. üniteye temel oluşturulmalıdır.

5. Üçüncü üniteye uygulamaya ağırlık verilmelidir.

6. Bu programa göre yazılacak ders kitapları B5 ebadında 7-9 forma olacaktır.

ÜNİTELER

I. ÜNİTE: DİL, DİLBİLİM VE DİLLER

II. ÜNİTE: İLETİŞİM VE DİL TÜRLERİ

III. ÜNİTE: DİLİN KULLANIMI

I. ÜNİTE: DİL, DİLBİLİM VE DİLLER

A. Dil

1. Dilin tanımı ve çeşitli anlamları

2. İnsan dilinin özellikleri

3. Dilin kazanılması

B. Dilbilim

1. Tanımı

2. Tarihçesi

3. Dilbilimin türleri ve dalları

C. Dünya Dilleri

1. Doğal ve yapma diller

2. Dünya dillerinin sınıflandırılması

II. ÜNİTE: İLETİŞİM VE DİL TÜRLERİ

A. İletişim

1. Tanımı

2. İletişim modeli

3. İletişim amaçları

B. Dilin Türleri

1. Standart dil

2. Ağız

3. Alan dili

4. Birey dili

5. Argo ve jargon

III. ÜNİTE: DİLİN KULLANIMI

A. Dil Öğeleri Arasındaki Bağlantılar

1. Dilin farklı amaçlı kullanımları

2. Bağlam, anlam ve kullanım

3. Anlamlandırmada dil içi ve dil dışı etkenler

B. İletişim Birimi Olarak Metin

1. Metin kavramı ve metinleştirme ölçüleri

2. Yazılı ve sözlü metnin özellikleri
3. Metin çözümlemesinde temel hedefler
 - a) İyi okuyucu yazıcı olabilmenin temel ilkeleri
 - b) İyi dinleyici konuşmacı olabilmenin temel ilkeleri
 - c) Metin özetleme
 - d) Metinlere uygun başlık bulma
 - e) Metinlerin ayrıntılarını derecelendirme
 - f) Metin tamamlama
 - g) Diğerleri
4. Metin çözümlemesinde dil içi öğelerin işlev ve değerleri
5. Metin çözümlemesinde dil dışı öğelerin işlev ve değerleri
- C. Dilin Kullanım Amaçları Doğrultusunda Metin Türleri
 1. Bilgi aktarma amaçlı metinler
 2. Bilgiyi denetleme amaçlı metinler
 3. İletişim kurma ve iletişimi sürdürme amaçlı metinler
 4. Davranış geliştirme amaçlı metinler
 5. Estetik yaşantı oluşturma amaçlı metinler
 6. Bir düşünceyi savunma karşı çıkma amaçlı metinler

DİLBİLİM II DERSİ PROGRAMI

(11. SINIF) AMAÇLAR

Bu programı başarı ile tamamlayan her öğrenci;

1. Dilin ses yapısının öncelikle fiziksel ve fizyolojik bir yönü olduğunu kavrar.
2. Seslerin nasıl çıkarıldığını fark eder.
3. Standart Türkçedeki sesleri düzgün olarak çıkarır.
4. Dil seslerinin çeşitli yönlerden farklılaştığı anlar ve uygun sınıflamalar yapar.
5. Bazı ses özelliklerinin anlamla doğrudan ilişkili olduğunu farkına varır ve gerekli ayrımları yapar.
6. "Sözcük" terimini tanımlar ve verilen bir sözcüğün yapısını açıklar.
7. Sözcüğü oluşturan birimlerden bazılarının daha büyük yapılarla ilişkilerini kavrar ve bunları açıklar.
8. Türkçede sözcük oluşturma yollarını sıralar ve örneklendirir.

9. Sözcüklerin dizilişinde belirli kuralların işlediğini fark eder ve bunları tanımlar.
10. Dizilişlerine göre sözcüklerin tür ve görevlerini tanımlar.
11. Cümleyi bir diziliş birimi olarak tanımlar, yapı ve görev açısından türlerini sıralar.
12. Dil yapısının söz varlığından ayrı ama onunla sıkı bir ilişkide olduğunu kavrar ve söz varlığının öğelerini tanıır.
13. Dilin yazıdan ayrı ama aynı zamanda onunla yakın bir ilişkide olduğunu kavrar ve yazıyı bütün kurallarıyla tanımlar.
14. Her dilin kendine özgü bir yazı sistemi olduğunu. ayrıca her dilin herhangi bir yazı sistemine bazı düzenlemelerle uyarlanabileceğinin farkına varır.
15. Dili yazmanın o dile özgü kuralları olduğunu kavrar ve bu kuralları uygular.

AÇIKLAMALAR

1. Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliğimi uygulayan ortaöğretim kurumlarında haftada 3 kredi saat ve bir dönem okutulmak üzere hazırlanan Dilbilim II Dersi Öğretim Programı öğrencilere dilin ses, biçim, diziliş ve anlamdan oluşan bir yapı içerdiğini ve bu yapının öğeleri arasındaki etkileşimleri kavratmak amacıyla tasarlanmıştır. Program amaçlarından biri de dili yazma işinin kendine özgü kuralları olan bir düzenek (Alfabe) gerektirdiğini kavratmaktır.

2. Konular işlenirken, dil bilgisi terimlerine çok sık başvurma yerine daha çok öğrencinin ana dili hakkındaki sezgi kaynaklı bilgileri harekete geçirecek yaklaşım izlenmelidir.

3. Bu programda "Dilin sesleri" teriminde standart Türkçenin sesleri anlamında kullanılmıştır.

4. Üçüncü ünitenin işlenişinde dil ile yazının ayrı sistemler olduğu vurgulanmalı, ancak bunlar arasında belirli bir bağlantının bulunduğu kavratılmasına da önem verilmelidir.

5. Bu programa göre hazırlanacak olan ders kitapları B5 ebadında ve 7-9 forma olacaktır.

ÜNİTELER

I. ÜNİTE: DİLİN YAPISI

II. ÜNİTE: SÖZ VARLIĞI

III. ÜNİTE: DİLİN YAZILIŞI

ÜNİTELER

I. ÜNİTE: DİLİN YAPISI

A. Dilin Ses Yönü

1. Sesletme

- a) Seslerin oluşumu
- b) Sesletme süreçleri
- c) Sesletme organları

2. Dilin Sesleri

- a) Ünlüler
- b) Ünsüzler
- c) Çeşitli ses sınıflandırmaları

3. Sesin Anlamla ilişkisi

- a) Anlam ayırt edici ses özellikleri
- b) Anlam ayırt etmeyen ses özellikleri

B. Dilin Biçim Yönü

1. Sözcük

- a) Tanım
- b) Kapsam
- c) Yapı

2. Sözcük oluşturma

- a) Ekleme
- b) Birleştirme
- c) Yeni anlam verme
- d) Kısaltma

3. Kök-ek ilişkileri

- a) Eklemenin ses ve anlam özellikleri
- b) İşlev ve yapı açısından ekler

C. Sözcüklerin Dizilişi

1. Sözcükler arası ilişki alanları

- a) Niteleme
- b) Tümleme

2. Sözcük türleri

3. Cümle

- a) Cümlenin öğeleri
- b) Cümlenin türleri

II. ÜNİTE: SÖZ VARLIĞI

A. Söz Varlığının Yapısı

B. Söz Varlığı Öğeleri

1. Temel sözcükler
2. Bileşik sözcükler
3. Terimler
4. Deyimler
5. Atasözleri
6. Kalıp ve kalıplaşmış sözler

III. ÜNİTE: DİLİN YAZILIŞI

A. Dil, Yazı ve Alfabeler

1. Dil ve yazı
2. Alfabeler

B. Ses ve Harf

C. Yazım

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

DİL VE ANLATIM
DERSİ
9, 10, 11 VE 12. SINIFLAR
ÖĞRETİM PROGRAMI

ANKARA 2011

**TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI “DİL VE ANLATIM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI”
GELİŞTİRME ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU**

Türkçe ve Türk Edebiyatı
Programları Koordinatörü

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN
(Ankara Üniversitesi DTCF Öğretim Üyesi)

Türk Edebiyatı Komisyon
Başkanı

Prof. Dr. Şerif AKTAŞ
(Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Komisyon Üyesi

Dr. Serap Saydım AKÇAOĞLU
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Komisyon Üyesi

A. Sevilay KELEŞ
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Komisyon Üyesi

Kâmil YEŞİL
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Komisyon Üyesi

Mustafa KARAŞAHİN
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

**TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI “DİL VE ANLATIM DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI”
GELİŞTİRME VE DÜZELTME KOMİSYONU**

Komisyon Başkanı

Prof. Dr. Şerif AKTAŞ
(Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Komisyon Üyesi

Dr. Mustafa KURT
(Gazi Üniversitesi TÖMER Okutmanı)

Komisyon Üyesi

Serap Yalçın GÜLER
(Program Geliştirme Uzmanı)

Komisyon Üyesi

Seher ULUTAŞ
(Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı)

Komisyon Üyesi

Dr. Nihal ÇALIŞKAN
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Komisyon Üyesi

Arif ÖZDEMİR
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

Komisyon Üyesi

Mustafa KARAŞAHİN
(Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni)

1. GİRİŞ.....	1
2. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI.....	2
3. PROGRAMIN YAPISI.....	3
4. PROGRAMIN UYGULANMASIYLA İLGİLİ ESASLAR.....	5
5. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ.....	9
6. KAZANIMLARIN ÜNİTELERE GÖRE DAĞILIMI.....	12
7. DOKUZUNCU SINIF: ÜNİTELER, AMAÇLAR, KAZANIMLAR.....	13
I. ÜNİTE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR.....	13
1. İletişim.....	13
2. İnsan, İletişim ve Dil.....	14
3. Dil-Kültür İlişkisi.....	16
II. ÜNİTE: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ.....	17
1. Dillerin Sınıflandırılması.....	17
2. Türk Dilinin Tarihî Gelişimi ve Türkiye Türkçesi.....	18
III. ÜNİTE: SES BİLGİSİ VE TELAFFUZ (SÖYLEYİŞ).....	19
1. Türkçenin Ses Özellikleri.....	19
2. Telaffuz (Söyleyiş).....	20
IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ.....	22
1. Kelimede Anlam ve Kavram.....	22
2. Kelimelerin Farklı Anlamalarda Kullanımı.....	23
2.1. Anlam İlişkilerine Göre Kelimeler.....	24
2.2. Kelimelerde Anlam Değişimleri.....	25
3. Kelime grupları.....	25
V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ.....	26
1. Cümlede Anlamın Oluşumu.....	26
2. Bildirdikleri Kiplere Göre Cümleler.....	27
2.1. Haber Cümleleri.....	27
2.2. Dilek- İstek Cümleleri.....	28
2.3. Haber ve Dilek Kiplerinde Soru.....	29
2.4. Haber ve Dilek Kiplerinde Olumluluk - Olumsuzluk	30
3. Metinde Kazandıkları Anamlara Göre Cümleler.....	30
VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ.....	31
1. Anlatım Birimi Olarak Paragraf.....	31
2. Paragrafta Yapı.....	32
3. Paragrafta Anlam ve Ana Düşünce.....	33
4. Paragrafta Düşünceyi Geliştirme Yolları.....	34
5. Metin ve Paragraf.....	35
8. ONUNCU SINIF: ÜNİTELER, AMAÇLAR, KAZANIMLAR	36
I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL.....	36
1. Sunum	36
2. Tartışma.....	38
3. Panel.....	39
II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ.....	40
1. Anlatıma Hazırlık.....	40
2. Anlatımda Tema ve Konu.....	42
3. Anlatımda Sınırlandırma.....	42
4. Anlatımın ve Anlatıcının Amacı.....	43
5. Anlatımda Anlatıcının Tavrı.....	43
6. Anlatımın Temel Özellikleri.....	44
7. Anlatımın Oluşumu.....	45
8. Anlatım Türlerinin Sınıflandırılması	46
III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ.....	47
1. Öyküleyici (Hikâye Edici) Anlatım – İsim.....	47
1.1. Öyküleyici Anlatım.....	47
1.2. İsim	48
2. Betimleyici (Tasvir Edici) Anlatım – Sıfat	49
2.1. Betimleyici (Tasvir Edici) Anlatım.....	49
2.2. Sıfat	50
3. Coşku ve Heyecana Bağlı (Lirik) Anlatım-Zamir.....	51
3.1. Coşku (Lirik) ve Heyecana Bağlı Anlatım	51
3.2. Zamir.....	52
4. Destansı (Epik) Anlatım - Emredici Anlatım – Fiil /Fiilimsi	53

4.1. Destansı (Epik) Anlatım.....	53
4.2. Emredici Anlatım.....	54
4.3. Fiil / Fiilimsi	55
5. Öğretici Anlatım - Açıklayıcı Anlatım – Tartışmacı Anlatım ve Kanıtlayıcı Anlatım - Zarf.....	56
5.1. Öğretici Anlatım.....	56
5.2. Açıklayıcı Anlatım.....	57
5.3. Tartışmacı Anlatım.....	58
5.4. Kanıtlayıcı Anlatım.....	59
5.5. Zarf	59
6. Düşsel (Fantastik) Anlatım – Gelecekte Söz Eden Anlatım - Edat, Bağlaç.....	60
6.1. Düşsel (Fantastik) Anlatım.....	60
6.2. Gelecekte Söz Eden Anlatım.....	61
6.3. Edat, Bağlaç.....	61
7.söyleşmeye Bağlı Anlatım (Diyalog) - Mizahi Anlatım - Ünlem	62
7.1. Söyleşmeye Bağlı (Diyalog) Anlatım.....	62
7.2. Mizahi Anlatım.....	63
7.3. Ünlem.....	63
9.ON BİRİNCİ SINIF DİL ve ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI	64
I. ÜNİTE: METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	64
Metinlerin Sınıflandırılması.....	64
II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER.....	65
1. Mektup.....	65
2. Günlük (Günce)	66
3. Anı (Hatıra)	67
4. Biyografi (Hayat Hikâyesi), Otobiyografi	68
5. Gezi Yazısı (Seyahatname)	70
6. Sohbet (Söyleşi)	71
7. Haber Yazıları	72
8. Fıkra	74
9. Deneme.....	75
10.Makale.....	77
11.Eleştiri (Tenkit)	79
III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM	80
1. Röportaj.....	80
2. Mülakat (Görüşme)	82
3. Söylev (Hitabet, Nutuk)	84
10. ON İKİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI.....	86
I. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ.....	86
1.Sanat Metinlerinin Ayrıcı Özellikleri.....	86
2.Sanat Metinleri.....	87
2.1. Fabl.....	87
2.2. Masal.....	89
2.3. Hikâye (Öykü)	91
2.4. Roman.....	93
2.5. Tiyatro (Oyun)	95
2.6. Şiir	97
III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM.....	99
1. Konferans.....	99
2. Açık Oturum.....	101
3. Sempozyum.....	102
4. Forum.....	104
5. Münazara.....	105
IV. ÜNİTE: BİLİMSEL YAZILAR.....	106
Bilimsel Yazılar.....	106
11. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI	109
12. ÖĞRENME - ÖĞRETME SÜRECİ.....	111
13. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	112
14. EKLER.....	118
15. KAYNAKÇA.....	126

1. GİRİŞ

Dil ve edebiyat öğretiminde, XX. yüzyılda iletişim, dil bilimi, anlam bilimi ve yorum bilimi alanlarında ulaşılan düşünce ve gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanılarak Türkçenin kullanımı esnasında kazandığı ve kazanabileceği her türlü değer ve özelliği öğrencilere beceri düzeyinde kazandırmak amacıyla, Türk Edebiyatı Öğretim Programı yanında bir de Dil ve Anlatım Öğretim Programına ihtiyaç duyulmuştur.

Türk Edebiyatı Öğretim Programı'nda, dille gerçekleştirilen güzel sanat eserleri olarak edebî metinleri, ortaya konuldukları dönemin zihniyeti dikkate alınmak suretiyle; yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından inceleme, anlamlandırma ve yorumlama söz konusu edilmiştir.

Edebiyat eğitimi ve öğretimi çevresinde dilin kültür ile ilişkilerini açıklamak, edebî metin çözümlemesini tamamlayan etkinliklerdendir. Bu, dil ve anlatım için de şüphesiz yararlıdır. Ancak kişinin zihinsel gelişim sürecinde dinleme, okuma, anlama, konuşma ve yazma becerileriyle kültürel kimliğin oluşması ve zenginleşmesine, bireyin kendisini yazılı olarak kolay, doğru ve güzel ifade etmesine zemin hazırlamak düşüncesiyle dil ve anlatım üzerinde durmak gerekmektedir. Dilin her düzey ve bağlamdaki kullanımını kavratmak, özelliklerini sezdirmek için bağımsız bir "Dil ve Anlatım" dersine ihtiyaç duyulmaktadır. Bağımsız veya edebiyat dersine bağımlı olarak verilen dil bilgisi ve kompozisyon derslerinin, dil ile anlatımın birbirinden ayrı düşünülmesine sebep olduğu bilinmektedir. Oysa dil ve anlatımı birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir.

Dil ve Anlatım dersinde, konuşulan ve yazılan dilin; anlamı, sesi, görünüşü, çağrışım değeri ve kurallarıyla bir sistem olduğu, bu sistemdeki öğelerin kullanım esnasında yeni değerler ve anlamlar kazandığı, her düzeydeki dil göstergesi ve dil birliklerinin şekil ve anlam olmak üzere iki yönü bulunduğu ancak bunları birbirinden ayırmanın imkânsız olduğu gibi hususlar temel hareket noktası durumundadır. Programın hazırlanmasında bütün bunlar göz önünde bulundurulmuştur.

"Anlatım" dışında, dil bilgisi kurallarını öğretmenin, dilin özelliklerini ve ifade gücünü dikkate almadan "anlatım" üzerinde durmanın öğrencilere yarar sağlamadığı kabul edilmektedir.

Dil bilgisine ayrılan derslerde ezberletilen kurallar bütünü, "dil ötesi dil"i öğretme gayreti olarak değerlendirilmelidir. Dil bilgisi kurallarını ezberleyerek hiç kimse iyi, doğru ve güzel yazı yazamamış ve arzu edilen düzeyde konuşamamıştır.

Programın hazırlanmasında, her düzeydeki dil birliğinin, kullanıldıkları bağlamda ses, anlam ve şekliyle, başka bir ifadeyle gösteren ve gösterileniyle kendi içinde bir bütün olduğu, kendisinden daha geniş dil birliklerinde farklı işlevler yüklendiği; bu sebeple de kullanım anında özelliklerinin sezildiği daima göz önünde tutulmuştur.

Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı, günümüzdeki Türkçe öğretimi ve kullanımı ile ilgili problemler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dersin varlık sebebi düşünülerek adına, "Dil ve Anlatım" denilmiştir. "Türkçede dil ve anlatım", "Türkçenin dil ve anlatımı" gibi ifadelerle ihtiyaç duyulmamıştır.

Bu derste öğrencilerin Türkçenin ifade gücü ve imkânlarını; dinleme, konuşma, okuma, anlama ve yazma becerilerini geliştirerek anlamaları; programda yer alan ünitelerde sıralanan kazanımlar, verilen etkinlikler ve açıklamalar doğrultusunda Türkçeyi kullanma becerilerini olgunlaştırmaları; yine bu dille bireysel ve toplumsal düzeylerde kültür zenginliklerinin bilincine ulaşmaları amaçlanmıştır.

2. PROGRAMIN HAREKET NOKTASI VE AMACI

Dil ve Anlatım dersinin hareket noktası, dili kullanmanın, bilgiden çok beceriye dayandığı gerçeğidir. Dili kullanma becerisinin insanın her türlü etkinliğinde önemli rolü olduğu bilinmektedir çünkü insan, kültür alanını ana diline göre ve ana dilinin imkânlarıyla şekillendirir, kendini ve dünyayı dil aracılığıyla anlamlandırır.

Programın hareket noktası da ilköğretimi bitiren öğrencilerin, dili kullanma becerisi kazanarak zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek aydın kişiler durumuna gelebilmelerini sağlamaktır.

Bu derste öğrencilerin kazandıkları dil becerileri ile kendilerini her düzeyde sözlü ve yazılı olarak iyi, doğru ve güzel ifade etmeleri; her türlü Türkçe metni doğru anlayıp yorumlayabilme alışkanlığı kazanmaları hedeflenmiştir. Sözü edilen beceriler, öğrencilerin kültür alanı (tinsel alan) ile ilişkilerini düzenlemelerini ve geliştirmelerini de sağlayacaktır.

Program hazırlanırken öğrencilere; iletişim aracı olan dilin bireysel boyutta kullanılmasına yönelik becerilerin kazandırılmasının yanı sıra öğrencilerin bu becerileri her türlü anlatımlarında kullanmaları istenmiştir. Ayrıca kazandırılması hedeflenen dil ve anlatım becerilerinin kültür birikimiyle ilişkileri de sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu becerilerle öğrencilerin kendi kimliklerinin bilincinde, evrensel değerlere ve gelişmelere açık; düşünen, hisseden ve bunları Türkçe ile ifade edebilen bireyler hâline gelmeleri amaçlanmıştır.

Programda, metinlerden hareketle yaptırılan uygulamalarla, dil birimlerinin bir ileti etrafında daha geniş ve üst seviyede yeni bir anlam birimini nasıl ve niçin oluşturduğu; bu anlam biriminde bulunan dil birliklerinin birbiriyle ilişkisi üzerinde de durulmuştur. Hazırlanan programda soyut bilgiler verme, anlatımla ilgili tavsiyelerde bulunma yerine; metinlerden hareketle öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında becerilerini geliştirerek Türkçenin özelliklerini kavramaları; bu alandaki kişisel uygulamalarıyla dili her düzeyde doğru ve güzel kullanabilme zevk ve alışkanlığı kazanmaları hedeflenmiştir.

Böylece Türkçenin sesini ve söyleyişini kendi benliğinde geliştirerek kullanabilen; bu dille düşünen, bireysel dünyasını zamanın gerektirdiği ölçüde genişletip derinleştirerek zenginleştirebilen; ilim ve felsefe yapabilecek temel beceri ve alışkanlıkları kazanan; bu dille inanan, hisseden, var olanı algılayan ve değerlendirebilen; Türkçenin evreninde kendisini çağdaş insan olarak hisseden; toplumla bütünleşmiş öğrenciler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Dil ve Anlatım dersinin yukarıda belirtilen hususları gerçekleştirmeye yönelik genel amaçları aşağıda sıralanmıştır.

Genel Amaçlar

Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programıyla öğrencilerin;

1. Dilin insan ve toplum hayatındaki rolünü ve önemini kavramaları,
2. Dil-kültür ilişkisini kavramaları,
3. İletişim aracı olarak dilin işlevlerini kavramaları,
4. Türkçeyi doğru ve güzel kullanma yeteneği kazanmaları,
5. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini kavramaları,
6. Kelime, cümle ve metin düzeylerinde dil-anlam ilişkisini kavramaları,
7. Günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayacak yazma ve konuşma becerilerini kazanmaları,
8. Metin ve metin parçalarını doğru ve güzel okuma, doğru anlama ve yorumlama becerileri kavramaları,
9. Anlatım türlerinin özelliklerini kavramaları,
10. Her anlatım türünde yazma becerisi kazanmaları,
11. Metin türlerinin özelliklerini kavramaları,
12. Dinlediklerini ve okuduklarını doğru inceleme ve anlama becerisi kazanmaları,
13. Türkçenin kendine özgü ses, yapı ve anlam özelliklerini metinler çevresinde kavramaları,

14. Dil bilgisi kurallarını; ses, kelime, kelime grubu, cümle ve metin düzeylerinde doğru uygulama becerisi kazanmaları,
15. Sanat metinlerini anlama, inceleme ve değerlendirme becerisi kazanmaları,
16. Tartışma, değerlendirme becerisi kazanmaları,
17. Türkçenin köklü bir dil ailesinden geldiği bilincini kazanmaları,
18. Türk diliyle edebî zevk ve estetik değerler taşıyan eserler verildiğini kavramaları,
19. Türkçenin millî birlik ve bütünlüğümüzün vazgeçilmez unsurlarının başında geldiğini benimsemeleri,
20. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma faaliyetlerinde Türkçenin yazım kurallarına, söyleyiş özelliklerine ve inceliklerine özen göstermeleri,
21. Dinlediklerini, okuduklarını, anladıklarını, düşündüklerini söz ve yazıyla planlı, etkili, akıcı, anlaşılır biçimde ifade edebilmeleri,
22. Konuşurken ve yazarken anlatım kurallarına uymalarını sağlamaları,
23. Edebî metinlerin zamanın getirdiği değişmelerle zenginleştiğini ve geliştiğini kavramaları amaçlanmaktadır.

3. PROGRAMIN YAPISI

Liseler için hazırlanan Dil ve Anlatım Öğretim Programı'nda da konu başlıkları, amaçlar, kazanımlar, etkinlikler ayrı ayrı listeler hâlinde verilmemiştir. Her sınıfta ve her üniteye neyin, niçin ve nasıl öğretileceği, her bölümde öğrencilerin neler kazanacağı belirlenmiştir. Dil bilgisi kurallarını ezberletmekten kaçınılmıştır. Herhangi bir konuda yazı yazabilmenin küçükten büyüğe, parçadan bütüne ve basitten karmaşığa uzanan bir düzen içinde zamanla kazanılan bir beceri olduğu düşünülmüştür. Liselerde kazandırılmak istenen dil ve anlatım ile ilgili bilgi, beceri ve alışkanlıklar, önce sınıflara bölünmüş; daha sonra sınıflara ayrılan konular birbirini tamamlayan ünitelere ayrılmıştır.

3.1. Dokuzuncu Sınıf

Dokuzuncu sınıf programı altı üniteden oluşmaktadır.

Birinci ünite “İletişim, Dil ve Kültür” konusu ele alınmıştır.

İkinci ünite, “Dillerin Sınıflandırılması ve Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri”ne ayrılmıştır.

Üçüncü ünite, “Ses Bilgisi ve Telaffuz (Söyleyiş)”i konu almaktadır. Bu üniteye telaffuzun önemi üzerinde özellikle durulmuş, böylece Türkçenin ses zenginliğinin ve çağrışım değerlerinin sezdirilmesi hedeflenmiştir.

Dördüncü ünite “Kelime Bilgisi” üzerinde durulmuştur. Üniteye; “Kelimedeki Anlam ve Kavram”, “Kelimelerin Farklı Anlamlarda Kullanımı”, “Anlam İlişkilerine Göre Kelimeler”, “Kelimelerde Anlam Değişimleri” ve “Kelime Grupları” işlenmiştir. Bu üniteye öğrencilerin seçilen metinlerden hareketle kelimelerin kullanıldıkları yerde farklı işlevler yüklenebilen birer anlam birimi olduklarını kavramaları hedeflenmiştir.

Beşinci ünite “Cümle Bilgisi” ele alınmıştır. Bu üniteye “Cümledeki Anlam” başlığı altında; dil biliminin konusu olan cümleden, anlam biliminin oluşturucu birimi cümleye geçiş üzerinde durulmuştur.

Altıncı ünite “Paragraf Bilgisi”ne ayrılmıştır. Sırasıyla; “Anlatım Birimi Olarak Paragraf”, “Paragrafta Yapı”, “Paragrafta Anlam ve Ana Düşünce”, “Paragrafta Düşünceyi Geliştirme Yolları” ve “Metin ve Paragraf” başlıkları altında paragrafla ilgili hususlar üzerinde durulmuştur.

Böylece dokuzuncu sınıfta, sestem paragrafa doğru anlatımda kullanılan birimlerin kavratılması ve bunların öğrenciler tarafından doğru ve güzel kullanımının kişisel beceriye dönüşecek düzeyde özümsemesi hedeflenmiştir.

3.2. Onuncu Sınıf

Onuncu sınıf programı üç üniteden oluşmaktadır. Bu üniteler anlatım türleri ve kelime çeşitleriyle ilgilidir.

Birinci ünite; diğer derslerde yararlanılması düşünülerek “Sunum”, “Tartışma” ve “Panel” konuları ele alınmıştır.

İkinci ünite “Anlatım ve Özellikleri” adını taşımaktadır. Bu ünite; “Anlatıma Hazırlık”, “Anlatımda Tema ve Konu”, “Anlatımda Sınırlandırma”, “Anlatımın ve Anlatıcının Amacı”, “Anlatımda Anlatıcının Tavrı”, “Anlatımın Özellikleri”, “Anlatımın Oluşumu” ve “Anlatım Türlerinin Sınıflandırılması” başlıkları altında öğrencilere anlatımla ilgili bilinç kazandırma, anlatımda nelerin nasıl etkili olduğunu seçilmiş metinlerden hareketle sezdirme amaçlanmıştır. Sözlü ve yazılı anlatımda ele alınan temanın, belirlenen amaca uygun olarak sınırlandırılması gerektiği belirtilmiş; anlatımda tavrın önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca, metin parçalarının dil bilgisi ve anlamla ilgili hususlarla birleştiği gösterilmiş; bunları, öğrencilerin metinler üzerinde somut olarak görmeleri hedeflenmiştir. Böylece öğrencilerin, dil ve anlatım birliklerinin nasıl birleştiğini beceri düzeyinde özümsemeleri amaçlanmış ve ses, kelime, cümle ve paragrafla metnin nasıl düzenlendiği gösterilmiştir. Öğrencilerin okuyarak özelliklerini belirledikleri yazılar aracılığıyla bir metni açık, akıcı, duru ve yalın kılan hususları görme, anlama imkânı bulmaları; bunların belirtilen başlıklarla ilgili olarak sıralanan kazanım, etkinlik ve açıklamalar aracılığıyla beceriye dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu ünite ayrıca anlatım türleri gruplandırılmıştır. Bunların edebî türler veya metin türleri olarak bilinen yazıları oluşturan birimler olduğu belirtilmiştir. Böylece metinlerin farklı anlatım türlerinin bir tema etrafında birleştirilmesi sonucu oluştuğu gösterilmiştir.

Üçüncü ünitenin konusu “Anlatım Türleri”dir. Bu ünite aşağıdaki konular yer almaktadır:

1. “Öyküleyici (Hikâye Edici) Anlatım - İsim”,
2. “Betimleyici (Tasvir edici) Anlatım - Sıfat”,
3. “Coşku ve Heyecana Bağlı Anlatım - Zamir”,
4. “Destansı Anlatım, Emredici Anlatım - Fiil/Fiilimsi”,
5. “Öğretici Anlatım, Açıklayıcı Anlatım, Tartışmacı Anlatım, Kanıtlayıcı Anlatım- Zarf”,
6. “Düşsel Anlatım, Gelecekte Söz Eden Anlatım - Edat ve Bağlaç”,
7. “Söyleşmeye Bağlı Anlatım, Mizahî Anlatım - Ünlem” .

Bu ünite anlatım türlerinin özellikleri, okunan metinlerden hareketle belirlenmiş; hazırlanan kazanımlar, önerilen etkinlikler ve verilen açıklamalarla önce bu anlatım türleriyle oluşmuş yazıları anlamak sonra da onlardan hareketle öğrencilere yazma becerileri kazandırmak hedeflenmiştir. Ayrıca bu ünite; seçilen ve yazılan metinler üzerinde dil bilgisi çalışmalarının uygulamalı yapılması planlanmıştır.

Anlatım türleri başlığı altında, metinde kendi içinde bütünlüğü olan anlatım birimleri söz konusu edilmiştir. Belli bir düzen içinde bir araya gelerek metin türlerini oluşturan bu birimlerin özelliklerini ve işlevlerini kavramadan metinleri incelemek, anlamak ve değerlendirmek son derece güçtür. Çünkü bu birimler, cümle ile metin türü arasında yer almaktadır. Bir hikâyede, bir mektupta veya başka bir metin türünde bu anlatım türlerinden birkaçı iç içe girerek metni oluşturur. Yazı yazmak veya metinleri çözümlmek için bu anlatım türlerinin özelliklerini ve kullanıldıkları yerde yüklendikleri işlevleri bilmek gerekir.

Bu sınıfta, anlatım türlerinin yanında kelime çeşitlerinin de anlatım türlerine örnek olarak verilen metinlerden hareketle kavratılması amaçlanmıştır. Ders içi ilişkilendirmeler ilgili yerlerde gösterilmiştir.

3.3. On Birinci Sınıf

On birinci sınıf üç üniteden oluşmaktadır.

Birinci ünite “Metinlerin Sınıflandırılması” adını taşımaktadır.

İkinci ünite “Öğretici Metinler” başlığı altında mektup, günlük (günce), anı (hatıra), biyografi (hayat hikâyesi), otobiyografi, gezi yazısı (seyahatname), sohbet (söyleşi), haber yazısı, fıkra, deneme, makale ve eleştiri (tenkit) türleri ele alınmıştır.

Üçüncü ünite “Sözlü Anlatım”a ait röportaj, mülâkat ve söylev (hitabet, nutuk) türlerine yer verilmiştir.

Her ünite önce sözü edilen türden seçilmiş örnek metinler okunur ve dinlenir. Metin işlenişinin sonunda öğrencilerin üzerinde durulan türle ilgili yazı hazırlamaları istenir.

3.4. On İkinci Sınıf

On ikinci sınıf dört üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite “Sanat Metinlerinin Ayırıcı Özellikleri” konusunu ele almaktadır.

“Sanat Metinleri” başlıklı ikinci ünite üzerinde durulacak sanat metinleri fabl, masal, hikâye (öykü), roman, tiyatro ve şiir olarak sıralanmaktadır.

Üçüncü ünite sözlü anlatıma ait açık oturum, sempozyum, forum, münazara ve konferans ele alınmıştır.

Dördüncü ünite bilimsel yazılara ayrılmıştır.

On ikinci sınıfın Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı; Türkçeyi doğru ve güzel konuşan, Türkçe ile yazılmış her türlü metni anlayan, yorumlayan ve değerlendiren; kendini ve herhangi bir konudaki düşünce ve duygusunu ifade edebilen insan yetiştirme hedefini gerçekleştirecek biçimde düzenlenmiştir.

4. PROGRAMIN UYGULANMASIYLA İLGİLİ ESASLAR

4.1. Dokuzuncu Sınıf

Dil ve Anlatım dersinde yukarıda belirtilen amaçlara ulaşabilmek için; programın uygulanmasına, edebiyat öğretiminde olduğu gibi, öğrencilerin dili kullanma becerileri, zevk ve anlayış düzeyleri belirlenerek başlanmalıdır. Ayrıca çevrenin kültür ve dil zevki düzeyi gözden uzak tutulmamalıdır. Dokuzuncu sınıfta öğrencilerin ses, telaffuz, kelime, cümle ve paragrafa ayrılan ünitelerde anlatımın malzemelerini çok iyi tanımaları ve onları kullanma alışkanlığı edinmeleri sağlanmalıdır. İyi ve doğru seçilmiş konuşma örnekleri çevresinde öğrenciler, kelime ve cümle seviyesinde kusursuz söyleyişe ulaşmalıdır. Bunun için öğretmen veya zümre öğretmenleri programın uygulandığı çevrede çok rastlanan söyleyiş kusurlarını belirlemelidirler. Bunlar; yazdırılarak, yazı dili ile yazılmış metinler okutularak, kelimeleri güzel ve doğru telaffuz eden insanların konuşmaları dinletilerek düzeltilmelidir. Gerekğinde her ünite, dil ve telaffuz kusurlarının düzeltilmesine zaman ayrılmalıdır. Bunun için her sınıfta öğretim yılı başından itibaren kusursuz yazma ve konuşma konusunda öğrencilerin birbirleriyle yarışmalarının yolları aranmalı, güzel konuşma örnekleri dinletilmeli, öğrencilere güzel konuşma zevki kazandırılmalıdır.

Öğrencilere her sınıf düzeyinde ve her derste Türkçeyi doğru kullanmanın bir görev olduğu bilinci verilmeli, bunu sağlamak için işlenen metinlerde ve metin parçalarında dilin nasıl güzel kullanıldığı gösterilmelidir. Metinler ve metin parçaları işlenirken her kelimenin veya kelime grubunun yerine konabilecek başka kelime veya kelime grupları olup olmadığı araştırılmalı, yazarın niçin metindeki kelime veya kelime gruplarını seçtiği tartışılmalıdır.

Öğrencilere aydın insan olmanın ilk ve temel şartının dili doğru ve güzel kullanmak olduğu sezdirilmelidir. Bunun için öğrencilere örnek güzel sözler, seçilmiş cümleler ve kısa yazı örneklerini içeren bir dosya hazırlamaları önerilmelidir.

Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı; iletişim aracı olan dilin, kültürün oluşmasındaki yeri ve değerini konu alan üniteyle başlamaktadır. Bu ünite, seçilen metinlerden hareketle öğrencilerin önce iletişimin önemi ve değerini kavramaları sağlanmalıdır; sonra da dille gerçekleştirilen iletişimin özellikleri üzerinde durulmalıdır. İletişimin önemini kavratmak için doğal göstergelerden ve şehir planlarından yararlanılmalıdır. Öğrenciler, en iyi iletişim aracının dil olduğu gerçeğini ortaya koyacak biçimde yönlendirilmelidir. Öğrencilerden iletişim, dil, insan ve kültür ilişkilerini konu alan yazılar bulmaları, bu yazıları okumaları istenmelidir. Sınıfta gruplar arasında yapılan tartışmalarla dilin kültür taşıyıcılığı yönü üzerinde özellikle durulmalıdır. Ayrıca aynı zaman dilimi içinde dil göstergelerinin karşılıklı ilişkileri belirlenmeli ve dilin bir sistem olduğu vurgulanmalıdır. Bütün bunlar, öğrenci gruplarının tartışarak ulaştıkları sonuçlar ile birlikte saptanmalıdır. Öğrencilerin, “dilin, neden o dili konuşan insanların kimliği olduğu”nu tartışmalarına imkân verilmeli; tartışma sonunda ulaşılan sonuçlar maddeler hâlinde sıralanmalıdır.

Bu ünite, ders kitabındaki metinlerden, öğrencilerin bulup getirdikleri yazılardan ve öğretmenin belirlediği çalışmalardan yararlanılmalı; iletişim-dil-kültür ilişkisi tartışılarak belirlenmeli; dil ile ulusal kimlik arasındaki ilişki üzerinde durulmalıdır.

Dokuzuncu sınıf ikinci ünite, Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ve Türkiye Türkçesinin oluşumu işlenirken öğrencilerden konuyla ilgili bilgi toplamaları istenmeli, daha sonra soru-cevap metoduyla bu konular üzerinde durulmalı; öğrencilerin konuyla ilgili verdikleri doğru bilgiler önce tahtaya yazılmalı, sonra da önem derecesine göre sıralanmalıdır. Dünya haritası üzerinde dil ailelerinin konuşulduğu yerler işaretlenmeli, Türkçenin konuşulduğu coğrafyanın genişliği sezdirilmelidir.

Dil ve anlatımın birbirinden ayrılmasının imkânsız olduğu ortaya konulmalı; birbirini tamamlayarak geliştiği hissettirilmelidir.

Öğretmen, anlatımda kullanılan birimleri öğrencilerle birlikte belirlemelidir. Böylece anlatımda sesin ve sesin yazıyla tespitinin en küçük birim olduğu düşüncesinden hareketle “Ses Bilgisi-Telaffuz (Söyleyiş)” ünitesindeki amaçlar ve kazanımlar üzerinde durulmalıdır. Ses ve söyleyişin yazıyla ifadesinin bir rastlantı olmadığı, tarihî gelişimin bir sonucu olduğu, kolaylıkla değiştirilemeyeceği belirtilmelidir.

Dilde kelimelerin en küçük anlatım birimi olduğu, bir anlamı ifade etmek üzere farklı ses ve anlam birimciklerinin kaynaşmasıyla oluştuğu öğrencilere fark ettirilmelidir. Kelimede anlamın oluşması, seçilen metinlerden verilen örneklerle kavratılmalıdır. Kelimelerin metinlerde hangi anlam değerleriyle görevler üstlendikleri üzerinde ısrarla durulmalıdır.

Kelime Bilgisi adlı ünite, belirlenen amaç ve bu amaçlar altında sıralanan kazanımlar, önerilen etkinlikler, seçilen metinler çevresinde değerlendirilmeli ve uygulanmalıdır. Kelimelerin öğrenilecek bir kalıp değil; kullanılacak bir anlatım birimi olduğu, kullanıldıkça da benimsendiği ve zenginleştiği sezdirilmelidir.

Öğretmen, seçilen metinler üzerinde kelime düzeyinde dil ve anlatım çalışması yaptırmalıdır. Kelimelerin veya kelime gruplarının niçin seçildikleri, metinde kazandıkları değerler, anlatımda yüklendikleri işlevler, birlikte kullanıldıkları kelimelerle ses ve anlam bakımlarından kurdukları yapılar ve çağrışımlar üzerinde öğrencilere sorular yöneltilmelidir.

Cümle Bilgisi ünitesinde cümlenin metindeki anlamı, işlevi, değeri üzerinde durulmalıdır. Bunun için öğrencilere seçilmiş metinlerde cümlelerin farklı biçimlerde düzenlenip düzenlenmeyeceği sorulmalı; ele alınan metindeki cümlelerin değeri ve işlevi tartışılmalıdır. Cümlelerin diğer cümlelerle ilişkileri üzerinde de durulmalıdır. Öğretmen seçilmiş metinlerden bazı cümleleri çıkarmalı, öğrenciler bu çıkarılan cümlenin yerine konulabilecek cümleler bulmaya çalışmalıdır. Metnin başına

veya sonuna eklenen cümlelerle metnin anlam değeriindeki değışmeler tartışılmalıdır. Cümlede yer ve zaman bildiren zarflarla zamirlerin metne kazandırdıkları üzerinde öğrencilerin düşünceleri alınmalıdır.

Paragraf Bilgisi ünitesinde belirlenen amaçlar doğrultusunda hazırlanan kazanımlardan hareketle seçilen farklı paragrafların öğrenciler tarafından incelenmesi sağlanmalı, inceleme sonuçları sınıfta tartışılmalıdır. Cümlelerin paragrafta nasıl ve neden birleştikleri, amaçlardan ve kazanımlardan hareketle öğrencilere buldurulmalıdır. Öğrencilere farklı konularda paragraflar yazdırılmalı; bunlar okutturulmalı, varsa dil yanlışları düzeltilmelidir.

Dokuzuncu sınıfta anlatım birimleri üzerinde yürütülen çalışmalar; seçilmiş metinler üzerinde, üniteadaki amaç ve kazanımlardan hareketle büyük ölçüde soru-cevap metoduna, yeri geldikçe de metin üzerinde inceleme ve karşılaştırmalara yer verilerek sürdürülmelidir. Öğrencilerin her düzeyde metinle yüz yüze gelmesi sağlanmalı ve onlardan bu metinlere benzer yazılar hazırlamaları istenmelidir.

Öğrencilere dokuzuncu sınıfta, sestem paragrafta doğru anlatımda kullanılan birimler her yönüyle tanıtılmalı, bu birimlerin tüm özellikleri kavratılmalı ve her türlü anlatımda bunları kullanma becerisi kazandırılmalıdır.

4.2. Onuncu Sınıf

Anlatım ve Özellikleri ünitesinde, “Anlatıma Hazırlık”, “Anlatımda Konu ve Tema”, “Anlatımda Anlatıcının Tavrı”, “Anlatımın Temel Özellikleri”, “Anlatımın Oluşumu” ve “Anlatım Türlerinin Gruplandırılması” başlıkları altında herhangi bir konuda anlatımın gerçekleşmesinde dikkat edilecek hususlar kavratılmalıdır. Sözü edilen başlıklar altında belirlenen amaçlar, sıralanan kazanımlar, önerilen etkinlikler çevresinde öğrencilerin anlatımla ilgili bilgilerini beceri düzeyinde alışkanlık hâline getirmeleri sağlanmalıdır. İstenen hedefe ulaşabilmek için seçilen metinlerden hareketle soru-cevap metodu ve açıklama yoluyla, öğrencilere konuyla ilgili bilgi ve beceri kazandırılmalıdır.

İkinci ünite anlatım türleri üzerinde durularak metin türü ile anlatım türü arasındaki ayrım metinler çevresinde gösterilmelidir. Anlatım türlerinin metin türlerini oluşturan birimler olduğu üzerinde durulmalıdır. Bir paragraf boyutunda anlatım türü olduğu gibi, birkaç paragraf boyutunda da anlatım türlerinin bulunabileceği seçilen metinlerden hareketle gösterilmelidir.

Onuncu sınıfın üçüncü ünitesinde öğrencilerden bir veya birkaç anlatım türü ve belli kelime türlerinin örneklerini içeren metinler bulmaları, bu metinleri okumaları ve özelliklerini belirlemeye çalışmaları sağlanmalıdır. Öğrencilerin örnek metinler üzerinde çalışmaları, sınıfta grup disiplini içinde değerlendirilmelidir. Anlatım türünün özellikleri öğretmenin gözetiminde seçilen metinlerde gösterildikten sonra, öğrencilerin seçilen anlatım türünü örnek alarak aynı anlatım türünde yeni metinler yazmaları ve yazdıklarını arkadaşlarıyla paylaşmaları sağlanmalıdır. Onuncu sınıfta üçüncü üniteden itibaren anlatım türlerinin kavratılmasında olduğu gibi, dil bilgisi konularının kavratılmasında da “gösterip yaptırma” ile “soru-cevap yöntemi” birlikte kullanılmalıdır. Birinci yöntemle, işlenen metinlerde kelime türlerinin nasıl kullanıldığı gösterilerek kavratılmalı; sonra da tartışma ve soru cevap yöntemi ile konu üzerinde durulmalıdır. Sözlü metinler dinletirilmeli; sonra da bu metinlerin nasıl hazırlandığı, metinlerin oluşumu, metinlerde anlatıcının tavrı, metinlerin ifade özellikleri, metinlerde konu ve tema üzerinde öğrenciler konuşturulmalıdır.

Her ünite dinleme, okuma, konuşma ve yazma alanlarında öğrencilerin gerekli beceri ve alışkanlıkları kazanmalarına özen gösterilmelidir.

4.3. On Birinci Sınıf

On birinci sınıfta metin türleri anlama ve yazma bakımlarından kolaydan zora, basitten karmaşığa sıralanmıştır. Her metin türünde dil ve anlatım problemleri üzerinde durulmalıdır.

Anlatım türlerinde olduğu gibi, metin türlerinde de sözlü ve yazılı anlatım birlikte ele alınmalıdır. Öğrenciler, üzerinde durulacak metin örneklerini okuyup dinledikten sonra bu metinlerin özelliklerini gruplar hâlinde çalışarak birlikte belirlemelidirler. Metinlerdeki anlatım birimlerinin ve anlatım türlerinin nasıl kullanıldığı, kelime veya kelime gruplarının metinde yüklendikleri işlevlerin öğrenciler tarafından belirlenmesi sağlanmalıdır. Dil bilgisi kurallarının metinlerde kullanılış biçimleri öğrencilere gösterilmelidir. Ayrıca öğrencilerin aynı metin türünde yazı yazmaları sağlanmalıdır.

Öğretmen, ünitelerde sıralanan kazanımlara uygun olarak düzenlenen sorularla öğrencilerin metinlere yönelmelerini ve tartışarak sonuca ulaşmalarını sağlamalı; ulaşılan sonuçların sınıfta paylaşılması için gerekli ortam hazırlanmalıdır. Ayrıca her ünite sonunda öğrenciler yazı yazmaya teşvik edilmeli ve bu yazılar öğrencilerle birlikte değerlendirilmelidir.

4.4. On İkinci Sınıf

Bu sınıfta sanat metinlerinin incelenmesinde ve değerlendirilmesinde, edebiyat derslerinde kazanılan bilgi ve becerilerden de yararlanılmalıdır.

Sanat metinlerine ayrılan ünitelerde de öğrencilerden, önce edebî metinleri okumaları, sonra da bu metinleri; zihniyet, yapı, tema, dil ve anlatım bakımlarından incelemeleri ve yorumlamaları istenmelidir. İnceleme ve yorumlamanın nasıl yapılacağı her ünite, üzerinde durulan metin türünün özelliklerine göre düzenlenen amaç ve kazanımlarla ifade edilmiştir. Öğretmen bu amaçları gerçekleştirmek üzere sınıfı düzenlemeli ve öğrencileri önce tek tek, sonra da grup hâlinde kazanımlar doğrultusunda metinlere yönlendirmelidir. Bu derslerde de öncelikle soru-cevap ve karşılaştırma metotlarının kullanılması gerekmektedir.

On ikinci sınıfın sözlü anlatım ünitesinde toplum karşısında hazırlıklı konuşma ile ilgili hususlar farklı konuşma türleri çevresinde ele alınmıştır. Konferans, açık oturum, sempozyum, mülakat gibi konuşma türlerinin özellikleri, öğretmen denetiminde grup disiplini içinde, okutulan ve dinletilen örnek metinlerden hareketle belirlenmelidir. Sınıfta ve okulda imkân nispetinde öğrencilerin konuşmacı olarak katılacakları konferans, açık oturum, panel vb. düzenlenmelidir.

On ikinci sınıfın son ünitesinde bilimsel yazıların incelenmesi ve yazılmasında önce örnek yazılar okunmalı; sonra da öğrencilerden, belirlenen konularda bilimsel yazı yazmaları istenmelidir.

Bu dersin amacına tam olarak ulaşabilmesi için ayrıca aşağıda verilen ders işleniş yöntem ve tekniklerine de dikkat edilmelidir:

1. Konular basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, kolaydan zora giden bir sıra ile ele alınmalıdır.
2. Öğrencilerin metinleri anlamaları, yorumlamaları ve ondan estetik zevk almaları için; problem çözme, tartışma, açıklama, canlandırma, beyin fırtınası gibi teknikler kullanılmalıdır.
3. Öğrencilerin okuma zevk ve alışkanlığı kazanabilmeleri için her dönemde seviyelerine uygun kitapları okumaları, incelemeleri ve arkadaşlarına tanıtmaları sağlanmalıdır (Bu konuda MEB tarafından tavsiye edilen 100 Eser'den yararlanılabilir.).
4. Dilin kültür taşıyıcılık işlevi ve bu işlevin ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinde yazılı ve sözlü çalışmalar yapılmalıdır.
5. Konuların işlenişinde eğitim ve öğretimin vazgeçilmez unsurları olan eğitim araç ve gereçlerinden yararlanılmalıdır. Tepegöz, bilgisayar, televizyon, kasetçalar, video gibi araçlar ders işlenişinde etkili bir biçimde kullanılmalıdır.

6. Bir üniteye belirlenen kazanımlar diğer ünitelerde dersin bütünlüğü bozulmadan tekrar edilerek pekiştirilmelidir. Sarmal yapı göz önünde bulundurulmalıdır.
7. Türk dilinin kullanılmasında yazım birliği sağlamak amacıyla kabul görmüş terim ve kavramlara yer verilmelidir. Bu noktada, Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'nun son baskısı ve TDK Türkçe Sözlük esas alınmalıdır.
8. Öğrencilerin yazım, noktalama ve dil bilgisi kurallarına uymayı alışkanlık hâline getirmelerine özen gösterilmelidir.
9. Teknik liseler ile meslek liselerinde okutulacak konular haftalık ders saatleri ve yıllık eğitim süresi dikkate alınarak programın yapısı bozulmadan ve metin inceleme yöntemleri doğrultusunda, zümre öğretmenleri tarafından programdan seçilmelidir.

5. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE METİN SEÇİMİ

Ders kitaplarının hazırlanmasında aşağıdaki esaslara uyulmalıdır.

5.1. Dokuzuncu Sınıf

1. İletişim-dil-kültür ilişkisi konusunda programda belirtilen amaçların ve kazanımların gerçekleştirilmesine imkân sağlayan kısa metin parçaları seçilmelidir.
2. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri ve Türkiye Türkçesinin tarihî gelişimini işleyen metinler, kısa ve nitelikli metinler olmalı; ders kitabında konuyla ilgili şemalara ve bu şemaların açıklamalarına yer verilmelidir.
3. “Ses Bilgisi-Telaffuz” adlı üniteye diksiyon kitaplarından yararlanılarak Türkçenin ses zenginliği yazılı olarak ortaya konulmalı; ders kitabında da Türkçeyi güzel kullanan insanların konuşma metinlerine yer verilmeli, bu metinlerin ses bandından da dinletilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Ayrıca dili kullanmadaki tercihleri bakımından farklı yazarlardan seçilen kısa metin parçalarına yer verilmelidir.
4. “Kelime Bilgisi”, “Cümle Bilgisi” ünitelerinde dili kullanmadaki tercihleri birbirinden farklı olan çağdaş yazarlardan kısa metin parçaları seçilerek, programda belirtilen amaç ve kazanımların gerçekleştirilmesine imkân hazırlanmalıdır.
5. “Paragraf Bilgisi” ünitesinde her amaç için farklı metin parçası seçilmelidir.
6. Paragrafların dil anlayışı bakımından farklı yazarların eserlerinden seçilmesine özen gösterilmelidir.

5.2. Onuncu Sınıf

1. İlk üniteye sözlü anlatımı örnekleyen kısa metin parçalarına yer verilmelidir.
2. İkinci üniteye her amaç için metin veya metin parçası seçilmelidir. Seçilen metinlerin, anlatımın nasıl olduğu, anlatıcının tavrının anlatımın oluşumunu nasıl etkilediği ve anlatıma nasıl hazırlık yapıldığını sezdirecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Seçilen metinlerin anlatım türlerinin özelliklerinin belirlenmesine imkân hazırlayacak nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.
3. Onuncu sınıfın üçüncü ünitesinde öğrencilerin üniteye belirlenen amaçlara ulaşmasını sağlayacak metin veya metin parçaları seçilmelidir. Bu metin veya metin parçalarının çağdaş Türk veya dünya yazarlarından seçilmesine de özen gösterilmelidir.

5.3. On Birinci Sınıf

1. İlk ünite de seçilen metinler ve metin parçaları, metinlerin sınıflandırılmasına hizmet edecek nitelikte olmalıdır. Bu parçaların metin içindeki yerini belirtmek için gerekirse alındıkları metnin özeti verilmelidir.
2. Giriş ünitesini izleyen diğer ünitelerde ünite adı, seçilecek metin türünü de belirlemektedir. Bu ünite de seçilecek metin parçalarının veya metinlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve örnek gösterilmesi söz konusudur. Bunun için seçilecek metin, ait olduğu türün en iyi örneklerinden biri olmalı ve Cumhuriyet dönemi yazarlarının eserleri arasından seçilmelidir.
3. Dili kullanmada farklı tercih ve eğilimleri yansıtacak ve temsil edecek metinlere her ünite de değilse de birbirini izleyen ünitelerde yer verilmelidir.
4. Metinler, dil ve anlatımla ilgili daha önceki sınıflarda öğretilen ve kazandırılan hususları pekiştirici nitelikte olmalıdır.

5.4. On İkinci Sınıf

1. Sözlü anlatım ünitesinde kültür, teknik, insan hakları, gelişme gibi alanlarda yapılan toplantılarda sunulmuş güncel metinlerin alınması yararlı olacaktır.
2. Sanat metinlerinin seçiminde, kendi türleri ve dönemlerinin zevk ve anlayışlarını en iyi temsil eden metinlerin belirlenmesine özellikle dikkat edilmelidir.
3. Edebî metinlerin seçiminde sanat değeri ön plana alınmalı, metinlerde öğrenciyi olumsuz yönde etkileyecek ifadeler yer verilmemelidir. Metinden çıkarılan ifadelerin yeri de üç nokta (...) işareti ile belirtilmelidir.
4. Metinler, üzerinde durulan edebî türün özelliklerini ve dönemin anlayışını yansıtmalıdır.
5. Seçilen metinlerin sarmal yapıyı yansıtırıcı olmasına dikkat edilmelidir. Bu nedenle her ünite de daha önceki ünite ve sınıflarda kazandırılan bilgi, beceri ve alışkanlıkları denetleyici farklı metinlere yer verilmelidir.
6. “Bilimsel Yazılar” ünitesinde, seçilen metinlerin nitelikli olmasına dikkat edilmelidir. Ünite de belirtilen ölçülere uygun olmak kaydıyla, kitaba farklı alanlarda yazılmış metinler alınabilir.

5.5. Metin Seçimi

Ders kitabı yazarları öğretim programındaki ünitelerde sıralanan kazanım, önerilen etkinlik ve verilen açıklamaları dikkate alarak aşağıdaki hususları da göz önünde bulundurmak suretiyle metin seçmelidir:

1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Metinlerde Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı ifadeler yer almamalıdır.
3. Metinlerin millî kültürümüze, ahlâk anlayışımıza, yasalarımıza, geleneklerimize, örf ve âdetlerimize, milletimizin bölünmez bütünlüğüne uygun olmasına özen gösterilmelidir.
4. Siyasi kutuplaşmalara yol açacak bölücü ve ideolojik metinlere yer verilmemelidir.
5. Metinler, dersin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
6. Seçilecek metinler sınıf ve yaş seviyesine uygun olmalıdır.
7. Seçilen metinler öğrencileri iyiye, güzele, doğruya yöneltmeli; iyi alışkanlıklar kazandırmalıdır.
8. Metin seçiminde dönemin edebî zevkini temsil etme ve edebî değer taşıması gibi hususlar ön planda tutulmalıdır.
9. Aynı dönemi temsil eden şair ve yazarlardan alınan metinler, dönemin özelliklerini birlikte yansıtacak nitelikte olmalıdır.

10. Seçilen metinler, dil özellikleri bakımından dönemin ve türünün özelliklerini yansıtmalıdır.
11. Dünya edebiyatından seçilen metinler, aslına uygun çevirilerden alınmalıdır.
12. Metin seçiminde öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirme, hayal dünyalarını zenginleştirme, ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarma gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.
13. Sanat metinlerinin sanat değerleriyle, öğretici metinlerin de öğreticilik işlevleriyle dönemlerini en iyi temsil eden eserler arasından seçilmesine özen gösterilmelidir.
14. Metinler, ele alınacak konuya uygun uzunlukta olmalıdır.
15. Metinlerde çeşitliliği sağlamak ve öğrencilerin farklı metinlerle karşılaştırmak amacıyla aynı sınıfta aynı sanatçıdan zorunluluk olmadıkça ikinci bir metin seçilmemelidir.

5.5. Ders Kitaplarının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Diğer Hususlar

1. Ders kitaplarında ders işlenişi “hazırlık, inceleme/uygulama, anlama–yorumlama, değerlendirme” süreçlerinden oluşur.
2. Hazırlık bölümünde konuyu aydınlatıcı kısa ve açık açıklamalara yer verilmeli, kullanılacak terimler kısaca tanımlanmalıdır. Ayrıca konuyla ilgili öğrencilerin ufkalarını açacak, dikkat çekici ve güncel olanla ilişki kuracak tarzda etkinlikler düzenlenmelidir.
3. “İnceleme/Uygulama” bölümünde kazanımları gerçekleştirmek üzere seçilen metin ve metin parçaları ünitedeki kazanımlar doğrultusunda incelenir. Dil ve anlatım dersi beceri kazandırmayı amaçladığı için bu süreçte sözlü ve yazılı uygulama etkinlikleri düzenlenir.
4. Anlama ve yorumlama sürecinde; incelenen metinlerden elde edilen sonuçların öğrenciler tarafından yazılı ve sözlü olarak ifade edilmesine imkân sağlanmalıdır. Bu amaçla bu bölümde özgün etkinlik ve sorular düzenlenmelidir.
5. Değerlendirme bölümünde, önceki süreçlerde verilen kazanımların ne ölçüde öğrenildiğine yönelik çalışmalar yapılır. Bu bölümde farklı soru çeşitleriyle değerlendirmeye imkân tanınmalıdır.
6. Programda yer alan kazanımlar metin ve metin parçalarından hareketle verilmelidir. Her kazanım için ayrı bir metin/metin parçası kullanılmasına gerek yoktur. Aynı metin parçasından hareketle birden fazla kazanım verilebilir.
7. Ders kitabında yer alacak metin veya metin parçaları kendi içinde yapı ve anlam bütünlüğü taşımalıdır.
8. Seçilen metinlerde eğitime öğretim faaliyetlerinin amaçlarına uygun olmayan ifadeler üç noktayla (...) gösterilmek kaydıyla çıkarılmalıdır.

6. KAZANIMLARIN ÜNİTELERE GÖRE DAĞILIMI

DOKUZUNCU SINIF HEDEF-KAZANIM TABLOSU

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI
I.ÜNİTE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR	10
II. ÜNİTE: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ	5
III. ÜNİTE: SES BİLGİSİ VE TELAFFUZ (SÖYLEYİŞ)	9
IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ	15
V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ	16
VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ	18
TOPLAM	73

ONUNCU SINIF HEDEF-KAZANIM TABLOSU

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI
I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL	9
II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ	21
III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ	94
TOPLAM	124

ON BİRİNCİ SINIF HEDEF-KAZANIM TABLOSU

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI
I. ÜNİTE: METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI	2
II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER	90
III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM	21
TOPLAM	113

ON İKİNCİ SINIF HEDEF-KAZANIM TABLOSU

ÜNİTELER	KAZANIM SAYISI
I. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ	61
III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM	60
IV. ÜNİTE: BİLİMSEL YAZILAR	14
TOPLAM	135

7. DOKUZUNCU SINIF
ÜNİTELER, AMAÇLAR, KAZANIMLAR

I.ÜNİTE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR		
1.İletişim Ünitenin bu konusunun ilk iki kazanımını gerçekleştirmek için problem çözme yöntemi, soru-cevap tekniğiyle birlikte kullanılmalıdır. Öğretmen, öğrencilerden hiçbir şey yapmadan, yazmadan, konuşmadan, işaretleşmeden, birbirine bakmadan iki-üç dakika oldukları yerde durmalarını ister. Öğrencilere, bu hâlin sürdürülmesinin mümkün olup olmayacağı konusunda ne düşündüklerini sorar. Daha sonra: “İletişim nedir?”, “Dille gerçekleşen iletişimin, diğer iletişimlerden farkı nedir?” sorularıyla problem ortaya konur. Grupları oluşturan öğrenciler, ders kitabına alınan metinler, önerilen etkinlikler, programda verilen açıklamalardan ve kazanımlardan hareketle problemi çözerler. Öğretmen, dil ve iletişim konusunda hazırladığı soruları öğrenci gruplarına yöneltir. Alınan cevaplar, birlikte değerlendirilerek dilin özelliklerinin ve işlevlerinin kavranması sağlanır. Öğrenci grupları, dilsiz gerçekleştirilen iletişimle dille gerçekleştirilen iletişim arasındaki farkları belirlerler; dille gerçekleştirilen iletişimin diğerlerinden üstün olmasının sebeplerini araştırırlar ve bir iletişim tablosu çizerek iletişim esnasında dilin hangi işlevlerde kullanıldığını belirlerler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. İletişimin önemini ve değerini sezer.	👤 Öğretmen, öğrencilerden hiçbir şey yapmadan, yazmadan, konuşmadan, işaretleşmeden, birbirine bakmadan iki-üç dakika oldukları yerde durmalarını ister. Öğrencilere, bu hâlin sürdürülmesinin mümkün olup olmayacağı konusunda ne düşündüklerini sorar.	
2. İletişimde yer alan öğeleri belirler.		[!] İletişimde gönderici, alıcı ve ileti ilişkisi açıklanır. Her türlü iletişimde gönderici, alıcı ve gönderilecek bir ileti olduğu; iletişimin bir bağlamda gerçekleştiği, gönderici ile alıcı arasında ilişkiyi sağlayan bir kanal olduğu, iletinin bir iletişim kanalıdan bir şifre aracılığıyla gönderildiği vurgulanır.
3. Gönderici-alıcı ilişkisinde göstergelerin yerini ve önemini fark eder.	👤 Öğrencilerden bir resim ve bir şehir planı getirmeleri istenir. Bunlarla nasıl iletişim sağlandığı, resmin ifade ettikleri; şehir planının verdiği bilgiler dille getirilerek tartışılır. 🏠 Öğrenciler doğal göstergeler, sosyal göstergeler ve dil göstergelerinin özelliklerini araştırırlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Göstergenin kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen nesne, görünüş ve olgu olduğu, her göstergenin bir gösteren bir de gösterilen yanı bulunduğu, göstergenin birbirinden ayrılması mümkün olmayan ses ve anlam birimlerinden oluştuğu açıklanır. ▪ Göstergelerin ayırıcı özellikleri üzerinde durulur. ▪ Dil göstergelerinin diğer göstergelerden farklılığı sezdirilir. İnsanın anlatma yeteneğinin en gelişmiş aracının dil olduğu fark ettirilir. ▪ Dilin ruh hâlleri ve duyguların anlatılmasında da kullanılabileceği; dil göstergelerinin kendi anlam ve değerlerinden başka anlamları da ifade etmeye elverişli oldukları açıklanır. ▪ Ses taklidi ile oluşan dil göstergeleri dışındaki göstergelerin nedensiz olduğu hatırlatılır. ▪ Göstergelerin anlam bakımından kullanıldıkları yer ve zamana göre yeni değerler kazandığı belirtilir. ▪ Göstergebilimin gösterge sistemlerini inceleyen çalışma alanı olduğu, göstergebilimin göstergeler üzerine kurulduğu belirtilir.
4. İletişimde bağlamın önemini fark eder.	🏠 Öğrenciler, bir pazar yerinde, bir alışverişte ya da bir derste bağlamın nasıl oluştuğunu araştırırlar. Araştırma sonuçlarını yazılı olarak ifade eder ve arkadaşlarına okurlar.	[!] İletişime katılan unsurların birlikte meydana getirdikleri ortama “bağlam” denildiği vurgulanır.

I.ÜNİTE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR		
2. İnsan, İletişim ve Dil		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Dil-insan ilişkisini belirler.	 Öğrenciler, dilin oluşumu ve gelişimini araştırırlar. Araştırma sonuçlarını arkadaşlarıyla paylaşırlar.	[!] Dilin oluşumu açıklanarak insanın dil yetisine sahip bir varlık olduğu, dil yetisi çevresinde iletişim etkinliğinin gerçekleşmeye başladığı, iletişimin anlaşmayı sağlamak için gerçekleştiği, işaretle anlatmadan sembollerle anlatmaya geçiş için zamana ihtiyaç olduğu vurgulanır.
2. Dille gerçekleştirilen iletişimle diğer iletişimler arasındaki farklılıkları sezer.		[!] Dil dışındaki iletişim araçlarına örnekler verilerek bunların iletişim sağlamadaki etkinliği tartışılır, dille gerçekleştirilen iletişimin diğer araçlarla gerçekleştirilenden çok daha kullanışlı olduğu belirtilir. ▪ Dille gerçekleşen iletişimin resim, şekil, işaret ve vücut diliyle gerçekleştirilen iletişimden çok daha kullanışlı olduğu vurgulanır. ▪ Dille gerçekleştirilen iletişimin, gelecek zamanlara aktarılmak üzere, saklanabildiği belirtilir.

3. Dilin işlevlerini açıklar.	 Öğrenciler gruplara ayrılır, gruplar dil ve iletişim arasındaki ilişkiyi tartışır.	[!] Dilin işlevlerinin açıklanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Dilin işlevleri açıklanırken iletişim tablosundan hareket edilir. ▪ İletişim tablosunda; gönderici, alıcı, ileti, bağlam, kanal ve dilin yer aldığı belirtilir. ▪ İleti, dilin göndergeyi olduğu gibi ifade etmesi amacıyla düzenlenerek oluşturulmuşsa dilin “göndergesel işlev”de, ▪ İleti, göndericinin iletinin konusu karşısındaki duygu ve heyecanlarını dile getirme amacıyla oluşturulmuşsa dilin “heyecana bağlı işlev”de, ▪ İleti, alıcıyı harekete geçirmek üzere düzenlenmişse dilin “alıcıyı harekete geçirme işlevi”nde, ▪ İleti, kanalın iletiyi iletmeye uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla düzenlenmişse “kanalı kontrol işlevi”nde, ▪ İleti, dille ilgili bilgiler vermek üzere düzenlenmişse “dil ötesi işlev”de, ▪ İletinin iletisi kendinde ise dilin “şiiirsel (poetik) işlev”de kullanıldığı vurgulanır. ▪ Dil, “şiiirsel işlev”de kullanıldığında iletinin iletmek istediğı hususun, iletinin kendisinde aranması gerektiğı vurgulanır. Bu durumda iletinin kendi dışında herhangi bir şeyi, herhangi bir olguyu ifade etmediğı, yansıtmadığı ve objenin iletinin kendisi olduğu vurgulanır. Bunun, iletinin insandan, hayattan ve yaşanan dünyadan soyutlanması anlamına gelmediğı belirtilerek sanata özgü gerçekliğe dikkat çekilir. ▪ Edebî metinlerde, şiiirsel işlevin hâkimiyetinde dilin diğer işlevlerinin de kullanıldığı belirtilir. Bazı metinlerde, birkaç işlevin birlikte kullanılabileceğı sezdirilir.
-------------------------------	--	--

I.ÜNİTE: İLETİŞİM, DİL VE KÜLTÜR

3. Dil-Kültür İlişkisi

Bu konunun işlenişinde, iikili gruplar oluşturan öğrenciler, ders kitaplarındaki metinler ve öğretmenin, programda yer alan açıklamalar doğrultusunda yapacağı yönlendirmeler başta olmak üzere, farklı kaynaklardan yararlanarak dil-kültür arasındaki ilişki ağının özelliklerini belirlerler. Her grup, bu ilişki ağını oluşturan bir hususu bir kartona yazar ve bunları sınıfta sergiler. Ünitenin sonunda öğrenciler, kültür-dil ilişkisini oluşturan öğeleri maddeler hâlinde yazarlar. Öğrenciler sonra daha büyük gruplara ayrılıp ana dilinin, neden o dili konuşan insanların kimliği olduğunu tartışır. Uzlaştıkları ortak görüşleri maddeler hâlinde sıralarlar.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Dil-kültür ilişkisini belirler.	👥 Öğrenciler dil-kültür ilişkisini araştırır.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Dilin toplum hâlinde yaşamadaki önemi, - İnsanın dille düşündüğü, dille hissettiği; dilin kültür alanının oluşmasını sağladığı, - Dilin ulusal kimliğin oluşmasındaki rolü ve önemi, - Kültür ve sanat etkinliklerinin dille gerçekleştirildiği, - Kültür ürünlerinin, bilimsel buluşların, kişisel tecrübelerin kuşaktan kuşağa dille anlatıldığı ve aktarıldığı vurgulanır.
2. Coğrafi ve siyasi ayırmadan kaynaklanan farklılıkları belirler.	👥 Öğrenciler Türkçenin özelliklerini araştırır. 👥 Öğrenciler; lehçe, ağız terimlerinin anlamlarını araştırır.	[!] Türkçenin özellikleri ve yayıldığı coğrafya ile lehçe ve ağız terimleri üzerinde durulur. Bir ülkedeki ağızlardan birinin çeşitli sebeplerden ortak kültür dili durumuna geldiği, ortak kültür dilinin ülkenin resmî dili olduğu vurgulanır.
3. Kullanımdan kaynaklanan dil farklılıklarını açıklar.	👥 Öğrenciler, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılıkları araştırır. Araştırma sonuçlarına ait düşüncelerini ifade eden yazılar kaleme alır, yazdıklarını arkadaşlarına okurlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılıklar açıklanır. - Yazı dilinin ortak kültür dili temelinde şekillendiği, ilmî dilin de yazı dili üzerine kurulduğu; insanların sözlü iletişimde başvurdukları dile konuşma dili dendiği; konuşma dilinde ses tonu, söyleyiş tarzı ile el, yüz ve vücut hareketlerinin de rolü olduğu açıklanır. - Tarih boyunca kendilerine özgü kültürü, edebiyatı ve medeniyeti olan milletlerin yazı dili olduğu belirtilir. - Her ülkede farklı meslek gruplarının kendi aralarında jargon adı verilen nispeten farklı bir dil kullandıkları; argonun, dilin söz veya söz kümesi düzeyindeki birimlerine bir grubun verdiği yeni anlam ve değerlerle oluştuğu vurgulanır.

II. ÜNİTE: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ		
1. Dillerin Sınıflandırılması Öğrenci grupları, köken bakımından dünya dillerini araştırır ve harita üzerinde gösterirler. Yapı bakımından dünya dillerini araştırırlar ve bunları da harita üzerinde işaret ederler. Bu haritada, Türkçenin konuşulduğu yerleri farklı bir renk veya işaretle belirtirler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Dil ailelerinin oluşumunu açıklar.	 Öğrencilerden, gruplara ayrılarak köken bakımından dil aileleri ve özellikleri hakkında bilgi toplamaları istenir. Bulgular sınıfta ayrı ayrı sunulur. Dil ailelerine ait yerler, harita üzerinde gösterilir.	[!] Diller arasında ses sistemi, yapı, söz dizimi bakımlarından benzerliklerin dil ailelerini oluşturduğu belirtilir.
2. Dillerin sınıflandırılmasında esas alınan ölçütleri kavrar.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Dillerin hangi yönlerden sınıflandırıldığı üzerinde durulur. Dillerin köken bakımından, Hint-Avrupa dilleri, Hami-Sami dilleri, Çin-Tibet dilleri, Altay dilleri, Bantu dilleri gibi gruplara ayrıldığı belirtilir. - Yapı bakımından dillerin tek heceli, eklemeli (bitişken) ve çekimli (bükümlü) biçiminde sınıflara ayrıldığı açıklanır.
3. Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini belirtir.		[!] Türkçenin köken bakımından Altay dilleri arasında yer aldığı, yapı bakımından eklemeli bir dil olduğu belirtilerek Türkçenin ana dili olarak kullanımının yaygınlığına dikkat çekilir. Türkçenin coğrafyası üzerinde durulur.

II. ÜNİTE: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ		
2. Türk Dilinin Tarihî Gelişimi ve Türkiye Türkçesi		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Türk dilinin tarihî gelişimini dönemlere ayırır.	🏠 Öğrenciler, “Türk” sözünün ilk defa hangi yüzyılda kullanıldığını araştırırlar.	[!] Türk dilinin tarihi gelişiminin dönemlere ayrılmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Türk dilinin tarihsel gelişiminin ana hatları belirtilir. ▪ 13 yy’ın eski Türkçenin bir kırılma noktası olduğu, bu tarihten sonra Oğuzların Anadolu’ya yerleşmesiyle birlikte eski Anadolu Türkçesi adı verilen yeni bir yazı dili olduğu vurgulanır. ▪ Batı Türkçesi de denilen bu dönemin Osmanlı Türkçesi ile devam ettiği bu gün konuşulan Türkiye Türkçesinin de Batı Türkçesinin İstanbul ağzı temelinde şekillendiği ifade edilir. ▪ Doğu Türkçesinin Hakaniye ve Çağatay Türkçesi biçiminde devam ettiği, 20. yüzyıl başlarında Orta Asya coğrafyasında uygulanan dil politikaları neticesinde Kırgızca, Kazakça, Özbekçe gibi Türk yazı dillerinin ortaya çıktığı belirtilir. ▪ Yukarıda belirtilenlerden hareketle Türk dilinin tarihi dönemlere ayrılmasında hangi kıstasların etkili olduğu vurgulanarak tarihî dönemlerin ayırıcı özelliklerine değinilir. ▪ Türk sözünün ilk defa hangi yüzyılda kullanıldığı üzerinde durulur.
2. Anadolu’da Türkçenin yazı dili olarak gelişimini açıklar.	🏠 Öğrenciler, Anadolu’da Türkçenin gelişmesine hizmet eden önemli eserler ve yazarları hakkında bilgi toplarlar.	[!] Anadolu’da Türkçenin Oğuz ağzı temelinde şekillendiği vurgulanır ve <i>özellikleri üzerinde durulur.</i>

III. ÜNİTE: SES BİLGİSİ VE TELAFFUZ (SÖYLEYİŞ)		
1. Türkçenin Ses Özellikleri Bu ünitedeki etkinlik, açıklama ve kazanımlarda belirtilen hususlar metinler üzerinde uygulamalı olarak verilmelidir. Uygulamada öğrenciler aktif duruma getirilmeli, öğretmen öğrencilere rehber olmalıdır. Farklı kültür ve zevk seviyelerine hitap eden metinlerde kelimelerin söylenmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar gösterilir. Bunlarla ilgili uygulamalar yapılır.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Türkçedeki seslerin özelliklerini açıklar.		[!] Ünlü ve ünsüzler sınıflandırılarak özellikleri belirtilir.
2. Türkçedeki ses uyumlarının oluşumunu kavrar.	🗣️ Öğrencilere, bir metin parçası üzerinde, kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan kelimeler ve ekler buldurulur. Ses uyumlarına aykırı durumların nedenleri tartışılır.	[!] Ünlü uyumlarının Türkçenin ek düzeniyle ilişkisine dikkat çekilir.
3. Ses olaylarının oluşumunu kavrar.	🗣️ Bir metin parçası üzerinde, ünsüz yumuşaması, ünlü ve ünsüz düşmesi, ünlü-ünsüz türemesi ve ünlü daralması gibi ses olayları gösterilir; sebepleri açıklanır. 🗣️ Öğrencilerden herhangi bir günlük konuşmayı yazıya aktarmaları istenir. Yazıdaki ses olayları ile ilgili kurallar tartışılır. 🗣️ Öğretmen tarafından, herhangi bir metinden bir bölüm öğrencilere yazdırılır. Sonra metin tahtaya yazılır ve ses olayları açısından incelenir.	[!] Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Ünlü ve ünsüzlerin özelliklerinden hareketle ses olaylarının oluşumu üzerinde durulur. ▪ Ses olaylarının verilisinde metinlerden hareket edilir.

III. ÜNİTE: SES BİLGİSİ VE TELAFFUZ (SÖYLEYİŞ)

2. Telaffuz (Söyleyiş)

Bu bölümde, dili doğru, güzel ve etkili kullanmada telaffuzun önemi üzerinde durularak dilde sesin o dili doğal olarak konuşan topluluğun üstün bir değeri olduğu gösterilir. Yabancı kaynaklı sözlerin Türkçenin ses akışına uyarak değiştiği ve Türkçeleştiği örneklerle dikkatlere sunulur. Bu üniteye başlamadan öğretmen çevre ve okulda gördüğü telaffuz hatalarını belirlemeli, bu hatalar üzerinde durmaya imkân verecek metinler seçmelidir. Bu metinlerin kültür ve zevk seviyesi alt seviyede olmamalıdır.

Gruplara ayrılan öğrenciler, güzel konuşmanın önemini tartışır; güzel konuşmak için neler yapılması gerektiğini ifade edecek bir sunum hazırlarlar.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Ses ve telaffuz ilişkisini fark eder.	Kitaptaki bazı metinler öğrencilere okutulur. Telaffuzunda güçlük çekilen ses ve kelimeler üzerinde durulur. Öğrenci grupları, konuşmalarda rastlanan ses kusurlarını, bunların konuşma üzerinde olumsuz etkilerini ve bu etkilerin giderilme yöntemlerini araştırıp tartışır. Grup sözcüleri çalışma sonuçlarını sınıfa sözlü olarak sunarlar. Öğrenciler, “kırtırdım, koşullaştırılmışlık, çürütücülerde” örneklerinde olduğu gibi aynı sesin tekrarlandığı kelimelerin kulağa hoş gelip gelmediğini tartışır.	[!] Ses ve telaffuz ilişkisi üzerinde durulurken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Konuşmada seslerin özelliklerini bilmenin, onları doğru ve güzel telaffuz etmenin önemine dikkat çekilir. Türkçedeki ünlü ve ünsüzlerin söyleniş özellikleri üzerinde durulur. - Telaffuzda boğumlamanın önemi ve boğumlama kusurları belirtilir. Boğumlamanın; seslerden oluşan heceleri gerekli ses değerlerini vererek bazı sesleri ve heceleri atlamadan, değiştirmeden doğru, güzel ve iyi anlaşılabilir biçimde söylemek olduğu vurgulanır. - İnsan hançeresinde aynı veya yakın kaynaklardan çıkan seslerin bir kelimede veya birbirine yakın kelimelerde kullanılmasının ifadenin ses bakımından kusurlu olmasına sebep olacağı belirtilir. - Ünlü ve ünsüzlerle ilgili ses olaylarını uygulamamanın telaffuz kusuruna neden olacağı örneklerle gösterilir.
2. Yazı ile telaffuz ilişkisini gösterir.	Bir insanın söyleyebileceği seslerle alfabedeki işaretler karşılaştırılır. Seslerin sayısının bu işaretlerden çok daha fazla olduğu örneklerle gösterilir. Öğrencilerden yerel söylenişe göre yazılmış metinler bulup getirmeleri istenir. Bu metinlerdeki kelimelerin, yazı dilindeki şekliyle nasıl telaffuz edileceği konusunda çalışmalar yapılır. Öğrenciler “g, ğ, k” seslerinin söyleniş özelliklerini araştırır. “Kim, kök, köz, kömür” kelimelerindeki “k” ile “kaya, karınca, kadın, kalp” kelimelerindeki “k”nın farklılığını açıklarlar. “Gel, göz, gör, gaz, guguk, yağmur, değil” kelimelerindeki g ve ğ’nin söyleniş farklılığını sezerler.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Seslerin telaffuza göre farklı ses değerleri kazandıkları, bu ses değerlerinin tamamının alfabedeki işaretlerle gösterilmesinin mümkün olmadığı, - Bu sebeple kelimelerin yazılışıyla söylenişlerinin her zaman örtüşmediği açıklanır. - Hiçbir dilin yazıldığı gibi okunmadığı vurgulanır. - Yazı dilindeki bir işaretle, konuşma dilinde birden fazla sesin gösterilebileceğine örnek verilir. - Konuşma esnasında meydana gelen duraklamaların, soluk alıp vermeyeyle ilişkisi açıklanarak bunların yazı dilinde noktalama işaretleriyle karşılandığı belirtilir.

3. Vurguyla ilgili kuralları uygular.	 Öğrenciler, dinledikleri tiyatro sanatçılarına ait metinlerde durakların ve vurguların nasıl ve nerede yapıldıklarını belirlerler. Benzer konuşmalar hazırlarlar, kendi konuşmalarını önce vurgusuz, duraklama yapmadan okurlar; sonra vurgu ve duraklamalara dikkat ederek okur veya söylerler.	[!] Türkçede vurgunun genellikle son hecede olduğu, orta hecenin vurgusuz olduğu, bazı eklerin vurguyu kendilerinden önceki heceye attığına dikkat çekilir. Vurgunun bazı durumlarda anlam belirleyici özelliği olduğu örneklerle gösterilir.
4. İfadenin gerektirdiği biçimde tonlama yapar.	 Bağlama göre değişen ses ve söyleyiş dikkate alınarak tonlama egzersizleri yaptırılır.	[!] Şarkılarda olduğu gibi konuşmada da seslerin ton dereceleri olduğu; insan sesinin kalın, orta, tiz olmak üzere yükseklik bakımından üç temel tona ayrıldığı belirtilir.
5. Ses akışını bozan durumları gösterir.	 Seçilen metinler sınıfta okutulur: ses akışı ve söyleyişin nasıl düzenlendiği gösterilir. İnsan sesi ve söyleyişle mekanik ses arasındaki farklılık üzerinde durulur. Bu kazanım seçilen kısa metin parçaları okunarak gerçekleştirilmelidir.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Konuşmada sesin nasıl kullanıldığına dikkat çekilir. ▪ Konuşma esnasında kelimeleri aynı tonda söylemeyiip yaşanan duygu hâline ve alıcıda uyandırılmak istenen etkiye göre sese bir akış kazandırıldığı vurgulanır. ▪ Bir doğal söyleyişin, bir de onun bozulması sonucu meydana gelen yapmacık söyleyişin özelliği üzerinde durulur. Yapmacık konuşmanın dinleyiciyi rahatsız ettiği hissettirilir. ▪ Bir cümlede veya birbirini takip eden cümlelerde aynı seslerin art arda tekrarının anlatımın bozulmasına sebep olacağı hatırlatılır. ▪ İsim tamlamalarında ikiden fazla yapılan zincirlemenin bir anlatım kusuru olacağı, aynı ekle yapılan tamlamaların bir cümlede art arda kullanılmasının ifadeyi ses bakımından kusurlu kılacağı vurgulanır.
6. Bir dilin ses terbiyesi ve konuşma biçiminin tarihi zamanın akışı içinde insani ilişkiler çevresinde gerçekleştiğini sezer.	 Öğrencilerden Türkçeyi güzel konuşan bir kişinin konuşmasını kaset veya CD'den defalarca dinlemeleri ve bu konuşmayı diğer insanların konuşmalarıyla karşılaştırmaları istenir.	[!] Telaffuzu kusurlu öğrencilere tiyatro sanatçılarının konuşmalarını içeren ses bantları dinlemeleri önerilir.

IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ

1. Kelimede Anlam ve Kavram

Bu üniteye başlamadan önce öğrencilere geçmiş yıllarda kelimenin yapısıyla ilgili öğrendikleri hatırlatılır.

Öğrenciler metinlerden hareketle kelimelerin kullanıldıkları yerde yeni anlam ve değerler kazandıklarını belirler. Sonra da kelimenin ilk anlamlarını merkeze almak üzere, kazanabileceği anlam değerleri bir daire oluşturacak biçimde yazarlar. Bunlar arasındaki ilişkiler tartışılır. Bir cümlede belli kelime ve kelime grubunun aynı anlama gelen diğer dil birliklerine neden tercih edildiği sorgulanır.

Bir kısa metinde kelimelerin ilk anlamları ve kullanım anlamlarının yanı sıra birlikte kullanıldıkları diğer dil öğeleriyle ilişkilerinden dolayı, yeni değerler kazanıp kazanmadıkları tartışılır.

İncelenen metinlerde deyim ve terimler bulunur; eş anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerin listesi hazırlanır, anlam genişlemesi ve anlam daralmasına örnek olabilecek kelimeler araştırılır.

“Anlam birimi olarak kelime” konusunda öğrencilerden yazılar kaleme almaları, afiş ve döviz gibi materyaller hazırlamaları istenir.

Kazanımların gerçekleştirilmesinde metin çeşitliliği sağlanmalıdır.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Kelimenin ses ve anlam kaynaşmasından oluşan bir yapı olduğunu fark eder.		[!] Kelimelerin, birbirinden ayrılması imkânsız olan gösteren ve gösterilenden oluştugu ; gösterilenin kelimenin kavram yönünün, gösterenin de ses imgesinin işareti olduğu vurgulanır.
2. Kelimede anlamın oluşumunu açıklar.	 Aynı kavram alanına giren kelimelerle ilgili anlam birimlere ayırma uygulamaları yapılır.	[!] Kazanımın işlenişinde; - Varlık, olay, duygu, düşünce ve hayallerin ses bileşimiyle simge hâline getirilerek kelimenin ortaya çıktığı örneklerle gösterilir. - Dilin anlamlı en küçük biriminin kelime olduğu belirtilir. - Her kelimenin anlamının anlam birimlerden oluşan bir bütün olduğu vurgulanır. - Anlamın var olandan hareketle gerçekleştirilen soyutlama olduğu vurgulanır.
3. Kelimelerin anlam oluşturmada birbirleriyle ilişkilerini belirler.	 Öğrencilerden aynı ve yakın anlama gelen kelimeleri alt alta yazmaları istenir. Böylece bir dizi elde edilir. Bu dizideki kelimelerden herhangi biri, duruma ve bağlama göre konuşma anında cümle içerisine yerleştirilir. “Kadın” için; eş, çocukların anası, hatun, hanımefendi, hanım... kelimelerinin dilimizde kullanıldığı hatırlatıldıktan sonra cümlede bunların hepsini birden kullanmanın mümkün olup olmadığı tartışılır. Duruma ve bağlama göre biri seçilir. Böylece eş anlamlılık çevresinde oluşan diziden seçilen bir kelime, cümlede kullanılan dizime aktarılır. Seçilen birkaç cümlede aynı uygulama yaptırılır.	[!] Kelimelerin anlam oluşturmada birbirleriyle ilişkisinin belirlenmesinde; - Konuşan veya yazan insanın cümlede sözleri art arda getirirken her an farklı seçeneklerden birini cümlesine yerleştirdiği belirtilir. Bu seçeneklerin kendi aralarında bir dizi oluşturduğu ifade edilir. Böylece dilde kelimelerin iki eksen etrafında birleşebileceği söylenir. Bunlardan birinin eş anlamlılık etrafında oluşan dizi olduğu (paradigmatik), diğerinin ise kelimelerin yan yana gelerek cümlelerin oluşmasını sağlayan dizi (syntagmatik) olduğu vurgulanır. - Bir kelimenin bir başka kelime yerine kullanılmasında anlam birimlerinin rolü ve değeri vurgulanır.

IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ		
2.Kelimelerin Farklı Anlamlarda Kullanımı		
[!] Farklı kullanımlar metinden hareketle gösterilir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Kelimelerin farklı anlam kazanmalarında nelerin etkili olduğunu belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Kelimenin anlamının, kullanım alanlarına ve diğer kelimelerle ilişkilerine göre farklılık kazandığı örneklerle açıklanır. ▪ Kelimelerin farklı anlamlarda kullanılmasında tarihsel, toplumsal gelişmelerin ve bireysel özelliklerin etkili olduğu belirtilir. ▪ Kelimelerin anlamlarından çok, kullanıldıkları yerde kazandıkları anlam değerlerinin önemli olduğu sezdirilir.
2. Kelimelerin sözlü ve yazılı iletişimde kazandığı farklı anlam değerlerini belirler.	 Öğrenciler; seçilmiş metinlerden hareketle “ilk anlam, kullanım anlamı, mecaz anlam, terim anlamı” söz ve söz gruplarıyla ne ifade edildiğini araştırır. Her birine örnekler verir. Öğrenciler, terimlerin nasıl oluştuğunu araştırırlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Kelimede çokanlamlılık üzerinde durulur. Kelimenin ilk anlamı ve bu ilk anlama bağlı olarak ortaya çıkan kullanım anlamları üzerinde durulur. ▪ Felsefenin kavram, sanatın imge, bilimin terim üzerine kurulduğu hatırlatılarak terimlerin anlamlarının kesin ve değişmez oldukları vurgulanır. ▪ Terimlerin, terimin kullanıldığı alanın uzmanlarının uzlaşmasıyla belirlendiği ve kesinlik ifade ettiği belirtilir.
3. Kelimelerin yan anlamlarını belirler.		[!] Yan anlamın, kelimenin kullanıldığı bağlamdaki çağrışım ve duygu değeri olduğu belirtilir.

IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ		
2.1. Anlam İlişkilerine Göre Kelimeler		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Eş anlamlı kelimelerin işlevini belirler.		[!] Eş anlamlı kelimelerin işlevlerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Kelimede eş anlamlılığın, farklı anlam alanlarına sahip kelimelerin anlam alanlarının çakışmasına dayandığı belirtilir. ▪ Dilde eş anlamlı kelimelerin bulunma nedenleri tartışılarak kültürlerarası etkileşimle eş anlamlılık arasındaki ilişkiye dikkat çekilir. ▪ Kelimede eş anlamlılıkla cümledeki eş anlamlılık arasında ilişki kurulur.
2. Zıt anlamlı kelimelerin işlevini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Eş anlamlılık ve zıt anlamlılığın kelime boyutuyla sınırlandırılmayıp anlam alanı boyutunda düşünülmesi gerektiği vurgulanır. ▪ Kelimenin olumsuzluk ifade eden eklerle kazandığı anlam değerleriyle zıt anlamlılığın farkı belirtilir.
3. Yakın anlamlı kelimelerin işlevini belirler.		[!] Eş ve yakın anlamlı kelimeler arasındaki farklılığa dikkat çekilir. Yakın anlamlılık ilişkisinin kurulmasında bağlamın rolü üzerinde durulur.
4. Eş sesli kelimelerin işlevini belirler.		[!] Eş sesli kelimelerin ilk anlam farklılığı üzerine kurulduğu, bu kelimelerin birbirinin mecazı olmadığı vurgulanır.

IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ		
2.2. Kelimelerde Anlam Değişimleri		
[!] Bu bölümdeki kazanımlar metin parçalarından hareketle gerçekleştirilir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Kelimelerdeki anlam değişimlerini açıklar.	👥 Öğrencilerden, bir kelimenin çeşitli dönemlerdeki kullanımının bulunduğu metinler istenir. Kelimenin değişik kullanımlarının sebepleri üzerinde tartışılır. 👥 Öğrenciler gruplara ayrılır. Her gruptan beşer kelimenin değişik dönemlerde kazandığı anlamları bulmaları istenir. Sebepleri üzerinde tartışılır.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Anlam genişlemesi, daralması ve başka anlama geçiş üzerinde durulur. - Kelimelerdeki anlam değişimlerinin nedenleri üzerinde durulur.

IV. ÜNİTE: KELİME BİLGİSİ		
3. Kelime Grupları		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Kelime gruplarının oluşum biçimlerini açıklar.	👥 Öğretmen tarafından farklı kelime gruplarından örnekler verilerek grubu oluşturan unsurlar arasında ilişkinin nasıl kurulduğu gösterilir.	[!] Kazanımın işlenişinde; - Türkçenin temel özelliklerinden biri olan ana unsurun sonda bulunması ilkesinin kelime gruplarının oluşumunda da geçerli olduğu vurgulanır. - Kelime grupları ile cümle öğeleri arasındaki ilişkiye dikkat çekilir.
2. Dilde kelime gruplarının varlık nedenlerini tartışır.		

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ

1. Cümlede Anlamın Oluşumu

Gruplara ayrılan öğrenciler, seçilmiş kısa metin parçalarındaki cümleleri, kendisini meydana getiren dil birliklerinden daha üst seviyede anlamlı birim hâline getiren hususları araştırırlar. Dil bilgisi kurallarıyla, cümleyi meydana getiren dil birlikleri arasındaki anlam ilişkilerinin birlikte anlama vücut verdiklerini gösterirler. Bunlardan biri olmadığı takdirde, anlamdan söz edilip edilemeyeceğini belirlerler. Cümlelerin anlam oluşturmadaki rolünü ve değerini araştırırlar.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Cümlede anlamın oluşumunu açıklar.	 Öğrenciler, farklı metinlere ait on cümle seçerler. Kelimeleri birleştiren dil bilgisi öğeleri arasındaki uyumu ve kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini araştırırlar. Öğrenciler, aynı cümlenin farklı bağlamlarda söylendiğinde anlam bakımından ne gibi değişiklikler göstereceğini tartışırlar. Öğrencilere bir yüklem verilir. Bu yüklem çerçevesinde çeşitli anlamlara gelebilecek cümleler kurmaları istenir.	[!] Cümlede anlamın oluşumu açıklanırken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Cümlenin, kelime ve kelime gruplarından tam bir yargı bildirmesiyle ayrıldığı vurgulanır. ▪ Cümlenin, bir anlam ifade etmek üzere anlamlı kelime ve kelime gruplarının bir kurala uygun biçimde düzenlenmesiyle oluştuğu; cümledeki dil birlikleri arasında anlam ilişkisi bulunduğu, buna da “bağdaştırma” dendiği vurgulanır. ▪ Cümlede anlamın cümleyi meydana getiren kelime ve kelime gruplarının anlamlarının toplamı olmadığı belirtilir. ▪ İletişimde, gönderici durumundaki kişi ile alıcı durumundaki kişi ve kişiler arasındaki ilişkinin cümlede anlamın oluşmasında rolü olduğu açıklanır. Cümlenin bu özelliğinin bağlamla ilgisi üzerinde durulur. Belli bir bağlamı olmayan cümlenin anlam bakımından soyut olduğu söylenir. ▪ Cümlede anlamın oluşması açıklanırken dil birliklerinin dil bilgisi öğeleriyle birleşmesi; anlam değerleri bakımından birbirini tamamlaması üzerinde durulması gerektiği vurgulanır. ▪ Cümlede anlamın oluşumunda yüklem ve özne-yüklem ilişkisinin rolü üzerinde durulur.

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ

2. 2. Bildirdikleri Kiplere Göre Cümleler

2.1. Haber Cümleleri

Gruplara ayrılan öğrenciler, seçilmiş metin ve metin parçalarını, kazanımlarda belirtilen hususları, etkinlik ve açıklamalarda dile getirilenlerden de yararlanarak incelerler. Haber cümlelerinin nerede, niçin ve nasıl kullanıldığı belirlenir. Haber cümlelerinde dilin hangi işlevde kullanıldığı tespit edilir.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Haber cümlelerinin işlevlerini belirler.	🏠 Öğrenciler, haber cümlelerine hangi metinlerde daha çok yer verildiğini araştırırlar. 📺 Öğrenciler iletişim tablosundan hareketle, dilin göndergesel işlevinin; heyecana bağlı işlev ve alıcıya harekete geçirme işlevlerinden farklılığını belirlerler. 🏠 Öğrenciler, gündelik hayatta haber cümlelerinin nerede, ne zaman ve nasıl kullanıldığını araştırırlar.	[!] Haber cümlelerinin işlevlerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Haber cümlelerinde dilin daha çok göndergesel işlevde kullanıldığı sezdirilir. - Haber cümlelerinin mekân ve zamana da bağlı olarak bu göndergeler hakkında bilgi, düşünce, kanaat ve tavır bildirdiği; göndergelerin durum ve görünüşlerini belirttiği; haber cümlelerinde kavram, eşya, olay, kişi ve görünüş gibi hususların cümlelerin göndergesi olduğu belirtilir. - Haber cümlelerinde kelime ve kelime grupları yalnızca göndergesel işlevde kullanıldığında cümlelerin anlamının nesnel olduğu; göndergesel işlevin heyecana bağlı işlevle zenginleştirilmesinin nesnel olanın kişisel değerlerle (öznel) anlatılmasını sağladığı açıklanır. - Bir eylemin gerçekleştiğini, gerçekleşmekte olduğunu, gerçekleşeceğini bildiren cümlelerin bilgi vermek veya bir konuda bilgisinin olduğunu belirtmekle görevli oldukları açıklanır. - Haber cümlelerinde verilen bilgilerin doğru ve yanlış olabileceği sezdirilir. - Haber cümlelerinin bilgi ve haber aktarmak üzere düzenlendiği; alıcı durumundaki kişinin verilen haber ve bilgi karşısındaki tavrına göre cümlede bazı düzenlemelere ihtiyaç olduğu belirtilir. - Dinleyicinin haberin doğruluğuna kanaat getirmesi için haberi pekiştiren söz ve söz gruplarının kullanıldığı söylenir. - Göndericinin verdiği haberin dile getirdiği bilginin doğruluğunu yemin ifade eden sözlerle bildirebileceği açıklanır. - Haber cümlelerinin dinleyicinin bilmediği bir hususu öğrettiğini veya dinleyenin bildiğinden söyleyenin de haberdar olduğunu ortaya koyduğu vurgulanır. - İsim cümlelerinin de haber kipindeki cümleler gibi bilgi vermek üzere düzenlendiği vurgulanır.
2. Haber cümlelerinde zamanının nasıl bildirildiğini açıklar.		
3. Gündelik hayattaki olayları anlatmak üzere haber cümleleri kurarak kısa metinler yazar.		

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ		
2.2. Dilek- İstek Cümleleri Gruplara ayrılmış öğrenciler seçilmiş metin ve metin parçalarında dilek-istek cümlelerini belirlerler. Dilek- istek cümlelerinde dilin hangi işlevde kullanıldığı tespit edilir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Dilek-istek cümlelerinin işlevlerini belirler.	 Öğrenciler, dilek-istek cümlelerinde dilin hangi işlevlerle kullanıldığını araştırırlar. Öğrenciler, farklı metinlerden seçilmiş konuyu kavratacak sayıda dilek-istek cümlesinde dil birliklerinin dil bilgisi ve anlam değerleri bakımından nasıl birleştiğini araştırırlar. Öğrenciler “bari, keşke, n’olaydı” gibi sözlerin dilek cümlelerindeki görevlerini tartışırlar.	[!] Dilek-istek cümlelerinin işlevlerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - İstenilen, tasarlanan bir eylemi, eylemler hakkında bir niyet ve duyguyu ifade eden cümlelere dilek-istek cümleleri dendiği hatırlatılır. - Dilek-istek cümlelerinin doğru ve yanlış olmalarına imkân bulunmayan cümleler olduğu, gerçekleşmesi mümkün olsun veya olmasın bir husus için duyulan özlemi ifade ettiği vurgulanır. - İstek, emir, gereklilik, dilek-şart cümleleri üzerinde durulur.
2. Dilek istek cümlelerini kullanarak metin yazar.		

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ

2.3. Haber ve Dilek Kiplerinde Soru

Kazanımların verilisinde metinlerden hareket edilir.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Soru cümlelerinin oluşumunu belirler.	 Öğrenciler okudukları metinlerden seçecekleri soru cümlelerinin işlevlerini ve oluşumlarını açıklarlar. Soru eki ve edatlarıyla düzenlenen soru cümlelerinde hangi ek ve edatların hangi işlevlerle kullanıldığını araştırır/tartışır. Soru zarflarıyla düzenlenen soru cümlelerinde hangi zarfların hangi işlevlerle kullanıldığını araştırır/tartışır. Soru zamirleriyle düzenlenen soru cümlelerinde hangi zamirlerin kullanıldığını araştırır/tartışır. Soru sıfatlarıyla düzenlenen soru cümlelerinde hangi sıfatların hangi işlevlerde kullanıldığını araştırır/tartışır.	[!] Soru cümlelerinin oluşumu belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ “Ne, kim, nasıl, hangi, kaç” gibi soru kelimeleri ile cümlede öğelerin ve onları tamamlayan kelimelerin sonuna “mi” soru edatı getirilerek soru cümleleri kurulduğu, vurguyla soru cümlesi düzenlenebildiği vurgulanır.
2. Soru cümlelerinin işlevlerini belirler.	 Okudukları metinlerden belirledikleri soru cümlelerini liste hâline getirir, bunların nerede ve niçin kullanıldıklarını açıklarlar.	[!] Soru cümlelerinin işlevleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Soru cümlelerinin iletişim tablosundaki göndericinin, yani konuşan kişinin bilmediği bir şeyi öğrenmek ve bildiği bir şeyin doğruluğunu teyit ve itiraf ettirmek üzere düzenlenen cümle çeşidi olduğu vurgulanır. ▪ Mutlaka cevap bekleyen soru cümlelerine “gerçek soru cümleleri” dendiği; gerçek soru cümlelerinde eylemin gerçekleşip gerçekleşmediğinin, anlaşılmayan bir hususun bulunup bulunmadığının sorulduğu sezdirilir. ▪ Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf durumundaki varlık ve kavramları öğrenmek için düzenlenen soru cümleleriyle anlaşılmayan bir hususu tekrarlatmak için düzenlenen cümlelere de gerçek soru cümleleri demek gerektiği belirtilir. ▪ Sözde soru cümlelerinde cevap beklenmediği; dikkat çekmek, dinleyen kişiyi uyarmak, sözü daha güzel ifade etmek maksadıyla soru cümlelerine başvurulabileceği söylenir. ▪ Rica, abartma, karşılaştırma ve sitem ifade etmek için de soru cümlesi kullanılabileceği vurgulanır. ▪ Art arda gelen soru cümlelerinde soru işaretinin son cümlenin sonuna konması gerektiği belirtilir.
3. Soru cümlelerini farklı işlevlerde kullanarak kısa metinler yazar.		[!] Öğrencilerin kendi metinlerini oluştururken yazılı metinlerden örnek almaları sağlanır.

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ		
2. 4. Haber ve Dilek Kiplerinde Olumluluk - Olumsuzluk		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Olumlu ve olumsuz fiil cümlelerinin kuruluş özelliklerini belirler.		[!] Biçim bakımından olumlu, anlamca olumsuz fiil cümlelerinin kuruluş özelliklerine dikkat çekilir.
2. Olumlu ve olumsuz isim cümlelerinin kuruluş özelliklerini belirler.	 Öğrenciler metinden “değil” edatı ile kurulan olumsuz isim cümleleri bulur, bu cümlelerde ifade edilen hususun başka nasıl dile getirilebileceğini tartışır.	[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Biçim bakımından olumlu, anlamca olumsuz isim cümlelerinin kuruluş özelliklerine dikkat çekilir. ▪ “Değil” edatı ile yapılan olumsuz isim cümlelerinin kuruluş özelliklerine dikkat çekilir. ▪ “Var, yok” kelimelerinin yüklem işleviyle kullanıldıkları cümlelerin anlam özelliklerine dikkat çekilir.
3. Farklı kuruluş özelliği taşıyan olumlu ve olumsuz cümlelerle kısa metinler yazar.		

V. ÜNİTE: CÜMLE BİLGİSİ		
3. Metinde Kazandıkları Anamlara Göre Cümleler		
Öğrenci grupları, seçilen metin parçalarında kullandığı yere ve duruma göre cümlelerin kazandıkları anlam değerlerini araştırır.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Cümlelerin metinde tamamlanan bir anlam birimi olduğunu fark eder.	 Betimleyici, açıklayıcı, öyküleyici, tartışmacı anlatımla yazılmış metinlerin her birinden seçilmiş cümleler verilir. Cümlelerin anlam özelliklerinin belirlenmesi istenir. Günlük bir gazetenin haber, sanat ve yorum yazıları cümlelerin anlam değerleri bakımından incelenir. Birer sayfalık bilimsel, öğretici ve olay anlatan yazılarda cümleler anlamları bakımından incelenir ve anlamları bakımından karşılaştırılır.	[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Cümlelerin metin içinde anlam ve değer kazandıkları vurgulanır. ▪ Yalnız başına cümlelerin anlamından söz etmenin yanılmaya sebep olabileceği sezdirilir. Ancak cümle düzeyinde de yapı-anlam kaynaşmasının varlığı hissettirilir.
2. Aynı düşüncenin farklı cümlelerle ifade edilebileceğini örnek vererek açıklar.		
3. Yakın anlamlı cümleleri ayırır.		
4. Bildirdiği duygu, düşünce ve kavramlara göre cümlelerin işlevlerini belirler.	 Tanım, karşılaştırma; nesnel, öznel ifade; doğrudan, dolaylı anlatım, betimleme vb. bildiren cümleler bulunur, bunların metne kazandırdığı anlam değerleri tartışılır.	[!] Sebep-sonuç, amaç, şart, açıklama, tanım, karşılaştırma, betimleme bildiren cümleler ile nesnel-öznel cümleler ve doğrudan-dolaylı anlatım cümleleri üzerinde durulur.

VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ		
1. Anlatım Birimi Olarak Paragraf Öğrenciler; kazanım, etkinlik ve açıklamalardan yararlanarak seçilmiş metin ve metin parçalarında paragrafların nasıl bir anlatım birimi olduğunu ifade ederler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Bir anlatım birimi olarak paragrafın oluşumunu açıklar.	 Öğrenciler, farklı yazarlardan farklı konuları ele alan en az beş paragraf seçer, okur, dinler; seçilen paragraflarda cümlelerin birbirine nasıl bağlandığını araştırırlar. Her paragrafın, cümlenin anlam kazanması için gerekli bağlama sahip olup olmadığını araştırırlar.	[!] Paragrafın oluşumunun açıklanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Paragrafın; yerine göre belli bir bağlamda kelime, kelime grubu, tek cümleden veya birden çok cümleden oluşan anlatım birimi olduğu belirtilir. ▪ Dildeki ses ve anlam birimlerinin, ifade edilecek bir husus etrafında dil bilgisi kurallarına göre birleşerek anlatım birimi olarak paragrafı oluşturduğu vurgulanır. ▪ Kelimede seslerin, cümlede kelimelerin, paragrafta cümlelerin, metinde paragrafların birer birim oldukları seçilen bir metinde gösterilir. Böylece paragrafın metni oluşturan birim olduğu açıklanır. ▪ Cümlenin; soyut anlam değerine sahip dil birimi olduğu, cümlenin herhangi bir bağlama ihtiyaç duymadan var olduğu ve bir bağlamda iletilebilen anlaşılabilir, değerlendirilebilir anlam kazandığı vurgulanır. ▪ Cümlenin yer aldığı bağlamla birlikte ifade edildiğinde ortaya paragraf adı verilen anlatım biçiminin çıktığı belirtilir.
2. Paragrafta anlamın bağlamla ilişkisini belirler.		[!] Belli bir bağlamda iletişime katılan ögeler bütünüünün çeşitli yönlerden birbirlerini tamamladıkları, birbirini tamamlayan ve birbiriyle ilişkili olan bu ögelerin birlikte bir anlatım birimi olan paragrafı oluşturdukları vurgulanır.

VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ		
2. Paragrafta Yapı		
Öğrenci grupları; kazanım, etkinlik ve açıklamalarda ifade edilenlerden hareketle, seçilmiş metinlerdeki paragrafları yapı bakımından değerlendirirler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Paragrafın yapısını belirleyen unsurları açıklar.		[!] Paragrafın yapısını belirleyen unsurların açıklanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Paragraftaki cümleler veya ifade kalıpları arasındaki ilişkinin paragrafın yapısını belirlediği, paragrafın anlamının paragraftaki cümlelerin anlamının toplamı olmadığı, paragrafın şekil ve anlam kaynaşmasından oluşan organik bir birlik olması gerektiği vurgulanır. - Anlatma birimi olan paragrafın, yer aldığı metne göre boyut kazandığı; anlatılan, tanıtılan, bildirilen konunun, yer, zaman ve kişilerle ilgi derecesinin paragrafın yapısını belirlediği vurgulanır. - Anlatıcının anlattığı konu, yer ve objeyle ilişkisinin paragrafın uzun veya kısa olmasını belirleyen öğelerden biri olduğu; iletişim biçimi, yeri, iletinin niteliği, alıcının, göndericinin durumu ve ileti kanalının paragrafın boyutunu birlikte belirlediği üzerinde durulur.
2. İyi bir paragrafta bulunması gereken özellikleri belirler.	 Bir paragrafta zaman bildiren, kişi bildiren, yer bildiren kelimeler çıkartılır. Paragrafın anlamındaki değişiklik ve eksiklikler sıralanır.	[!] İyi bir paragrafta bulunması gereken özelliklerin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - İyi düzenlenmiş bir paragraftan herhangi bir cümlenin çıkarılamayacağı vurgulanır. - Dili doğru ve güzel kullanmada söylenecek husus çevresinde dil ve anlam kaynaşmasının önemli olduğu vurgulanır. - Söylenmesi gerekenden az veya çok cümleye yer vermenin paragrafın yapısında düzensizliğe sebep olacağı belirtilir. - İfade edilmek istenilen hususa veya hususlara göre paragrafın düzenlenebileceği açıklanır. - Her paragrafın tek bir gösterge durumunda olduğu, gösterenin dil öğeleri ve dil bilgisi kuralları aracılığıyla ortaya konulduğu vurgulanır. - Gösterilenin de paragrafta kullanılan dil öğelerinin birlikte ifade ettikleri husus olduğu söylenir. - Dil bilgisi kurallarına ve anlam ilişkisine göre paragrafı meydana getiren unsurların birleştirildiği vurgulanır.
3. Paragraflar arasında bağlantıyı sağlayan söz veya söz gruplarını belirler.		

VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ		
3. Paragrafta Anlam ve Ana Düşünce Gruplar oluşturan öğrenciler; kazanım, etkinlik ve açıklamalarda ifade edilenlerden hareketle seçilmiş metinlerdeki paragrafların anlam ve ana düşüncelerini belirlerler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Paragrafta anlamın oluşumunu açıklar.	 Seçilmiş paragraflarda cümleler arasındaki anlam ilişkisini, her cümleyi bir harfle temsil ederek şemalaştırır. Ana düşünceyi temsil eden harfin diğerleriyle ilişkisini yorumlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Paragrafın anlamını belirleyen ögeler sezdirilerek anlamın paragrafta kullanılan dil öğelerinin bütününe birlikte ifade ettikleri anlam olduğu üzerinde durulur. - Her paragrafın, yapısı ve ana düşüncesiyle bileşenlerine indirgenemeyen bir bütün olduğu belirtilerek bütünlüğü oluşturan ögeler üzerinde durulur. - Paragrafta anlamın, iletişime katılan ögelerin yükledikleri rolle ilişkisine dikkat çekilir.
2. Paragrafın ana düşüncesini belirler.		[!] Paragrafta ana düşüncenin belirlenmesinde; - Paragrafta iletmek istenen iletinin en kısa ve açık ifadesinin ana düşünce olduğu belirtilir. - Paragrafta iletinin metnin tamamı dikkate alınarak ne, kim, nerede, ne zaman, nasıl, ne kadar gibi sorulara gerek duyulmayacak biçimde ifade edilmesinin gerekliliği vurgulanır. - Paragrafta ana düşüncenin ifade ediliş biçimleri üzerinde durulur.
3. Paragraftaki yardımcı düşüncelerin ana düşünceyle ilişkisini açıklar.		[!] Paragraftaki yardımcı düşüncelerin, paragrafın ana düşüncesi etrafında, ana düşünceyi değişik yönlerden destekleyen, tamamlayan, açıklayan ve onun doğruluğunu veya yanlışlığını kanıtlayan cümle ve ifade kalıpları olduğu sezdirilir.

VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ		
4. Paragrafta Düşünceyi Geliştirme Yolları Öğrenci grupları, seçilmiş metinlerde düşüncenin nasıl geliştirildiğini kazanım, etkinlik ve açıklamalardan yararlanarak belirlerler. Öğretmen, bu konuda hazırladığı soruları öğrenci gruplarına yöneltir; onların verdiği cevapları tartışmaya açar. Bütün öğrenciler, bu konuda söylenenlerden yararlanarak arkadaşlarının dış görünüşlerini ve ruh hâllerini konu alan yazılar yazarlar.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Paragrafta ana düşüncenin bağlam içerisinde hangi öğelerle geliştirildiğini belirler.		
2. Tanımlamanın işlevlerini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ■ Öğrencilerden tanım yapılan paragraflar bulmaları istenir. Bu paragrafların ortak yönlerini belirlemeleri istenir. ■ Düşünceyi zenginleştirmek ve belirgin kılmak; bağlamdaki öğeleri ve bunların düşünceyle ilişkilerini ortaya koymak için tanımlara ihtiyaç olduğu belirtilir. ■ İyi bir tanımın özellikleri üzerinde durulur. ■ Tanımlarda anlamın yoğunlaştırıldığı ve sınırlandırıldığı vurgulanır.
3. Karşılaştırmanın işlevlerini belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde; ■ Öğrencilerden karşılaştırma yapılan paragraflar bulmaları istenerek bu paragrafların ortak yönlerini belirlemeleri istenir. ■ Karşılaştırmanın özellikleri açıklanır. ■ Düşünce ve duygunun daha iyi anlatılması ve açıklanması amacıyla karşılaştırmalara başvurulabileceğini kavrar.
4. Tanık göstermenin işlevlerini belirler.		[!] Tanık göstermenin işlevleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ■ Öğrencilere, tanık göstermeye başvurulmuş paragraf örnekleri buldurulur. Bu paragrafların ortak yönlerini belirlemeleri istenir. ■ Paragrafta tanık göstermeye hangi durumlarda ihtiyaç duyulduğu, paragrafta ileri sürülen düşüncenin doğruluğunu, yanlışlığını, güzelliğini, çirkinliğini ifade amacıyla tanık gösterme yoluna gidildiği, kimlerin nasıl tanık gösterildiği üzerinde durulur. ■ Yersiz bir tanık göstermenin paragrafın ana düşüncesine ve varlık sebebine zararlı olacağı vurgulanır.
5. Örneklendirmenin işlevlerini belirler.	 Örnekleme paragrafları bulur, okur. Arkadaşlarının okuduğu paragrafları dinler. Paragrafların ortak yönlerini belirler.	[!] Paragrafta anlatılan düşünce ile ilgili okunan, bilinen ve kabul görmüş örneklerden yararlanılabileceğini vurgulanır.
6. Farklı düşünceyi geliştirme yollarından yararlanarak kısa metinler yazar.	 Tanımlamanın kullanıldığı paragraflar yazar. Arkadaşlarının yazdığı paragraflar hakkında düşüncelerini ifade eder.	

VI. ÜNİTE: PARAGRAF BİLGİSİ		
5. Metin ve Paragraf Öğrenci grupları, ders kitaplarındaki metinlerde veya seçilmiş başka metinlerdeki metin-paragraf ilişkisini konu alan bir paragrafı yazı yazarlar.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metin-paragraf ilişkisini belirler.		[!] Metnin bir iletişim aracı olduğu; paragrafın da bu iletişim aracının bir alt birimi olduğu hatırlatılır.
2. Paragrafların metinde kullanılış şeklini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Metinde, birbirini tamamlayan paragrafların farklı anlatım türleriyle oluşturulabileceğine dikkat çekilir. ▪ Bir metinde okuyucuyu bilgilendiren, okuyucuyu duygulandıran olağanüstünün ve komik olanın imkânlarını sunan paragrafların yer alabileceği belirtilir.
3. Duygu ve düşüncelerini bir paragrafta ifade eder.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Öğrencilerin çeşitli konu ve durumlara ilişkin duygu ve düşüncelerini paragraf boyutunda ifade etmeleri sağlanır. ▪ Anlatım türleri konusunda çeşitlilik sağlamak amacıyla -anlatım türleri üzerinde durulmaksızın- “Başınızdan geçen bir olayı anlatınız. Fiziksel ve ruhsal özelliklerine dikkat ederek tanıdığınız bir kişiyi anlatınız. Verilen konuda düşüncelerinizi açıklayınız.” gibi yönlendirmeler yapılır. ▪ Sınıfın durumu göz önüne alınarak mümkün olduğunca çok sayıda paragraf yazılması sağlanır.
4. Paragraflardan metin oluşturur.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Belirli bir tür vurgusu yapılmaksızın öğrencilerin belli konu ve durumlara ilişkin duygu ve düşüncelerini birbirini tamamlayan paragrafla ifade ederek metin oluşturmaları sağlanır. ▪ Sınıfın durumu göz önüne alınarak mümkün olduğunca çok sayıda metin yazdırılır.

8. ONUNCU SINIF ÜNİTELER, AMAÇLAR, KAZANIMLAR

I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL		
1. Sunum		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. İletişim ile teknolojik gelişme arasındaki ilişkiyi açıklar.		[!] Bilgisayar, ışık ve görüntü sağlayan aletlerin öğrenmeye getirdiği kolaylıklar üzerinde durulur.
2. Sunumun özelliklerini belirler.	🏠 Öğrenciler, slaytların (yansılarını) nasıl düzenleneceğini araştırırlar. Örnek slaytlar hazırlarlar.	[!] Sunumun özellikleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Bilgileri yenileyen, pekiştiren, hatırlatan, önemli noktaları öne çıkaran; bir çalışma sonucunu açıklayan; laboratuvar araştırmalarını sunan, anket sonuçlarını ifade eden; önemli olay ve olguları dile getirmek üzere yapılan konuşmalara sunum adı verildiği belirtilir. ▪ Sunumlarda dinleyici kitlesinin, konuya ilgi duyan kişilerden oluştuğu ve sunumda eldeki teknik imkânlardan yararlanmaya özen gösterildiği belirtilir. ▪ Sunum yapılabilecek konular üzerinde durularak sunumda amacın, bilgileri yenileme, araştırma ve anket sonuçlarını değerlendirme, bilime katkıda bulunma olduğu vurgulanır. ▪ Sunumu yapan kişinin sunumdan önce nelere, niçin dikkat etmesi gerektiği; sunum yerini daha önceden görmesinin, prova yapmasının, kullanacağı malzemenin kontrolünü kendisinin gerçekleştirmesinin yararlı olacağı; sunum esnasında ciddi, ağırbaşlı, temiz ve derli toplu görünümün önemi vurgulanır. ▪ Hazırlanmış bir metni okumak ile konuşma yapmak üzerinde durularak sunum yapacak kişinin konuşma anında ses tonuna, jest ve mimiklerine, sahneyi veya kürsüyü rahat kullanmaya; dinleyicilerle, başta bakışlar olmak üzere, vücut diliyle iletişim kurmaya; ses ve kelimeleri doğru telaffuza özen göstermesi gerektiği belirtilir. ▪ Sunumun nasıl sonlandırılması gerektiğine dikkat çekilir. ▪ Sunum sonunda bir soru yöneltilmesi durumunda konuşmacının nasıl davranması gerektiği üzerinde durulur. Sunum yapan kişinin sorulara hakim olması, gereksiz ayrıntılara ve tartışmalara girmeden cevap vermesi, ilgisiz soruların konu dışı olduklarını belirtmesi, cevabını bilemediği sorular olursa konuşmada hazır bulunan yetkili kişilerin düşüncelerine başvurmasının önemi vurgulanır. ▪ Sunumda dilin hangi işlevde kullanıldığı üzerinde durulur.

3. Sunumda teknik imkânlar ile görsel malzemeden nasıl yararlanılacağını kavrar.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Göndericinin iletiyi alıcıya ulaştırma yollarına dikkat çekilir. ▪ Her türlü iletişimde, bir konudaki birikimi ve hazırlığı alıcıya sunmada kullanılabilecek araçlar sıralanır; bilgisayar, CD, disket, data-show, slayt makineleri, mikrofon, kürsü gibi araçların iletişimdeki yeri ve değeri vurgulanır. ▪ Slayt kullanımı üzerinde durularak slaytların ele alınan konuyu bir düzen içinde hatırlatan kısa ve özlü ifadelerden oluşması gerektiği vurgulanır. ▪ Dinleyicilerin de slaytlardaki cümleleri dikkatle okudukları belirtilir. ▪ Slayt metnlerinin konuşmacı ile dinleyiciyi birleştiren çizgi olduğu hatırlatılır. ▪ Sunumda eş güdümün önemi üzerinde durulur. ▪ Sunum yapacak kişi ile görsel malzemeleri kullanacak kişi arasında uyum sağlamanın önemi vurgulanır.
4. Sunum yapar.	 Öğrenciler istedikleri konuları belirler ve gruplara ayrılırlar. Her grup seçtiği konuda sunum hazırlar ve hazırladıkları sunumları sırayla sınıfa sunar. Sunuş bittikten sonra gruplar nasıl bir çalışma yaptıklarını ve çalışmalarını hazırlarken nelere dikkat ettiklerini, kendilerine kolay ve zor gelen yönlerin neler olduğunu sınıfa açıklarlar.	

I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL		
2. Tartışma		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Tartışmanın özelliklerini belirler.		[!] Tartışmanın özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Tartışmanın amacının, bir konu çevresinde lehte ve aleyhte karşılıklı düşünceleri ortaya koyma, problemlere cevap ve çözüm bulma; gerçek, doğru, iyi ve güzel olanı birlikte arama olduğu belirtilmelidir. Doğru, iyi ve güzelin zamana bağlı olduğunu unutmamak gerektiği de vurgulanmalıdır. - Tartışmada; karşılıklı saygı ve hoşgörünün, nazik, sabırlı olmanın; konuşma kurallarına, verilen zamana ve sıraya uymanın amaca ulaşmadaki yararları açıklanır. - Tartışmada bir konuda edinilmiş peşin hükümlerin, önceden alınmış kesin kararların, bilineni farklı cümlelerle devamlı tekrar etmenin, konu dışına çıkmanın tartışmaya yarar sağlamayacağı vurgulanır. - Tartışmada amaca ulaşmak için nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulur. - Tartışmada konunun güncel olması, tartışılacak yönlerinin bulunması, farklı düşünce ve dikkatlerle yorumlanmaya imkân sağlamasının önemi vurgulanır. - Tartışmayı yöneten bir başkana ihtiyaç olduğu; başkanın konuyu ortaya koyup sınırlaması, konuşmacıların konu dışına çıkmalarını, konuyla ilgisiz ve gereksiz konuşmalarını engellemesi, konuşmacıların birbirini suçlamaya yönelik konuşmalarına izin vermemesi, tartışmanın kurallarına uygun yürütülmesini ve bir sonuca ulaşılmasını, bu sonucun da bir rapor hâline getirilmesini sağlaması gerektiği vurgulanır.
2. Tartışmaları, toplumla iletişim imkânlarını dikkate alarak gruplandırır.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Bazı tartışmaların yalnızca sonuçlarının basın aracılığıyla duyurulduğu; bazılarının ise basına ve halka açık olduğu, düzenleniş amaçlarına, hedef dinleyici kitlesinin zevk, kültür ve anlayışına göre nitelikler kazandığı vurgulanır. İkincisine genel olarak “topluluk karşısında tartışmalar/topluma açık tartışmalar” denilebileceği belirtilir. - Topluma açık tartışmaların ortak amaçları üzerinde durulur. Dinleyicilerin huzurunda, dinleyiciler için gerçekleştirilen bu tartışmalarda konuşmacıların tartışma konusundaki bilgi, birikim, görgü, düşünce ve kanaatlerini halka ilettiği, onları bilgilendirmeyi, yönlendirmeyi amaçladığı vurgulanır. Bu tip tartışmalarda kamuoyu yaratma endişesinin konuşmacı-dinleyici ilişkisini belirleyen önemli faktör olduğu belirtilmelidir. - Topluma açık tartışmalar amaçlarına, özelliklerine ve düzenlenişlerine göre gruplandırılır. Açık oturum, panel, sempozyum, forum gibi tartışmaların basın ve halk önünde gerçekleştiği, münazaranın ise daha çok eğitim amacıyla sınıflarda düzenlendiği belirtilir.
3. Tartışmaya katılır.	 Sınıfta tartışma düzenlenir.	[!] Öğrencilerin sınıf imkânları da göz önünde bulundurularak yapılacak farklı formattaki tartışmalara katılması sağlanır.

I. ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL		
3. Panel		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Panelin özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, panel metinleri bulur ve okurlar. Arkadaşlarının getirdiği metinleri dinlerler. İmkân bulunabilirse TV, CD vb. iletişim araçlarından bir panel izlerler.	[!] Panelin özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Panelin, bir grup insanın aralarında gerçekleştirdiği bir tartışma biçimi olduğu; bir düşünce alışverişi çevresinde olduğu; panelde bir gerçeğin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı, seçilen konu üzerinde farklı düşüncelerin dile getirildiği vurgulanır. ▪ Panelin; dinleyicilerle konuşmacıların bir konu üzerinde birlikte düşünme isteği çevresinde düzenlendiği, bu sebeple de samimi bir ortamda, üzerinde durulan konu ile ilgili az sayıda dinleyicinin bulunduğu bir tartışma biçimi olduğu vurgulanır. ▪ Panel yöneticisinin işlevi üzerinde durularak konuşmacıları yönetmek, konuyu ortaya koymak, dinleyicilerin görüş belirtmelerine izin vermek ve söylenene kendi düşüncelerini de ilâve ederek toplantıyı sonuçlandırmak görevlerini yerine getirdiği belirtilir. ▪ Konuşmacıların konu ile ilgili düşüncelerini kısaca ifade etmeleri, böylece de toplantıyla bütünleşmeleri gerektiği belirtilir. ▪ Panelde dinleyicilerin de konu ile ilgili görüşlerine yer verilip verilmediği üzerinde durulur. ▪ Panelde herkesi ilgilendiren, sosyal problemlerle ilgili konuların ele alındığı belirtilir.
2. Panel hakkında öğrendiklerini uygular.	 Sınıfta bir panel yapılır. Yapılan panel hakkında öğrenciler düşüncelerini ifade ederler.	

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ

1. Anlatıma Hazırlık

Gruplara ayrılan öğrenciler önce anlatıma nasıl hazırlanılacağını tartışır; sonra da sıralanan kazanım, önerilen etkinlik ve verilen açıklamalar yardımıyla anlatıma hazırlıkta izlenecek sırayı belirlerler.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Yazma ve konuşmada hazırlığın önemini örneklerle açıklar.	 Öğrencilerden, hazır olmadıkları bir konuda yazı yazmaları istenir. Başarısız olmaları durumunda başarısızlıklarının sebebi tartışılır.	[!] Yazma ve konuşmada hazırlığın öneminin açıklanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Yazmada ve konuşmada tutarlı olmak için hazırlık yapmanın önemi üzerinde durulur. Kime, niçin, neyi ve nasıl anlatmak gerektiği üzerinde düşünmeden konuşma ve yazmanın tutarlı olmayacağı belirtilir. ▪ Yazmaya başlamadan ve konuşma yapmadan önce yeni bilgilere ihtiyaç olup olmadığı sorulur. ▪ Bilgi toplamak, deneyimlerini topladığı bilgilerle zenginleştirmek, düşüncelerini gruplandırmak, yazacağı yazının, yapacağı konuşmanın türünün okuyucu veya dinleyici üzerinde gerçekleştireceği etkinin mahiyetini belirlemek gerektiği üzerinde durulur.
2. Bilgi edinme kaynaklarını belirler.	 Hangi yazılarda ve konuşmalarda kişisel gözlemlere ihtiyaç duyulduğunu araştırır.	[!] Bu kazanımın işlenişinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Yazı yazma ve konuşma hazırlamada kültür birikiminin, kişisel deneyimin ve çevrenin önemi üzerinde durulur. ▪ Anlatımda gözlemin önemi vurgulanarak görmenin bakmaktan farklı bir eylem olduğu, varlık ve olayları benzerlerinden ayıran özelliklerin belirlenmesinin gözlemlerde çok önemli olduğu belirtilir. ▪ Bilgi edinmek için okuma, araştırma, not alma, özet çıkarma, alıntı yapma gerektiği vurgulanır. ▪ Bir yazıdan nelerin, nasıl not alınması gerektiği belirtilir. Anlamadan not almanın mümkün olmadığı sezdirilir. ▪ Özet çıkarmanın, ayrıntıları atma sanatı olduğu vurgulanır. ▪ Kitaptan, ansiklopediden, bir dergi veya gazeteden alıntı yapıldığında nasıl kaynak gösterileceği açıklanır.

3. Ana düşünce etrafında çeşitli düşünce, bilgi ve bulguları birleştirerek metin oluşturur.	 Öğrencilere hazır oldukları bir konu verilir. Yazıya başlamadan önce, neler üzerinde duracaklarını kısa cümlelerle alt alta yazmaları istenir. Sonra da metin oluşturmaları önerilir. Öğrencilere iyi düzenlenmiş bir yazının hedef kitlesi ve yazılış amacı buldurulur. Bunların yazıda üstlendikleri rol araştırılır. Aynı yazıda kişisel deneyimleri ifade eden kısımlar, araştırma sonucunda elde edilen bilgiler öğrencilerle paylaşılır. Okunan yazıda düşüncelerin nasıl sıralandığı araştırılır. Öğrenciler, kendi yazılarında düşünce ve deneyimlerini nasıl sıraladıklarını ve ana düşünce ile yardımcı düşünceleri nasıl birleştirdiklerini açıklarlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Her yazının; kendi düzeni, teması ve ifade biçimiyle kendi içinde anlamı olan organik bir birlik olduğu vurgulanır. ▪ Metinde genelden özele veya özelden genele gidilebileceği; ama tutarlı sıra ve derecelendirmenin bulunması gerektiği vurgulanır. ▪ Ana düşünce etrafında birleşen düşünce, bilgi, deneyim ve örneklerin sebep-sonuç ilişkisine göre düzenlenebileceği açıklanır. ▪ Edinilen bilgilerle kişisel deneyimlerin yazma ve konuşmada nasıl düzenleneceği üzerinde durulur. ▪ Yazı yazma ve konuşma hazırlamada; toplanan bilgilerin ve kişisel deneyimlerin, hazırlanacak metnin yazılış amacı ve hedef kitlesine göre düzenlenmesi gerektiği belirtilir. ▪ <i>Başarılı bir düzenleme için deneyim ve araştırmalardan elde edilen bilgilerin kısa cümlelerden hareketle kısa bir plan yapılmasının önemi vurgulanır.</i>
--	--	--

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
2. Anlatımda Tema ve Konu Öğrenci grupları, seçilen metinlerin tema ve konularını sıralanan kazanım, önerilen etkinlik ve verilen açıklamalardan yararlanarak belirler, tema ile konu arasındaki ilişkileri açıklar, temayı güncelleştirirler. Bunları yazılı olarak ifade ederler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anlatımda “tema” ve “konu” arasındaki ilişkiyi açıklar.	 Sağlık, özgürlük, hoşgörü ve çalışkanlıkla ilgili metinler okunur. Sağlıklı yaşama arzusunun, özgür olma isteğinin, insanları ve olayları hoş görmenin birer tema olduğu belirtilir. Bu temaların işlendiği metinlerde nelerin, nasıl anlatıldığı araştırılır. Öğrenciler; aynı temada yazılmış metinlerin benzer ve farklı yönleri üzerinde tartışır. Bir hikâyenin temasını bulur, aynı temada yazılmış başka metinler ararlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Tema ve konu terimleri üzerinde durularak temanın soyut olduğu; belli bir bağlamda kişi, yer, zaman, durum bildirecek şekilde sınırlandırılması, somutlaştırılması, anlatılması sonucu konu hâline getirildiği vurgulanır. - Aynı temada farklı metinler yazılabileceği örneklerle açıklanır.
2. Aynı temada farklı türlerde metinler yazılabileceğini örneklerle açıklar.		
3. Aynı temada farklı anlatım türlerini kullanarak kısa metinler yazar.	 Öğrenciler, kıskançlık temasını ele alan öyküleyici, açıklayıcı, güldürücü metinler yazarlar.	

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
3. Anlatımda Sınırlandırma [!] Gruplara ayrılan öğrenciler, seçilen metinlerde temaların nasıl sınırlandırıldığını açıklarlar. Bu konuda grupların tespit ettikleri hususlar sınıfça değerlendirilir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. İletişimi sınırlayan öğeleri belirler.		[!] İletişim etkinliğinin, iletişimde yer alan öğelerin imkânlarıyla sınırlandırılacağı üzerinde durulur.
2. Temanın nasıl sınırlandırılabilceğini açıklar.	 Öğrenciler, seçilen bir metnin temasını bulur; bu temanın bağlamla ilişkisini araştırır ve temanın ifadesinde nasıl bir anlatıma başvurulduğunu tartışır. Öğrenciler, “küçükleri sevmek” temasını işleyen yazı yazarlar. Böylece soyut temanın nasıl somutlaştırıldığını fark ederler. Öğrenciler, bir fıkra, bir deneme ve bir makalede temanın nasıl sınırlandırıldığını araştırır.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Soyut bir temanın nasıl somutlaştırıldığıyla ilgili olarak temaların; bağlam, kişi, zaman, ifade ve anlatma biçimiyle sınırlandırılarak somutlaştırıldığı; anlaşılabilir, değerlendirilebilir özellikler kazandığı belirtilir. - Sözlü ve yazılı ifadede anlatımın amacı, yazarın niyeti başta olmak üzere iletişimde rol alan öğeler bütününe sunduğu imkânlarla temanın sınırlandırılması gerektiği üzerinde durulur. Örneğin; “kadınların özgürlüğü”nün tema olduğu; “Türkiye’de kadınların özgürlüğü”nün ve “20.yy. başlarında Ankara’nın herhangi bir semtinde yaşayan kadınların özgürlükleri” ile bu temanın sınırlandırıldığı ifade edilir. - Temanın sınırlandırılmasında anlatıcının tavrı ve amacının etkili olduğu vurgulanır.

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
4. Anlatımın ve Anlatıcının Amacı Öğrenci grupları, kazanım ve etkinliklerde belirtilen hususları metinlere uygularlar ve tespit ettikleri özellikleri birlikte değerlendirirler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anlatımın nasıl oluştuğunu belirler.	📖 Öğrenciler, iletişim tablosunu çizer; iletişimde yer alan öğeleri ve bu öğelerin işlevlerini tartışır.	[!] Her iletişimde olduğu gibi gönderici-alıcı ileti, kanal ve şifre gibi iletişim öğelerinin rol ve işlevlerine göre anlatımın şekillendiği üzerinde durulur.
2. Okuduğu yazılarda anlatımın amacını belirler.	📖 Öğrenciler, “su”yu konu alan bir bilimsel yazı, bir sanat yazısı bir de günlük hayatla ilgili yazı bulur; bunları karşılaştırırlar. 📖 Öğrenciler, bilimsel, felsefi, edebî metinleri okur ve anlatımın amacı ile ifade arasındaki ilişkiyi açıklarlar.	[!] Her anlatımda anlatıcı ile okuyucu veya dinleyici arasında bir ilişki olduğu belirtilir. Bu ilişkinin anlatımın amacı olduğu vurgulanarak amacın anlatımdaki rolü ve değeri ile ifade biçimleriyle ilişkisi üzerinde durulur.

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
5. Anlatımda Anlatıcının Tavrı Seçilen parçalarda anlatıcının tavrı ile metin arasındaki ilişki üzerinde duran öğrenci grupları, tespit ettikleri hususları sınıfta değerlendirirler, ulaştıkları sonuçları maddeler hâlinde tahtaya yazarlar.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. İletişimde anlatıcı ile anlatılan obje veya husus arasındaki ilişkinin anlatımı nasıl etkilediğini tartışır.	📖 Bir doğal görünüş belirlenir. Her öğrenci bu görünüşü önce nesnel sonra da öznel ifadelerle anlatır. Her iki anlatımın farklılıklarını belirler. Okuduğu metinlerden nesnel ve öznel anlatıma örnekler seçer. 📖 Öğrenciler, öznel ve nesnel anlatıma örnek olabilecek parçalar bulur, okur ve benzerlerini yazarlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ İletişim tablosunda göndericiyle gönderge arasındaki ilişki üzerinde durulur. ▪ Anlatıcının öznel ve nesnel olarak ifade ettiği her düzeydeki sözlü ve yazılı anlatımın özellikleri üzerinde durularak anlatıcının anlatılan obje, konu veya husus karşısında öznel veya nesnel olmasının anlatımı nasıl etkilediği açıklanır.
2. Anlatıcının dolaylı ve doğrudan ifade ettiği her düzeydeki sözlü veya yazılı anlatımın özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler, doğrudan ve dolaylı anlatıma örnek teşkil edecek yazı parçaları bulur, okur ve arkadaşlarının okuduklarını dinlerler. Kendileri de doğrudan ve dolaylı anlatıma örnekler yazarlar.	[!] Anlatıcının; gördüklerini, işittiklerini duyu organlarıyla algıladıklarını ve deneyimlerini dile getirdiği her düzeydeki anlatım ile başkasından öğrendiklerini, duyduklarını ifade amacıyla gerçekleştirdiği anlatımlar üzerinde durulur.
3. Anlatıcının soyut ve somut olarak ifade ettiği her düzeydeki sözlü veya yazılı anlatımın özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler, somut ve soyut anlatıma örnek olabilecek parçalar bulur, bu parçaları okur ve bunların benzerlerini yazarlar.	[!] Anlatıcının; duyu organlarıyla algıladıklarını, başkalarından öğrendiklerini, işittiklerini, deneyimlerini ifade ettiği her düzeydeki yazılı ve sözlü anlatımların özellikleri belirtilir.

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
6. Anlatımın Temel Özellikleri		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anlatımda bulunması gereken temel özellikleri örneklerle açıklar.	 Öğrenci grupları açıklık bakımından örnek olabilecek metin parçaları bulurlar, okurlar ve bunların özelliklerini tartışır; açık olmayan yazıların nasıl adlandırılabilirliğini araştırır. Açık metinlere örnek yazarlar. Öğrenciler, akıcılığı ses, kelime ve metin parçası düzeylerinde bozan hususları araştırır. Akıcı olmayan yazılarla akıcı olan yazıları karşılaştırır. Aynı metinleri, yalınlık ve duruluk bakımından değerlendirirler.	[!] Anlatımda bulunması gereken temel özelliklerin açıklanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Anlatımda açıklık, akıcılık, yalınlık ve duruluk özellikleri üzerinde durulur. ▪ Fikirlerin, duyguların, açık ve net biçimde anlatılması gerektiği belirtilir. ▪ Anlatılacak hâlin ve olayın, betimlenecek görünüşün, sezginin, dile getirilecek duygu ve düşüncenin anlatıcının zihninde açık ve net biçimde belirlenmesi gerektiği söylenir. ▪ Anlatılacak, dile getirilecek, betimlenecek hususların dilin bilinen ve kabul edilen kurallarına uyularak düzenlenmesi zorunluluğu vurgulanır. ▪ Sözlü veya yazılı ifadenin hiçbir engelle uğramadan akıp gitmesi; ses akışını bozan, söylenmesi güç seslere ve kelimelere yer verilmemesi; gereksiz söz tekrarı kaçınılması gerektiği vurgulanır. ▪ Kelime ve cümle düzeyinde gereksiz ifadelerle yer verilmemesi; karmaşık ve anlaşılması güç cümle kullanılmaması; sözün uzatılmaması; gerekli yerde deyim ve terimlerin kullanılması zorunluluğu vurgulanır. ▪ Metnin dil ve ifadesinin sade, gösterişsiz ve süssüz olması; kullanılmayan söz ve söz öbeklerine yer verilmemesi; söylenmek istenilenin kısa ve kesin ifadelerle dile getirilmesi gerektiği vurgulanır.

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ		
7. Anlatımın Oluşumu Gruplara ayrılan öğrenciler, seçilen metin veya metin parçalarını açıklamalarda belirtilen hususlardan da yararlanarak kazanımlar doğrultusunda inceler ve değerlendirirler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anlatımda bağlaşıklıklağın önemini belirler.	 Öğrenci grupları; kelimelerin cümleleri, cümlelerin paragrafları meydana getirmek üzere hangi dil bilgisi kurallarına bağılı kalındığını araştırır. Öğretmen, cümlelerinde anlatım bozuklukları bulunan ve bulunmayan birer paragrafı öğrencilere okur. Öğrenciler, paragraflardaki anlatım farklılıklarının nedenlerini tartışır.	[!] Bir metin ve metin parçasında dil öğelerinin dil bilgisi kurallarına uyularak yan yana getirilmesine bağlaşıklık adı verildiğı belirtilir.
2. Anlatımda bağdaşıklıklağın önemini belirler.	 Öğrenciler, her düzeydeki anlam birliklerinin bir tema etrafında birleşip birleşmediğini tartışır; önce ifade edilen ve verilen bilgilerle sonrakiler arasındaki ilişkiyi belirlerler.	[!] Bu kazanım işlenirken; ▪ Bir metnin veya metin parçasının yalnızca dil bilgisi kuralları dikkate alınarak düzenlenmediğı, dil öğelerinin ifade ettikleri husus ve durumlar arasında anlam bağıntıları da olduğı vurgulanır. Söz konusu anlam birlikleri arasındaki bağıntılara da bağdaşıklık dendiğı belirtilir. ▪ Dil birimlerini birbirine bağlayan dil kurallarının; bu birimlerin ifade ettikleri husus ve durumlar arasındaki anlam bağlantı ve ilişkilerinin yazarın amacıyla ilgili olduğı vurgulanır.
3. Dil öğelerinin dile getirdikleri husus ve durumlar arasında anlam bağlantıları ve ilişkileri kurar.		[!] Bağdaştırmalar üzerinde durularak birden çok anlamlı dil birliğinin yan yana gelerek yeni bir anlam ifade etmesine bağdaştırma dendiğı belirtilir. Bağdaştırmanın bağlaşıklık ve bağdaşıklık ile sağlandığı açıklanır.
4. Bağlam ile anlatım arasındaki ilişkiyi açıklar.		

II. ÜNİTE: ANLATIM VE ÖZELLİKLERİ

8. Anlatım Türlerinin Sınıflandırılması

Öğrenci grupları, paragrafla ilgili ünite kazandıkları becerilerden de yararlanarak okudukları metinleri, açıklamalarda belirtilen hususları dikkate alarak kazanımlar doğrultusunda inceler ve değerlendirirler.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anlatım türlerinin oluşumunu kavrar.	 Öğrenciler, bilimsel eserlerle sanat eserlerindeki betimlemelere örnek bulur ve bu örnekleri karşılaştırırlar.	[!] Anlatım türlerinin oluşumu üzerinde durulurken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Her anlatımın; gerçekleştiği bağlam içinde ayrı bir bütün olduğu; dil bilgisi kuralları ve anlam ilişkisi ile birbirine bağlanan cümle ve paragraf adlı birimlerden oluştuğu üzerinde durulur. - Anlatımın gerçekleşmesinde iletişime katılan öğelerin, anlatımın amacı, alıcıda uyandırılmak istenilen etki ve anlatıcının anlatılan husus veya obje karşısındaki tavrının anlatım türünü belirlediği vurgulanır. - İçinde yer alacağı, kendisinden daha geniş metnin varlık sebebi ve özelliklerinin, anlatımın gerçekleşmesinde izlenecek yolun belirlenmesinde rol sahibi olduğu vurgulanır.
2. Anlatım türlerini gruplandırır.		[!] Anlatım türleri; - Öyküleyici anlatım, - Betimleyici anlatım, - Öğretici anlatım, - Açıklayıcı anlatım, - Kanıtlayıcı anlatım, - Tartışmacı anlatım, - Coşku ve heyecana bağlı anlatım, - Destansı anlatım, - Düşsel anlatım, - Mizahi anlatım, - Emredici anlatım, - Söyleşmeye bağlı anlatım, - Gelecekte söz eden anlatım olarak gruplandırılır.
3. Metin türlerinin oluşmasında anlatım türlerinin üstlendiği rolü belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Edebî türler veya metin türleri olarak bilinen yazılarda farklı anlatım birliklerinin bir araya geldiği vurgulanır. - Bir hikâyede betimleme, açıklama, tanıtmaya amacıyla yazılmış parçaların öyküleme (hikâye etme) çevresinde birleştirildiği belirtilir. - Makalede açıklama, tanımlama, tartışma, öğretme, anlatım biçimlerinin birlikte kullanılabileceği ifade edilir.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
1. ÖYKÜLEYİCİ (HİKÂYE EDİCİ) ANLATIM – İSİM		
1.1. ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM Öğrenci grupları, öyküleyici anlatımla ilgili farklı metinler seçer, okur ve dinlerler. Okudukları bu metinleri kazanımlarda belirtilen sıraya uygun biçimde incelerler. Bu üniteden itibaren öğrenci gruplarının, “gösterip yaptırma yöntemi”ni uygulayarak anlatım ve metin türlerinin özelliklerini kavramaları sağlanır; öğrencilere, örnek yazılardan hareketle yeni yazılar ortaya koymaları önerilir. Örnek metinlerin seçilmesi, çözümlenmesi, ayırıcı özelliklerinin belirlenmesi ve bunların benzerleriyle karşılaştırılmasını takiben bütün öğrencilerden, örnek metinlerden ve onlarda belirlenen özelliklerden yararlanarak yeni metinler yazmaları istenir. Yazılan metinleri öğrenci grupları birlikte değerlendirirler. Öğrencilerin, metinlerini sergilemelerine imkân sağlanır.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Öyküleyici metinlerin ortak özelliklerini belirler.		[!] Öyküleyici anlatımda anlatmanın esas olduğu belirtilir. Bir anlatıcının bir olayı veya birbiriyle ilişkili olayları anlatması veya nakletmesi sonucu ortaya çıkan anlatıma “öyküleyici anlatım” dendiği vurgulanır.
2. Öyküleyici anlatımda bulunan öğeleri belirler.	 Öğrenciler, tarihî bir olayı anlatan metni, tanınmış bir kişinin hatırasını, kısa bir öyküyü, bir masalı veya bir romanın özetini okur. Birbirlerinin bu konudaki hazırlıklarını dinler. Bütün bu metinlerdeki ortak öğeleri gösterirler. Öğrenciler, tarihî olaylardan söz eden bir metnin olay zincirini ve bir masalın olay örgüsünü bulur ve şemalaştırırlar. Öğrenciler, öyküleyici anlatımda zamanın, mekânın ve kişilerin özelliklerine göre, anlatımda nasıl değişiklikler olduğunu araştırırlar. Farklı öyküleyici metinlerde mekânın, kişilerin, zamanın anlatımda sebep oldukları değişiklikleri araştırırlar. Herhangi bir öyküleyici sanat metninde bu öğeleri değiştirmeyi dener; bu değişikliğin sebep olduğu anlatım farklılığını belirlerler. Aynı etkinliği öğretici - öyküleyici bir metinde gerçekleştirirler.	[!] Öyküleyici anlatımda bulunması gereken öğeler üzerinde durulurken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Ola y, zaman, mekân, kişiler ve tema üzerinde durulur. ▪ Bir arada bulunmak zorunda olan en az iki kişinin veya iki kişi yerine geçen kavram veya varlığın bireysel farklılıklar sebebiyle karşı karşıya gelmesi veya çatışması sonucu ortaya çıkan eyleme “olay” dendiği vurgulanır. ▪ Olayın yaşanmış olmasının veya yaşanabilirliğinin mümkün olduğu; olay örgüsünün ise tasarlanmış, hayal edilmiş bir olaydan hareketle gerçekleştirilen bir düzenleme olduğu açıklanır. ▪ Olay veya olay örgüsünün kişi, mekân ve zamanla ilişkisi üzerinde durulur. ▪ Öyküleyici anlatımda olay parçasının oluşumunda olay, kişi, mekân, zaman bütünleşmesi vurgulanır; olayın kişiler veya kişi işlevindeki kavram ve diğer varlıklar arasındaki karşılaşma veya çatışma sonucu ortaya çıktığı belirtilir. ▪ Olay veya olay örgüsünün düzenlenişi ile temanın ilişkisi ele alınır. ▪ Anlatılan olayın gerçekleştiği zaman ile anlatma zamanı arasındaki farklılık üzerinde durulur.

3. Öyküleyici anlatımda anlatıcının işlevini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenmesinde; - Öyküleyici anlatımda bir anlatıcının bulunduğu belirtilir. - Sanat metinlerinde anlatıcının kurmaca kişi, öğretici öyküleyici metinlerde ise gerçek bir kişi olduğu vurgulanır. - Sanat metinlerinde anlatıcının üç temel bakış açısının birinden hareketle olayı, mekânı, kişileri ve zamanı anlattığı üzerinde durulur. Bu üç temel bakış açısından birinin ilâhî bakış açısı olduğu; bu bakış açısından hareketle yazılan metinlerde anlatıcının her şeyi bildiği belirtilir. İkincisinde kahraman anlatıcının metindeki kahramanlardan biri olduğu ve anlatıcının olayları kahraman kadar bildiği; üçüncüsünde ise gözlemci anlatıcının olup biteni kamera sessizliğiyle arkadan izlediği belirtilir. - Öyküleyici metinlerde anlatıcının anlattıklarını nereden ve nasıl öğrendiğinin metinden ve ifadelerden anlaşıldığı vurgulanır. - Anlatıcının, anlattığı olay veya olay örgüsü ilişkisi üzerinde durulur.
4. Öyküleyici anlatımın hangi metin türlerinde kullanıldığını belirler.		[!] Öyküleyici anlatımın “öğretici” ve “sanat metni” özelliği gösteren yazılarda kullanıldığı açıklanır.
5. Öyküleyici anlatımla oluşmuş metinlerde bir durumdan başka bir duruma geçişin nasıl sağlandığını belirler.		
6. Öyküleyici metinler yazar.	 Öğrenciler öyküleyici metin yazarlar. Yazılarını arkadaşlarına okurlar. Burada öyküleyici metin yarışması düzenlenebilir. Kazanım, açıklama ve etkinliklerden de yararlanılarak “gösterip yaptırma yöntemi” uygulanır. İhtiyaç duyulursa bu anlatım türüyle ilgili tartışma veya panel düzenlenebilir. Öğretmen yazılan metinlerin arasından örnekler seçer, bunlardaki güzel yönleri ve eksiklikleri gösterir.	

1.2.İSİM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki isimleri bulur.		
2. Metnin oluşumunda isimlerin işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Metinden hareketle isimleri türlerine göre gruplandırır.		[!] İsimler kullanım, anlam, sayı bakımından gruplandırılır.
4. Farklı isim türlerini kullanarak metin oluşturur.		
5. İsimlerin kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] İsimlerin kurucu öge olarak yer aldığı kelime grupları üzerinde durulur.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
2. BETİMLEYİCİ (TASVİR ETDİCİ) ANLATIM – SIFAT		
2.1. BETİMLEYİCİ (TASVİR EDİCİ) ANLATIM		
Gruplara ayrılan öğrenciler, üniteye belirtilen açıklamaları, verilen kazanımları, önerilen etkinlikleri “gösterip yaptırma yöntemi” ni kullanarak uygularlar ve tespit ettikleri sonuçları değerlendirir; yazdıkları örnek metinleri belirleyecekleri yöntemlerle sergilerler.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Betimleyici metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, farklı kişilerin, farklı işlevleri karşılamak üzere yazmış oldukları betimleme paragraflarını okur ve kayda alınmış betimleme parçalarını dinlerler. Öğrenciler, farklı yazarların metinlerinde duyu organlarıyla ilgili söz öbeklerini belirler; bunların farklılık sebeplerini ve sonuçlarını araştırırlar.	[!] Betimleyici anlatımın özelliklerin belirlenmesinde aşağıdaki hususlar göz önüne alınır: ▪ Ruh çözümlemelerinin de betimleme oldukları ancak buna “tahlil” denildiği belirtilir. ▪ Betimlenecek nesne ve görünüşün adı söylenerek veya sezdirilerek betimlemeye başlanacağı belirtilir, nesne ve görünüşün bir mekâna yerleştirilmesinin önemi vurgulanır. ▪ Betimlemede duyu organlarıyla elde edilen bilgilerin önemi vurgulanır, görme, işitme, dokunma, tatma, koklama ifade eden söz ve söz öbekleri üzerinde durulur. ▪ Gözlemin yalnız görmekle sınırlanamayacağı belirtilir. Görmeye bakma arasındaki fark üzerinde durulur. ▪ Metinlerde görmenin diğer duyu organları aracılığıyla alınan bilgilerle beslendiği, desteklendiği vurgulanır. ▪ Gözlemin doğrudan gözlem yanında, hatırdaki kalmış olayları ve varlıkları hatırlama ve hayale dayanarak gerçekleşebileceği de sezdirilir.
2. Farklı betimleme tarzlarını belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Bilgi veren, gerçeği yansıtan, sanatsal ve simgesel işlevi olan betimlemeler olduğu, kimi betimlemelerin belgesel metin oldukları; gerçeği yansıtan betimlemelerin yaşanmış olayların sahnesini tanıtan yazılar olduğu, sanat betimlemelerinin olayın sahnesi veya aksesuarını yansıttığı belirtilir. ▪ Simgesel betimlemelerde, okuyucunun yorumuyla betimlenen şeye ulaşılabilmesi; anlatma esasına bağlı metinlerde kahramanın ruh hâlini ve mizacını yansıtan betimlemeler olduğu açıklanır.
3. Betimlemelerin kullanıldığı metin türlerini belirler.		
4. Betimleyici metinler yazar.	 Öğrenciler, belgesel değerlerde betimlemeler yazar ve okurlar. Okudukları sanat betimlemelerinden hareketle betimlemeler yazar ve okurlar. Arkadaşlarından birinin ruh hâlini dile getiren betimlemeler yazar ve okurlar. Arkadaşlarının betimlemelerini dinler ve düşüncelerini söylerler.	

2.2. SIFAT		
Sıfat konusu, betimleyici anlatım metinlerinden yararlanılarak işlenecektir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki sıfatları bulur.		
2. Metnin oluşumunda sıfatların işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Metinden hareketle sıfatları türlerine göre gruplandırır.		[!] Niteleme ve belirtme sıfatları üzerinde durulur.
4. Farklı sıfat türlerini kullanarak metin oluşturur.		
5. Sıfatların kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Sıfatların kurucu öge olarak yer aldıkları kelime grupları üzerinde durulur.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
3. COŞKU ve HEYECANA BAĞLI (LİRİK) ANLATIM-ZAMİR		
3.1. COŞKU VE HEYECANA BAĞLI LİRİK ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Coşku ve heyecana bağlı anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini fark eder.	 Öğrencilerden birkaçı, okuyucuyu coşturan, heyecanlandıran metinlerden seçilmiş parçalar okur, diğerleri okunan metinleri dinlerler.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Coşku ve heyecana bağlı metinlerde kelimelerin ilk anlam değerleri dışında kazandıkları duygu ve çağrışım değerleri ile imgelerin özellikleri üzerinde durulur. - Heyecan, mutluluk veya mutsuzluk ifade eden; dinî duyarlılık, derin düşünce, yüceltme gibi hâlleri dile getiren söz öbeklerinin kullanımına dikkat çekilerek dilin hangi işlevlerde kullanıldığı vurgulanır. - Coşku ve heyecana bağlı metinlerde ahengin önemi vurgulanır.
2. Coşku ve heyecana bağlı anlatımla oluşturulmuş metinlerde kimin duygularından söz edildiğini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Coşturucu anlatımda “ben” ve “biz” zamininin hareket noktası durumunda olduğu, “ben” ve “biz”in duygularından söz edildiği belirtilir. - Coşku ve heyecana bağlı metin parçalarında sıklıkla kullanılan şahıs zamirleri üzerinde durulur.
3. Coşku ve heyecana bağlı anlatımla oluşturulmuş metinlerin kim için yazıldığını sorgular.		
4. Coşku ve heyecana bağlı anlatım türleriyle metin oluşturur.	 Öğrenciler, okuyucuyu coşturan, heyecanlandıran, hüzünlendiren, sevindiren, mutlu kılan; ona acı ve hüznü veren kısa metinler yazarlar. Yazdıkları metinleri arkadaşlarına okurlar. Arkadaşlarının okuduğu metinler hakkında düşündüklerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
3.2. ZAMİR		
Zamir konusu, coşku ve heyecana bağlı anlatım türlerinden yararlanılarak işlenecektir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki zamirleri bulur.		
2. Metnin oluşumunda zamirlerin işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Metinden hareketle zamirleri türlerine göre gruplandırır.		[!] Şahıs, işaret, belirsizlik, soru ve dönüşlülük zamirleri üzerinde durulur.
4. Farklı zamir türlerini kullanarak metin oluşturur.		
5. Zamirlerin kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Zamirlerin kurucu öge olarak yer aldıkları kelime grupları üzerinde durulur.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
4. DESTANSI (EPİK) ANLATIM - EMREDİCİ ANLATIM – FİİL /FİİLİMSİ		
4.1. DESTANSI (EPİK) ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Destansı anlatımla oluşmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler, destansı anlatımla oluşmuş metinler bulur, bu metinleri okur; okunanları dinler ve bunların okuyucuda uyandırdığı duyguları açıklarlar.	
2. Destansı anlatımda ele alınan konuları belirler.	📖 Öğrenciler, destansı metinlerde ele alınan konuları araştırırlar. 📖 Öğrenciler, destansı metinlerde olağanüstü öğeleri açıklar, bunları çeşitlerine göre gruplandırır.	[!] Destansı anlatımda konuların ele alınış biçimi üzerinde durulur, tarihî olay ve kişilerin hangi yönleriyle anlatıldığı vurgulanır.
3. Destansı anlatım ile destanlar arasındaki ilişkiyi sorgular.		
4. Destansı anlatımdan hangi metin türlerinde yararlanılabileceğini belirler.		
5. Destansı anlatımla metin oluşturur.	📖 Öğrenciler, destansı kısa metinler yazar, yazdıkları metinleri birbirlerine okurlar. Okunan metinler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
4.2. EMREDİCİ ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Emredici anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini açıklar.	 Öğrenciler, emredici anlatım türünde yazılmış metinler bulur, okur ve okunanları dinlerler. Öğrenciler, kanun ve yönetmelik metinleri, kullanma kılavuzları, uyulması gereken kuralları bildiren metinler, trafik kurallarını bildiren metinler, reklam metinleri vb. okurlar. Bu metinlerle ne ileilmek istendiğini tartışır. Bu metinlerde kullanılan dilin özelliğini açıklarlar.	[!] Bu tür metinlerin öğretici ve açıklayıcı yönlerinin de olduğu belirtilir.
2. Emredici metinlerin işlevlerini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Emredici sözlü ve yazılı anlatımın okuyucuyu bir iş yapmaya, bir eylemde bulunmaya, bir davranışı gerçekleştirmeye zorladığı belirtilerek bu metinlerin sosyal hayat içindeki yeri vurgulanır. - Emredici metinlerin dilin hangi işlevi çerçevesinde olduğu üzerinde durulur. - Alıcı durumundaki okuyucu veya dinleyicinin kendisine söyleneni yerine getirip getirmemek konusundaki durumu açıklanır.
3. Emredici metinlerde dilin kullanım özelliklerini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Emredici metinlerin dilin hangi işlevi çerçevesinde olduğu üzerinde durulur. - Emredici anlatım türünde emir, telkin, öneri ifade eden kelime ve kelime gruplarının sık kullanıldığı üzerinde durulur. - Emredici anlatım türünde çok kullanılan şahıs zamirleri ve çekim eklerine dikkat çekilir. - Emredici anlatım türlerinde çok kullanılan kipler ve bunların ifadeye kazandırdıkları örneklerle gösterilir.
4. Emredici anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, emredici anlatım türünde kısa metinler yazar, yazdıkları metinleri birbirlerine okur ve okunan metinler hakkındaki düşüncelerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
4. 3. Fiil /Fiilimsi		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki fiilleri bulur.		
2. Metnin oluşumunda fiillerin işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Metindeki fiilleri çatılarına göre gruplandırır.		[!] Özne yüklem ilişkisine göre etken, edilgen, dönüşlü, işteş; nesne – yüklem ilişkisine göre geçişli, geçişsiz fiiller üzerinde durulur.
4. Fiillerin kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Fiillerin kurucu öge olarak yer aldıkları kelime grupları üzerinde durulur.
5. Metindeki fiilimsileri bulur.		
6. Metnin oluşumunda fiilimsilerin işlevlerini örneklerle açıklar.		
7. Metinden hareketle fiilimsileri türlerine göre gruplandırır.		
8. Fiil ve fiilimsileri kullanarak metin oluşturur.		
9. Fiilimsilerin kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Fiilimsilerin kurucu öge olarak yer aldıkları kelime grupları üzerinde durulur.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
5. ÖĞRETİCİ ANLATIM – AÇIKLAYICI ANLATIM – TARTIŞMACI ANLATIM – KANITLAYICI ANLATIM – ZARF		
5. 1. ÖĞRETİCİ ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Öğretici anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler fizik, kimya, coğrafya, biyoloji gibi ders kitaplarından seçtikleri metinleri sınıfa getirip okurlar. Bu metinler arasındaki benzer ve farklı yönleri belirlerler.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Öğretici metinlerin yazılış amaçları üzerinde durulur. ▪ Öğretici metinler ile alıcı (okuyucu) arasındaki ilişki üzerinde durulur; öğretici metnin anlaşılması ve yorumlanması için okuyucunun verilen bilgiyi kavrayabilecek birikime sahip olması gerektiği vurgulanır.
2. Öğretici metinlerin yazılış amaçlarını belirler.		[!] Bu metinlerin açıklama, aydınlatma, bilgi verme amaçlarıyla yazıldıkları vurgulanır.
3. Öğretici metinlerde dilin kullanım özelliklerini kavrar.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Öğretici metinlerde dilin daha çok göndergesel işlevde kullanıldığı belirtilerek söz sanatlarına, dilin bünyesine mal olmamış yan anlam ifade eden kelime ve kelime gruplarına yer verilmediği vurgulanır. ▪ Öğretici metinlerde parçalar arası ilişkinin nasıl sağlandığı üzerinde durulur.
4. Öğretici anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, öğretici anlatım türünde kısa metinler yazar, yazdıkları metinleri birbirlerine okur ve okunan metinler hakkındaki düşüncelerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
5. 2. AÇIKLAYICI ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Açıklayıcı anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, açıklayıcı anlatım türünde yazılmış metinler bulur, okur ve okunanları dinlerler.	[!] Açıklayıcı anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özellikleri verilirken; ▪ Açıklayıcı anlatımla ele alınan konunun veya problemin nasıl ortaya konulduğu, hangi yönlerden ele alındığı örneklerle gösterilir. ▪ Yazarın ele alınan konu ve problemle ilişkisi, işlenen konu hakkında tecrübeli olması gerektiği vurgulanır. ▪ Açıklayıcı metin ile okuyucu ilişkisi üzerinde durulur.
2. Açıklayıcı anlatımda dil ve anlatım özelliklerini belirler.		[!] Açıklayıcı anlatımda dil ve anlatım özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır: ▪ Dilin göndergesel işlevi ve kelimelerin gerçek anlamlarında kullanılmasına özen gösterildiği, açıklayıcı anlatımda kesin ve açık ifadenin önemli olduğu belirtilir. ▪ Açıklayıcı metinlerde tanımlama, açıklayıcı betimleme, sınıflandırma; örneklendirme, benzerlik ve karşıtlardan yararlanarak metinlerin düzenlendiği hususu üzerinde durulur. ▪ Açıklayıcı anlatımın; sorunu ortaya koyan cümle veya cümlelerle başladığı; sorunu çözümleyen açıklamalar, örnekler, karşılaştırmalar ile devam ettiği, özetleyici veya yargı bildiren ifadelerle sonuçlandığı üzerinde durulur.
3. Açıklayıcı anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, açıklayıcı anlatım türünde kısa metinler yazar, yazdıkları metinleri birbirlerine okur ve okunan metinler hakkındaki düşüncelerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
5. 3. TARTIŞMACI ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Tartışmacı anlatımla oluşturulan metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, tartışmacı anlatım türünde yazılmış metinler bulur, okur ve okunanları dinlerler.	
2. Tartışmacı metinlerin yazılış ve söyleniş amaçlarını belirler.		
3. Tartışmacı anlatımda dil kullanımının özelliklerini kavrar.	 Öğrenciler, bir paragraf boyutunda tartışma metinleri yazar, bunları okur, arkadaşlarının yazdığı açıklayıcı yazıları dinler ve bunlar hakkındaki düşüncelerini söylerler.	[!] Tartışmacı anlatımda dil kullanımının özellikleri verilirken; - Tartışmacı anlatımda dilin hangi işlevinin ön plana çıktığı vurgulanır. - Tartışmacı anlatımda seçilen kelime ve düzenlenen cümlelerin özellikleri belirlenir. - Tartışmada karşıındakini ikna etmenin önemi üzerinde durulur.
4. Tartışmacı anlatımla metin oluşturur.		

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
5. 4. KANITLAYICI ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Kanıtlayıcı anlatımla yazılmış metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, bir düşüncüyü, bir savı kanıtlamak üzere yazılmış yazılar bulur ve bunları okurlar.	[!] Kanıtlayıcı anlatımla yazılmış metinlerin ortak özelliklerinin belirlenmesinde: ▪ Kanıtlayıcı anlatımın; inandırma, aydınlatma, bir başkasına kendi görüşünü kabul ettirme amaçlarıyla düzenlendiği vurgulanır. ▪ Hitap edilen toplumun kültür düzeyi ve beklentilerinin, kanıtlama yazılarındaki rolü vurgulanır. ▪ Konuşan ve yazan kişinin konuyu nasıl ortaya koyduğu, sınırladığı ve görüş noktasını belirlediği ifade edilir. ▪ Kanıtlayıcı metinlerde kavramları tanımlama ve açıklama, örneklere başvurma, tanık gösterme ve belge kullanmanın önemi belirtilir. ▪ Konuşmacı veya yazarın düşüncesini kabul ettirmek için nasıl bir yol izlediği açıklanır. ▪ Konuşmacı ve yazarın üzerinde durduğu konuyu aydınlatmak ve düşüncelerini kabul ettirmek için örneklere başvurduğu; konuşmacının ve yazarın konuyu aydınlatmak maksadıyla farklı kişilerin düşüncelerine müracaat ettiği belirtilir.
2. Kanıtlayıcı anlatımda dil kullanımının özelliklerini kavrar.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Kanıtlayıcı anlatımda dilin hangi işlevde kullanıldığı belirlenir. Kelime ve kelime gruplarının anlam ve duygu değerleri üzerinde durulur. ▪ Okuyucuyu veya dinleyiciyi ikna etmek, düşündürmek ve yazıda üzerinde durulmak istenilen konudan uzaklaşmamak için bazı kelime, kelime öbeği veya cümlelerin aralıklarla tekrar edildiği belirtilir.
3. Kanıtlayıcı, öğretici, açıklayıcı ve tartışmacı yazıları karşılaştırır.		
4. Kanıtlayıcı anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, bir paragraf boyutunda kanıtlayıcı metinler yazar ve bunları okurlar. Arkadaşlarının yazdığı kanıtlayıcı yazıları dinler ve bunlar hakkındaki düşüncelerini söylerler.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
5.5. ZARF		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki zarfları bulur.		
2. Metnin oluşumunda zarfların işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Metinden hareketle zarfları türlerine göre gruplandırır.		[!] Niteleme, zaman, azlık - çokluk, yön ve soru zarfları üzerinde durulur.
4. Farklı zarf türlerini kullanarak metin oluşturur.		

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
6. DÜŞSEL (FANTASTİK) ANLATIM– GELECEKTEN SÖZ EDEN ANLATIM- EDAT, BAĞLAÇ		
6. 1. DÜŞSEL (FANTASTİK) ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Düşsel anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, düşsel anlatımla oluşturulmuş yazılar okur, kitaptaki metinlerin dışında sınıfa düşsel metinler getirirler. İzledikleri korku filmlerinden hatırladıklarını arkadaşlarına anlatırlar. Uzun gemilerinde geçen olayları anlatan ve buradaki kişileri tanıtan yazılar okurlar.	[!] Düşsel anlatımla oluşmuş metinlerin ortak özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlar göz önüne alınmalıdır: ▪ Düşsel yazılardaki olay örgüsü, kişi, mekân ve zaman bütünleşmesi üzerinde durulur. ▪ Yapıyı meydana getiren öğeler arasındaki ilişkinin değişmediği, değişikliğin iletişime katılan öğelerin farklılığında aranması gerektiği belirtilir. ▪ Düşsel anlatım metinlerinde kişileştirilmiş varlık ve kavramlarla anlatılan olayların özellikleri üzerinde durulur.
2. Düşsel âlemin anlatım ve gerçeklikle ilişkisini belirler.	 Öğrenciler, teknolojik gelişme ile düşsel âlemin nasıl zenginleştiğini tartışırlar.	[!] Edebi metinlerde ve filmlerde, hayale sığınmanın ve yaşanan gerçeklikten kaçışın nedenleri açıklanır. Düşsel âlemin sağladığı imkânlar üzerinde durulur.
3. Düşsel anlatımın hangi metin türlerinde kullanıldığını belirler.		
4. Düşsel yazılarla düşsel olmayan kurmaca yazıları tema, yapı bakımlarından karşılaştırır.		
5. Düşsel anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, düşsel yazılar yazar, yazdıklarını arkadaşlarına okur, okunan metinler hakkındaki düşüncelerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
6. 2. GELECEKTEN SÖZ EDEN ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Gelecekte söz eden anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	Öğrenciler, ütopya metinleri okur, anlatır ve dinlerler. Öğrenciler, anlatıcının özelliklerini ve anlattıklarının kaynaklarını nerelerden aldığını araştırırlar. Öğrenciler; gerçeğe yakınlık duygusu açısından anlatmaya bağlı metinlerle gelecekte söz eden metinleri karşılaştırırlar.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Varsayım ile olmuş ve yaşanmış olan arasındaki fark üzerinde durulur. ▪ Gelecekte söz eden metinlerde anlatıcının özellikleri vurgulanır. ▪ Bu türden anlatımların kaynakları üzerinde durulur. ▪ Gelecekte söz eden metinlerdeki bakış açısı belirlenir.
2. Gelecekte söz eden anlatımda dil kullanımının özelliklerini kavrar.		[!] Metindeki zaman bildiren sözlerin ve çekimli fiillerin anlam değerleri üzerinde durulur.
3. Gelecekte söz eden anlatımın hangi metin türlerinde kullanıldığını belirler.		
4. Düşsel anlatımla gelecekte söz eden anlatımı karşılaştırır.		
5. Gelecekte söz eden anlatımla metin oluşturur.	Öğrenciler; gelecekte söz eden kısa metin örnekleri yazar, yazdığı metinleri arkadaşlarına okur, arkadaşlarının okuduğu metinler hakkındaki düşüncelerini paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
6.3. EDAT, BAĞLAÇ		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki edatları bulur.		
2. Metnin oluşumunda edatların işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Edatları kullanarak metin oluşturur.		
4. Edatların kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Edatların kurucu öge olarak yer aldığı kelime grupları üzerinde durulur.
5. Metindeki bağlaçları bulur.		
6. Metnin oluşumunda bağlaçların işlevlerini örneklerle açıklar.		
7. Bağlaçları kullanarak metin oluşturur.		
8. Bağlaçların kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Bağlaçların kurucu öge olarak yer aldığı kelime grupları üzerinde durulur.

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
7. SÖYLEŞMEYE BAĞLI (DİYALOG) ANLATIM -MİZAHİ ANLATIM-ÜNLEM		
7. 1. SÖYLEŞMEYE BAĞLI (DİYALOG) ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Söyleşmeye bağlı anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler söyleşmeye bağlı metin örnekleri bulur, okur ve dinlerler. Farklı yer ve seviyelerde gerçekleştirilmiş konuşma metninin özelliklerini belirler ve eleştirirler.	[!] Söyleşmeye bağlı anlatımın zamanla ilişkisini belirler.
2. Söyleşme çevresinde gerçekleştirilen metin türlerini gruplandırır.		[!] Sohbet, diyalog, mülâkat adı verilen metinlerin söyleşme çevresinde olduğu; iç konuşma (monolog) nın söyleşmeye dayandığı belirtilir.
3. Söyleşmeye bağlı anlatımla sağlanan iletişimin özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler, televizyon ve radyo programlarından kayda alınmış veya yazıya geçirilmiş konuşmaları sınıfta inceler; konuşma metninin beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerini birbirleriyle tartışır. 📖 Öğrenciler, konuşmada resmiyet, samimiyet ve laubaliliğin ölçülerini; anne ve kardeşle konuşma ile resmî görevlilerle konuşma arasındaki farkı tartışır. İtiraz etmede, soru sormada, bir soruya cevap vermede bazı bireysel alışkanlıkların kazanılmasının gerekli olup olmadığı üzerinde tartışır.	[!] Söyleşmeye bağlı anlatımla sağlanan iletişimin özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Söyleşmeye bağlı anlatımda görme ve işitmenin önemi üzerinde durulur. ▪ Söyleşmede jest ve mimiklerin konuşmaya kazandırdığı değer, vurgu ve tonlamanın işlevi, hitap biçimleri ve dinleme tarzlarının önemi gibi hususlar üzerinde durulur. ▪ Karşılıklı konuşmanın bağlama ve konuşulan kişilere göre değişebileceği örneklerden hareketle gösterilir.
4. Söyleşmeye bağlı anlatımın kullanıldığı metinleri belirler.		[!] Günlük hayat, roman, hikâye ve tiyatrolarda karşılıklı konuşma (diyalog) ve ikiden fazla kişinin konuşmasına bağlı metinlerin söyleşme anlatım türü çevresinde olduğu belirtilir.
5. Söyleşmeye bağlı anlatımla metin oluşturur.	📖 Öğrenciler, söyleşmeye bağlı kısa metin örnekleri yazar. Yazdığı metinleri arkadaşlarına okur; okudukları metinler hakkındaki düşüncelerini birbirleriyle paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
7. 2. MİZAHİ ANLATIM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Mizahi anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerini açıklar.	 Öğrenciler, güldürücü anlatımla oluşturulmuş metinler bulur ve sınıfta okurlar. Arkadaşlarının getirdiği metinleri dinler ve metinler hakkında düşündüklerini ifade ederler.	[!] Mizahi anlatımla oluşturulmuş metinlerin ortak özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Mizahi anlatıma hangi durumlarda başvurulduğu üzerinde durulur. - Güldüren metin veya metin parçalarında gülmeye sebep olan karşılaştırmalar, durumlar, hareketler, kelime ve kelime grupları belirtilir. - Bu yazılarda ses, hareket, konuşma, görünüş taklitlerinin rolü olup olmadığı üzerinde durulur. - Güldürücü metinlerde tanıtılan kişinin ve anlatılan durumun alışılmış olandan hangi bakımdan farklı olduğu açıklanır.
2. Alay, hiciv ve kara mizahı karşılaştırır.	 Kara mizahın, ironinin, humorun, karikatürün, parodinin sözlük anlamlarını bulur. “Komik durum”, “komik kişi”, “komik jest”, “komik” kelime ve kelime öbekleriyle ne anlatıldığını araştırır. Öğrenciler, humora ve ironiye örnek olabilecek metin veya metin parçaları bulurlar. Bu metinlerde mizahın nasıl sağlandığını tartışırlar.	[!] Komik olan unsurların normalden farklılığı üzerinde durulur.
3. Fıkralarda mizahı sağlayan öğeleri belirler.		
4. Mizahi anlatımda dil kullanımının özelliklerini kavrar.		
5. Hangi metin türlerinde mizahtan yararlanıldığını belirler.		
6. Mizahi anlatımla metin oluşturur.	 Öğrenciler, güldürücü küçük metin örnekleri yazar ve yazdıklarını birbirlerine okurlar. Okudukları güldürücü metinler hakkında düşündüklerini birbirleriyle paylaşırlar.	

III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ		
7.3. ÜNLEM		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metindeki ünlemleri bulur.		
2. Ünlemlerin cümle ve metindeki işlevlerini örneklerle açıklar.		
3. Ünlemleri kullanarak metin oluşturur.		
4. Ünlemlerin kelime gruplarının oluşumundaki işlevini açıklar.		[!] Ünlemlerin kurucu öge olarak yer aldığı kelime grupları üzerinde durulur.

9. ON BİRİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI

I. ÜNİTE: METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI		
Metinlerin Sınıflandırılması		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Metinleri sınıflandırır.		[!] Metinlerin sınıflandırılmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: • Metinler gerçeklikle ilişkileri, işlevleri, yazılış amaçları, kullanılan anlatım türleri bakımından gruplandırılır. • Anlatmaya bağlı metinlerin öğretici ve sanat metinleri olmak üzere gruplandırılabilceği üzerinde durulur. • “Dil-Kültür ve İletişim” ünitesinde ifade edilen dilin işlevlerinden hareketle, metinler gruplandırılır.
2. Edebî metinler (sanat metinleri) ile öğretici metinler arasındaki farklılıkları belirler.		

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER

1. MEKTUP		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Farklı türlerdeki mektup metinlerinden hareketle mektupların özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, özel mektup, resmî mektup ve iş mektubu örnekleri araştırır, bulur ve okurlar. Sınıfta okunan bu mektup örneklerini dinlerler. Okuduğu ve dinlediği mektupların ortak özelliklerini maddeler hâlinde tahtaya yazarlar.	Mektup metinlerinin özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: • Her türlü mektubun yazılış amaçları üzerinde durulur. • Her türlü mektupta sayfa düzeninin önemli olduğu vurgulanır. • Mektupların şekil özellikleri üzerinde durulur. Özel mektuplarda hitap ve ifade tarzı sezdirilir. İş mektupların açık ve sade bir ifade taşıması gerektiği; dostlar ve arkadaşlar arasında konuşulabilecek her konuda mektup yazılabileceği ve bunların özel mektup olduğu, özel mektupların da değerini ve gücünü içtenlikten aldığı vurgulanır. • Özel mektuplarda kullanılan dilin karşılıklı konuşmadan farklılığı sezdirilir. • Mektupların sonuç kısmında neler yazılması gerektiği üzerinde durulur. • Mektupta hangi anlatım türünün kullanıldığı sorgulanır. Mektuplardaki anlatım türünün mektup yazanla okuyan kişinin arasındaki ilişkiye göre şekillendiği belirtilir.
2. İncelediği mektuplarda dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		[!] Mektupların dil ve cümle yapısının özellikleri açıklanır. Özel mektuplarda gönderici ile alıcının birbirine karşı özel durumu yanında, ele alınan konunun da metnin üslubunu belirlediği vurgulanır.
3. Mektupları gruplandırır.		• [!] Özel mektuplar, edebî mektuplar, resmî mektuplar ve iş mektupları üzerinde durulur. Tarih ve imzanın atılacağı yerlerin, hitap ifadelerinin yerinin belli olduğu belirtilir.
4. Özel mektup yazar.	 Öğrenciler, arkadaşlarına mektuplar yazarlar. Arkadaşlarının yazdığı mektupları okurlar. Arkadaşlarının yazdığı mektuplarla ilgili düşüncelerini ifade ederler.	
5. İş mektubu yazar.	 Öğrenciler, iş mektubu örnekleri yazarlar. Arkadaşlarının yazdıkları iş mektuplarıyla ilgili düşüncelerini ifade ederler.	
6. Dilekçe yazar.	 Öğrenciler, dilekçe örneklerini bulur, okurlar. Öğrenciler, dilekçe örnekleri yazarlar. Yazdıklarını birlikte okuyup eleştirirler.	[!] Dilekçenin iş mektubundan farklılığı sezdirilerek dilekçeyi kısa ve özlü yazmanın gerekliliği vurgulanır.
7. Mektupları akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
8. Mektupları yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
2. GÜNLÜK (GÜNCE)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Günlüklerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, günlük metinleri bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu günlük metinlerini dinlerler. Okuduğu ve dinlediği günlük metinlerinin ortak özelliklerini maddeler hâlinde tahtaya sıralarlar. En az üç ayrı yazarın üç günlük yazısını karşılaştırırlar. Sonuçları birbirleriyle paylaşırlar. Öğrenciler, günlüklerde gözlemin ve kişisel dikkatlerin önemini tartışırlar.	[!] Günlük metinlerinin özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Günlük yazılarının; yaşananların ve görülenlerin günü gününe yazılması sonucu ortaya çıktıkları, inandırıcı oldukları, gözlemin önemi, yazıldığı günün tarihini taşıdıkları vurgulanır. - Günlük yazılarında yaşanan ve görülenle yazıda dile getirilen arasında herhangi bir zaman farkı olmadığı, günlüklerin okuyucu düşünerek yazılmadığı belirtilir. - Yazarın anlatım tavrı olarak gördükleri ve yaşadıklarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini içtenlikle ifade ettiği, günlüklerin kişisel ve özel oldukları, günlük yazmada gözlemin önemi vurgulanır. - Günlüklerde işlenen temalar ve anlatım türlerine dikkat çekilir.
2. Hangi metin türlerinde günlüklerden yararlanıldığını belirler.		[!] Günlüklerin; hatıra, gezi yazısı, roman gibi metin türlerinde kullanılabileceği ifade edilir.
3. Günlük yazar.	 Öğrenciler günlük yazar ve yazdığı günlükleri arkadaşlarına okurlar. Yazdıkları günlükler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
4. Günlük yazma alışkanlığının yararlarını fark eder.		
5. Günlükleri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
6. Günlükleri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
3. ANI (HATIRA)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Anıların ortak özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler; siyaset, askerlik, ilim, sanat, edebiyat, spor vb. alanlarda tanınmış kişilerin yazdıkları anıları araştırır, bulur, okurlar. Beğendikleri bir anı yazısını arkadaşlarıyla paylaşır ve bu yazıyı neden beğendiklerini açıklarlar. Arkadaşlarından dinlediği anıların kendi okuduklarından farklılıklarını ifade ederler. Bu yazıların ortak özelliklerini sıralarlar. 📖 Öğrenci grupları, anı yazarının anlattıklarını kanıtlama, belgelerle ifade etme zorunda olup olmadığını tartışır. 📖 Öğrenciler, anı yazılarının yazıldıkları dönemle ilgili belge değeri taşıyıp taşımadığını araştırır ve sonuçları sınıfta tartışır.	[!] Anı metninin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Anı metninin öğretici ve bilgi verici oldukları belirtilir. - Anı yazarının yaşadıklarını, gördüklerini ve izlenimlerini aradan zaman geçtikten sonra anlattığı vurgulanır. - Anılarda anlatıcının kim olduğu fark ettirilerek yaşanmış zaman diliminin “ben” etrafında anlatıldığı üzerinde durulur. - Anı yazılarında olay, kişi ve dönem hakkında bilgi, gözlem ve izlenimlerin anlatıldığı örneklerle açıklanır.
2. Anı metninde dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Anı yazarlarının yararlandığı kaynakları belirler.	📖 Öğrenciler; olayları bilen ve kişileri tanıyan insanın kendi bilgi ve izlenimlerini doğrudan doğruya anlatmasının ifadeye kazandırdıklarını tartışır.	[!] Anı yazarlarının anlattıkları zaman dilimiyle ilgili her türlü kaynaktan yararlanabilecekleri vurgulanır.
4. Günlük ile anıyı karşılaştırır.		
5. Anı yazar.	📖 Öğrenciler çocukluk yıllarında yaşadığı ve unutamadığı bir olayı önce yazar; daha sonra anlatırlar. Arkadaşlarının yazdığı anıları dinler ve düşüncelerini söylerler.	
9. Anıları akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metnini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
10. Anıları yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metnini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
4. BİYOGRAFİ (HAYAT HİKÂYESİ), OTOBİYOGRAFİ		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Biyografilerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler; siyaset, askerlik, ilim, sanat, edebiyat, spor vb. alanlarda eser ve çalışmalarıyla tanınmış kişiler hakkında yazılmış biyografileri araştırır, bulur ve okurlar. Öğrencilerin birkaçı, beğendiği bir biyografi yazısını arkadaşlarına okur; niçin beğendiğini açıklar. Arkadaşlarından dinlediği biyografilerin kendi okuduklarından farklılıklarını ifade eder. Öğrenciler, biyografi yazılarında bilgi ve belgelerin nasıl düzenlendiğini araştırırlar.	Biyografi metnlerinin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Biyografisi yazılacak kişiyle ilgili belgeleri ve bilgileri toplamanın önemi sezdirilerek biyografi yazmak için ne tür ön hazırlıkların yapılması gerektiği belirtilir. ▪ Biyografisi yazılacak kişinin yaşadığı çevreyle ilişkisi kurularak biyografisi yazılacak kişinin ailesi ve çevresi hakkında bilgi toplamanın önemi üzerinde durulur. Söz konusu kişinin mizacının, kişiliğinin oluşmasında etkisi olan kişi ve olayların ve bazı önemli kişisel özelliklerinin açıklanması gerektiği vurgulanır. ▪ Biyografilerde gerçeklere bağlı kalmanın önemi üzerinde durulur. ▪ Anlatıcının kim olduğu, anlatım tavrı ve anlatıcının biyografiyi hazırlayan kişi ile ilişkisi üzerinde durulur. ▪ Biyografilerde ön plana çıkan anlatım türleri üzerinde durulur.
2. Biyografilerde dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Biyografilerin kültür tarihindeki yerini ve önemini belirler.		
4. Otobiyografi (öz yaşam öyküsü) metinleriyle biyografi metinlerini karşılaştırır.		
5. Anı ile otobiyografiyi karşılaştırır.	 Öğrenciler, biyografinin anı ve günlükten farklılıklarını araştırırlar. Araştırma sonuçlarını birbirleri ile tartışırlar.	
6. Biyografi yazar.	 Öğrencilerin her biri, iyi tanıdığı bir insanın biyografisini yazar. Tanımadığı bir insanın biyografisini yazarken neleri araştırması gerektiğini kendi yazısından yola çıkarak belirler. Arkadaşlarının yazdığı biyografileri dinler ve bunlar hakkındaki düşüncelerini ifade ederler. Kendi yazdığı ile arkadaşlarının yazdığı biyografiler arasında ilgi kurar, görüşlerini dile getirir.	
7. Otobiyografi yazar.		
8. Biyografileri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

9. Biyografileri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
10. Otobiyografileri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
11. Otobiyografileri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
5. GEZİ YAZISI (SEYAHATNAME)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Gezi yazılarının ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler farklı dönemlerde yaşamış yazarların gezi yazılarını araştırır, bulur ve okurlar. Beğendikleri bir gezi yazısını arkadaşlarına okurlar, bu yazıları niçin beğendiklerini açıklarlar. Arkadaşlarından dinlediği gezi yazılarının kendi okuduklarından farklılıklarını ifade ederler. Öğrenciler, gezi yazılarında, görülen her şeyin yazılıp yazılmadığını tartışır.	[!] Gezi yazılarının ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Görülen yerin yazarın dikkati ile anlatılmasının esas olduğu belirtilir. - Aynı yeri gören kişilerin gezi yazıları arasındaki benzerlik ve farklılıkların sebepleri üzerinde durulur. - Yazarın seçiciliği örneklerle açıklanır. - Gezi yazılarında tanımlama, betimleme ve açıklamanın önemi belirtilir. - Gezi yazılarında paragraf düzeyindeki parçaları birbirine bağlayan unsurlar belirlenir. - Gezi yazılarında birliği sağlayan öğeler üzerinde durulur.
2. Gezi yazılarının okuyucu üzerindeki etkisini sorgular.		
3. Gezi yazılarının yararlarını sıralar.		[!] Gezi yazılarının görülen yerin kültür ve tabiat zenginlikleri, tarihi özellikleri, yaşama biçimi hakkında okuyucuya bilgiler verdiği vurgulanır.
4. İncelenen gezi yazısında dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
5. Gezi yazılarıyla anıları karşılaştırır.		
6. Gezi yazısı yazar.	 Öğrenciler, gezi yazısı yazar. Birbirlerinin yazmış oldukları gezi yazılarını dinler ve bunlar hakkındaki düşüncelerini ifade ederler.	
7. Gezi yazılarını akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
8. Gezi yazılarını yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
6. SOHBET (SÖYLEŞİ)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği sohbetlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, sohbet metinleri araştırır, bulur ve okurlar. Radyo ve televizyonda gerçekleştirilen sohbetleri dinlerler. Bu sohbetlerin kendilerine ilginç gelen yönlerini arkadaşları ile paylaşırlar. Öğretmen tarafından belirlenmiş bir konuda birkaç kişiden oluşan örnek sohbet çalışmaları yapılır. Yapılan sohbet çalışmaları üzerine öğrencilerden düşüncelerini ifade etmeleri istenir.	[!] Sohbet yazılarının ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Sohbet türünün amaçları üzerinde durulur. ▪ Sohbetin konuşma tavrı ve edasıyla fikirleri derinleştirmeden ifadeye imkân verildiği açıklanır. ▪ Anlatım biçiminin samimî konuşma tavrıyla beslendiği belirtilir. ▪ Sohbette kullanılan anlatım türleri belirlenir.
2. Sohbette kullanılan dil ve anlatımın özelliklerini belirler.		[!] Sohbet metninde dilin hangi işlevde kullanıldığı, paragrafların birbiriyle nasıl ilişkilendirildiği, mahallî ve kişisel söyleyişlere yer verilip verilmediği üzerinde durulur.
3. Sohbet yazar.	 Öğrenciler, sohbet metni yazar ve okurlar. Arkadaşlarının yazdığı sohbet metinlerini dinlerler ve düşüncelerini söylerler.	
4. Sohbet metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
5. Sohbet metinlerini yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
7. HABER YAZILARI		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Haber yazılarının ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, politika ve sporla ilgili olayları; tanınmış kişilerin özel hayatlarıyla ilgili hususları; okuyucuda merak uyandırıcı, hoşgörü telkin edici, okuyucuları günlük hayatın dışına çıkarıcı olağanüstü özellik taşıyan olayları; çocukları, hayvanları konu alan haberleri çeşitli gazetelerden araştırır, bulur ve okurlar. Sınıfta arkadaşları ile paylaşırlar. Aynı haberi konu alan yazılar arasındaki farklılığın nedenlerini tartışırlar. Öğrenciler, haber yazısı bulunmayan günlük gazete olup olmadığını araştırırlar.	[!] Haber yazılarının ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Verilen haberlerin günlük, doğru, kolay anlaşılır, ilginç ve önemli olması gerektiği vurgulanır. - Haber yazılarında kullanılan anlatım türleri vurgulanır. - Haber yazılarında anlatıcının tavrı belirlenir.
2. Okuduğu haberlerden hareketle haber yazılarını kaynaklarına göre gruplandırır.		[!] Resmî, özel ve ajans haberlerinden söz edilir.
3. Haber yazılarında kullanılan dil ve anlatımın özelliklerini belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde aşağıdaki hususlar üzerinde durulur. - Haber yazılarında dilin hangi işlevde kullanıldığı belirlenir. - Haber metnindeki kelimelerin anlam değerleri ile cümlelerin anlam ve yapı özellikleri üzerinde durulur. - Haber yazılarında objektif, açık ve anlaşılır bir dil kullanıldığı, ayrıntıya yer verilmediği, yazının haberi ortaya koyan, yoruma ve yanlış anlaşılma imkân vermeyen cümleler ile başladığı belirtilir. - Haber yazısının 5N 1K'da yer alan sorulara verilen cevaplarla genişlediği ve başlangıcının da ilgi çekici olması gerektiği vurgulanır.
4. Haberin; birey açısından önemini, sosyal, siyasal, kültürel ve günlük hayattaki yerini belirler.		
5. Haber metinleri yazar.	 Öğrenciler, haber yazısı yazarlar. Arkadaşlarının yazdığı haber yazıları hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
6. Haber metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Bu kazanımın gerçekleşmesinde; - Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, - Kendi yazdıkları metinleri öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. - Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

7. Haber metinlerini yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları haber metinlerini, inceledikleri haber metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları haber metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
---	--	---

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER

8. FIKRA

Bu dersin konusunun **gazetelerde** yayımlanan fıkralar olduğu belirtilerek bu metinlerle sözlü kültür ürünü olan fıkralar arasındaki ayrım belirlenir.

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Fıkraların ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, gazetede yayımlanan fıkralardan seçtiklerini arkadaşlarına okurlar. Arkadaşlarının okuduklarını dinlerler. Dinledikleri fıkralar hakkındaki düşüncelerini ifade ederler.	[!] Fıkraların ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Her konuda fıkra yazılabileceği; fıkra geniş kitleyi ilgilendiren günlük olaylardan seçilmiş farklı konuların ele alındığı belirtilir. ▪ Fıkralarda hangi anlatım türlerinin tercih edildiği belirlenir. ▪ Fıkra yazılarında ulaşılmak istenen sonucun kesinliği sorgulanır .
2. Fıkra yazarının özelliklerini belirler.		[!] Fıkra yazarının ortaya koyduğu dikkat, görüş ve düşüncenin özellikleri sorgulanır. Kişisel görüş ve düşüncelerin herhangi bir kanıt göstermeden kendine özgü bir dille anlatıldığı vurgulanır.
3. İncelediği fıkralarda dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
4. Fıkra yazar.	 Öğrenciler aynı konuda fıkra örnekleri yazarlar. Usta fıkraçıların fıkralarıyla kendi yazdıklarını karşılaştırırlar. Arkadaşlarının yazdığı fıkralar hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
5. Fıkraları akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları fıkra metinleriyle inceledikleri fıkra metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları fıkra metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
6. Fıkraları yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları fıkra metinlerini, inceledikleri fıkra metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları fıkra metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER

9. DENEME

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Denemelerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, farklı yazarlardan üç deneme seçerler ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu denemeleri dinlerler ve düşüncelerini ifade ederler.	[!] Denemelerin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Denemenin, serbestçe seçilen bir konuda, düşündürücü, öğretici, gücünü yazarın içtenliğinden alan, inandırıcı ve ufuk açıcı özellikleri olan bir metin türü olduğu vurgulanır. - Denemelerin rahat okunabilen düşünce yazıları olduğu belirtilerek, zevk vererek okuyucuyu düşünmeye yöneltmek; pratik hayatın gerçekleriyle kişi ilişkisini ortaya koymak; kültür alanındaki değişme ve gelişmelerle, zamanın akışını gözden uzak tutmadan, insanın nasıl zenginleştiğini ifade etmek; insanın birey olarak zaman ve toplum karşısındaki tavrını felsefeye özgü ciddiyetle, ilmî yazılara özgü kesinliğe yer vermeden dile getirmek üzere yazıldığı vurgulanır. - Deneme yazılarında farklı anlatım türlerinin bir arada bulunduğu dikkat çekilir.
2. Denemelerde kullanılan dil ve anlatımın özelliklerini belirler.		[!] Denemenin dil ve anlatım özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Denemede dilin hangi işlevlerde kullanıldığı üzerinde durulur. - Felsefi, sosyolojik, ilmî, tarihî temaların ve olayların bireysel dilin sağladığı rahat ve duygu yönü olan bir söyleyişle dile getirildiği belirtilir. - Bayağılaşma noktasına inmeyen bir içtenlikle terim ve felsefi kavramların ağırlığından uzak bir ciddiyetin, denemenin üslubunu birlikte belirlediği dile getirilir.
3. Denemeleri konularına ve yazılış amaçlarına göre gruplandırır.		[!] Denemeler aşağıdaki gibi gruplandırılır: - Kişisel duyarlılık ve dikkatleri konu alan denemeler - Öğretici ve eleştirel denemeler - Sosyal ve felsefi konularda bireysel düşünceyi ifade eden denemeler
4. Deneme yazarının özelliklerini açıklar.		[!] Deneme yazarlarının; - Dili doğru ve güzel kullanan, - Düşünce ufku açık, - Duyguları yücelmiş, - Kültür alanına özgü bilgi birikimine sahip, - Kendi doğrularının dışında da doğruların varlığını kabul edebilen insanlar oldukları üzerinde durulur.
5. Deneme ile sohbeti karşılaştırır.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Denemelerde de sohbette olduğu gibi içtenliğin ön planda olduğu vurgulanır. - Denemelerde daha çok, düşünen insanın kendi dünyasındaki bütünlüğü, hoşgörüyü sağlayan, onu sevimli ve tutarlı kılan içtenliğin söz konusu edildiği belirtilir. - Denemelerde inandırıcı ve düşündürücü bir içtenliğin tema, dil ve söyleyiş düzeyinde ayırıcı özellik durumunda olduğu sezdirilir.

6. Deneme yazar.	 Öğrenciler, deneme metinleri yazarlar. Yazdığı denemeleri arkadaşlarına okurlar. Arkadaşlarının yazdığı denemeler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
7. Denemeleri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		[!] Denemelerin akıcılık, bağdaşıklık ve bağlaşıklık bakımlarından değerlendirilmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları, ▪ Kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
8. Denemeleri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		[!] Denemelerin yazım ve noktalama bakımından değerlendirilmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıklarıyla inceledikleri metinleri karşılaştırmaları; ▪ Kendi metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Belirtilen hususlarda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
10. MAKALE		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Makalelerin ortak özelliklerini belirler .	📖 Öğrenciler; gazetelerden, dergilerden ve internetten sosyal, siyasal ve günlük olaylarla ilgili makaleler araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu makaleleri dinler, makalelerle ilgili düşüncelerini paylaşırlar. 🏠 Öğrenciler, makalenin yazılış amaçlarını araştırırlar.	[!] Makalelerin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Makalenin temel ögesinin düşünce olduğu vurgulanır. ▪ Makale yazmanın amacı belirlenir. ▪ Makalenin hedef kitlesinin kim veya kimler olabileceği belirtilir. ▪ Makale metnindeki bölümlenmeler üzerinde durularak bu bölümlenmenin ifade edilen düşüncelerle ilişkisi açıklanır. Makalenin nasıl başladığı, geliştiği ve sonuçlandığı vurgulanır. ▪ Makalede kullanılan anlatım türlerinin özellikleri belirlenir, bunların birbirleriyle ilişkisi açıklanır.
2. Makalelerde dilin nasıl ve hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Makalenin toplum hayatındaki rolünü sorgular .		
4. Makale yazarlarında bulunması gereken özellikleri belirler .		
5. Okuduğu makalelerde ana düşünceyi bulur.		
6. Ana düşünce etrafında dile getirilen diğer düşüncelerin nasıl birleştirildiğini açıklar.		
7. Gazetelerde yayımlanan makaleleri, haberlerden ve gazetelerdeki diğer yazılardan ayıran niteliklerin neler olduğunu sorgular.		
8. Fıkra ile makale arasındaki farklılıkları belirler.		
9. Denemeyle makalenin farklılıklarını sorgular.		[!] Denemenin makaleden farklılıklarının sorgulanmasında; ▪ Denemelerde kişisel düşüncenin yer aldığı, ▪ Söylenenlerin kanıtlanmasına ihtiyaç duyulmadığı, vurgulanır. ▪ Denemelerde ele alınan konunun kesin sonuçlara bağlanmadığı söylenir.
10. Makale yazar.	📖 Öğrenciler, aynı konuda bir makale yazarlar. Birbirlerinin yazmış oldukları makaleleri dinler ve dinledikleri makaleler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	

11. Makaleleri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları makale metinleriyle inceledikleri makale metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları makale metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağdaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
12. Makaleleri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları makale metinlerini, inceledikleri makale metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları makale metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER		
11. ELEŞTİRİ (TENKİT)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Eleştiri yazılarının ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, edebiyat, resim, müzik konularında eleştiri yazıları araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu eleştiri yazılarını dinler ve bunlar hakkındaki düşüncelerini ifade ederler.	[!] Eleştiri yazılarının ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Eleştiri yazılarının yazılış amaçları belirlenir. ▪ Eleştiri yazılarında kullanılan anlatım türleri belirlenir.
2. İncelediği eleştiri yazılarında dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Eleştiri yazarlarının özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, Türk edebiyatındaki önemli eleştiri yazarlarını ve bu yazarların özelliklerini araştırırlar.	
4. Eleştiri yazılarını, ele aldıkları konu ve ele alış biçimleri bakımından değerlendirir.		[!] Sanatçıyı ele alan, eserle dış dünya arasındaki ilişkiyi konu alan, eseri konu alan eleştiri yazılarının özellikleri üzerinde durulur.
5. Eleştiri yazılarını, yazarın eser karşısındaki tavır ve tutumuna göre değerlendirir.		[!] Nesnel ve öznel tavırlar hakkında bilgi verilir. Nesnel ve öznel eleştirilerin farklılıkları sorgulanır.
6. Eleştiri yazılarıyla denemeleri karşılaştırır.		
7. Eleştiri metni yazar.	 Öğrenciler farklı konularda eleştiri yazısı yazarlar ve birbirlerine okurlar. Dinledikleri eleştiri yazıları hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
8. Eleştirileri akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları eleştiri metinleriyle inceledikleri eleştiri metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları eleştiri metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağdaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
9. Eleştirileri yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları eleştiri metinlerini, inceledikleri eleştiri metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları eleştiri metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
1. RÖPORTAJ		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Röportajların ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, röportaj kelimesinin anlamını araştırırlar. Öğrenciler, bir bölgeyi veya belli bir yeri, bir kurumu, bir veya birkaç insanı konu alan röportajlar bulur ve bu röportajları okurlar. Arkadaşlarının buldukları röportajları dinler, beğendikleri röportajları neden beğendiklerini açıklarlar.	[!] Röportajların ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Röportajın, gazete haberlerinin daha genişletilmiş ve yazarın kişisel görüşleriyle zenginleştirilmiş hâli olduğu belirtilir. ▪ Röportajın konusu olan habere, röportajı gerçekleştiren kişinin o konu veya yer ile ilgili düşüncelerinin ve görüşlerinin de ilâve edildiği söylenir. ▪ Röportajda önemli olanın, birçok insanın gördüğü ve bildiği şeyleri ustaca dile getirmek olduğu vurgulanır. ▪ Röportajlarda öğretici, açıklayıcı, kanıtlayıcı, betimleyici anlatım gibi anlatım türlerinden yararlanıldığı belirtilir.
2. Röportajlarda dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Röportajları gruplandırır.		[!] Röportajların gruplandırılmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Sunuş biçimi bakımından her şeyi “ben” eksenini etrafında anlatan röportajlar; anlatılan hususu en dikkat çekici yönünden başlayarak dikkatlere sunan röportajların birbirinden farklı oldukları vurgulanır. ▪ Konuları bakımından bir bölgeyi, bir eşyayı ve insanı konu alan röportajlar olduğu belirtilir. ▪ Bir yeri veya bölgeyi konu alan röportajlarda; röportaj yapılan yerde sürdürülen hayatın her yönüyle bilinmesi gerektiği, alışılmıştan farklı yönlerin fotoğraf, film ve ses kayıtlarıyla belgelenmesinin önemi ifade edilir. Bunların röportajı inandırıcı hâle getirdiğine dikkat çekilir. ▪ Eşyayı konu alan röportajlarda; eşyanın her yönüyle bilinmesi gerektiği, röportaj yapanın eşyayı dikkat çekecek ve okuyanları düşündürecek yönleriyle anlatması gerektiği vurgulanır. ▪ İnsanı konu alan röportajların, gazete okuyucusunun dikkatini çekecek ve onları bazı konularda düşündürecek biçimde düzenlendiği belirtilir. ▪ Röportaj yazarının, tespitleriyle düşünce ve kanaatlerini birlikte ifade ettiği vurgulanır.
4. Röportaj ile gazetecilik arasında ilgi kurar.		[!] Röportajın XX. yüzyılda gazete ve gazeteciliğin çevresinde geliştiğini fark eder.

5. Röportaj yapar.	📌 Öğrenciler, belirlenen bir konuda röportaj hazırlığı yapar ve uygularlar. Arkadaşlarının yaptığı röportajları dinlerler. Okudukları, dinledikleri röportajlar hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
6. Röportajı akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		📖 Öğrencilerin kendi yazdıkları röportaj metinleriyle inceledikleri makale metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları röportaj metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
7. Röportajı yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		📖 Öğrencilerin kendi yazdıkları röportaj metinlerini, inceledikleri makale metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları röportaj metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
2. MÜLAKAT (GÖRÜŞME)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği mülakat metinlerinin ortak özelliklerini sıralar.	 Öğrenciler, siyasetçi, sanatçı, edebiyatçı, iş adamlarıyla gerçekleştirilmiş mülakat örnekleri bulur ve bunları okurlar. Arkadaşlarının hazırladıkları mülakat örneklerini dinler; beğendiği mülakatları niçin beğendiklerini açıklarlar.	[!] Mülakatların ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: ▪ Mülakat metinlerinin öğretici ve ufuk açıcı olduğu, söyleşmeye bağlı anlatım biçimi çevresinde oluşan bir tür olduğu belirtilir. Kurallarını büyük ölçüde kendisiyle konuşulan kişinin mizacı ve kültürünün belirlediği açıklanır. ▪ Mülakatlarda kullanılan anlatım türleri belirlenir. ▪ Alınan cevapların aynen ve yorumlanmadan yayımlanmasının mülakatın ayırıcı özelliği olduğu vurgulanır.
2. Mülakatlarda dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
3. Mülakatlarda ön hazırlığın önemini açıklar.		
4. Kimlerle mülakat yapılabileceğini belirler.		[!] Alanında tanınmış kişilerle mülakat yapılabileceği belirtilir.
5. Mülakatı yapan kişinin özelliklerini belirler.		[!] Mülakat yapacak kişinin, ▪ Mülakat yapılacak kişiden görüşme zamanını belirlemesini isteme, ▪ Görüşülecek husus üzerinde hazırlanma, ▪ Görüşmenin gerçekleşmesi anında ölçülü olma, ▪ Ziyaret edilen kişinin ilgisini çekme gibi özelliklere sahip olması gerektiği belirtilir. ▪ Kültürü ve becerisiyle karşısındakini konuşmaya ikna edebilecek beceriye sahip olmasının önemi vurgulanır.
6. Mülakatta iletişim anının önemini açıklar.		[!] Mülakatta iletişim tablosundaki asıl öğelerin daha yalın olarak ortaya çıktığı vurgulanır. Kendisiyle görüşülen kişinin tanıtılmasında dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulur.
7. Mülakat yapar.	 Öğrenciler gruplara ayrılarak farklı kişilerle aynı konuda mülakat yaparlar; mülakatlarını karşılaştırırlar, mülakatlar arasındaki farklılıkların sebeplerini tartışırlar.	[!] Öğrencilerden yaptıkları mülakatı metin hâline getirmeleri istenir.

8. Mülakatı akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		📖 Öğrencilerin kendi yazdıkları mülakat metinleriyle inceledikleri makale metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları mülakat metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağdaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
9. Mülakat metnini yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		📖 Öğrencilerin kendi yazdıkları mülakat metinlerini, inceledikleri makale metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları mülakat metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
3. SÖYLEV (HİTABET, NUTUK)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Söylevlerin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, farklı söylev örnekleri araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu söylev metinlerini dinler ve dinlediği söylevler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	[!] Söylevlerin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Söylevlerin amacının insanları heyecandırmak, bir fikri, bir kanaati insanlara aşlamak ve benimsetmek olduğu belirtilir. - Her konuda söylev verilebileceği belirtilir. Ancak dinî, siyasi, sosyal ve askerî alanlarda verilen söylevlerin önemli oldukları üzerinde durulur..
2. Söylevlerde kullanılan dil ve anlatım özelliklerini belirler.		[!] Söylevlerde kullanılan dil ve anlatım özelliklerinin belirlenmesinde; - Her söylevde dilin alıcıyı harekete geçirme işlevi ile heyecana bağlı işlevinin birlikte kullanıldığı, - Söyleyişte yersiz ve gereksiz vurgular, anlaşılma ve abartılı sözler, yersiz bağırıların söylev olmadığı, - Etkili ve kısa cümlelerle güven içinde söze başlamanın ve hemen asıl konuya geçmenin önemi, - Dinleyici kitlesiyle sürdürülen iletişimi kesmeden konuşmanın devam etmesi gerektiği, - Ünlem cümlelerinin özellikleri ve işlevleri belirtilir. - Toplayıcı ve zihinde kalabilecek heyecanlı ve açık cümlelerle söylevin bitirilmesi önerilir.
3. Söylevin söz ve sesle gerçekleştirilen bir sanat olduğunu fark eder.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Sözün ses ve anlam değerinin, dinleyicinin dikkatini üzerinde durulan konuya yoğunlaştırmadaki rolü, - Canlı bir söyleyiş, konuşma metninin tutarlılığı, açıklığı; ses ve hecenin söylenişine dikkat edilmesi, - Konuşma metninde akıcılığı bozacak öğelere yer verilmemesi gibi hususlar üzerinde durulması gerektiği vurgulanır. - Söylevde sözün yanında sesi kullanmanın, söylev veren insanın duruş, jest ve hareketlerin önemi üzerinde durulur.
4. Söylev veren kişiyle dinleyiciler arasındaki ilişkinin önemini açıklar.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; - Dinleyicilerin zevk, kültür düzeyleri ve gereksinimlerinin söylev veren tarafından dikkate alınması gerektiği belirtilir. - Konuşanla dinleyici kitlesinin içten, doğal, coşku ve heyecanla birleşmesinin önemi; inandırmak için, inanmak ve samimi olmak gerektiği; söylev veren kişinin yalın, açık ve içten olmasının önemi vurgulanır.
5. Söylev hazırlamada dikkat edilecek hususları belirler.		[!] Söylev hazırlanışında aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir: - Bilinmeyen, benimsenmeyen, içselleştirilmemiş konularda söylev hazırlamanın yapmacık söz söyleme tehlikesini beraberinde getirdiği belirtilir. - Söylev verenin, konuştuğu konuyu çeşitli yönleriyle bilmesi, söyleyeceklerine inanması, düşüncelerini içselleştirmesi gerektiği vurgulanır.

6. Söylev hazırlar.	 Öğrenciler; vatan sevgisi, bireysel özgürlük mücadelesi, eğitim hakkı konularından biri üzerinde söylev hazırlarlar. Hazırladıkları söylevleri Türkçenin ses değerlerine, söyleyiş özelliklerine ve doğal vurgusuna dikkat ederek önce en az üç defa okur; sonra da metne bakarak sınıfta konuşurlar. Arkadaşlarının söylevleri hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
7. Söylevi akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi sundukları söylevle inceledikleri söylev metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi sundukları söylevi öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
8. Söylev metnini yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları söylev metinlerini, inceledikleri söylev metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları söylev metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

10. ON İKİNCİ SINIF DİL VE ANLATIM DERSİ ÜNİTE VE KAZANIMLARI

I. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
1. Sanat Metinlerinin Ayırıcı Özellikleri		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Sanat metinleriyle öğretici metinleri karşılaştırır.		[!] Sanat metninin yapı bakımından öğretici metinlerden farklılıklarını sıralar.
2. Sanat metninin gerçeklikle ilişkisini sorgular.		
3. Sanat metninde göndergenin özelliklerini örneklerle açıklar.		
4. Sanat metninde kullanılan dilin işlevlerini belirler.		
6. Sanat metinleri ile okuyucu/seyirci arasındaki ilişkiyi fark eder.		
7. Sanat metinleri ile gelenek arasında ilişki kurar.		
8. Sanat metinleri ile gerçekleşen iletişimin özelliklerini açıklar.		
9. Sanat iletişiminin bilimsel, düşünsel ve dinsel iletilerden farklılıklarını örneklerle gösterir.	🏠 Öğrenci grupları, sanat iletilerinin ve etkinliklerinin insanı ve insanlığı nasıl zenginleştirdiğini araştırır, tartışır. Tartışma sonucunda her grup kendi posterini oluşturur. Hepsini sınıfın duvarına asılır.	
10. Dille gerçekleştirilen sanatlarla ses, renk, çizgi ve hareketle gerçekleştirilen sanatlar arasındaki farklılıkları belirler.		
11. Dille gerçekleştirilen sanat etkinliklerini gruplandırır.		[!] Anlatma, gösterme, kendini coşku ile ifade etme etkinlikleri çevresinde dille gerçekleştirilen sanatların gruplandırılabilmesi vurgulanır.
12. Anlatmaya bağlı metinlerde temaların özelliklerini belirler.	🏠 Öğrenciler; tarihî olay ve kişileri anlatan metin, gezi yazısı, anı, biyografi, fabl, masal, halk hikâyesi, hikâye metinleri ve destan parçaları araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okudukları metinleri dinlerler ve bu metinler hakkındaki düşüncelerini ifade ederler.	
13. Coşku ve heyecana bağlı sanat metninin özelliklerini belirler.		

I. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. Sanat Metinleri		
2.1. Fabl		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Fablların ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, fabl metinleri araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu metinleri dinlerler. Okunan metinler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	[!] Fablların ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Fablda soyut bir düşüncenin somutlaştırıldığı örneklerle açıklanır. - Fablda ahlak dersi vermenin esas olduğu, kahramanlarının insan olmayan varlıklar arasından seçildiği; ama temanın insanla ilgili olduğu vurgulanır. - Fablin kişileştirme (teşhis) ve konuşturma (intak) sanatları üzerine kurulduğu belirtilir. - Fablda düşsel olay ve kişiler yardımıyla insanlara özgü davranış, değer, düşünce ve tutumların dile getirildiği belirtilir. - Fabl metinde yararlanılan anlatım türleri ve hâkim anlatım türü belirlenir.
2. Fablin yapı özelliklerini çözümler.		[!] Fablin yapı özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Fabl metni kendi içinde bütünlüğü olan parçalara ayrılır. - Fabldaki olay veya olay örgüsü belirlenir. - Olay veya olay örgüsünün gerçeklikle ilişkisi sorgulanır. - Olay veya olay örgüsünde kahramanların neyi, nasıl temsil ettikleri tartışılır. - Fabllarda metin parçalarının anlam bakımından birbiriyle ilişkisi sorgulanır. - Fablda mekânın özellikleri belirlenir. - Fablda zamanın özellikleri belirlenir.
3. Fablin dil ve anlatım özelliklerini değerlendirir.		[!] Fablin dil ve anlatım özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Fabllarda farklı anlatım türlerinin oluşturduğu metin parçalarının nasıl birleştirildiği belirlenir. - Söz ve hareket arasındaki ilişkiler üzerinde durulur. - Fabllarda dilin hangi işlevlerde kullanıldığı belirlenir.
4. Fablda temanın özelliklerini belirler.		[!] Temaların evrensel oldukları, değişmez ahlaki değerler ve insana ait özellikler çevresinde yoğunlaştığı belirtilir.
5. Fabl yazar.	 Öğrenciler, günlük hayatta tespit ettikleri aksaklıkları ifade eden fabl örnekleri yazarlar. Yazdıkları fablları okurlar. Arkadaşlarının yazdıkları fabllar hakkında düşüncelerini ifade ederler.	

6. Fablı akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları fabl metinleriyle inceledikleri fabl metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları fabl metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
7. Fablı yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları fabl metinlerini, inceledikleri fabl metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları fabl metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. 2. Masal		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Masalların ortak özelliklerini belirler.		[!] Masalların ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlar üzerinde durulur: - Masallarda olağanüstü kişilerin başlarından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı, mekân ve zamanın da olağanüstü özellikler taşıdığı belirtilir. - Halk masallarının anonim oldukları, kuşaktan kuşağa sözlü gelenekle aktarıldığı vurgulanır. - Masal kişilerinin özellikleri belirlenir. Masallarda iyi-kötü, haklı-haksız gibi zıtların birlikteliği ve çatışmasının söz konusu olduğu vurgulanır. - Masallarda mekânın özellikleri tartışılır. Olağanüstü özelliklere sahip kişilerin insana özgü bir hâli, bir durumu ifade veya temsil ettiği belirtilir. - Masallarda zamanın saat ve takvimle ölçülebilen zamandan farklılığı ve bu zamanın metne kazandırdıkları açıklanır. - Masallarda yararlanılan anlatım türleri belirlenir.
2. İncelediği masalın yapı özelliklerini çözümler.	Her öğrenci, Türk masallarından bir metin okur. Birkaç öğrenciden okuduğu masalı arkadaşlarına anlatmaları istenir. Öğrenciler anlatılan masallar hakkında düşüncelerini ifade ederler. Halk masalları ile Andersen masalları gibi yazarı belli masallar arasındaki farklılıkları araştırır. Öğrenci grupları, çocukların masalları neden sevdiklerini tartışır. Tartışma sonuçlarını grup sözcüleri sınıfa sunar.	[!] Masalın yapı özellikleri çözümlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Masaldaki olay örgüsünü ve olay örgüsünün özellikleri belirlenir. - Olay örgüsü, olayın geçtiği yer ve olayın oluşmasında rol sahibi kişilere de dikkat edilerek metin parçalara ayrılır. Her parçanın metin içinde yüklendiği işlevler tartışılır. - Masallarda karşılaşma ve çatışmaların temel özellikleri belirlenir. - Olay parçalarının bir tema etrafında nasıl birleştikleri belirlenir.
3. Masalların dil ve anlatım özelliklerini değerlendirir.		[!] Dil ve anlatım özellikleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Anlatıcı belirlenir, özellikleri açıklanır. - Anlatıcının bakış açısı ve özellikleri belirlenir. - Masalın nasıl başlayıp nasıl bittiği üzerinde durulur. - Masallarda dilin hâkim işlevi bilirlenir.
4. Okuduğu masalları günümüz yaşama biçimi ve insan ilişkilerinden yola çıkarak anlamlandırır.		
5. Masalların sanat metni oluş nedenlerini sorgular.		
6. Fabl ile masalı karşılaştırır.		

7. Masal yazar.	 Öğrenciler, Türk halk masallarından biri hakkında bir yazı yazarlar. Yazdıklarını arkadaşları ile paylaşırlar. Arkadaşlarının okudukları yazı hakkında düşüncelerini ifade ederler. Öğrenciler, masallar hakkında yazılmış inceleme yazıları okurlar.	
8. Masalı akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları masal metinleriyle inceledikleri masal metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları masal metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
9. Masalı yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		 Bu kazanımın gerçekleşmesinde; ▪ Öğrencilerin kendi yazdıkları masal metinlerini, inceledikleri masal metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları masal metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. 3. Hikâye (Öykü)		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Hikâyelerin ortak özelliklerini belirler.	🏠 Öğretmen, öğrencileri dört gruba ayırır. Birinci grup bir halk hikâyesi; ikinci grup Maupassant tarzı bir hikâye (Refik Halit, Ömer Seyfettin, S. Âli gibi); üçüncü grup Çehov tarzı bir hikâye (Memduh Şevket Esendal’ın 1922’den sonra yazdığı hikâyeler gibi), dördüncü grup Sait Faik’in sanat hayatının son devresini karakterize eden hikâyelerinden biri ile 1950 sonrası hikâyelerinden birini seçerler. Her grup seçtiği hikâyeyi, dokuzuncu sınıf Edebiyat Dersi Öğretim Programında yer alan “Anlatmaya Bağlı Edebî Metinleri İnceleme Yöntemi”ne göre inceler. Gruplar, inceleme sonuçlarını sınıfta paylaşırlar. Her grup, kendi hikâyeleri ile diğer grupların hikâyelerini yapı, tema, dil ve anlatım, gerçeklik ve gelenek bakımlarından karşılaştırır. 🏠 Öğrenciler Sait Faik’in “Kınalı Adada Bir Ev”, “Sinağrit Baba”, “Alemdağ’ında Var Bir Yılan” gibi 1945’ten sonra yazdığı; kendi “ben” ini ve bunalımlarını anlatan hikâyeleri ile Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Abdullah Efendi’nin Rüyalari” kitabında bir araya gelen metinleri okurlar.	[!] Öğrencilerin Maupassant tarzı, Çehov tarzı, bireyi konu alan hikâyeleri incelemeleri ve bunları karşılaştırmaları sağlanır. Hikâye metinlerinin ortak özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: Maupassant tarzı hikâyenin; - Seçilmiş olay ve kişiler üzerine kurulduğu, - Bu tarz hikâyede olay, kişi, mekân ilişkisinin okuyucuda gerçeklik duygusu uyandırdığı, - Hikâyenin çekirdeği durumundaki çatışma veya karşılaşmanın merak uyandıracak biçimde geliştirilerek anlatıldığı, - Hikâyenin beklenmedik bir son ile bittiği, - Mekân-insan bütünleşmesine özen gösterildiği; - Rastlantılardan kaçınıldığı, - Olay parçaları, kişi- mekân ilişkisinde sebep-sonuç bağlantılarına dikkat edildiği, - Bireysel fantezilerden kaçınıldığı, - Olayı ve kişiyi belirleyen faktörlere önem verildiği, - Sosyal çevrenin bu dikkatlerle anlatıldığı, - Doğal çevrenin anlatılmasında gözleme bağlı kalmaya özen gösterildiği vurgulanır. Çehov tarzı hikâyede; - Memduh Şevket Esendal’ın 1922 sonrasında yazdığı “Mendil Altında”, “Sahan Külbastısı” gibi hikâyelerinden birinden hareketle, hikâyenin hayatın doğal akışı içinden alınan bir kesit olduğu vurgulanır. - Kahramanlar arasındaki karşılaşma ve çatışmadan ziyade, belli bir zaman diliminde hayatın doğallığı içinde insanların davranışları, birbiriyle ilişkileri ele alınır; bazı olay, düşünce ve tasarılar karşısında gösterdikleri tepkilerin gözler önüne serildiği belirtilir. - Kahramanların karşılıklı konuşmalar içinde bulundukları belirtilir. - Abartılmamış gerçekliğin anlatılmak istendiği belirtilir. Bireyi konu alan hikâyelerde; - Hikâyecinin gözlemlerinden ve dış dünyada yaşanan olaylardan yola çıkarak bireysel bunalım ve çıkmazlarına yöneldiği vurgulanır. - Hikâyecinin kişiliğiyle hikâye kişilerinin iç içe girdiği; yaşanan ile arzu ve hayal edilenin birlikteliği üzerinde durulduğu belirtilir. - Bireyin dış dünyayı olduğu ve gördüğü gibi değil; içinde bulunduğu ruh hâline göre olması gerektiği gibi algıladığı ve anlattığı vurgulanır. - Bunalım ve yaşama sevinci arasında kalan bireyin var olandan hareketle düş dünyasına sığındığı sezdirilir. - Bu metinlerde anlatılanla anlatanın iç içe girdiği belirtilir.
2. Hikâyenin özelliklerini değerlendirir.		[!] Anlatmaya bağlı edebî metinlerin yapısının değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Hikâyenin yapı öğelerinin; olay örgüsü, kişiler, mekân ve zaman olduğu vurgulanır. - Olay veya olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki ilişki açıklanır. - Hikâye metinlerinde olay ve anlatıcının vazgeçilmez öğeler olduğu belirtilir. Olayın ortaya çıkması için kişilere, mekâna, zamana ihtiyaç olduğu vurgulanır. Bu öğelere ilişkin çözümlemeler yapılır.

3. Hikâyenin temasını bulur.		[!] Olayın bir temayı beraberinde getirdiği, olayın ortaya çıkması için kişilerin karşılaşması veya çatışmasının zorunlu olduğu açıklanır. Bu karşılaşmanın kısa ve kesin ifadesine tema dendiği vurgulanır. Tema ile gündelik hayat arasında ilişki kurularak metnin yazıldığı dönemle tema arasındaki ilişki belirlenir.
4. Hikâyelerin dil ve anlatım özelliklerini belirler.		[!] Metnin dil ve anlatım özellikleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Anlatıcı belirlenir. Anlatıcının özellikleri ve bakış açısı sorgulanır. - Metinde yararlanılan anlatım türlerinin birbiriyle ilişkisi belirlenir. - Hikâyelerde dilin hangi işlevde kullanıldığı değerlendirir.
5. Metnin gelenekle ilişkisini belirler.		[!] Metnin gelenekle ilişkisinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Metnin yazıldığı dönem arasında ilişki kurulur. - Metnin önceki metinlerle ilişkisi sorgulanır. Metnin önceki metinler arasında; tema, yapı, dil ve anlatım bakımlarından ilişki kurulacağı üzerinde durulur. - Metnin, kendisinden önceki metinlerden etkilenip etkilenmediği sorgulanır. Her metnin kendi tarzında daha önce yazılmış birçok metinden yararlandığı, metnin daha sonra yazılacak metinlere kaynaklık edebileceği vurgulanır. - Sanatçının gelenekle ilişkisi üzerinde durulur.
6. Metni yorumlayarak güncelleştirir.		[!] Metnin yorumlanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilir: - Metni oluşturan parçalar arasındaki anlam ilişkisinin önemi vurgulanır. - Metnin anlamının, kendisini oluşturan birimlerdeki anlamlara indirgenemeyeceği ve metnin anlamının kendisini meydana getiren birimlerin anlam değerlerinin ortak paydası olduğu vurgulanır. - Metnin, okuyan her insanın bilgisi, görgüsü ve psikolojik durumuna göre yorumlanabileceği vurgulanır. - Metnin her okunduğunda yeni anlam değerleri kazandığı örneklerle açıklanır. - Metinde açıkça dile getirilmiş olanlarla, açıkça ifade edilmemiş olanlar anlam çevresinde ilişkilendirilir. - Yaşanan gerçeklikle metindeki gerçeklik arasındaki ilişki sorgulanır. - Metnin okuyucuda uyandırdığı duygular tartışılır.
7. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi belirler.		[!] Yazarın hayat hikâyesi başta olmak üzere bilinen özellikleriyle metin arasındaki ilişki sorgulanır.
8. Hikâye yazar.		[!] Öğrencilerden Maupassant ve Çehov tarzı ile bireyi merkeze alan hikâyeler yazmaları istenir. Yukarıdaki kazanımlardan hareket etmeleri sağlanır.
9. Hikâyeyi akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık bakımlarından değerlendirir.		- Bu kazanımın gerçekleşmesinde; - Öğrencilerin kendi yazdıkları hikâye metinleriyle inceledikleri hikâye metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, - Kendi yazdıkları hikâye metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağdaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. - Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.
10. Hikâyeyi yazım ve noktalama bakımından değerlendirir.		- Bu kazanımın gerçekleşmesinde; - Öğrencilerin kendi yazdıkları hikâye metinlerini inceledikleri hikâye metinleri ile yazım ve noktalama bakımından karşılaştırmaları, - Kendi yazdıkları hikâye metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. - Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. 4. Roman		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Romanların ortak özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler; <i>Notre Dame'ın Kamburu</i> , <i>Madame Bovary</i> , <i>Suç ve Ceza</i> , <i>Goriot Baba</i> , <i>Aşk-ı Memnu</i> , <i>Handan</i> , <i>Kıralık Konak</i> , <i>Kuyucaklı Yusuf</i> , <i>Yalnızız</i> , <i>Dokuzuncu Hariciye Koşuşu</i> , <i>İnce Memed</i> , <i>Saatleri Ayarlama Enstitüsü</i> , <i>Küçük Ağa</i> , <i>Devlet Ana</i> , <i>Osmancık</i> , <i>Bereketli Topraklar Üzerinde</i> , <i>Sinekli Bakkal</i> , <i>Ağrı Dağı Efsanesi</i> , <i>Bugünün Saraylısı</i> , <i>Çalıkuşu</i> , <i>Bir Düğün Gecesi</i> , <i>Kilit</i> , <i>Küçük Dünyalar</i> , <i>Ayaşlı ve Kiracıları</i> , <i>Gün Uzar Yüzyıl Olur</i> romanlarından en az üçünün özelliklerini belirler, bu özellikleri yazılı olarak sıralar, bunları sözlü olarak sınıfa sunarlar. Arkadaşlarının okuduğu eserler hakkında yazdıklarını dinlerler. Sınıfta tartışarak okudukları üç romanı birbiriyle karşılaştırır, benzer ve farklı yönlerini sıralarlar.	
2. İncelediği romanın yapı özelliklerini yorumlar.		[!] Romanın yapı özellikler işlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Olay örgüsü şema hâlinde gösterilerek olay örgüsünü oluşturan ve kendi içinde bütünlüğü olan parçalar arasındaki ilişki üzerinde durulur. ▪ Romandaki olay zinciri ile olay örgüsünün farklılıkları üzerinde durulur. Olay örgüsündeki zamanın, kronolojik zamandan farklılıkları sorgulanır. ▪ Olay örgüsündeki kişilerin özellikleri ve işlevleri belirlenir. ▪ Zaman ifade eden parçaların özellikleri ve metinlerdeki işlevleri açıklanır. ▪ Mekânı anlatan parçaların özellikleri ve işlevleri belirlenir.
3. Metnin birimlerinden hareketle temayı bulur.		[!] Olay örgüsünü oluşturan birimlerin ortak paydasının kısa ve kesin ifadesine tema dendiği hatırlatılır. Temanın özellikleri üzerinde durularak eserin yazıldığı dönemde temaya verilen önem açıklanır.
4. İncelediği romanın dil ve anlatım özelliklerini değerlendirir.		[!] Dil ve anlatım özellikleri belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Anlatıcı belirlenir. Anlatıcının özellikleri ve bakış açısı sorgulanır. Aynı metindeki farklı anlatıcıların birbiri nasıl tamamladığı belirtilir. ▪ Metinde yararlanılan anlatım türlerinin birbiriyle ilişkisi üzerinde durulur.
5. Romanın bağlı olduğu edebiyat anlayışını belirler.		

6. Roman incelemesi yapar.	 Okuduğu romanlarla ilgili inceleme tanıtma, eleştiri yazıları arar, bulur, okur.	[!] Roman incelemesi sonunda yazılacak metinde aşağıdaki planın uygulanması önerilir: ▪ Önce eserin yazıldığı dönemin zihniyeti kısaca ifade edilir. ▪ Eseri tanıtan birkaç cümle veya paragraftan sonra eserin yapısı üzerinde durulması gerektiği söylenir. ▪ Yapıyı olay örgüsü, kişiler, mekân ve zamanın oluşturduğu vurgulanır. Bunların bir bütünü ortaya koydukları belirtilir. Bunların özellikleri açıklanır, nasıl birleştikleri belirtilir. ▪ Olay örgüsündeki metin parçalarından hareketle temanın bulunması gerektiği dile getirilir. ▪ Temanın inceleme konusu metinde hangi yönlerden ele alındığı üzerinde durulması istenir. ▪ Bu yapı ve temanın anlatım aracılığıyla organik birlik hâline geldiği sezdirilerek dil ve anlatım özelliklerine geçilmesi gerektiği belirtilir. ▪ Okunan romanların anlamları üzerinde düşünülmesi önerilir. Farklı anlam değerlerinin birleşerek daha üst seviyede bir başka anlamı ifade ettikleri, her okunuşta bu anlamın yenilendiği vurgulanır. “Edebî metnin anlamı yoktur, anlamları vardır.” cümlesi üzerinde öğrencilerin düşünmesi sağlanır. ▪ Öğrencilerden okudukları romanları bireysel incelemelerinden ve yukarıda söylenenlerden hareketle yorumlamaları istenir.
----------------------------	--	--

II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. 5. Tiyatro (Oyun)		
↻ 9. Sınıf Türk Edebiyatı Dersi “Göstermeye Bağlı Metinler” ünitesiyle ilişkilendirilerek işlenecektir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Tiyatro metnlerinin ortak özelliklerini belirler.	🏠 Öğrenciler, insanlığın ilk dönemlerini konu alan filmlerde ayin ve törenleri izler. Millî ve mahallî oyunları ve dansları izler. Ortaoyunu ve Karagöz metinlerinden parçalar okur, arkadaşlarının okuduklarını dinler. Klâsik trajedi ve komedilerden seçilmiş parçalar okur, dinler. Melodram metinlerinden parçalar okur veya dinler. 🎭 Seyretme ihtiyacını karşılamak üzere oluşan sanat dallarını araştırır.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Seyretmenin, edebiyattan ayrı bir sanat etkinliği olduğunu belirtir. ▪ Tiyatro metinlerinde göstermenin ve anlatmanın rolünü ve değerini belirler.
2. Modern dönemde göstermeye bağlı edebî metinleri ifade etmek için kullanılan terimleri sıralar.	🎭 Öğrenciler, tiyatroya gitmek, temaşa etmek, temaşa sanatı, görsel sanatlar, tiyatro metni anlamlarını, kullanıldıkları yer ve dönemlerini de dikkate alarak araştırırlar.	
3. Tiyatro metnlerinin yapısını değerlendirir.	🎭 Tiyatrolarda temsil edilen metinlerdeki mekânların gösterilmesi için neler yapıldığını araştırır.	[!] Tiyatro metninin yapı özellikler işlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Tiyatro metnindeki dramatik örgü belirlenir. Dramatik örgünün, anlatmaya bağlı metinlerdeki olay örgüsü terimini karşıladığı vurgulanır. ▪ Dramatik metindeki sahne ve perdenin dramatik örgü içindeki yeri ve değeri üzerinde durulur. ▪ Dramatik örgüyü meydana getiren parçalar arasındaki ilişki açıklanır. ▪ Dramatik örgünün kronolojik zaman çizgisindeki iz düşümü gösterilir. ▪ Dramatik örgüde kişilerin işlevleri belirlenir. İşlevlerine göre gruplandırılan kişilerin temsil ettiği zihniyet veya değer sorgulanır. ▪ Dramatik metinde mekânın özellikleri belirlenir.
4. Anlatılan olayda gösterilen, nakledilen veya hissettirilen bölümleri belirler.		
5. Dramatik örgüden hareketle metnin temasını bulur, özelliklerini belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Temanın güncelleştirilmesi ve yorumlanması sağlanır. ▪ Temanın gerçeklikle ve insanla ilişkisi sorgulanır. ▪ Temanın eserin yazıldığı ve temsil edildiği dönemdeki önemi üzerinde durulur.
6. İncelediği tiyatro metninin dil ve anlatım özelliklerini değerlendirir.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Dramatik metinde yararlanılan anlatım türleri üzerinde durulur. ▪ Drama metinlerinde dilin hangi işlevlerinden yararlandığı belirtilir.

7. Tiyatro metni ile tiyatrodaki seyredilen eseri karşılaştırır.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Drama metninin tiyatrodaki sahnelenmesi için nelere ve kimlere ihtiyaç olduğu belirtilir. ▪ Dramadaki mekân ile tiyatrodaki sahne ve sahne düzeni arasındaki ilişkiyi açıklar.
8. Tiyatro metinlerini canlandırır.	 Öğrenciler, okudukları bir drama metni hakkında yazılmış yazılar bulur; tiyatro tarihi veya dramatik edebiyat tarihi içinde metnin yerini ve bağlı olduğu geleneği belirler; eserin yazıldığı dönemin zihniyeti hakkında kısaca bilgi verir; ele aldıkları metni edebî metin olarak inceler. Öğrenciler, seyrettiği bir tiyatroyu; eserin sahneye konuluşu, temanın yorumlanması, oyuncuların metni yorumlamadaki başarıları veya başarısızlıkları, oyunun seyirci üzerinde bıraktığı etki bakımlarından değerlendiren bir yazı yazarlar.	

II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ		
2. 6. Şiir ↻ Şiir ünitesi 9. sınıf Türk Edebiyatı Dersi“ Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler “ ünitesiyle ilişkilendirilerek işlenecektir.		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Şiirlerin ortak özelliklerini belirler.	Öğrenciler, Cumhuriyet Döneminden, tanınmış beş farklı şairden değişik temalarda yazılmış birer şiir seçer ve okurlar. Arkadaşlarının seçtikleri şiirleri dinlerler. Öğrenciler mensur şiir, manzum hikâye ve şiir bulup okurlar. Bu üç metni karşılaştırıp benzer ve farklı yönlerini belirlerler.	[!] Şiirin nesirden, mensur şiirden ve manzum hikâyeden farklılıklarını belirler.
2. Şiirin yapısını çözümler.		[!] Şiirin yapısının çözümlenmesinde; ▪ Şiirin yapısını meydana getiren ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimler belirlenir. Bu birimlerin anlam, ses ve söyleyiş değerleri açıklanır. ▪ Birimlerin birbiriyle anlam, ses ve dil bilgisi bakımlarından ilişkisi üzerinde durularak birimlerin birleşerek dile getirdikleri duygu ve düşünce açığa çıkarılır.
3. Şiirin temasını belirler.		[!] Aynı temanın nesir ve şiirde ifade edilişi arasındaki fark üzerinde durulur. Aynı temada yazılmış şiirleri karşılaştırır.
4. Şiirin dil ve anlatım özelliklerini değerlendirir.		[!] Şiirde dil ve anlatım özellikleri işlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Şiirde kullanılan anlatım türleri belirlenir. ▪ Şiirde dilin hangi işlevde kullanıldığı belirlenir. ▪ İlk anlamı dışında kullanılan her düzeydeki dil öğeleri belirlenir. ▪ İmgelerin özellikleri belirlenir. ▪ Söz sanatlarının işlevleri örneklerle açıklanır.
5. Şiirde ahengi sağlayan unsurları örneklerle gösterir.		[!] Şiirde ritmin özellikleri ve nasıl sağlandığı belirlenir. Ses akışı ve söyleyiş üzerinde durulur..
6. Şiirin bağlı olduğu sanat ve düşünce hareketleriyle ses, söyleyiş ve tema bakımlarından ilişkisini açıklar.		
7. Şiirde ahengin söyleyicinin ruhi durumuna ve tavrına göre düzenlendiği hususunda örnekler verir.		[!] Her şairin şiirde ele aldığı temaya göre bir söyleyiciye vücut verdiği üzerinde durulur. Şiirde konuşanın şair olmadığı, şiirde söyleyicinin sesini ve söyleyişini hissettirdiği vurgulanır.
8. Şiirin ait olduğu geleneği belirler.		[!] Her dilin kendine ait bir şiir geleneği olduğunu fark ettirilir.
9. İncelediği şiiri yorumlar.		▪
10. Şairin özel hayatı, mizacı, siyasi ve sosyal tercihleriyle metin arasında ilişkiyi sorgular.		

11. Şiir ve şairi hakkında daha önce yazılmış yazıları bulur, okur.	 Öğrenciler, şair hakkında bilgi edinirler.	
12. Şiir ezberler.		
13. Şiir yazar.	 Öğrenciler, şiir üzerine bir inceleme yazısı da yazarlar.	[!]Bu kazanım işlenirken yukarıdaki kazanımların göz önünde bulundurulması istenir. Öğrencilerin kendi yazdıkları şiir metinleriyle inceledikleri şiir metinlerini akıcılık, bağlaşıklık ve bağdaşıklık yönünden karşılaştırmaları, ▪ Kendi yazdıkları şiir metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla akıcılık, bağlaşıklık, bağlaşıklık yönlerinden değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Kendi yazdıkları şiir metinlerini öz değerlendirme ya da akran değerlendirmesi yoluyla yazım ve noktalama bakımından değerlendirmeleri sağlanır. ▪ Bu konuda öğrencilere rehberlik edilir.

II. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
1. Konferans		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği konferans metninin ortak özelliklerini belirler.	 Öğrenciler konferans metinleri araştırır, bulur, okurlar. Arkadaşlarının getirdiği konferans metinlerini dinlerler. Dinlediği konferans metinleri hakkında düşüncelerini ifade ederler.	[!] Konferansların özelliklerinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Konferansların bir konuyu açıklamak, dinleyicileri bilgilendirmek, aydınlatmak üzere hazırlanan konuşmalar olduğu, geniş kitleye veya uzmanlar grubuna bir konu hakkında bilgi vermek üzere düzenlendiği belirtilir. ▪ Ele alınan konuda yetkili olduğu bilinen ve kabul edilen kişilerin konferans vermesi gerektiği vurgulanır. ▪ Konferans konusunun ilgi çekici olması gerektiği belirtilir. ▪ Konferansta özgün bir düşüncenin dile getirildiği vurgulanır. ▪ Konferans vermenin ve dinlemenin amacı üzerinde durulur.
2. Konferansla, söylevi; dilin işlevleri ve anlatım türü bakımından karşılaştırır.		
3. Konferans verilebilecek alanları belirler.		[!] İlim, sanat, teknik, teknoloji, düşünce, kısacası doğa ve kültür ilimleriyle ilgili her konuda konferans verilebileceği vurgulanır.
4. Konferans verecek kişinin hazırlık için yapması gerekenleri açıklar.		[!] Konferansçının hazırlıklarını bir metin hâline getirmesinin yararlı olduğu ve bu metnin konferansın gayesini belirten cümlelerle başlamasının önemi üzerinde durulur.
5. Konferansçının konferans esnasında dikkat etmesi gerekenleri açıklar.		[!] Konferans esnasında dikkat edilmesi gerekenler açıklanırken; ▪ Tek kişinin uzun süre konuşmasının dinleyicileri bıktıracağı belirtilir. ▪ Konferans veren kişinin, dinleyicilerin kültür ve zevk düzeyini dikkate alması gerektiği ifade edilir. ▪ Konferansçının konuyu dağıtmaması gerektiği, ses tonunu ayarlayabilmesinin önemli olduğu, el kol hareketine fazlaca başvurusunun dinleyicilerin dikkatlerini dağıtacağı vurgulanır. ▪ Konferansçının görünüşü, kılık kıyafeti, tavır ve hareketleriyle dinleyiciler üzerinde olumlu ya da olumsuz tesirler bırakabileceği söylenir. ▪ Konferansçının heyecanlarıyla değil akli ve sağduyusuyla hareket etmesi gerektiği de belirtilir. ▪ Konferans metninin okunmaması gerektiğinin yanı sıra; metinsiz konuşmanın da inandırıcı olmadığı, konferans verenin buna dikkat etmesi gerektiği vurgulanır.
6. Konferansta söylenenlerin bir tema çevresinde kendiliğinden birleşmesi gerektiğini belirler.		

7. Konferans hazırlama ve konferans vermenin usta-çırak geleneği içinde öğrenilecek yönleri bulunduğunu belirler.		
8. Beğendiği konferansçıların özelliklerini sıralar.		
9. İncelediği konferans metinlerini açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık ve tutarlılık bakımından değerlendirir.		
10. Konferanslarda kullanılan anlatım türlerini sorgular.		
11. Konferanslarda kullanılan dilin işlevini belirler.		
12. Konferans metni hazırlar ve sunar.	 Öğretmen, öğrencileri sınıf sayısını dikkate alarak gruplara ayırır. Her grup farklı konuda birer konferans metni hazırlar. Gruplar sınıfta konferans ortamı hazırlayarak bir sonraki derste yazdıkları metinleri arkadaşları ile paylaşırlar. Her grup, diğer grupların metinleri ve metinleri sunuşları hakkında düşüncelerini ifade eder.	

II. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
2. Açık Oturum		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu, dinlediği ve izlediği açık oturum konuşmalarının özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, açık oturum metinleri bulur, okur, dinler; dinlediği açık oturumların özelliklerini anlatırlar. İmkân bulunabilirse bir açık oturum sesli olarak dinletilir veya görüntülü olarak seyrettilir.	[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Açık oturumlarda geniş halk kitlesinin ilgi duyduğu konuların seçildiği, eser ve çalışmalarıyla tanınmış kişilerin konuşturulduğu vurgulanır. ▪ Başkan ve dinleyicilerin ele alınan konuyu farklı yönlerden aydınlatacak temel düşünceler üzerinde yoğunlaşmalarının gereği belirtilir.
2. Açık oturumun düzenleneceği mekânın özelliklerini belirler.		
3. Açık oturum konusunun önceden belirlenmesi ve duyurulmasının yararını sorgular.		
4. Açık oturumda başkanın rolünü belirler.		
5. Açık oturumda ele alınan konunun işleniş tarzını belirler.		
6. Açık oturum sonunda forum düzenlenebileceğini örneklerle gösterir.		
7. Forumda uzun konuşmaların, gereksiz hareket ve taşkınlıkların zararlı olduğunu örneklerle gösterir.		
8. Açıklık, akıcılık, duruluk bakımlarından aynı oturumda konuşan kişilerin konuşmalarını değerlendirir.		
9. Açık oturumda kullanılan anlatım türlerini belirler.		
10. Açık oturumda dilin hangi işlevde kullanıldığını belirler.		
11. Açık oturumda görev alır.	 Sınıfta bir açık oturum düzenlenir. Yapılan açık oturum hakkında öğrenciler düşüncelerini ifade ederler.	

II. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
3. Sempozyum		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği sempozyum metnlerinin ortak özelliklerini sıralar.	 Öğrenciler, sempozyumda konuşulan metinler bulur, okur ve dinlerler. Arkadaşlarının bulduğu metinleri hakkında düşüncelerini ifade ederler.	
2. Sempozyum düzenlemedeki esasları belirler.		[!] Sempozyum düzenlemedeki esaslar belirlenirken; ▪ Belli bir konuda uzmanlaşmış kişilerin kendi alanlarının bir problemi ile ilgili olarak hazırlayıp gerçekleştirdikleri toplantıya sempozyum dendiği vurgulanır. ▪ Sempozyumda aynı konunun farklı bakış açılarından ele alındığı belirtilir. ▪ Her metnin veya konuşmanın hem kendi başına bir bütün olduğu, hem de aynı sempozyumda okunan metinlerin birlikte daha üst seviyede bir bütün oluşturduğu belirtilir.
3. Sempozyumda sunulan bildirilerin tartışılma zamanını belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Sempozyumda önceden belirlenmiş bir konuşmacı grubunun bulunduğu hatırlatılır. ▪ Grupta bulunan her kişinin aynı konunun farklı bir yönünü inceleyip konuşma metni hazırladığı, belirtilen tarihte ve yerde bir araya gelerek oturumlar hâlinde konuşmalarını yaptığı, her oturumun bir başkanı olduğu söylenir. ▪ Ayrıca sempozyum düzenleme kurulunun bulunduğu, bu kurulun sunulacak bildirileri seçme, yayınlama sürecinde ve sempozyum düzeninin sağlanmasında görevli olduğu belirtilir.
4. Oturum başkanının görevlerini açıklar.		
5. Sempozyumda dinleyici-konuşmacı ilişkisini sorgular.		
6. Sempozyumda sunulan bildiri metnlerinin özelliklerini belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Her bildiri metninin sempozyumda ele alınan konuyu bir başka yönden açıklayan veya tamamlayan ilmî bir yazı özelliği taşıması gerektiği belirtilir. ▪ Konuşmacının bu metni, dinleyicilerin dikkatlerini dağıtmadan ve onları sıkmadan sunması gerektiği vurgulanır. ▪ Bildiri metnlerinin yazılı metin olarak ilmî makale özelliği taşıdığı; konuşmacının bu metnin önemli noktalarını vurgulayarak sunması gerektiği ifade edilir.
7. Sempozyum metinlerinde kullanılan dilin işlevlerini belirler.		

8. Sempozyumlarda başvuru anlatım türlerini ve kullanım özelliklerini belirler.		
9. Aynı sempozyumda sunulan farklı konuşma metinlerini tutarlılık, açıklık, akıcılık bakımlarından değerlendirir.		
10. Sempozyum sunumunda görev alır.	 Sınıf içinde belirlenen bir konuda sempozyum düzenlenir. Öğrenciler, düzenlenen sempozyum üzerinde düşüncelerini ifade ederler.	

II. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
4. Forum		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği forum metninin ortak özelliklerini sıralar.	 Öğrenciler, forum metinleri bulur, okur; arkadaşlarının getirdikleri metinler hakkında düşüncelerini ifade ederler.	[!] Forumun en belirgin özelliğinin, sosyal bir problemin geniş kitle önünde ayrıntılarıyla tartışılması ve dinleyicilerinin tartışmada daha aktif bir şekilde rol almaları olduğu belirtilir.
2. Forum başkanının özelliklerini ve görevlerini belirler.		[!] Forum başkanının: ▪ Tartışma konusunu çok iyi bilmesi, ▪ Foruma katılacak konuşmacıları ve dinleyicileri çeşitli yönleri ve eğilimleriyle iyi tanınması, ▪ Olay ve konuşmaları kısa sürede iyi algılaması, ▪ Farklı düşünceler arasında ilişkiler kurabilecek kültür, anlayış ve yeteneğe sahip olması, ▪ Konuşmanın akışını yönlendirecek hoşgörü ile donatılmış bir otoriteyi ustalıkla kullanması gerektiği belirtilir.
3. Forum düzenlemedeki esasları belirler.		[!] Forum düzenlemedeki esasların belirlenmesinde; ▪ Başkanın yönlendirici konuşmasıyla başlayan forumda hem konuşmacılara hem soru sormak hem de açıklamalarda bulunmak üzere dinleyicilere söz hakkı verileceği ifade edilir. ▪ Konuşmaların, açıklamaların ve soruların forumun konusu çevresinde birleşmesi gerektiği vurgulanır. ▪ Kamuoyunu aydınlatmak düşüncesiyle belli bir konuda uzmanlaşmış kişilerin bir konuyu tartışmaları ve tartışmaların ses ve görüntülerinin teknik imkânlarla tespit edilmesinin, daha sonra da bunların basın organları aracılığıyla yayımlanmasının dinleyicisiz forumun ortaya çıkmasına sebep olduğu üzerinde durulur.
4. Forumda kullanılan dilin işlevini belirler.		
5. Konuşmacıların anlatım özelliklerini belirler, birbiriyle karşılaştırır.		
6. Forum ve paneli karşılaştırır.		
7. Forumda kullanılan anlatım türlerini belirler.		
8. Forumu açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık ve tutarlık bakımından değerlendirir.		
9. Forumda görev alır.		

II. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM		
5. Münazara		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği münazara metnlerinin ortak özelliklerini sıralar.	 Öğrenciler, münazara örnekleri bulur, okur; arkadaşlarının okuduğu münazara metnlerini dinler.	
2. Münazara düzenlemedeki esasları belirler.		[!] Münazarada görüş ve karşı görüşün (tez ve antitez) bir hakem kurulu karşısında tartışılmasının esas olduğu vurgulanır.
3. Münazaranın amacını belirler.		[!] Münazaranın amaçları belirlenirken aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Münazaranın amacının düşüncelerin, kabullerin karşılaştırılması olduğu vurgulanır. ▪ Münazaraların öğrencileri daha iyi yetiştirmek isteğiyle okullarda düzenlendiği belirtilir. ▪ Münazaraların öğrencilerin konuşma yeteneğinin gelişmesine, doğru düşünme alışkanlığı kazanmalarına, bazı konularda ders dışında araştırma yapmalarına yardımcı olduğu vurgulanır.
4. Münazarada hakem kurulunun, konuşmaları değerlendirme esaslarını belirler.		[!] Kazanımın işlenmesinde: ▪ İleri sürülen düşüncelerin, bu düşüncelerin doğruluğunu kanıtlamaya yarayan delillerin, anlatım ve savunma tarzlarının, açıklama ve karşı tezi çürütme gücünün, konuşmacıların konuşma yeteneği ve telaffuz konusundaki duyarlılıklarının hakem kurulu tarafından değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulur.
5. Münazarada demagojiye başvurmanın amaca hizmet etmediğini örneklerle gösterir.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Demagojinin; konuşan veya yazar kişinin, dinleyicilerin veya okuyucuların duygularını okşamayı gaye edindiği vurgulanır. ▪ Öğretme ve aydınlatmanın, demagogide yerini hoş gitme isteğine bıraktığı belirtilir.
6. Münazarada konuşmacıların dikkat etmesi gerekenleri açıklar.		[!] Münazarada; ▪ Konuşmacıların süslü söyleyişlere değil; sağlam fikirlere, yerinde ileri sürülen delillere ve ortaya konan düşüncelere önem vermeleri gerektiği vurgulanır. ▪ Dili güzel ve etkili kullanmanın, konuşulanları dinlemede gösterilen sabrın ve dikkatin önemi belirtilir.
7. Münazarada kullanılan anlatım türlerini belirler.		
8. Münazarada kullanılan dilin işlevlerini belirler.		
9. Münazarayı açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık ve tutarlık bakımından değerlendirir.		
10. Münazarada görev alır.	 Sınıf içinde münazara düzenlenir. Öğrenciler, düzenlenen münazara ile ilgili düşüncelerini ifade ederler.	

IV. ÜNİTE: BİLİMSEL YAZILAR		
Bilimsel Yazılar		
Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri	Açıklamalar
1. Okuduğu ve dinlediği inceleme ve araştırma yazılarının ortak özelliklerini belirler.	📖 Öğrenciler, popüler dergi ve gazetelerdeki öğretici yazıları, bilimsel dergilerdeki yazıları, tarama, değerlendirme yazılarını, bir yazarın herhangi bir konuda kişisel kanaatlerini dile getiren yazıları araştırır, bulur ve okurlar. Arkadaşlarının okuduğu metinleri dinlerler. Kendi okudukları metinlerle arkadaşlarının okuduğu metinler arasındaki benzer ve farklı yönleri tespit ederler. Sonuçları birbirleri ile paylaşırlar.	
2. Bilimsel yazıları karşılaştırır.		[!] Karşılaştırma sonucunda; ▪ Dergi ve gazetelerdeki popüler, öğretici yazılarla bilimsel yazıların farklılıkları belirlenir. ▪ Bir yazarın, bir ilim adamının, bir düşünürün kişisel deneyimlerini, gözlemlerini ve kanaatlerini ifade eden öğretici yazıların ortak ve farklı yönleri açıklanır.
3. Bilimsel yazıların amaçlarını belirler.		[!] Bilimsel yazıların amaçları işlenirken; ▪ Bilimsel yazıların bilimsel buluşları iletmek için yazıldığı, ▪ Açıklığın ve kesinliğin vazgeçilmez özellikleri olduğu; ▪ Gerekli donanıma sahip kişilerce kısa, öz ve hemen anlaşılabilir tarzda yazılması gerektiği vurgulanır. ▪ Bilimsel yazıların bilimsel iletişimi gerçekleştirmek üzere yazıldıkları belirtilir.

4.	Bilimsel yazıların yapı özelliklerini belirler.	 Öğrenciler, bilimsel makalelerde kaynak gösterme çeşitlerini araştırırlar. Özelliklerini tartışırlar. Farklı kaynak gösterme yöntemlerine birer örnek bulurlar.	[!] Bilimsel yazıların yapı özelliklerinin çözümlenmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilir: ▪ Bilimsel makaleler bölümlere ayrılır. Bilimsel makalelerin giriş bölümünde; ▪ Makalede ifade edilenlerin kolay ve doğru anlaşılmasına yarayacak yeterli ve temel bilgilerin verilmesi, ▪ Çalışmanın gerekliliğinin ortaya konması; ▪ Önceki yayınların değerlendirilmesinin zorunlu olduğu, ▪ Araştırmada seçilen yöntemin belirlenmesi ve seçiliş sebeplerinin ortaya konması, ▪ Araştırmadaki ana bulguların dile getirilmesi ve sonuçlarının belirtilmesi, ▪ Ayrıca kullanılacak her türlü özel terim ve kısaltmaların belirtilmesi gerektiği vurgulanır. Bilimsel makalede malzeme ve yöntemler kısmında; ▪ Yazarın neyi, nasıl ve niçin kullandığını açıkladığı bu bölümün amacının, konuyu bilen bir uzman kişinin aynı çalışmayı kendi imkânlarıyla tekrar etmesini sağlamak olduğu vurgulanır. ▪ Neler yapıldığı ve nasıl yapıldığı anlatılırken alt başlıklara yer verilebileceği belirtilir. Bilimsel makalede özet hazırlama esasları verilirken; ▪ Bilimsel yazıların başında yer alan özetin, makalenin paragraf boyutunda küçültülmüş bir biçimi olduğu belirtilir. ▪ Özetin; malzeme ve yöntemler, sonuçlar ve tartışma bölümlerinde söylenenleri kapsamı gerektiği ifade edilir. ▪ Özetin metnin mahiyetini ifade edecek biçimde hazırlanması gerektiği söylenir. ▪ Özetle araştırmanın esas amaçları, araştırma metodu, bulguları, sonuçları ve sonuçların önemi üzerinde durulması gerektiği vurgulanır. Bilimsel makalelerde sonuç kısmında; ▪ Yapılan çalışmada elde edilen bulguların dile getirildiği; ▪ Sonucun yalın ve açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiği belirtilir. Bilimsel yazılarda tartışma bölümünün özellikleri işlenirken; ▪ Tartışma kısmında sonuçların tekrar edilmediği, tartışıldığı; ▪ Bulunanların genelleştirildiği, başka çalışma ve konularla ilişkilendirildiği; ▪ Çalışmanın pratik hayattaki yeri ve değeri üzerinde durulduğu belirtilir.
5.	Bilimsel yazılarda ön hazırlığın gerekliliğini ve hazırlıkla ilgili esasları belirler.		[!] Bu kazanımın işlenişinde; ▪ Bilimsel yazıların bilimsel araştırmaların sonucu olması gerektiğini belirtilir. ▪ Bilimsel yazıların; başlık, özet, giriş, malzeme ve yöntemler (asıl metin), sonuç ve tartışma bölümlerinden oluştukları belirtilir. ▪ Bilimsel makalede başlığın önemi ve nasıl düzenlenmesi gerektiği açıklanır. Başlığın; herkes tarafından okunacağı, bu sebeple kelimelerin dikkatle seçilmesi ve makalenin içeriğini verebilen en az sayıda kelimeden oluşması gerektiği; başlığın yazının etiketi durumunda olduğu vurgulanır. ▪ Uygun bir başlığı olmayan bilimsel yazının okuyucu kitlesine ulaşmayacağı belirtilir.
6.	Bilimsel yazıları gruplandırır.		[!] Bilimsel yazıların bilimsel makaleler, tarama, değerlendirme yazıları, konferans raporları, toplantı özetleri olarak gruplanabileceği vurgulanır.

7.	Birden çok yazar tarafından hazırlanan bilimsel makalede yazar adlarının sıralanış tarzını belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Yazar adlarının alfabetik sıralandığı makaleler yanında kürsü sorumlusu veya laboratuvar yetkilisinin sıralamayı belirlediği söylenir.
8.	Tarama-değerlendirme makalelerinin özelliklerini belirler.		[!] Kazanımın işlenişinde; ▪ Tarama ve değerlendirme makalelerinin özgün olmadıkları, daha önce yayımlanmış yazıları değerlendirmek, eleştirmek amacıyla yazıldıkları hatırlatılır.
9.	Tarama-değerlendirme makalelerinin hazırlanış tarzını açıklar.		
10.	Tarama ve değerlendirme makalelerinin yararını sorgular.		
11.	Bilimsel yazılarda dilin işlevlerini belirler.		
12.	Bilimsel makalelerde kullanılan anlatım türlerini belirler.		
13.	Bilimsel makaleleri açıklık, akıcılık, duruluk ve tutarlılık yönlerinden değerlendirir.		
14.	Bilimsel yazı hazırlar.		

11. ATATÜRKÇÜLÜK KONULARI

ATATÜRKÇÜLÜK KONUSU	KAZANIMLAR	SINIF	BİRLİKTE İŞLENECEK ÜNİTE VE ÜNİTE KONUSU	AÇIKLAMALAR
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE YER ALAN TEMEL FİKİRLERİ KAPSAYAN BAZI KONULAR Türk dili Atatürk'ün Türk diliyle ilgili görüşleri Türkçenin yaşayan ve zengin bir dil olma özelliği Millî kültürümüzün korunmasında dilin önemi ATATÜRK İLKELERİ Milliyetçilik ilkesi Millî birlik ve beraberliğin güçlenmesinde dilin işlevi	1. Atatürk'ün Türk dili ve diller hakkındaki görüşlerini araştırır. 2. Atatürk'ün Türk dilinin gelişmesiyle ilgili yaptığı çalışmaları belirler.	9. SINIF	II. ÜNİTE: DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI 2.Türk Dilinin Tarihi Gelişimi ve Türkiye Türkçesi	
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE YER ALAN TEMEL FİKİRLERİ KAPSAYAN BAZI KONULAR Basın hürriyeti	1. Atatürk'ün basına ve basın hürriyetine verdiği önemi fark eder.	9. SINIF	I.ÜNİTE: İLETİŞİM 1.İletişim	Atatürk'ün basınla ilgili görüşlerini içeren metinlerin bulunması sağlanır. Bu metinlerden hareketle Atatürk'ün basına verdiği önem gösterilir.
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ Atatürkçülüğün Türk toplumu için önemi	1. Atatürkçü düşüncenin toplumumuz için önemini fark eder.	10. SINIF	I.ÜNİTE: SUNUM-TARTIŞMA-PANEL 1.Sunum	
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE YER ALAN TEMEL FİKİRLERİ KAPSAYAN BAZI KONULAR Dayanışma Millî birlik ve beraberlik yönünden dayanışmanın önemi Türk kadının toplumdaki yeri ve kadın hakları	1. Atatürkçü düşüncede dayanışmanın millî birliğin sağlanması bakımından önemini belirler. 2. Türk kadınının Cumhuriyetle birlikte kazandığı hakları fark eder.	10. SINIF	III. ÜNİTE: ANLATIM TÜRLERİ 5.Öğretici Anlatım-Açıklayıcı Anlatım-Tartışmacı Anlatım-Kanıtlayıcı Anlatım	

ATATÜRK'ÜN HAYATI Atatürk'le ilgili anılar	1. Atatürk'le ilgili anılar bulur. 2. Atatürk'ün anılarından hareketle Atatürk'ün kişiliği ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	11. SINIF	II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER 3.Anı	
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE YER ALAN TEMEL FİKİRLERİ KAPSAYAN BAZI KONULAR Eğitimde öğretmenin önemi ve rolü Millî eğitim Eğitimin önemi Millî eğitimin esasları Eğitimin yaygınlaştırılması	1. Eğitimin millî özelliklerini fark eder. 2. Eğitimin insan hayatındaki önemini sezer. 3. Türk millî eğitiminin temel esaslarıyla ilgili çıkarımlarda bulunur. 4. Eğitimin yaygınlaşmasının önemini fark eder.	11. SINIF	II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER 8.Fıkra 10.Makale	Bu konular işlenirken gazete ve dergilerden konuyla ilgili makale ve fıkralar buldurulur, üzerinde incelemeler yapılır.
ATATÜRK İLKELERİ Türkiye Cumhuriyetinin Türk Gençliğine Emanet Edilmesi	1. Atatürk'ün gençlere verdiği önemi sezer.	11. SINIF	III. ÜNİTE: SÖZLÜ ANLATIM 3.Söylev (Hitabet, Nutuk)	Bu konu Atatürk'ün "Gençliğe Hitabe"siyle ilişkilendirilerek işlenecektir.
ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ Vatan ve millet sevgisi İdealist oluşu Açık sözlülüğü Öğreticilik yönü Önder oluşu Kararlı ve mücadeleci oluşu Yönetici oluşu Birleştirme bütünleştirme gücü ATATÜRK'ÜN HAYATI Fikir hayatı	1. Atatürk'ün kişisel özelliklerini belirler. 2. Atatürk'ün düşünce hayatıyla ilgili çıkarımlarda bulunur.	11. SINIF	II. ÜNİTE: ÖĞRETİCİ METİNLER 4.Biyografi	Atatürk'le ilgili bir biyografide Atatürk'ün kişilik özellikleri buldurulur.
ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ Vatan ve millet sevgisi Birleştirme bütünleştirme gücü	1. Sanat metinlerinde Atatürk'ün vatan ve millet sevgisinin işlenişini belirler.	12. SINIF	II. ÜNİTE: SANAT METİNLERİ 4.Roman	
ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCEDE YER ALAN TEMEL FİKİRLERİ KAPSAYAN BAZI KONULAR Eğitimin Önemi	1. Atatürk'ün eğitim anlayışıyla ilgili bilimsel yazı bulur. 2. Bilimsel yazılarda Atatürk'ün eğitime verdiği önemi belirler.	12. SINIF	IV. ÜNİTE: BİLİMSEL YAZILAR	

12. ÖĞRENME -ÖĞRETME SÜRECİ

Öğrenme sürecinde:

1. HAZIRLIK
2. İNCELEME-UYGULAMA
3. ANLAMA-YORUMLAMA
4. DEĞERLENDİRME

aşamaları programda verilen esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

1.HAZIRLIK

Bu aşama yeni bilgilerin öğrenilmesini sağlamak amacıyla yapılacak hazırlık çalışmalarını kapsamaktadır. Bu amaca yönelik olarak;

- Ders için gerekli malzemenin hazırlanması,
- Ön bilgilerin harekete geçirilmesi,
- İncelemeye yönelik olarak yöntem ve tekniklerin belirlenmesi gerekir.
- İncelenecek metne ve konuya göre malzeme hazırlanmalıdır.
- Ayrıca konuyla ilgili öğrencilerin ufaklarını açacak, dikkat çekici ve güncel olanla ilişki kuracak tarzda etkinlikler düzenlenmelidir.
- Hazırlık bölümünde konuyu aydınlatıcı kısa ve açık açıklamalara yer verilmeli, kullanılacak terimler kısaca tanıtılmalıdır. Ayrıca konuyla ilgili öğrencilerin ufaklarını açacak, dikkat çekici ve güncel olanla ilişki kuracak tarzda etkinlikler düzenlenmelidir.

2. İNCELEME-UYGULAMA

“İnceleme-Uygulama” bölümünde kazanımları gerçekleştirmek üzere seçilen metin ve metin parçaları ünitadaki kazanımlar doğrultusunda incelenir. Dil ve anlatım dersi beceri kazandırmayı amaçladığı için bu süreçte sözlü ve yazılı uygulama etkinlikleri düzenlenir.

Bu aşamada öğrencilerin, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma-sorgulama, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, sanat eserinden zevk alma becerilerini kazanmaları; metni anlayıp ondan bilinçli zevk almaları sağlanır.

3. ANLAMA-YORUMLAMA

Anlama ve yorumlama sürecinde; incelenen metinlerden elde edilen sonuçların öğrenciler tarafından yazılı ve sözlü olarak ifade edilmesine imkân sağlanmalıdır. Bu amaçla bu bölümde özgün etkinlik ve sorular düzenlenmelidir.

4. DEĞERLENDİRME

Değerlendirme bölümünde, önceki süreçlerde verilen kazanımların ne ölçüde öğrenildiğine yönelik çalışmalar yapılır. Bu bölümde farklı soru çeşitleriyle değerlendirmeye imkân tanınmalıdır.

ÖĞRENME- ÖĞRETME SÜRECİNDE ÖĞRETMEN;

- Öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate almalıdır.
- Farklı yazın türlerini tanıtarak öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin düşüncelerini önemsemelidir.
- Kaynaklara ulaşma yöntemlerini sunmalıdır.
- Öğrencilerin edebî zevklerini geliştirici çalışmalar yapılmalıdır.
- Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirici çalışmalar yapılmalıdır.

- Öğrencilerin, bilgilerini sınıflandırmalarına, karşılaştırma yapmalarına, bilgiler arasında ilişkilendirme kurmalarına, yeni bilgileri yorumlamalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin, öğrenme türlerine göre çalışmalar yapmalarına yardımcı olmalıdır.
- Öğrencilerin, kendilerini değerlendirmelerine yönelik çalışmalar yapmalarına yardımcı olmalıdır.

13. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Ölçme ve değerlendirme; öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini belirlemek, gelişimlerini izlemek, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak, öğrenme güçlüklerini belirlemek, öğretimin ve öğretim materyallerinin etkinliğini belirlemek, gelecekteki öğrenme süreçlerini planlamaya veri sağlamak, öğretim programlarının yeterliliğini belirlemeye yönelik bilgi sağlamak gibi amaçlarla yapılır.

Dil ve Anlatım dersinde de ölçme ve değerlendirme bu amaçlarla yapılarak öğrencilerin gelişimine katkı sağlamaya yönelik olmalıdır. Böylece öğrencilerin öğrenme süreçleri izlenerek gerektiğinde kullanılan eğitim etkinlikleri zenginleştirilmelidir. Bu süreçte öğretmen, varsa öğrencilerin eksiklikleri belirlemeli; onları program doğrultusunda gerekli becerileri kazanmaya ve geliştirmeye özendirmelidir. Bunun için öğretmen, birkaç aracı birlikte kullanarak ölçme ve değerlendirme yapmalıdır. Tartışma, yazma, okuma, performans görevleri ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin birkaç yollarındandır. Ancak bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejilerini benimsemiş olduğundan, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için farklı ölçme yöntemleri kullanılması gerekmektedir. Öğretmenler farklı ölçme yöntemlerinden ünitelerdeki kazanımlara uygun olanı seçerek öğrencileri bunlarla değerlendirmeleri uygun olanıdır.

Değerlendirme, ölçmeyle elde edilen verilere ilişkin karar verme işidir. Bu nedenle objektif olmalıdır. Eğitim öğretim sürecini değerlendirmek için öğrencinin, öğrenme ve öğretme sürecinde yaptığı projeler, ödevler, sunular vb. çalışmalar dikkate alınır. Aşağıda bu süreçte değerlendirmeye yönelik yapılacak çalışmalarla ilgili ana başlıklar önerilmiştir.

- Okumayı gözlemlene (Anlatmaya bağlı metinleri okuma, öğretici metinleri okuma, şiir okuma)
- Yazmayı gözlemlene (Şiir yazma, öğretici metin yazma, sanat metinleri yazma)
- Anlamayı gözlemlene (Metni anlama)
- Metin inceleme ve yorumlamayı gözlemlene

Öğrencilerin süreçteki başarılarını değerlendirmek için öğrenci ürün dosyaları (portfolyo) kullanılabilir. Öğrenci ürün dosyası, öğrencinin öğrenme süreci içinde yaptığı çalışmaları sakladığı dosyadır. Öğrenci ürün dosyalarına konulacak ürünlerin planlaması önceden yapılmalı, çalışma süreci öğretmen tarafından izlenmelidir. Öğrencinin, ürün dosyasına seçtiği ürünlerini koyma gerekçelerini açıklaması sağlanmalıdır. Bu ürünlerle ilgili olarak: “Bu çalışmadan neler öğrendim?, Bu çalışmada nerede zorlandım?, Bu çalışmadan hoşlanma/hoşlanmama nedenleri vb.” sorulara cevap olacak şekilde öz değerlendirme yapmaları sağlanmalıdır. Ayrıca bu çalışmaları, öğretmenin değerlendirmesi gerekmektedir. Öğretmen, öğrenci ürün dosyalarını her dönem en az iki kez incelemeli; öğrencilerin ürünleriyle ilgili yaptığı hataları belirledikten sonra, öğrencilerden çalışmalarında gerekli düzeltmeleri yapıp dosyalarına koymalarını istemelidir. Ekler bölümünde ürün dosyalarında yapılacak değerlendirmelerle ilgili örnek ölççekler verilmiştir. Sınıfın, şartların, çevrenin durumuna göre bu formlar geliştirilebilir. Bunların hepsinin birlikte kullanılmasında zorunluluk yoktur. Öğrencilerin Dil ve Anlatım dersi ürün dosyasında; metin oluşturma, proje, araştırma ödevi, okunan kitabı değerlendirme (100 Eser’den hareket edilebilir.), araştırma ve sunum, otobiyografi, biyografi, anlatmaya bağlı metinler, şiirler, şiir incelemeleri, roman incelemeleri, kitap incelemeleri ile ilgili örnekler olabilir.

Yukarıdaki süreç değerlendirmede kullanılan gözlem formları, performans değerlendirme çalışmaları, öğrenci ürün dosyası, yıllık ödev notu veya kanaat notu olarak kullanılır.

Sürecin değerlendirilmesinde “Ekler” bölümündeki örnek formlar kullanılması önerilmiştir. Sınıfın şartlarına, çevrenin durumuna göre bu formlar geliştirilebilir. Bunların hepsinin birlikte kullanılmasında zorunluluk yoktur.

Öğrencinin elde ettiği kazanımları gözlemek ve sonuçlar hakkında karara varma amacıyla çoktan seçmeli, eşleştirmeli, uzun cevaplı, kısa cevaplı vb. sorulardan oluşan testler kullanılabilir. Ünite veya ünitelerdeki kazanımlardan ve becerilerden hareketle ünitenin içeriğine uygun testler belirlenir. Test için hazırlanan sorularda kazanımların ve becerilerin dengeli dağılımına; üniteye kazınım ve becerileri kapsamısına dikkat edilmelidir.

Dil ve Anlatım dersinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerin nasıl değerlendirileceğine yönelik sorulacak sorular ya da yaptırılacak görevleri hazırlarken aşağıda tabloda becerilere yönelik ifadeler ipucu olarak verilmiştir. Öğrencilerin bu becerilere ulaşp ulaşmadığı çeşitli testlerle belirlenmelidir. Sınavlarda bu becerilerin dengeli şekilde dağıtılmasına özen gösterilmelidir. Bu amaca yönelik olarak test belirtke tablosu yapılabilir.

1. ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİ

BECERİLER
Okuduğu ve dinlediği metni sorgular.
Okuduklarını ve dinlediklerini yorumlar.
Yazılarında ve konuşmalarında sebep-sonuç ilişkileri kurar bulur.
Yazılarında ve konuşmalarında benzerlik ve farklılıkları yakalar.
Metinde verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirler.
Metindeki düşünceleri değerlendirir.
Metinleri anlamlandırır.
Metinlerden çıkarımda bulunur.
Metni oluşturan öğeleri birbiriyle ilişkilendirir.
Metni oluşturan öğeleri karşılaştırır.
Metnin yazılış amacını açıklar.
Konuşma yazma amacını tartışır.
Metne ilgi duyma nedenini açıklar
Metindeki ifadenin kesin olup olmadığını tartışır.
Metnin düzenlenişini değerlendirir.
Olaya dayalı metinlerde temayı belirler.
Metnin düşünce yapısını oluşturan öğeleri ayırır.
Tartışılan bir kavramın doğruluğu üzerinde kendi düşüncelerini aktarır.
Tartışılan kavramın olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koyar.
Tartışılan konu üzerinde uzman görüşlerini aktarır.
Metni meydana getiren farklı öğelerin bir bütün oluşturduğunu belirler.
Temayı destekleyen düşüncelerin olumlu veya olumsuz yönlerini açıklar.
Temel düşünceleri destekleyen yardımcı düşüncelerin doğruluğunu tartışır.
Yazılarında ve konuşmalarında düşüncelerin nasıl organize edileceğini belirler.
Metnin dilini değerlendirir.
Yazma, konuşma amacına ne ölçüde ulaştığını tartışır.
Metinde gözlemin etkisini tartışır.
Metindeki kalıp ifadelerin metne katkısını tartışır.
Metnin anlatım özelliklerini açıklar.
Metnin döneminin kültürüyle ilişkisini açıklar.
Metni bir bütün olması bakımından değerlendirir.
Olay örgüsünün inandırıcı olup olmadığını tartışır.
Dil bilgisi kurallarının cümleye yansımış biçimini tartışır

2. YARATICI DÜŞÜNME BECERİSİ

BECERİLER
Yeni düşünceler ortaya koyar.
Bir ana düşünceyi benzerleriyle birleştirerek yeni düşünceler ortaya koyar.
Ürettiği düşünceyi farklı ortamlarda kullanır.
Kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı bilgiler üretir.
Ayrıntılı fikirler geliştirir ve zenginleştirir.
Sorunlara kendine özgü çözümler bulur.
Bir fikre, çok farklı açılardan bakar.
Düşüncelere bütünsel bakar.
Kendi cümleleriyle metni doğru anladığına dair ifadeler kullanır.
Beğendiği bir konuda metin oluşturur.
Verilen bilgidен hareketle metin oluşturur.
Son tarafı verilmiş bir metnin önceki bölümlerini tahmin eder.
Metni tutarlı kılan öğeleri düşünür.
Metinleri daha önceki metinlerden farklı kılan hususları düşünür.
Cümlede dil bilgisi kurallarının kullanıma şekillerini belirler.

3. İLETİŞİM BECERİSİ

BECERİLER
Bulunduğu ortama uygun olarak konuşma biçimini belirler.
Uygun hitap şeklini seçer.
Vücut dilini gerektiği yerde ve gerektiği ölçüde kullanır.
Aktif olarak dinler.
Konuşulurken söz hakkı verir.
Grup içerisinde etkin bir şekilde arkadaşlarıyla etkileşimde bulunur.
Okurken etkin ve hızlı bir şekilde okur.
Yazarken ve konuşurken hedef kitleyi dikkate alır.
Kendisinin ve başkalarının yazdıklarını eleştirir.
Konuşmasını açık ve anlaşılır yapar.
Konuşurken beden dilini kullanır.
Konuşmasında kelimeleri doğru telâffuz eder.
Düşüncelerini paylaşır.
Bir konu veya tema ile ilgili düşüncelerini açıklar.
Düşüncelerini başkalarıyla tartışır.
Savunduğu düşünceyi örnekendirerek açıklar.
Düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak ifade eder.
Düşüncelerini kavram haritalarıyla ve grafiklerle açıklar.
Okuduğu eseri tanıtır.
Dilini ve millî kültürünü tanıtır.
Metnin ana düşüncesini kendi düşünceleriyle ifade eder.
Konuyla ilgili tablo, grafik, yapıp bunları açıklar.
Metinden etkilenme nedenini açıklar.
Metinden hareketle dönemin sosyal ve siyasi yapısıyla ilgili düşüncelerini paylaşır.
Şiirlerin ses ve söyleyiş özelliklerini tanıtır.
Bulduğu bilgileri uygun formda sunar.
Bulduğu bilgileri yeni alanlarda kullanır.

4. ARAŞTIRMA BECERİSİ

BECERİLER
Doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark eder.
Problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması gerektiğini araştırır.
Araştırmada yapılacakları planlar.
Sonuçları tahmin eder.
Çıkabilecek sorunları göz önüne alır.
Araştırmada çıkan sonucu test eder.
Araştırma sonucuna göre yeni fikirler geliştirir.
Çözümleme ve araştırmada ne kadar ve hangi özellikte kanıt toplanması gerektiğini belirler.
Bilimsel yaklaşımlara göre araştırmayı planlar.
Uygun araştırma ortamına karar verir.
Nasıl gözlem ve kıyas yapacağını belirler.
Sonuçları sunma yollarını belirler.
Sonuçların tekrar incelenmesi gerekip gerekmediğine karar verir.
Bulgularla asıl fikrin bağlantısını kurar.
Bulguları uygun bir dille ifade eder.
Verileri ortaya koyar.
Sonucu destekleyici verilerin yeterliliğine karar verir.
Bulguların beklentileri karşılayıp karşılamadığına karar verir.
Yazılarında ve konuşmalarında kalıplaşmış ifadelerle, kelime gruplarını işlevlerine göre kullanır.
Metnin yazıldığı dönemin sosyal yapısını araştırır.
Dönemi temsil eden edebî şahsiyetleri araştırır.
Konunun tarihçesini ya da gelişim sürecini araştırır.
Kavram ve olguların başka kavram ve olgularla ilişkisini araştırır.
Metindeki öğelerin ilişkilerini araştırır.
Metnin temasının dönemindeki önemini araştırır.
Dönemi ve akımı temsil eden yazar ve şairleri araştırır.
Bir metni ana fikrini belirlemek için okur.
Eleştirel düşünme, fikir oluşturma için okur.

5. PROBLEM ÇÖZME BECERİSİ

BECERİLER
Problemi anlayarak uygun şekilde çözmek için plânlama yapar.
İşlemler sırasındaki çalışmaları gözlemler.
Gerektiğinde stratejileri ve planları değiştirir.
Yöntemleri sınar.
Çözüm aşamasında elde edilen verileri ve bilgileri değerlendirir.
Çözümün anlam ve değerini ortaya koyar.
Yeni problemleri fark eder.
Konu, tema ve olayı doğrulayan mantıksal sıralamayı yapar.
Temel düşünceyi destekleyen yardımcı düşünceleri sıralar.
Olaylar ve kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koyarak, neden-sonuç ilişkisini açıklar.
Kavram ve olguların sosyal yönünü belirler.
Metni meydana getiren unsurlar arasındaki ilişkiyi belirler.
Olay, mekan ve kişi arasındaki ilişkiyi belirler.
Yapı-tema arasındaki ilişkiyi açıklar.
Söz ve söz öbeklerinin metinde kazandıkları anlam değerlerini belirler.
Söz ve söz öbeklerinin metinde yükledikleri duygu değerlerini belirler.
Metni meydana getiren parçalar arasındaki ilişkiyi belirler.
Olay örgüsünden yola çıkarak metnin temasını bulur.
Metindeki cümleleri kullanarak bilgileri birleştirir.
Parçadan hareketle ulaşılabilecek yargıları bulur.
Metinde kurmaca olanla olmayanı belirler.
Metnin yazılış amacını belirler.
Bir metni hangi yönlerden inceleyeceğini belirler.
Metni değerlendirerek genel bir yargıya varır.
Bir cümlede veya metinde bırakılan boşlukları uygun şekilde tamamlar.

6. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANMA BECERİSİ

BECERİLER
Elektronik ortamını araştırmalarında kullanır.
Bilgiye ulaşırken bilgi teknolojilerinden yararlanır.
Bulduğu bilgileri işler ve değerlendirir.
Bilgi teknolojilerini yerinde kullanma konusunda doğru karar verir.
Bilgi teknolojilerini kullanırken plânlama yapar.
Bilgi teknolojilerinin kullanılması için gerekli birikime sahip olur.
Doğru kaynaklardan bilgiye ulaşır.
Taranan bilgilerin, işe yararlılığını göre ayırır ve değerlendirir.
Taradığı bilgilerden sonuca varır.

7. TÜRKÇEYİ DOĞRU VE ETKİLİ VE GÜZEL KULLANMA BECERİSİ

BECERİLER
Okuduğunu, dinlediğini, gördüğünü, doğru, tam olarak anlar.
Duygu, düşünce, hayal ve isteklerini açık ve anlaşılır bir şekilde eksiksiz ifade eder.
Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
Her türlü durumu, görünüşü duyguyu ve düşünceyi farklı düzeylerde ifade eder.
Dil zevkini geliştirir.
Anlatılanları dinler.
Okuduklarını, dinlediklerini ve düşündüklerini düzgün cümlelerle anlatır.
Bir metni değişik amaçlar belirleyerek okur.
Düşüncelerini doğru ifade kurallarına göre yazar.
Gördüğü bir resmi yorumlar.
Grafikleri yorumlayarak düzgün cümlelerle anlatır.
Hayal ettiklerini nasıl anlatacağını öğrenir.
Kelimelerin ve cümlelerin kullanıldıkları yerde anlam kazandıklarını anlar.
Ses ve söyleyişin anlaşmadaki rolünü değerlendirir.
İyi, doğru ve güzel yazmanın anlayarak ve zevk alarak okumaya bağlı olduğunu kavrar.

ÖLÇMEDE KULLANILACAK TESTLER VE TESTLERDE KULLANILACAK SORULARIN ÖZELLİKLERİ

Programda sınıf sınıf gösterilmiş kazanımlar ve yukarıda tablo hâlinde verilmiş becerilerin ölçülmesinde çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirmeli, kısa cevaplı, açık uçlu sorulardan oluşan testlerin yanında, süreci değerlendirmeye yönelik olarak çeşitli örnekler ve formlar kullanılmalıdır. Ölçme biçimlerinden biri seçildikten sonra, testte kullanılacak soruların, becerileri ve kazanımları kapsayacak şekilde dengeli dağıtılmasına özen gösterilmelidir.

Kullanılacak Testlerin Hazırlanması

Testlerin hazırlanması önemli bir süreçtir. Bu süreçte testler hazırlanmadan önce test türüne karar verilip gerekli olan belirtke tabloları hazırlanmalıdır. Belirtke tablosunda sorulacak soruların madde tanımları yapılmalı; beceriler ve kazanımlar testte dengeli biçimde dağıtılmalıdır. Bununla ilgili olarak örnek formlar eklerde verilmiştir.

Testlerin Özellikleri

- Testlerin geçerli, güvenilir, objektif, kullanışlı, kapsamlı ve ayırt edici olmasına dikkat edilmelidir.
- Testlerde seçilen metinlerin öğrenci seviyesine uygunluğuna dikkat edilmelidir. Olabildiği ölçüde sınıfta işlenen metinler testlerde kullanılmamalıdır. Eğer kullanılırsa sınıfta yapılan yorumdan başka yorumlar soru olarak yöneltilmelidir.
- Testlerdeki sorular ünitelerin kazanımlarına göre ve yukarıda tablo hâlinde verilmiş becerileri dengeli olarak ve eşit ağırlıkta sorulmalıdır.
- Testler öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmeye yönelik olmalıdır.
- Testlerde sınav yönergesi açıklanmalı, sınav için verilen sürenin uygunluğuna dikkat edilmelidir.
- Yazılı sınavlarda nesnel bir ölçme yapabilmek için sorularla birlikte değerlendirme formları hazırlanıp not dağılımı ve yüzdeleri belirlenmelidir. Yazılıdan önce not dağılımı, yazılıdan sonra doğru cevaplar öğrencilere duyurulmalıdır.

14. EKLER

EK 1: KİTAP OKUMA ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Yönerge: Kitabı okuduktan sonra aşağıdaki boşlukları doldurunuz. Yapmanız gerekenleri yazınız.

Öğrencinin Adı- Soyadı:

Tarih:

Ölçütler	Dereceler		
	Evet	Kısmen	Hayır
Okuma amacımı belirledim.			
Konuyla ilgili önceki bilgilerimi hatırladım.			
Okuyacaklarımla ilgili tahminlerde bulundum.			
Dikkatli okudum.			
Okuduklarımı zihnimde canlandırdım.			
Okurken, metnin sonucuyla ilgili tahminlerde bulundum.			
Karakterin duygu ve düşüncelerini anlayabildim.			
Okuduğum hikâyenin öğelerini belirledim.			
Önemli düşünceleri fark edip notlar aldım.			
Anlamadığım yerleri tekrar okudum.			
Okuduklarımı başkalarıyla tartıştım.			
Okuduklarımı özetledim.			

İyi bir okuyucu olmak ve okuma alışkanlığı kazanmak için yapmam gerekenler:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK 4: 11. SINIFLAR ÖĞRETİCİ YAZILAR DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Öğretmen tarafından, okunmak için ödev olarak verilen fikrî yazıları hakkında bilgi almak amacıyla kullanılır.

Açıklama: Aşağıda öğrencilerin öğretici yazıları okuma becerilerini gözlemlemek için form verilmiştir. Öğrencileri, ölçütlerdeki becerilere sahip olma düzeylerine göre değerlendirerek tablonun altındaki derecelerden uygun olanını boşluklara yazınız.

ÖLÇÜTLER	Eserde ileri sürülen tez, anlatılan düşüncenin kaynağı, hareket noktası hakkındaki düşüncelerini belirtme	Metnin bütünüyle ilgili düşüncelerini ifade etme	Metinde anlatılanlara neden katıldığını veya katılmadığını belirtme	Eserin düşünce tarihinde ve kültür hayatındaki yeri ve değerini ifade etme	Eserin her bölümünde anlatılanları özetleme	İfade edilen düşünceleri beğenip beğenmediğini sebepleriyle birlikte belirtme	Eseri tanıtan konuşma yapma	Toplam
Öğrencinin Adı ve Soyadı								

(5) Her zaman	(4) Sıklıkla	(3) Bazen	(2) Çok az	(1) Hiçbir zaman
------------------	-----------------	--------------	---------------	---------------------

Forma göre öğrencileri değerlendiriniz.

1. Her ölçüte göre öğrencilerin düzeyini belirleyiniz. Eksiklikler varsa gerekli önlemleri alınız.

2. İstenirse, öğrencilerin toplam puanlarını 100 üzerinden hesaplayınız.

Öğrencinin toplam puanı

-----X100

Öğrencinin alabileceği en yüksek puan

3. Bu formdan öğrencinin alabileceği en yüksek puan 30'dur.

EK 5: 12. SINIFLAR ŞİİR KİTABI OKUMA DEĞERLENDİRME FORMU

Açıklama: Aşağıda öğrencilerin şiir kitabı okuma becerilerini gözlemlemek için form verilmiştir. Öğrencileri, ölçütlerdeki becerilere sahip olma düzeylerine göre değerlendirerek tablonun altındaki derecelerden uygun olanını boşluklara yazınız.

ÖLÇÜTLER	Şiirdeki ahengi oluşturan ritim, ses, söyleyişle ilgili düşüncelerini yazma	Kitapta hangi şiir geleneğinden yararlandığını yazma	Kitaptaki şiirlerin dil özellikleri hakkında düşüncelerini yazma	Beğendiği söz ve söz öbeklerini cümlede kullanma	Kitaptaki şiirleri tema bakımından gruplandırma	Şiirdeki imgelerin ortak özelliklerini yazma	Şiirin duygu ve çağrısını değerleri konusunda düşüncelerini yazma	Kitabı bütün hâlinde kısaca tanıtan yazı yazma	Kitaptan birkaç şiire dair yorumlarını yazma	Şiirin sanat eseri olmasını sağlayan özelliklerini yazma	Toplam
Öğrencinin Adı ve Soyadı											

(5) Her zaman	(4) Sıklıkla	(3) Bazen	(2) Çok az	(1) Hiçbir zaman
------------------	-----------------	--------------	---------------	---------------------

Forma göre öğrencileri değerlendiriniz.

1. Her ölçüte göre öğrencilerin düzeyini belirleyiniz. Eksiklikler varsa gerekli önlemleri alınız.

2. İstenirse, öğrencilerin toplam puanlarını 100 üzerinden hesaplayınız.

Öğrencinin toplam puanı

-----X100

Öğrencinin alabileceği en yüksek puan

3. Bu formdan öğrencinin alabileceği en yüksek puan 50'dir.

EK 6: ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI

Öğrencinin
Adı ve Soyadı:

Tarih:

ÜRÜN DOSYAMIN İÇİNDEKİLER

Çalışmalarım	Bu çalışmayı neden sakladım?
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

EK 7: ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYASI DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı ve Soyadı:.....

Sınıf:.....

Yönerge: Aşağıdaki her bir ölçütün ne düzeyde yeterli olduğunu göz önüne alarak dosyayı değerlendiriniz.

ÖLÇÜTLER	Dereceler				
	1	2	3	4	5
Çalışmaların tam olması					
Çalışmalardaki çeşitlilik					
Çalışmaların amaçları karşılaması					
Çalışmaların amaca uygunluğu					
Çalışmaların doğruluğu					
Dosyanın düzenliliği					
Harcanan çabanın çalışmaya yansımaları					
Yaratıcılığı gösterme					
Çalışmaların seçiminde risk alma					
Öğrencinin gelişimini gösterme					
Kendini değerlendirme					

YORUMLAR/ÖNERİLER:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK: 8**SINAVLARDA KULLANILACAK SORU DAĞILIM ÇİZELGESİ**

Açıklama: Öğretmen sınavlara yönelik soru hazırlamadan önce aşağıda verilen soru dağılım çizelgesini örnek alarak çizelge hazırlayıp buna uygun soru hazırlayabilir. Yapılacak çizelge ve soru sayıları ölçülecek beceri ve kazanımlara uygun olmalıdır.

Ölçülecek Alt Beceri	Hazırlanacak Madde Sayısı
Yazarın yazma amacını tartışır.	1
Metinden sonuçlar çıkarır.	1
Temayı belirler.	1
Sosyal hayatın metne yansıyış biçimini tartışır.	1
Metinde olay örgüsünün gelişimini fark eder.	1
Metnin, yazıldığı dönemle ilişkisini belirler.	1
Mantıksal sıralama yapar.	1
Temel düşünceyi destekleyen yardımcı düşünceleri sıralar.	1
Kişi - mekân ilişkisini belirler.	1
Söz gruplarının metinde kazandığı anlam değerini belirler.	1
Metinle yazarın edebi kişiliği arasında ilişki kurar.	1
Metni değerlendirerek genel bir yargıya varır.	1
Bir cümlede bırakılan boşlukları uygun şekilde tamamlar.	1
Bir konu veya tema ile ilgili düşüncelerini açıklar.	1
Son bölümü verilmiş bir metnin önceki bölümlerini tahmin eder.	1
Olay veya durumların sonucunu tahmin eder.	1
Metinden mesaj çıkarır.	1

14. KAYNAKÇA

1. Aksan, Doğan, Anlambilim ve Türk Anlambilimi, Ankara, 1987.
2. Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) 3, Ankara, 1982.
3. Atabay, N.-S. Özel-A. Çam, Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi, Ankara, 1981.
4. Barthes, Roland, Göstergebilimin İlkeleri, (Çev. B.Vardar-M. Rifat), Ankara, 1979.
5. Barthes, Roland, Göstergesel Serüven, (Çev. B.Vardar-M. Rifat), İstanbul, 1993.
6. Başkan, Özcan, Yabancı Dil Öğretimi, İlkeler ve Çözümler, İstanbul, 1995.
7. Bayrav, Süheyla, 1. Yapısal Dilbilimi, İstanbul, 1969.
8. Bayrav, Süheyla, Filolojinin Oluşumu, İstanbul, 1999.
9. Benveniste, Emile, Genel Dilbilim Sorunları, Çev. Erdim Öztokat, İstanbul, 1995.
10. Bergez, Daniel, L'explicaiton Deetexte, Litteraire, Paris, 1989.
11. Bilgegil, Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Ankara, 1964.
12. Bilgegil, M.Kaya, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, İstanbul, 1989.
13. Cafeoğlu, Ahmet, Türk Dili Tarihi 2., İstanbul, 1974.
14. Demircan, Ömer, Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni, Ankara, 1979.
15. Deny, Jean, Türk Dili Grameri, İstanbul, 1941.
16. Dizdaroğlu Hikmet, Tümce Bilgisi, Ankara, 1976.
17. Eco, Umberto, 1. Alımlama Göstergebilimi (Çev. S. Rifat), İstanbul, 1991.
18. Ediskun, Haydar, Türk Dilbilgisi, İstanbul, 1988.
19. Emre, Ahmet Cevat, Türk Dilbilgisi, İstanbul, 1945.
20. Ercilasun, Ahmet B., Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara, 2004.
21. Ergin, Muharrem, Türk Dilbilgisi, İstanbul, 1993.
22. Erkman, F., Göstergebilime Giriş, İstanbul, 1987.
23. Filolojinin Oluşumu, Çağdaş Dilbilim-Eleştiri Sorunları, 1976.
24. Gencan, Tahir Nejat, Türk Dil Bilgisi, Ankara, 1979.
25. Göktürk, A. 1. Okuma Uğraşı, İstanbul, 1979.
26. Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK, Ankara, 1992.
27. Guiraud, P., 1. Anlambilim (Çev. B. Vardar), İstanbul, 1975.
28. Günay, Doğan, Göstergebilim Yazıları, İstanbul, 2002.
29. Günay, Doğan, Metin Bilgisi, İstanbul, 2001.
30. Güneş, Sezai, Türk Dil Bilgisi, İzmir, 1999.
31. Hatipoğlu, Prof. Dr. Vecihe, Türkçenin Sözdizimi, Ankara, 1972.
32. Jakobson, Roman, Sekiz Yazı (Çev. M.Rifat- S.Rifat), İstanbul, 1990.
33. Kaplan, Mehmet, Dil ve Kültür, İstanbul, 1990.
34. Karahan, Leyla, Türkçede Söz Dizimi, Ankara, 1997.
35. Kayaalp, İsa, Eğitimde İletişim Dili, İstanbul, 2002.
36. Kılıç, Veysel, Dilin İşlevleri ve İletişim, İstanbul, 2002.
37. Korkmaz, Zeynep, Türkiye Türkçesi, Ankara, 1996.
38. Lyons, J., Kuramsal Dilbilime Giriş, (Çev. A. Kocaman), Ankara, TDK, 1983.
39. Martinet, Andre, İşlevsel Genel Dilbilim, İstanbul, 1998.
40. Özünlü, Ünsal, Edebiyatta Dil Kullanımları, Ankara, 1997.
41. Rifat, Mehmet, XX.yy'da Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2, İstanbul, 1997.
42. Saussure, Ferdinand De, Genel Dilbilim Dersleri, (Çev. Berke Vardar), Ankara, 1985.
43. Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK, Ankara, 2003.
44. Vardar, Berke, Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Ankara, 1982.

EK 2. 2010, 2009 ve 2008 YILI TÜRKÇE SORULARI ve UZMAN GÖRÜŞLERİ

A. 2010 YILI TÜRKÇE SORULARI VE UZMAN GÖRÜŞLERİ FORMU

2010 yılı ÖSS-Türkçe Soruları (I. Bölüm) ve Sorulara İlişkin Uzman Görüşü Formu

Bu araştırma, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dilbilim Bölümünde Prof. Dr. N. Engin Uzun danışmanlığında yürütülen ve ÖSS Türkçe sorularının dilbilimsel içerik çözümlemesini konu alan doktora çalışmasının bir parçasıdır. Çalışmanın sorulara ilişkin kavram listesinin oluşturulacağı bu bölümünde, soruların çözümünde öğrenciler tarafından kullanılabilen dilbilimsel kavramların neler olabileceği sorgulanmaktadır. Bir başka deyişle, “İlgili sorunun çözümünde öğrenci hangi dilbilimsel bilgilerini işe koşacaktır / koşturmalıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Aşağıda örnek bir soru çözümlemesi yer almaktadır.

Sorulara ilişkin uzman tarafından önerilecek kavramlar veya dilbilimsel bilgiye ait anahtar sözcükler dilbilimin herhangi bir alanına ait olabilir.

Uzman tarafından önerilecek kavramlar sadece soru ve soru kökünü değil, soruya ait çeldiricileri / yanıtları da içerebilir.

Çeldiriciler / yanıtlar içerisinde, koyu harfle belirtilmiş seçenek, sorunun doğru yanıtını göstermektedir.

Noktalama imleri ve yazıma ilişkin özellikler çalışmanın kapsamı dışındadır.

Örnek:

Soru	Sorunun Çözümünde Kullanılabilen Dilbilimsel Anahtar Kavramlar
1. Aşağıdakilerin hangisinde, yazara ilişkin açıklamayla ayraç içinde verilen nitelik birbiriyle uyuşmamaktadır? A) Dilin anlatım olanaklarının sınırlarını genişleterek okurlarına yeni dünyaların kapılarını açar. (yaratıcı olma) B) Olayları, insanları, hatta cansız varlıkları duygulu, renkli bir biçimde dile getirir. (anlatımsal etkileycilik) C) Her yaratisından sonra ara vermeden bir yenisini düşünür. (üretkenlik) D) Anlattıklarına yönelik ipuçları vererek okurun düşünme ve düş gücünü kamçılar. (kişiliğini gizleme) E) Yapıtlarında, okur yaşananlardan kesitler bulur. (gerçekleri yansıtır)	metin anlamlandırma (text comprehension), metin içi anlamsal ilişkiler (textual semantic relations), sözcüksel çıkarım (lexical inference), anlam eşleme (mapping)...

İlginize ve emeğinize şimdiden teşekkür ederim...

Arş. Gör. Sercan DEMİRGÜNEŞ
İletişim bilgileri:
Ankara Üniversitesi DTCF
Ek Bina Dilbilim Bölümü
Zemin Kat EG-08
Elmek: sdemirgunes@gmail.com
Tel.: 0 505 880 6270

2010 - ÖSS-Türkçe Soruları (I. Bölüm)
ve Sorulara İlişkin Uzman Görüşleri

1. Bilimsel bir yazı, dile getirdiği düşünce ne olursa olsun her türlü duyguyla, duygusallıkla ilgisini kesmiştir. Böylesi yazılarda bilim adamı, kendini mümkün olduğu kadar paranteze almalıdır. Bu yazılar, "Nesneler kendisi konuşuyor." diyenleri haklı çıkarmalıdır.

Bu parçada geçen "kendini paranteze almak" sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlama çabası içinde almak
- B) Konu dışına çıkmamak
- C) Farklı görüşlere saygı duymak
- D) Kişisel değerlendirmelerini yansıtmamak
- E) Özgün bir bakış açısına sahip olmak

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

metin anlatımdır

2. Sanatta ve edebiyatta etkilene doğaldır. Çünkü sanatçının en önemli özelliği, sürekli arayış içinde olması, kendini yeterli görmemesidir. Nitekim yazar André Gide, kendine vettiğini söyleyen sanatçıyı "zekâsına diyet yaptıran insan" a benzetir.

Bu parçada geçen "zekâsına diyet yaptırmak" sözüyle sanatçılara özgü hangi özellik belirtilmek istenmiştir?

- A) Düşünce ve duygu dünyasını besleyerek geliştirmeme
- B) Öz eleştiri yapma alışkanlığı olmama
- C) Görüşlerini başkalarıyla paylaşmak istememe
- D) Başkalarını taklitten kaçınma
- E) Yaratıları üzerinde gerektiği ölçüde çalışmama

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

metin içi anlatı
ilişkiler
anlatı eleştirisi

3. Kırk yılı aşan yazarlık çabamda ne anlatmak istemişim? Bu, kursun bir kütle gibi çökmüştü üstüme. Oysa yaşamım boyunca nice insanlar tanıdım; nice bağlılıklara, vefalara, öfkelere tanık olmuştum. İnsanların iyiliklerini, ihanetlerini görmüştüm. Kalıcı bir sevginin olamayacağını öğrenmişim. Aşk, kâğıt üzerinde güzeldi; mutlu sonlar, romanlara özgüydü.

Böyle diyen yazar altı çizili sözle aşağıdakilerden hangisini anlatmak istemiştir?

- A) Yazdıklarının anlaşılmasına üzüldüğünü
- B) Soruyu yanıtlamada güçlük çektiğini
- C) Eskiden yazdıklarını artık beğenmediğini
- D) Yaşadıklarını anlatmaktan kaçındığını
- E) Duygu dünyasına sınırlar çizdiğini

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

sözcüksel anlatım

4. Paul Valéry, "Küçük dergiler, edebiyatın, şiirin laboratuvarıdır," demiştir.

Sanatçı, bu sözüyle küçük dergilerin hangi özelliğini belirtmek istemiştir?

- A) Belirli türlere bağlı kalma
- B) Ürünleri seçerek yayımlama
- C) İlk yapıtlara ve yeniliklere yer verme
- D) Yapıtları yazarlarından ayırarak düşünme
- E) Okurların beğenisini geliştirmeyi önemseme

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

sözcüksel anlatım

5. "Yazacaklarım, yazdıklarım gibi olacaksa sözün onurunu koruyarak kalemimi kâğıdın yanı başına bırakıveririm." demiş bir şairdir o.

Sanatçı bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini anlatmak istemiştir?

- A) Yazın alanında kendini göstermeyi herkesin başaramayacağını
- B) Kendi söylemini her şeyin üzerinde tuttuğunu
- C) Çok yapıt vermenin, zamanla yazarları bu işten

soğuttuğunu
D)Kimi yazarların eleştirilerden çekindiği için yazmadığını
E)Kendini yinelemeye başlarsa yazmaktan vazgeçeceğini

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin anlatılabilir

6.

I. Sanatçı, toplumsal ilişkileri öyle bir biçimde ortaya koymalıdır ki başkaları da o ilişkileri görebilsin.

II. Çağından sorumlu olan bir sanatçı, gerçeği dile getirmekle yetinmez, aynı zamanda onu yeni- den biçimlendirme amacını güder.

III. Değerlerini yitirmiş bir toplumda sanat, doğru sözü söyleyecekse yitirilen değerleri de yansıtmak zorundadır.

IV. Toplumcu dünya görüşünü benimseyen sanat, dünyanın değişebileceğini göstermeli, değişmesine yardım etmelidir.

V. Sanatçıya görevini anımsatmak ve onu uyarmak toplumsal bir sorumluluktur.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangileri anlamca birbirine en yakındır?

- A) I. ve II. B) II. ve IV. C) II. ve V.
D) III. ve IV. E) IV. ve V.

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

şekilsel anlatım
metin anlatılabilir

7. (I) Onca güzel, onca kalıcı şiir yazmış, Türk şiirine yeni renkler katmış bir şairin arada sırada kötü şiir yayımlayabileceğini kabul edebiliriz. (II) Buna bir itirazımız yok. (III) Ama bu, gelecekte onun sanatsal değerine gölge düşürür. (IV) Hangi yaşta, hangi aşamada olursa olsun şaire hep daha iyisini, yenisini yazmak yakışmaz mı? (V) Elli yılda kazandığı ustalık sıfatına zarar vermesi doğru mudur şairin?

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinden başlayarak olumsuz nitelikli eleştiriye yer verilmiştir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

şekilsel anlatım

8. (I) Âşık geleneğinin teknolojiyle tanışması, gramofonla olmuştur. (II) Radyo yayınlarında halk müziğine ve âşık tarzı ürünlere yer verilmesiyle birlikte gelenek, geniş kesimlerle buluşmuştur. (III) Her zaman, her yerde dinleme olanağı veren plak ve kasetler geleneğe farklı bir boyut kazandırmıştır. (IV) Sonraki yıllardaysa televizyonda, âşık edebiyatı ürünlerine daha fazla yer verilmiştir. (V) Artık, kahvehaneler ve köy odalarından çok, elektronik ortamda yorumlanan bu ürünlerin eğitici yönü, eğlendirici yönünün gerisinde kalmıştır.

Âşık geleneğinin anlatıldığı bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, bir gelişmeden söz edilmiştir.
B) II. cümlede, nasıl yaygınlaştığı anlatılmıştır.
C) III. cümlede, bir yeniliğin dinleyicilere sağladığı kolaylık dile getirilmiştir.
D) IV. cümlede, dinleyici isteklerinin önemsendiği belirtilmiştir.
E) V. cümlede, işlevinde görülen bir değişiklik ortaya konmuştur

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin anlatılabilir

9. (I) Günümüzde yayıncılar, çok satan kitapların peşinde koşuyor, bir yazarın ya da kitabın değerini ne kadar sattığı belirliyor. (II) Reklamını, etkinlik sayısı ve ziyaretçi çokluğuna bağlayarak yapan kitap fuarları da bu tutumu besliyor. (III) Artık çok satan kitap, iyi kitap olarak algılanıyor. (IV) Böyle bir ortamda yetişen genç bir yazarın, "Okunuyorum öyleyse varım." demesinden doğal ne olabilir? (V) Bu yüzden yazarlar, nitelikli ama okunmayan kitaplar yazma yerine, popüler romanlar üretmeyi, medyada çok görünmeyi yeğliyorlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, saptama yapılmıştır.
- B) II. Cümlede bir zorunluluk dile getirilmiştir.
- C) III. cümlede, değişen bir değerlendirme ölçütünden söz edilmiştir.
- D) IV. cümlede, sonuç ortaya konmuştur.
- E) V. cümlede, yazarların yönelimi üzerinde durulmuştur.

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

metin anlatılardına
sözcüksel altıam

10. (I) Küçüklüğümden beri, babam edebiyatçı olduğu için doğal olarak hep edebiyatın içindeydim. (II) Ama nedense yazmayı uzun yıllar hiç düşünmedim. (III) Yazmaya babamla ilgili bir anı kitabı yazarak başladım. (IV) O kitabı yazarken bir de öykü gelişt, yazma gücümü böylece keşfettim. (V) Ondan sonra, demek ki yazabiliyormuşum, dedim; öyle de devam etti.

Bir yazarın kendini anlattığı bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlede, çocukluğunun geçtiği ortama ilişkin bilgi veriyor
- B) II. cümlede, kendisinin de açıklayamadığı bir duruma değiniyor.
- C) III. cümlede yazma işini oyalanma amacıyla yaptığını söylüyor.
- D) IV. cümlede yazma sürecinde ortaya çıkan bir durumdan söz ediyor.
- E) V. cümlede, yazmadaki öz güveninin nasıl geliştiğini açıklıyor.

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

metin anlatılardına
sözcüksel altıam

11. Bağımsız sıralı cümlelerde her cümlemin öznesi, tümleci, yüklemi ayırdır. Cümleler yalnızca anlam ilişkisi nedeniyle bir arada bulunur.

Aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki açıklamayı örneklendiren bir cümledir?

- A) Adam, durmadan öfkeli öfkeli konuşuyor, masada oturanlara sessizce onu dinliyorlardı.
- B) Mendiliyle gözlerini kuruladı, yaşam öyküsünü kaldığı yerden anlatmaya başladı.
- C) Sordum soruşturdum, sonunda aradığım nitelikte bir usta buldum.
- D) Ali, kitaplarını çantasından çıkardı, sırasının üzerine yerleştirdi.
- E) Müşteri, getirilen kahveden bir yudum aldı, sonra yeniden gazetesine daldı.

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

metin anlatılardına
anlam eylemi

12. Eski yıllarda olduğu gibi, "bizi bize anlatan sanat" (I) yani tiyatro, izleyici tarafından bu dönemde (II) de ilgiyle karşılandı. Özellikle Devlet Tiyatroları (III), hem düzenlediği festivaller hem de sahnelediği oyunlarla (IV) verimli bir yıl (V) geçirdi.

Yukarıdaki altı çizili tamlamalardan hangisi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V

Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar

sözcüksel altıam

13. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcükler, tür bakımından aynıdır?

- A) Gelirken ne getireceğini söylemedi.
Burada ne ailemden biri var ne de arkadaşlarım.
- B) Görüşmelerimizi artık tamamlamamız gerekiyor.
Bu şehirde yaşamak artık iyice zorlaştı.
- C) Belleğime kazınmış o acılı günü hiç unutmuyum?

Kitapta bu konuyu işlememi özellikle o istemişti.

D) O kadar dosyayı bir günde nasıl inceleyecek?

Kendisinden nasıl bir çalışma beklendiğinden haberi yok.

E) Oraya yalnız gitmeni doğru bulmuyorum.

Aradı, yalnız ne zaman geleceğini söylemedi.

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin için anlamsal altı donanımsal kavramlar

14. Mimarının, inancın ve çok kültürlülüğün şehri Mardin, şimdilerde güncel sanatın doğudaki merkezi olmaya hazırlanıyor.

Bu cümlede aşağıda verilenlerden hangisi yoktur?

A) Ünlü düşmesi B) Zaman zarfı C) Sıfatlaştıran -ki D) Türemiş sözcükler E) Dönüşlülük zamiri

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

anlam eylemi

15. (I) Doğduğum yer olan Malatya'da kışlar çetin geçerdi. (II) Beş altı yaşlarındayken köyde yollarımızın kardan kapandığını anımsarım. (III) Komşular kazma kürek ile yolları açardı, boyumuzu aşan kar tünelinden geçerek okula zor giderdik. (IV) İnsanın doğa karşısındaki korunmasızlığına yoksulluk da eklenince hayallere, masallara, söylencelere sığmırdık. (V) İlk şiirlerimi o günlerde yazmaya başladığımı sanıyorum.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) I. cümlede, birden fazla fiilimsi vardır.
B) II. cümlede, yüklem etken ve geçişlidir.
C) III. cümledeki "ile" edattır.
D) IV. cümlede, yüklem belirli geçmiş zamanın hikâyesiyle çekimlenmiştir.
E) V. cümlede, işaret sıfatı kullanılmıştır.

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin için anlamsal altı donanımsal kavramlar

20. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Sorumluluklarının bilincinde olmak, herkeste bulunan bir özellik değildir.
B) Mesleğinizde belli bir düzeye gelebilmek kadar geldiğiniz düzeyi korumak da önemlidir.
C) Azimle çalışmanın ne demek olduğunu, onları gördünce anladım.
D) Bu araştırmayı sonuçlandırmak, onlar için hiç de güç olmamıştır.
E) Bizim alacağımız başarı, aslında ülkemizin başarısıdır.

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin anlamlıdır.

21. (I) Bir zamanlar geceleri oturur, anılarımı, izlenimlerimi küçük defterlere yazardım. (II) Sonra nasıl oldu bilmem, ne o küçük defterler kaldı ne de bende o sayfalara bir şeyler karalama isteği. (III) Belki de yaşamın bin bir türlü zorluğu bana bu gündelik eğlenceyi unutturdu. (IV) Yıllardan beri çeşitli günlükler okuyorum: Gide'in, Green'in... (V) Alfred de Vigny'nin "Bir Şairin Günlüğü"nü de dilimize çevirdim. (VI) Günlük türüne karşı duyduğum yakınlık, Salah Bırsel'in "Günlük"ünü okuduktan sonra daha da arttı.

Bu parça iki paragrafa ayrılmak istense ikinci paragraf hangi cümleyle başlar?

A) I B) II C) III D) IV E) V

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

Sözcüksel anlatım
metin anlatımdır

22. (I) Komik kavramıyla ilişkili olan mizah ve hiciv, yöntemleri, amaçları, konuları bakımından birbirinden ayrılmaktadır. (II) Toplumdaki veya insandaki sıra dışı olduğu için gülünç bulunan şeyleri güzelleştirerek komik göstermek sanat yoluyla olur. (III) Düzeltililebilir kusurları ele alan mizahın amacı, bunları abartarak sergilemektir. (IV) Komik olan şeye karşı hoşgörüldür, eğlendirirken toplumsal aksaklıkları fark ettirmeye çalışır. (V) Oysa hiciv yermeye yönelik bir saldırı biçimidir, komik olan kusuru ortadan kaldırmayı amaçlar, bağışlayıcı değildir. (VI) Hedef aldığı kişiyi toplum içinde küçük düşürmek için, dilin sağladığı bütün olanaklardan yararlanır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi düşüncenin akışını bozmaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

metin anlatımdır
metin içi anlatısal ilişki

23. (I) Kim ne derse desin, eleştirmenler özelde edebiyatın, genelde sanatın tüvey evlatlarıdır. (II) İki kere ikinin dört ettiği kadar kesin bir gerçektir bu. (III) Şairler ve yazarlar, onları pek sevmezler, soğuk bir iş ilişkisidir eleştirmenlerle aralarındaki. (IV) Överseniz mesele yok, kupkuru bir teşekkülle yetinir çoğu. (V) Ama beğenmezseniz hemen çıkarırlar acımasız eleştiri oklarını ve saplamaya başlarlar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde mecazlı bir söyleyiş vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

Sözcüksel anlatım
metin anlatımdır

24. (I) Geçmiş çağlardan günümüze kalan büyük yapıtlar, örneğin Tolstoy'un Savaş ve Barış, Stendhal'ın Parma Manastırı, Dostoyevski'nin Budala adlı yapıtları çağlarının birer tanığıdır. (II) Ama yazarlar bu yapıtları çağın tanığı olmak isteğiyle yazmamıştır. (III) Çağlarının havasını kendi kişiliklerinde erittiklerinden ister istemez çağın etkileri yapıtlarında belirir. (IV) Ne var ki çağına tanıklık etmenin çeşitli yolları vardır. (V) Bu yollara başvurulmadan yazılanlar bu işlevi yerine getiremez, kısa zamanda unutulur, öte yandan yaratma isteğiyle yazılan yapıtlarsa kalıcılığa ulaşır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinden sonra "Kızıl ve Kara'yı okuyan günümüz insanının, Napolyon çağının anlayışını bu kitapta bugün de bulması, yapıtın kalıcılığını sağlayan sanatsal ve dilsel değerinin bir göstergesidir." **cümlesi** getirilebilir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

**Sorunun Çözümünde
Kullanılabilecek Altdonanımsal
Kavramlar**

anlatısal ilişki
metin anlatımdır

25. Gazeteci olmak bir ayrıcalıktır elbet. Unutulmaz anılar kalır kişide acısıyla, tatlısıyla. Bir arayış içinde geçmiştir o yıllar, koşturmayla, konuşmayla, yazmayla. Bir bakıma Özdemir Asaf'ın şu ünlü dizesini düşündürür: "Durduğum nokta yerinde durmuyor." Öyledir, hem sen koşup durursun araştırıp, inceleyip bir şeyler bulmak için hem de konularının kaynağı olan toplum durmaksızın değişir yöneticileriyle, sorumlularıyla.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Konuşma havası içinde yazılmıştır.
B) Devrik cümlelere yer verilmiştir.
C) Sözcükler arasında sessel yinelemeler kurulmuştur.
D) Benzetmeden yararlanılmıştır.
E) Tekdüzelikten kaçınılmıştır.

